Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Zwei Kolleghefte - Cod. Ettenheim-Münster 161

Clasmann, Clemens

[S.l.], 1619

Secunda ethicorum pars

urn:nbn:de:bsz:31-114235

Visual Library

SECVNDA ETHICORVM PARS

DE INTERNIS PRINCIPIIS ET CAVSIS virtutum, earumq; singulis speciebus

Proemium

Hactenus in prima, eaq; generali Ethicorum parte generalissima et communissima virtutum propria externa exposuimus; superest, ut in hac secunda, eaq; specialiori Ethicorum parte internorum propriorum, necnon virtutum specierum interpretationem suscipiamus.

Quotuplicia sint virtutum interna propria et quaenam.

Interna virtutum propria sunt duo: Habitus et inter excessum et defectum mediocritas. Nec est, ut quis obiciat intellectum et voluntatem adeoque inter propria virtutum interna numerari atque habitus et mediocritas; cum non extra animam tantum, sed in ipsis essentia constituta et reposita sint nec ipsi extrinsecus accedant; nam

Obiectio: Vtrum intellectus et voluntas numerentur eadem?

Non affirmata quidem

nomine propriorum internorum eas dundaxat causas et propria, quae essentiae rei moreduntur, vicemque formae et naturae sustinent, quo pertinent.

Quae vocentur interna virtutum propria?

Externorum autem, quae extra rei essentiam constituta et rationem causae efficientis aut instrumenti vel finis monstrant. Age ut habitus est virtutum natura ex qua; Mediocritas inter excessum et defectum forma, et ob id rei essentiam moreduntur. Et licet intellectus et voluntas necnon actus elicitus dici possint propria virtutum interna respectu subiecti, anima tantum, ex cuius essentia velut ex radice interna poenitentia quae extra animam tantum non re-

Quae autem externa?

Quomodo sese habeat ad virtutes habitus? et quomodo mediocritas ad excessum et defectum?

Respondetur affirmatur sequiori quaestione de voluntate et intellectu.

periuntur, nec eidem extrinsecq adueniunt) illigendi et volendi emanant, tn rerum virtutu essia extra quam et deposita quamq nec fieri nec naturaliter constituunt, durt externa.

Nec rerum virtutu essia negatur esse.

CAPVT I.

De habitu eiusq speciebus.

Vt diluuidior virtis essia tibi enitescat, suadet ratio, ut, qd habitus sit, paucis dicam. Habitus in generalissimo suo significatu acceptus, nil aliud e, qua dispositio seu determinatio, p quam in subecto ut in ipsig potia, operanti difficultas et impfectio tollitur, ut subectu cu sua potia ad constanter, pmpte & delectabiliter agendu erga se, uel ad aliud disponatur et determinetur, rdo Topicor cap. rdo. Nec obest quod dispoio opponatur habitui, qa dispoio sumitur rpte. 1° Generaliter p qualitate, qua subectum erga se, ut aliud afficitur, Artes cit. to. rdo Strictius seu Speciatim p ea qlitate, q ad habitu gsequendum, aliq qdam, eiusq quasi cda existit, qa ex dispositione processu temporis fieri potest habitq n secq atq ex puero Vir, n mutata spee humana, et sic dispositio speatr accepta distingr ab habitu rdm gradq maioris et minoris pfectionis. Est n habitq diuturnior et maior subecti et potentia in acquirendis pfectio; et ob id difficilius aniti et abijci potest, qua dispoio Artes cap. de qualitate. Vnde quoq omis habitus est dispoio, sed n qtra Artes dicto to. Iam u in p posita habitq definitione dispositio ponitur in priori significatu, et non in posteriori; et ob id habitus non

Quid habitus generatim sumptq?

Obiectio quod dispoio opponatur habitui:

Quid sit dispoio generatim sumpta?

Quid specialiter sumpta?

Qua sit ppria habitq defio:

In quo differat habitus et dispoio gnrm.

In quo significatu habitq p dispositione definiatur?

definiti

definitur per dispositionem tanquā oppositam sibi speciem.
Habitus ita in genere definitus varie diuiditur. 1o In inātus
et aduentitius. Ille subdito à primo ortus sui principio inest, ideoq nāq
inditus et congenitus est, cuiq expta st in Angelis Intelligentia: Sa
pientia, et Scientia: In hoīe concreta pulcritudo et sanitas:
quod aut eiusmodi habitus dentur geneti, gūcere tz ex Arte
oto Eth. cap. 3o. Vbi asserit pueris atq belluis nāales habitq
inēe. Habitq aduentitiq innato est oppositq, ideoq subiecto,
cui inest, extrinsecq aduenit; vnde ante ipsiq accessu subdtu
ad actum ex habitu proficiscentium exercitium est inhabile et
indifferens: Post accessu vo ad actus exercendos difficillime opti
Estq infusq et acqsitq. Ille est Diuinq, et ob id diuinitus à
Deo ex singulari gra subdito infunditur ad finē supnaalem cō
sequendum, cuiq expta sūt: Fides, Spes, Charitas etc. Spq S.
dona: hic gtra, et ob id humanq dr, et exercitatione, studio
atq industria humana ex similium actuū iteratione acqritur
de quo Artes sentia vera est 2do Eth. cap. 10o. atq ut bre
uiter dicam (inqt) oes habitq ex opationibq similibus fiunt;
hiq habitq expta sūt virtutes in vniuersū oes tū illectuales,
tum morales, humana tn industria acqsita de qbus Artes in Eth.
icis. 2do Habitq diuiditur raōe subdti inhaerentis in habitū
animae et corporis. Ille est, qui aiam, cui velut subiecto
suo proprio quenit, et inest, pficit: Estq vel illectiuq, q circa veri
tatis cognitioem uersatur, ut intelligentia et sapia &c. vel Mora
lis, q circa paiones tū animi, tum appetitq sensitiui moderan

das oc.

Varia habitq sit diuisio?
1o. quid sit inātq quamodo eiq expta?
quid sit aduentitiq
Eorūdē fabricatio: quid sit infusq?
Eiusdem expta sūt Virtes Theologicae &c.
quis dicat acqsitq?
Eiusdem expta sūt oes mores humano studio acqsita.
Quae sit ista diuisio? Raōe subdti in hoc nisiq.
Quid sit habitq aiae?
Atq vel vocatur quoq Intellectiuq qa circa eiusmodi versatur.
vel est moralis
Quid sit moralis sia habitq?

Quid sit corporis? das occupatur, ut è dis virtg moralis. Corporis habitg est, qui corpus, cui inest, pficit et ad agendu habile, et efficax facit, ut est habitg pilá ludendi, scribendi &c. Tertio habitus diuiditur, ratoe finis uel defectu, cuig gra erga aliud uel in ipso subiecto operatur in bonum uel malum. Ille est qui suis operationibus nra opartis pfectionem adfert; ideog ipsi gsentaneus est, uti est oium virtutu habitg. Hic u gtra; ideog nram subiecti, eiusg pfectionem destruit, ut est habitg oium vitiorum. Et hac de habitu, eiusg speciebus.

Tertia diuisio habitu. In bonum uel malum ratoe finis et defectu.

Quid sit bonum?

Quis dicatur malus?

CAPVT II

In quo resoluitur quaestio.

Vtrum Virtus sit habitus ad rationis regulam operatiuus?

Habitu, eiusg speciebus cognitis proposita qstio rbg gctionibus est explicanda. Prima: Virtg centr est habitg ob raoes segntes. ja est, qa habitg est vitiorum animi et virtutu uelut duarum speciem ons. Genus aut oium sperum suarum è pars essialis, et qdem ex equo essiatr simulis cois: Est n. maa eius, cuig ons existit 10° Metaph: cap. 11. Secunda caa seu ratio, qa habitg è oium virtutu maa ex qua, cu pter habitu nil gequa offerri poit, ex quo virtg fiat, et cu quo ppetuo sit giuncta. Id quod oium virtu inductione patet. 3tia caa. 3tia rao; quia pter qtatem (qua ob timorem effectiui reddimur, quag optime ad optima formatr et determinatiue disponimur, recn in pturbationibus tu aj tu appetitg sensitiui

Prima conclusio affirmata qstionis ja eiusdem rao. ex habitu qs se ut 2a specierum ons habet petita.

2da rao.

sensitiui pbè & malè afficimur) alia pars essialis, quæ virtis forma & maa sit, excogitari qdem pt, tantum abe ut detur vel exhibeatur alia: Jam u° habitus & talis qtas hinc Artes vbiq Eth. habitu essialibus suis partibus expla-nans p talem qtatem definit ut gstat ex 2do Eth. cap. 5to & 6to. Vbi virtem dicit habitum, quo hoo bonus efficitur, & munere suo pbè fungitur: Atq talis habitus est qtas ut patefit ex 5to Eth. cap. 2do. Ex pdicamentis cap. de qtate ex 2do Eth. 2do. Accedit eo p 4ta raoe Artis auctoritas q 2do Eth. cap. 5to vt virtem habitu ee pbet, sic raoci-natur: Tria dundaxat in aio nro repiuntur pnpia: poia; Affectiones seu pturbaoes et habitus: Jam u° virtus neq est poia, neq affectio seu pturbao, qa p illas nec boni nec mali dicimur, nec laudamur, nec vituperamur; neq n. cuiqua laude ideo ut vitupium, bonitatem vel malitiam moralem attri-buimus, qa illigendi vt volendi poias, quas bene vel male mora-liter aoib possideat: Vel qa tristetur, gaudeat, amet, desi-deret, vt reliqs paoniby afficiatur, sed ideo, qa bene vel male poys vtatur, et bene vel male circa illas aiatus sit 2do Eth. cap. 5to & qnto Eth. cap. 2do: Atq habitus sut, quibus pbè vel malè in pturbationibus afficimur. Artes cit. locis et ppter virtes laude afficimur, vitiorum uero gsuetudine culpamur. Artes dictis locis et 1° Eth. cap. 12. Rao est; quia pturbaoes nec vitia nec virtes st, nec ex illis pbi vt impbi, sed ex virtutibus et vitijs tales noiamur.

quot in aio nro reperiuntur propia?

Cur neq a° sit poia nec affectio seu pturbatio?

quare laude digni vocemur?

In quo vis habitus consistat?

Cur virtes laude vitia a° vitupio aureamur?

Artes

Artes eodem. Quocirca cū tria sint tm in aia nra propia:
nz poia, perturbaões et habitq: Virtq aut neq poia neq pturbaõ
sit rdo Eth. cap. 5to Necrio relinquitur, quod sit habitq
et qdem essiatr, ut clarū ē ex dictis raõnibq. Sed qtra
Obiectio. opponitur: Nullq habitq ē boni moralis electio, et sup eo qsul-
tatio, aut res qsilio gesta: Atq virtq Ethica est eiusmodi
electio ē sup bono moralis qsultão, aut res cosilio gesta, ut
Ráo Maioris eius rei testis est Artes rdo Eth. cap. 5to. Ráo Maioris
est, qa habitq moralis insidet dormientibq teste Arte, lib.
1o Eth. cap. 6to cū sit qltas in mente radicata, qua somno
nō auffertur: Atq electio boni moralis cū dormientibq n cōsta-
ret teste Arte eodem: quia ab illectq cognioe et voluntis
tactu et determinaõe (quæ n dormientium sed vigilantiū
Solutio Maioris actiones sūt) dependent. Ad Minorem Virtem bifariā
Virtq bifariā sefiniq 1o à priori: definiri. 1o à priori. q ppriam jam et immediata sua caam
quae sūt à priore dicatq? quæ ē aptitudo seu pmptitudo mentis ex actionibq suis simili-
bus acqsita, qua aiq nrs ad opandū bonū morale apposite,
pmptq, costansq redditur: Habitq aut essiali sua raõe est
rdo à posteriori talis pmptitudo oem agendi difficultatem et tarditatem tol-
lens et superans rdo Eth. cap. 1o. rdo definitur virtq à post-
quid sit à posteriore eriori. p effectū, q ē opaõ virtuosa, uel opq ex eiusmodi
opaõe pfectū. Sic Artes quoq 1o Eth. cap. rdo: Bonū defi-
quid sit bonū? nūt ē id, quod oia appetit; Sic Horatiq in Epistis defi-
nit virtem: Virtq est vitiū fugere. Hisce positis
dicimq

dicimus ppositi argumenti minorem ee verã de virtute à posteriore definita, vti testimonia quirent: falsã u° de virte à priore q posterig definitã; Nos aut virtutem definimus per prius. 2do obijcitur: Ois habitg acqritur per similium actuum iterationem: Atqui n ois virtg per operationes antecedentes acquiritur, licet per qsequentes qservetur. Maior est Artis 2do Eth. cap. j°. Minor probatur, excpto virtutũ: Fei, Dei, Spei, Charitatis, et aliarum nonullarum, quæ ex antecedentibus similibus actibus humanis iteratis n st acqsitæ, cũ sint Dona DEI, similiũ actuũ iterationem antecedentia, qa DEVS humili largitur illa, ex sola sua misericordia, antequam actũ Fidei, Spei et Charitatis exerceamus. Hinc Paulus ad Rom. Non est currentis, nec volentis, sed miserentis Dei. Ad Maiorem necn allegatam Artis auctoritatem intelligendam ee de omni habitu, sed tm de acqsito humano, et non de infuso vel innato. 3tiũ Argtm. Mediũ radis ut rei absq; habitu qsistit: Virtg essialiter est mediũ radis vel rei: Ergo virtg absq; habitu qsistit. Maior pbatur: quia actus unde virtutes promanant sũt mediũ radis ut rei, q qsistit absq; habitu, utpote ex actibus demũ velut à caa instrumentali pfecto. Minorem pbat Artes 2do Eth. cap. 6to: vbi asserit virtis essiam ee ipsã mediocritatem. Ad Maiorem j°. Mediũ radis ut rei sumi xpter. j° Pro caa seu actu virtuoso legi et raoni conueniente, per quem virtuosus habitus comparatur: Non n ois media inter plus et minus seu parum

Secũda obiectio.

Maioris rad.

Minor virtibus patet.

Solutio Maioris necn allegatæ auctoritatis Artis.

3tium Argtm à medio radis et rei petitũ

Maior pbat ab actibus ex virtutibus prouenientibus.

Minor pbat ab essia virtis

Solutio maioris quod medium radis et rei j° pactu et caa virtuosa &c. caa à strario petitarum

rum. et nimium actio ex habitu virtuoso fluit: sunt n. qui
iste ac temperate agant, tz justi et temperati n sint, uti
constat ex 2do Eth. cap. 4to. 2do: Medium raois sumi,
tur, q causato seu effecto, q ex virtuoso habitu expullulat:
Sunt n. q iuste ac tempate agant ex habitu Astes cit. to
risce uerbis: Justq ac Modestq is demu est, n q eas res
gerat oio (quasi dicat fortuito citra habitum Justitiæ)
sed qui ita gerat, ut justi ac frugales faciunt. Si primo
modo medium raois, ut rei sumatur: vera est Maior: quia
ois habitq acqsitq ex actionibq similibus efflorescit: Bonq
ex bonis et mediocribq à raois tramite n deflectentibq: Malq
ex malis à recta raoe alienis: si 2do modo, falsa: cum
effectq ppriq perpetuo à sua caa fluat, ut intuenti patet.
Deinde ad Minorem R. ed veram ee, si virtq à posteriore
et n à priori, et sic n per habitu sed per actu sud legi
gueientem Definitur, vt sapiq solet gtingere. Secus u.
si definiatur à priori per habitu; cum mediocritas rei
vel raois actuate n sit habitq, q dormientibq insit; gtra
u. actio raoni vel rei gsentanea à voluntatis electione
elicita et profecta, quæ inter excessu et defectum Me,
diocritas dicitur, et hæc de prima conclusione.
2da Conctio Virtq vt maatr est habitq, sic formatr per
sud habitu ad raoem est operativa. Prior conctionis
tradita pars ex antecedentibq: 2da ex consequentibq
raonibq eluceseit. Quarum prima; quia simul atq3 opativu

2do Medium raois sumitq & causato seu effecto

Quæna huiusq rei sit caa.

Quis justq ac modestus dicatur?

2dm priorem medij raois acceptionem maior est vera causa addit

2dm posteriorem falsa & quare hoc sit.

Solutio Minoris

Eam veram esse si q actu legiqsé tanqm et n q habitu illiqah; caa addit

2da actio approbatur q stioris

Prior traditur q ctionis pars q sit

Posterior ex gsequentibq

operativu ee accedit ad raois regulam, ad habitu ipsa virtu
Noen formalem suam distinctionem, qua ab oiby alijs reby dist,
inguitur recu pfectionem suu essialem nanciscitur, adeo, ut po,
sito eo, quod habitg sit ad raoem operating, hocipsu ei attri,
buatur necrio, ut sit virtg: Et posito eo, quod n sit opating
ad raoem, hocipsu quog ponatur, ut n sit virtg, sed vitium
Zta rao ab Impossibili: Quia virti alia essialis rao attribui
n pt, quà ea, ut sit ad raoem operativa. Hinc Cic. lib.
rdo de Inuentione: Virtg inqt e ria habitg naa modo, raoi
gsentaneg. Consonat Artes rdo Eth. cap. 6to Virtg inqt e
habitg animi iudicio susceptg, in mediocritate nos attingente
positg, raoe sic definita, ut vir prudens prascripserit. Idem
lib 3° Rhet. cap. 6to. Virtg inqt hois e habitg, quo vir bo,
ng efficitur, et munere suo phe fungitur et qdem ad modu ra,
tionis. Ad raois aut modum actiones ntas humanas instituere
nihil aliud est, quàm à nimio et parvo, seu ab extremis
ex superatione seu effectione ad medium seu mediocritate
raois vel rei reducere. rdo. Eth. cap. 5to: Cum de nimiu
et paru in vitio sit: Mediocritas u in laude. Recte facta,
qua duo virtis cuiusg sut maxe propria Artes cit. loco.
3tia Rao; Quia vitiu est habitg gtra raoem operating: Ergo
vi gtrarij sensg virtg est habitg ad raoem operativus,
cum gtrariorum sit gtraria consequtia. 4ta Rao sumit

Cais patet: quare prima.

Rao 2da ab Im, possibili petita

Qua sit Definitio virtis moralis?

Quid sit ad raois modu suas actiones instituere?

Cur sic definiat?

3tia eiusdm rao qua sit? ex mtis grariorum

Vnde sumat 4ta rao?

ex singularum virtutum inductione, ut semel tandem dicam,
Quid sit virtus nata sua respectu istius definitionis? — Virtus nata sua ex definitione, qua quidem explicatur, Mediocritas
Quid est respectu rei optimae et perfectae? — illigitur: Rei n. optimae et perfectae respectu est extremitas Artes
Cur virtus sit habitus et quid sit ad rationem operatiuam esse? — cit. to. Ergo necessario virtus est habitus ad rationem operatiuum, cum
rationem operatiuum esse ad rationem nihil aliud sit, quam fore seu
esse habitum ad id, ut actiones suas ab extremis ad medium
Obiectio ex synteresi petita — vel ad optimum reuocet. Sed contra. Synteresis non est virtus:
synteresis est habitus ad rationem operatiuum. Ergo alius habi-
tus dum rationem operatiuum non est virtus. Maioris Ratio est;
Maioris ratio — Quia Synteresis ex actibus antecedentibus similibus non est
Cur nobis synteresis sit quaesita quasi et naturalis? — acquisita, quia sit naturalis et quasi nobis quaesita, asserente
D. Thoma parte 1a quest. 79a art. 10. Et in 2da distinct.
24ta quest. 2da: Vbi synteresim vocat habitum innatum iuris natu-
Minor auctor; D. Thoma probat. — ralis. Minor probatur Auctoritate D. Thomae cit. locis. 2do
Quid sit synteresis? — probat ratione, quia synteresis est quitas, qua expedite bona ut ma-
lum morale cognoscimus, approbamus, apprehensum cognitum sicuti
Solutio Maioris. De qua est falsa ut? — Ad. ad Maiorem, eam falsam esse de virtute Infusa: Est n.
Cur sit falsa de infusa virtute? — synteresis virtus infusa, seu habitus infusus, quem DEVS in nobis
sine nobis operatur teste D. Aug. lib. 2do de libero arbi-
Sed de acquisita est vera: — trio cap. 8. Veram de virtute ex actibus similibus acquisita.
Dem Ratio ad Maioris probationem adducta nihil quoad nos pro-
bat, quia non sequitur; non est acquisitus ex frequentibus actibus
humanis: Ergo non est Virtus: Quia illa ratio tum vera est de
virtute acquisita et non de innata et infusa. Secundo Argum

Secundu Argtm. Essialis diffra vni soli queri: Atq operatiu ee rdm raoem soli virtuti n conuenit: Ergo operatiu ee rdm raoem n est essialis rao seu diffra. Minoris rao est; quia cum aia raoli tum intellectui, tu voluntati et ita potentijs naalibus, ut intuenti patet, queri. Ad Minorem: Vt aliqd operatiu sit rdm raoem, ex rplici caa poe gtingere: Vel qa sit caa efficiens: Vel aliqd instrumentum, quod rdm raoem aliqd efficere pt: Et hoc modo n tm habitui bono seu virti, sed quoq aia raoli, velut caa efficienti, necn potentijs suis velut instrumentis queri, ideoq minor sic intellecta vera est. Rdo qa sit constans qlitas, per quam aia raolis et ipsig poia n tm dispositiue, sed consumatiue et completiue, determinatiue, delectabiliter et expeditè rdm raoem agere, desq actiones sine vlteriori mora ad raois regulam exigere et gformare posse. Ex hac caa opatiu ee fundxat virtuti queri; quocirca Minor falsa est, si ex hac caa opatiu ee rdm raoem aia raoli et poys tribuatur: Neq n sequitur Homo possidet aiam raolem, intellectu et voluntate velut rbus virtum instrumentis instructam: Ergo e gsumatiue et determinatiue appositq ad id, ut humanas suas actiones ad raois regulam suscipiat, gtinuet et finiat. Ztiu Argtm et vltimu: Astutia est vitiu: Astutia est constans qlitas secundu raoem operatiua: Ergo constans qlitas secundum

raoem

Ztum Argtm ab essiali diffra petitu

Minoris rao

Solutio minoris

Quotuplici ex caa opatiu ee rdm raoem? 1. 2.

Vtru soli virtuti queriat si tam sit efficiens et instrumentum?

Quare sit rta?

Vtru ex hac caa opatiu queriat?

Cur regula rdo caa minor sit falsa?

Ztiu Argtm ex opposito petitum.

rationem operatiua geputit quoq virtijs; et p qsequens n solvit,
Maior ex generali astuti probat. tuti. Maior probat: lib. 2. cap. 33. Mag. Moralium:
Ubi Artes asserit malam rationem dici astutam quemadmodum
Minor ab eiusdem actionibus consilio suis ceptis. mentorem. Minoris ratio est: Quia astuta dia agit & sus,
cipit cum consilio Prouerb. 13: Is aut, q dia cum consilio agit,
et suscipit, et pficit quoq rem rationem operatur. Hinc
Salomon cit. to; q agunt dia cum consilio, regnantur sapia.
Accedit eo; Quia astutia cum mala prudia est iuncta,
Cur astutia sit cum mala prudia iuncta. qua e gstans qtas rem rationem operatiua, qa sit directi,
ua mediorum ad finem, quod est actus rationis. Hinc Christ
Luca 16 asserit filios huius saeculi seu tenebrarum, pruden,
tiores esse filijs lucis: prudentes aut cuncta cum ratione agunt.
Solutio maioris Ad Maiorem 1° eam veram ie de astutia mala, qua
media bona ad malum finem, ut media mala ad licitum inde,
Quidis dicitur mala astutia ab Apto. bite dirigit. Astutia mala dr prudia carnis, q deo inimica
sit teste Apto ad Rom. Falsa aut est Maior de astutia
Quae sit bona et qtis sit astutia bona, q est bonorum et licitorum mediorum ad bonum finem pstitutum
qsequendum excogitatio subtilis: qualis astutia prudia virtutis
pars est n minima. Hinc Aptus rda ad Corinth. cap. 10
Ad minorem replicat ex caa regnandi. Cum essem, inqt, astuto, dolo capi vos. Ad Minorem eodem
modo rndt ex replicii caa ptingere poe, ut qs rem rationem
Quae creatura ea ja? agat: Aut, qa simplr media electa ad finem pfectum gse,
quendum praedirigat, quod ratio actu et effectu e, ut gstat ex to
Quae sit rda? 16. citato. Aut qa n simplr media ad finem, sed qa rem

lege

legem naalem à raõe prescriptam media bona ad finem bonu referatur. Astutia mala ex ja cõa dr, qstans qttas rõm ra-
oem opatiua; et sic minor è vera: sed nõ ex rõa; & sic
minor est falsa. Virtg ex rõa cõa & nõ ex ja rõm raõe
dr opatiua.

CAPVT III.

Vtrum ois virtus in mediocritate consistat?

Antequã ad qstionẽ ppositã respondeamy prouisse nos oportet, qd nõie medij et extremorum ittigatur. Medium in gnre sumitur p eo, quod inter duo extrema existit sic inter efficientem & effectũ medium est maa: sic quoq; centrum in circulo medium dr. Rõdo et qdem in gnre moris, sumitur p eo, quod è inter nimium et paru, quorum vtrunq; non recte fit rõdo Eth. cap. 6to: Estq; sic suptũ nihil aliud, quàm orttis & ittectg actio quadam inter duas extremas vitupabiles; quarũ vna exsuperare, altera vero qtra raõis prescriptũ deficere dr: Vel breuiq; est actionis humanæ inter excessũ & defectũ qdam modg laudabilis: sic oibg appetitus sensitiui pturbaõnibg, oibg ois actionibg offysq; moralibg, in differentibg tn aliqs modg ab ittectu et vottte apponi et adhiberi pt, p quẽ actio nec excedere, neq; à raõis regula deficere dr 2 Eth. cap. 6to. Notanter dixi indifferentibg: quia quadam sũt actiones, q naa sua ipsoq; suo nõie vitiose declarantur, in qbus per raõem et vottem modg adiungi nõ pt, et

Quid medium in gnre sumptũ?

Quomodo sumatur in gnre moris?

Et qsitũ in gnre moris?

Quæ sit altera et breuis eius defio?

Quibus rebus rõm ca dem pont apponi?

Quare dixit in differentibus?

ut fiant & dicantur bona ut mediocres: Vt Maleuolentia, Inuidia, adulterium, furtum, cædes, quæ p se et absolutè vitiosa sunt; non v. eorum imensi nimium aut parum magni processus Artes cit.to: Non n. Iniustitia ut Intemperantia dici potest Moderata. Medium igr. à virte obseruatur; eq circa obectum indiffens, quod ab ittectu & vollte in actionibus suscipiendis excessq ut defectq diffram sortitur. Medium ita in extremorum definitum zplex est: Vnum rei; alterum raõis Artes cit.to. Illud è, à quo æqualiter extrema distant, et apud oes vnum idemq existit: Huiusmodi è medium virtutum ittectualium nrq qformitas inter ittectq ascensum, et rei ittigibilis veritatem. Item medium Iustitiæ qmutatiuæ; et ob id vocatur medium Aritmeticum; Nam ut in Aritmetica qportione (1. 2. 3. 4. 5.) medium inter extrema vnum et idem, et ab eo extrema æqualiter distant: sic medium rei vbiq è idem, et à se extrema æqualiter abiunguntur. Nam primario et formaliter dependet à raõ, et ab æqualitate rei, et n à veritate ittectq nrj mensurantis: Non n. ideo iudicium ittectq nri verum est; qa ittectq nr. ita obtinetur; sed ideo, qa sit rei extra ittectum posita qforme, quod qtra. Nam à varietate circumstiarum à vollte nra determinante necnõ à nra raõe priuata ita diiudicante efficiscitur; à qbus zdm loci, temporis, finis varietatem necn psona nræ qditionem nuc augetur, nuc diminuitur, et ad raõis]. syntheresecos et qscientiæ dictamen velut omnium virtum regulam qformatur, et ob id dr medium geometricum: Nam ut medium geometricum inter sua extrema n vbiq est vnum et idem, tz rao sit eadem exgto Media inter 3a 6 et 12a: Sic in morali qtia Medium raõis

Cur hæc equita adunctur absolute sit vitiosa?

A quo observetur medium et circa qd versetur?

Quotplex sit medium in extremis?

Quid sit medium rei?

Quando huiusmodi media sint?

Cur medium rei vbiq sit idem?

Quare iudicium ittectus nrj sit verum?

vel

vel inter diuersas vel easdem psonas ꝓpter varietatem temporis ut loci, ut naa humana n̄ est vna idemq̄. Hinc euenit, quod vni parū ut satis alteri uero nimium sit: Sic Miloni parū fuit in vna refectione mōrū deuorasse bouem; Pigmaeo u° nimiū. Hinc quoq ad singulas refectiones integrū viri mensura epotasse respu huiq est temperantia: illeq uero respu intemperantia seu excessq explū existit. Rao est: quia hoies diuersimode se habent ad appetitq sensitiui motiones seu paoes, ut ad naa gstitutionem, q̄ in vno vehementior, in altero u° remissior deprehenditur? Hinc quoq Virtq moralis definitur, q̄ in mediocritate gsistit, quoad nos. quoad naa nra gdionem firmiorem ut infirmiorem gplexionem. ꝛdo ꝓnoscendū nos sic noe extremorū ittigere tm duo offa ut actiones vitiosas, quarū vna excessq, altera u° defectus, raoem indicant ꝛdo Eth. cap. 6to. Hisce ꝓcognitis qstionibq ꝓposita affirmata pars defenditur raoibq seqntibq. ja sumitur a definitione Mediocritatis, qa virte in mediocritate gsistere nil aliud importat, quam hoiem virtuoso habitu affectū id amplecti, quod recta et sana rao ꝓscribit 6to Eth. cap. j°. Vbi Artes asserit medium virtis ee id, quod ita se habet, quod recta rao dictat, et medium in quauis dictione appetendū ee n̄ id, quod nimiū ut parum e, quorū vtrq raoni repugnat: Jam u° oes actus, quos ut virtutes pariunt, ut ex qbus efflorescunt virtes, ita se habent, ut raois gyrū ut limites non excurrant, cū virtus sit habitq cum recta raoe & ad rectam raoem 6to Eth. cap.

Vtrū medium raois eidem regula sua poꝑ ee vnū?

Negata qbdam ꝓbis exptis

Rao q sit exptorū ad dubiorum

Quia sit virtus moralis definitio quo ad nos?

Quid noe extremo, ꝛdo illgatq?

Conclusio.

affirmata qstionis qbdam seqntibq rationibq

1ª cur a definione mediocritatis sūatis quid sit in mediocritate gsistere?

Eiusdem definitio ab Arte allata

Qua sit 2da affirmata quæstionis ratio?

13. 2da ratio est hæc affirmata quæstionis, qa omis ars, scia, omisq virtq, eiusq sectator actionem sibi ꝓpositam ab extremis ad medium velut ad rationis æquilibrium reuocare, et ita parum ut nimium euitare studet 2do Eth. cap. 6to. Cæterum virtuti morali actiones sunt: Amare. Desiderare, Delectari, tristari &c. quas ita virtuosq moderari eluctatur, ut eas ad rationis regula ꝓformet, ipsegim pio subijciat, et ita in illis neq excedat, neq deficiat, sed obseruatis debitis circustijs medium retineat. Illectualis quoq virtq eum pariter fine adꝓperat, ut iudicium in veritatis æquilibrio ꝓtineat, neq ut plus, neq minq obecta mae intelligibili passecensu ut descensu attribuat, ut plus aut minq adimat, quasani rectiq iudicij ratio, sntia, sapia et ars reqrant. Virtq theologica ad regula diuina compata ex pte quidem DEI n habet medium; nullq n. est diligendo DEUM excedere, sed ad mensura ꝓditionis humana collata; et sic ex parte hominis infirmioris nc medium habet et extrema: Vti quoq virtutes illectuales ex parte rei, et illectq rei affirmaoem ut negaoem falsa velut omis illectualis veritatis duo extrema. 3tia ratio quæstionis affirmata: quia virtq essialj sine frmali sua ratoe mediocritas est, tz pro maalj sit habitq 2do Eth. cap. 6to. 4ta et vltima ratio est Authoritas Artis, q passim in Ethicis virtem in mediocritate ꝓsistere decantat præsertim 6to Eth. cap. 1o his verbis: In omibꝰ habitibꝰ dictis (moralibꝰ uidlt) quemadmodum et in cætis (illectualibꝰ nz) e quodda signum. ꝓ medium, ad quod is inspiciens intendit

Quæ sint 2da affirmata quæstionis ratio?

Quæ dicantur actiones virtutis moralis?

Quænam fine illectualis virtus adꝓperet?

Cur virtus theologica ex pte dei, n habeat medium?

Vtrum ex pte hominis medium, et extremis sit ꝓdita?

Quæ sit 3tia ratio?

Quæ sit vltima ratio?

Vtrum in omibꝰ virtutibꝰ spectetur medium?

dit & remittit: Estq; quem mediocritatum terminus inter ex-
cessu & defectum ita sese habentiu, ut recta ratio prescribit.
Hæc Artes. Sed gtra: Extremorum nõ ē medium, cũ opposito-
rum vnũ n̄ sit alterũ: Atq virtq ē ipsũ extremũ; cum in
gnre moris duo suma extrema virtq & vitiũ existant, à
quo virtq laroissimè distat: Ergo virtq n̄ ē mediũ, et p
ꝓseqns neq; in mediocritate ꝓsistit. Rr ad Maiorem: Extre-
ma ꝛpłr sumi; 1o ꝓ rtbꝫ vitijs sub eodem gnre cõprahensis
mediate inter se oppositis, quorũ mediũ a ratoe approbat.
2do ꝓ oibꝫ ijs, qua inter se mediate opponuntur. 3tio
ꝓ rtbꝫ extremis gnribꝫ è regione inter se aduersantibꝫ imedi-
atè, quorũ vnũ bonũ, alterũ u malũ morale, ut Virtꝫ & Vitiũ
Justtia & Iniustia, liberalitas & Illiberalitas. Si primo modo
sumatur; vera ē maior: expto auaritia & pdigalitatis
respu liberalitatis: Si 2do & 3tio modo sumatur; Maior
est falsa & minor, vera expto virtis & vitij; itẽ liber-
alitatis, auaritia & pdigalitatis, q̃ inter se opponuntur.
2dm Argtm Cuiuslibet virtis in medio ꝓsistentis extre-
ma sũt exsupão seu excessꝫ & defectꝫ, qua quasi peccata
seu actiones vitiosa vitupantur, eorũ u medium approbat
2do Eth. cap. 6to. Iam u multa sũt virtes inter 2 extre-
ma vitia n̄ existentes: Ergo falsũ ē virtem in medio ꝓsi-
stere. Minor patet expto Justitia cõmutatiua, cui vnũ tm
extremũ Iniustia vidtur oppnr: quinimò extrema ipsig si
dent, n̄ vitij sed liberalitatis raoem suscipit, q n̄ plus dede-
rit, ut minꝫ accepit, quam iustia rao exigat, liberale & n̄
vitiosũ se ondet. Rr ad minorem ea falsa ē; cũ oibꝫ
ac singulis actionibus, circa quas virtus vcupatur, ut modꝫ
vel excessꝫ ut defectus adiungi poit. Accedit eo, quod expto

In quo cõtineat ut sub qbꝫ Vnicis mediocritas!
Obiectio ja ab extremis petita.
Solutio Maioris Quotuplex extrma sumantur!
1o ꝓ rtbꝫ vitijs!
Qua secunda ē eorũ accepti!
Qua n̄ 3tia!
Vtrũ vera silꝫ modo ꝓbatur expto rp minorũ.
Si 2do & 3o modo sumatur erit
Rde obiectionis argtm.
Minor ꝓbatur expto Justtia cõmutatiua
Solutio minoris

de iustia

Cur explicatio de Justitia commutativa n sit explicatio justitiae qualitatis sed liberalitatis?

de Justitia commutativa allatum n sit expletum Justitiae commutativae sed liberalitatis; qn sciens a debitore minus accipit, quam ab eo accipi potuit, reliquum donasse uidetur. Idem iudicium de illo est, q creditori plus sciens dederit, quam Justitiae ratio exigat, nec legitima est sequela seu bona consequentia. Justitiae commutativae Iniustitia opponitur; Ergo inter duo extrema iustitia n consistit, cum contradictorium consequentis stet cum veritate antecedentis.

Cur justitia commutativa n versari circa actus excessus ut defectus?

Sup hac aptissime falsum Justitiam commutativam uersari circa actus, quibus modus ut excessus ut defectus apponi n pt. Nam restitutioni, q est actus Justitiae commutativae adiungor modus seu mediocritas restituendo tm, quantum debet: Item excessus accipiendo plus, qm debet nolente debitore. Item defectus reddendo minus, quam debetur inuito debitore.

Obiectio 3tia ab ipsius mediocritatis defectione desumpta

3tium Argtm: Oem virtutem in mediocritate consistere nil aliud est, quam omem virtuosum rationem ex habitu virtutis in omibus actionibus humanis mediocritatem exquirere et prosequi poe: Atq virtuosorum hominum nullus in omibus actionibus humanis mediocritatem exquirere et suscipere pt: Ergo nequaquam omis virtus in mediocritate consistit. Maior probatur gstat Artis auctoritate, q ado Eth. cap. 3° in actionibus et officijs asserit, circa parum et nimium et mediocritatem uersari omem virtutem, sciam, artificem mediocritate mituerj, necnon omia opa ad illam referri.

Maioris probatio quarta ex

Minoris ratio

Minor pariter gstat ex eodem Arte cit. loco: Vbi asserit actiones quasdam humanas p se vitiosas dici; vt Maleuolentia, Invidia, adulterium, cum recte factis nunquam annuerari queant, nec ijsdem aliqs modus nec nimium nec parum apponi poe. Accedit eo, quod p factis et absolutis opationibus nil queam addi uel adimi, potest Artes cit. loco: Actiones aut humanae quaplurimae ia p factae et absolutae

seu

seu finita: Et ad Maiorem eam ittigi aut de actionibus iam exercitis, seu in actu exercito, aut de exercendis seu in actu signato. Si Maior ittigatur de illis, falsa è ratio hac addita; Quia omis actus exercitus ab hoie iam è vel medius seu rectus, ut exsuperans ut deficiens: adeò, ut hoo de illis medio exercendo ut vitando excessu ut defectu n amplius laboret seu subditus sit post sui productionem & determinationem: si u ittigatur de actibus exercendis, tuc vera è; si ittigatur de actibus ex obecto bonis ut indifferentibus, ut de perturbationibus appetitus sensitivi ut gstat ex Arte cit. to: Si tandem de actibus ex obecto malis, falsa è, uti gstat ex cit. explis in propoem Minoris allatis. Et hac de proposita qstione.

Solutio Maioris rpte fieri pst si prioi modo falsa et quia ob cam?

Si posteriori vera sicut & de actibus ex obecto bonis & ex obecto aut malis falsa è.

CAPUT IV

De Virtutum origine.

Utrum virtutes nobis sint congenitæ.

Negatur quæstio ob rationes seqntes. Prima sumitur à definitione ggeniti: Quia Virtus homini à primo ortus sui principio n inest: Non n. ut videntes, audientes, canentes; sic moratus, Justi, prudentes &c. nascimur. Vera ratio à gtratio ingeniti: Quia omis virtus homini extrinsecus advenit. i. à Deo ut immediatè ex singulari gra infunditur, ut mediatè humana industria acquritur. Hinc Artes vdo Eudemior cap. 5° Virtutem inquit accepimus prius operati: Contra u ea, quæ nobis inseuit. Non n. ideò tactu, visu &c accepimus, qa prius viderimus tetigerimus. Altia ratio à proprietate ingeniti: Quia nata ea, quæ ingenita sunt, n pt deponere, neq ysdem desuescere. Exploratis gravitatis in lapide, q millies sursum pricty, nuqua sursum

Negata qstio his rationibus nititur. Unde ja suatur? Quare è defitio congeniti? Qua vera et quare a gtratio ingeniti

Qua sit altia ratio

Et cur à proprietate ingeniti? Eas expto lapidis &c ascendere

et hoc q̃ firmatur puerõio

ascendere vel volare discet: Cuiq rei nos cõmonefacit segns puerbiũ: Ethiopissa centies nota nũquã albescet. Volũtas virtũ tibi abiectis seu depositis vitijs adsuescere pt: et qtra Vltima

Qua sit vltima rão

rão, qa assertore Arte lib. 2do Eudemio, ea, quæ à naã et necitate seu fortuna nobis insut, neq laudantur, neq vituparãt, sed ea tm, quorũ 2do Dng et cãa existit, ut sũt Virtes, vitia et actg ex libertate nra puecti, quorũ 2do rector, director et

Obiectio ja a naali petita.

author existit; sed qtra: Oe naale e ingenitũ, ois virtg naturalis est: Ergo ois virtg nobis e cõgenita. Maior platur

Maior à rãoe coniugatorũ petita

rãoe à conjugatis petitã: quia cuiusq rei naã est nobis ingenita & in potestate illiq n sita: quaq 2oibi p Diuina quanda cãam mest j° Eth. cap. 5to. Deinde onditur inductio

Deinde inductione explorãdã probat

ne explorũ, potarũ, sensuũ, ittectq et voltis, quæ naaliq et ob id goenita st. Minoris rão: Quia ois virtg e ab 2ois

Minoris qsd rão?

naã & rãoe appetibilis, eiq gueniens, necnon ex naalibi goenitisq pnpijs ittectu vidt et votte tanqã ex radice prima imediate pfluens. Vnde Artes lib. 2do ad Eudemũ: Virtus e,

Quid sit virtg ab effectis

inqt, qua optimorũ effectiui reddimur: Optimũ aut illud est

Quid optimũ voa, ng?

2dm rãoem ẽe et viuere. Et ad Maiorem: Naale zptr suni: j° p omni eo, quod ex naalibi pnpijs n qdem statim et imediate post sui pductionem; sed mediate j. successu et certo

Solutio Maioris

Quotuplr naale sumatur?

Quomodo j° accipiẽdũ

temporis internallo 2dm coem naã motum et cursũ interuenientem pmanat, absq tn similiũ actuũ fregntia et iteratione; sic naalis iuris notitia, colorũ discriminão, corporũ

Quanã naalia effecta dicãt?

anometão, naalia effecta st. 2do modo naale sumitur, pri

Quae 2da eiusdem sit acceptio?

eo, q naalibi pnpijs tũ forma, tũ maã, tũ subch poys q forme

vtile

vtile, acceptabile, & non repugnans seu aduersariu existit.
Hinc Artes in historia de animalibus lib. 8° asserit, id quod
Rdm naam E, suauissimu existere. 3tio naale sumitur
Stricte p eo, quod enti statim, ut extra cas productu fuerit,
inest: Sic essia, ut forma, ut maa, ut pprietas, ut acciden-
tia quadam inseparabilia, naalia sut & dnr: quae Enti coena
& a primo ortu sui prpia insita st; Si 1° & Rdo modo na
turale sumitur, falsa est maior, necn rao ipsi annecta: sed
Minor vera: Si 3tio modo naale sumitur, vera est maior
ut rao et expta in ipsis phaeom allata docent: sed Minor
falsa ppter raones ipsi annexas. Et hac de primo argto.
Zdm argtm: Oe accidens, quod subdto ita inhaeret, ut ab ex-
trinseco prpio p vsu et exercitaoe n aduenerit, sed ex solis
naalibus subjecti prpijs et poijs pfluxerit, innatu et ggenitum
est; Atq virtes quadam st eiusmodi accidentia: Ergo virtes q-
dam nobis st ggenita. Maioris rao e: quia eiusmodi accidens
n vidr aduentitiu, & ob id naale seu ggenitum, cu id sit &
dicatur obdto aduentitiu, quod ab extrinseco prpio ipsi accesse-
rit. Hinc Cic in orone p Milone Legem naalem innata e
dixit; quia ipsa ex sola rao hauseriq, n legeriq, neq a
quoq didiceriq. Deinde patet quoq explis intellectq, voluntatis,
et sentiendi poiarn. Minor phat expto Juris naalis: Scia
boni ut mali moralis, q ex dia raolj eiusq poijs fluant, ijsq
inhaereant vsu, exercitaoneq, assuefactione & expedimento
n acqsita & collecta, teste Apto ad Rom. 1a & 2a: Vbi as-
serit notitiu legis naalis cordibus nris ee inscriptam. Conser-

tit

3tia q sit?

Vtrum essia, forma & naa sic naalia sint & qua rave?

Resp. 1° & 2do modo falsa e maior de naali, minor vera. 3tio modo s naale sumitur, fit ozru

Zda objectionis argtm ab acci dentiq ex naalibus solis subdti poijs & pnpijs naarantiq suffria

Maioris rao quaeran?

Quid dicat aduentitiu?

Cur lex naalis innata dicat?

Minoris rao expto Juris naalis &c

tit quoq; Imperator Justiniang sub tit. De jure naali
et gentiu: Jus naale inqt, e, quod naa oia aialia docuit: ni,
demq; n. cetera quoq; aialia cuig iuris pita censeri. Conso
nat quoq; Seneca Epta 122a hisce uerbis: Apparet aiantib;
inee sentiam nocituri experimento n collectam. Accedit D.
Thomas in 2a distinct: qst. 24. art. 2do Vbi asserit Syn,
theresin ee habitu inatum: Sic ero qdam virtes sut goeni,
ta, et n des vsu et assuefactione acqsita, cu scia sit
habitq. Ky ad Maiorem triplici modo sumi inatu seu goeni,
tum. 1o strictè et pprie p eo, quod subeto Enti simul at
a Deo productu e, inest, ut st poia sentiendi, intigendi, vo,
lendi. 2do Metaphoricos et improprie p eo, quod ty subeto
cui inest, n sit goenitu et coenum, tn ab experientia, vsu
et ex actu similiu frequntia n est collectum, sed ad
psentia collecti ex solis poys et pnpys naalib; n qdem sta,
tim post obcti productionem, sed successu et progressu temporis
interueniente ut pteritis pueritiae annis, et raois radiis
exorientib; acqsitum: Sic scia legis naalis nobis inata
dr ab Apto cit. to. Concordat D. Thomas 1a pte. qst.
97a art. 1o hisce uerbis: Inpia opabiliu nobis inita non
ptinent ad spealem poiam, sed ad spealem habitum naale,
quem dicimg synthereseu. Synthereseis aut nil aliud est,
quam cognio legis naalis seu pnpioru opatinu. Proposita
hac distinctione si Maior intigat de innato impprie supto
tunc uera est sicut et minor: quod patet exptis Minori
annexis: Si uero intigatur de innato strictè sumpto, tuc

et

Quid sit ius naale?

Solutio Maioris

Quotuplex inatu et goeniten sumatur

Quana sit ista eigu cepio?

Quinto seculo accepit

Vtra legis naturalis sue respu posterioris aut ipsius nobis inata dicatur?

Ad q pertineat, prepta opabilia inata?

Qua sit synthereseos defio?

Vtrag septio se inato impprie se za?

et est falsa: ratio est, quia notitia legis naturalis ex utero matris nobiscum non est allata, et tam alia rationi ita inhaeret, ut ab extrinseco principio, ab usu et exercitatione non accepta sit; Cum ab Apto locis superius citatis et à Cicerone in cit. oratione; Innata non scripta, sed ex natura ipsa exhausta & cordibus nris inscripta dicatur. Accedit eo, quod ratio quoque Maioris annexa falsa sit, quatenus quidquam ex usu non sit collectum, adventitium tm dici pt, ut patet exemplo legis naturalis, cum id oe sit et dicatur adventitium, quod rei post sua essiam suasque proprietates accesserit: Sed instas, siquidem virtutum sint innatae, ut supius asserimus, sequitur Artem ratio Eth. cap. j° falsum docuisse, qui asserit virtutem aut ex doctrina, usu et disciplina oratione sua habere ut intellectuam, aut ex assuetudine comparari ut moralem: et sic oem virtutem ex usu et exercitatione in nobis oioni. Ex Arten loq de virtibus humanis, humana industria parabilibus, ex electione voluntatis nra profluentibus, non u° de virtibus, quas ut Deus nobis infundit, neq de virtibus imprie naturalibus, quas naturalis ratio intellectui humano adfert, et infuit, inficta et nra voluntate, nullaque assuetudine seu actuum similium frequentia accedente, ut est notitia iuris naturalis, intuentia quoque primorum et naturalium principiorum tum speculativorum tum practicorum. Illorum expla sunt: Totum est maius sua parte, de quolibet affirmatio ut negatio est vera: horum u° expla sunt: Bonum è faciendum, malum fugiendum, unum est principium independens aeternum, infinitum. Ac quod tibi non vis

Cur minor sit falsa de intellectu prie supto?

Cur ratio maioris annexa sit falsa

Instia extra solutionem Maioris

quibus instructus virtutes intellectualis comparetur?

quibus u° moralis?

Solutio instantiae intuenda è de actibus humanis acquisitis et elicitis?

quae sint et dicantur virtutes imprie naturales?

quae sint naturalium principiorum speculativorum expla?

quae u° practicorum? et iuris naturalis?

fieri

Quale propriorum notitia sortiuntur Arto. et alijs appellationem?

fieri, alteri ne feceris. Quorum propriorum notitia Louis ab Apto, Cicerone & Justiniano Impatore dicuntur naales, non quidem proprie naales, sed tanquam naales. Ex imperitia vsu & experientia antecedentibus non acquisita. Tertium & vltimum Arotum irrationali creatura indita est scia et prudia, experimento vsuque non collecta, quibus velut instrumentis sese conseruet, bona percipiat, abominetur mala, et refugiat, et ita finem suum à natura sua constitutum attingat: Ergo multo magis rationali creatura ante omnem assuefactionem naturaliter insunt quaedam virtutes, quibus velut necessariis instrumentis instructa se intueatur et ad perfectionem status sui debitam se producat. Finis patet exemplo formicarum, quas natura tanta prudia rerumque necessariarum scia instruxit, ut Salomon Prouerb. 6to ab illis prudia et sapia exemplum sumere imprudentes adhortetur, disce verbis: Vade ad formicam piger, considera vias eius, et disce sapiam et prudiam, quae cum non habeat ducem, nec praeceptorem, nec principem, parat in aestate cibum, et complicat in messe, quod hyeme comedat. Item exemplis aliorum animantium praesertim aranearum et apum, quibus natura admirandam insculpsit prudiam et arte conficiendi suas texturas, et fingendi sua domicilia atque disponendi, et quidem admirabili ordine. Consequentis ratio est: quia quod inferiori creaturae attribuitur, id quoque superiori creaturae, et quidem multo magis attribuendum est, velut praestantiori, modo ipsi perfectioni, nam et excellentiae non repugnant, ut eidem

Finis patet exemplo formicarum

Ita aranearum apum et aliorum animantium.

Quae sit consequentis ratio?

Tertia obiectio argumentum ab irrationali creatura petitum.

ut eidem maxe gsentanea sint. Accedit eo, quod Artes di-
cat oibus hoibus à naa quodamodo virtes ee tributas, et nos
naa fortes, naa temperantes, et naa iustos gignit bto Eth.
cap. 13. Ad Ans virtem rptr sumi. 1° Metaphorice
uel verig metaphoricios. p vi seu solo impulsu naali vir-
tutis imaginem quandam fra seferente, quo aial brutum
efficaciter et necitate quadam naa ita impellitur, et psi-
lit ad effecta seu actiones virtum actionibus pprie acceptis
gsimilimas, vt ab ijsdem sese auellere nequeat, pter quam si-
militudinem aial metaphorice denoiatur prudens sapiens et simplex;
sic serpentes pter impulsum prudia haud absimilem, et pter
effectu prudia humana simillimu vocantur à Christo prudentes,
Columbae simplices: Virtem aut p impulsu humi gstat ex Arte
lib 1° Magnor Moralium cap. 35: Vbi asserit virtutes quas-
dam ee inoeritas, quasi impulsu ad fortia & justa in vno-
quoq citra raoem. Item ex bto Eth. cap. 13° Hisce uerbis:
Reliquarum virtum propia et semina simul atq in lucem editi sumus
in nobis gtinent. 2do sumitur virtus pprie et uere p habitu
opatiuo abitectus cognitae pfecta et voluntis electione, puecto. De
virtute 1° modo supta verum est Ans & gsequens. Falsum uero
vtrum de virtute 2do modo supta. Sed mistas: Praedictorum
aialium actiones uere sunt effecta discreta, uere justa, uere
fortia &c; Cum à modo nec deflectant, neq eundem excedat:
Ergo ex veris virtibus uelut ex cais suis pprijs eiusdem effa
pmanant; cum effectus ppetuo supponat caam suam. Ad
Ans rptr. 1° q naatr seu in genere entis naalis aialium, bru

tora

Solutio Antis quo modo virtus sumatur?

Quomodo primo accipiatur?

Propter quod serpentes dicantur prudentes et Columbae simplices?

Vtrum reliquarum virtutum propia nobis sint congenita?

Quomodo secundo accipiatur

De virtute 1° modo vtraque

2da Justitia contra solutionem 1 modi

Ratio eiusdem

Solutio Antis quot modis fiat? 1° 2° sibi?

torum effecta, q metaphoricè virtum effecta dnr, uerè sint
justa, uerè fortia, uel discreta; qa in illis neq excessus neq
defectq deprahenditur, sed in gnre moris, seu in gnre extium
moralium, q à raõe & voltte fluunt, talia n dnr; qa ois effectq
q uerq sit virtis effectq à raõe & voltte liberâ fluit. Vnde p
ẽdo responso negat quoq gseqns; qa effecta, q uerè fortia, uerè
justa dnr, atq uere discreta in gnre moris: Supponunt raõem
& electionem; et ob id pfectam finis relationem ad mediorum
finem consequendum, qbus bruta aiantia destituta sũt. Rao ẽ;
quia semq aqualiter uno eodemq modo, & ita invariabiliter
agunt: Quocirca horum aiantium actiones sũt effecta qdem
justa, discreta & tempata; sed metaphorica virtis meta-
phoricè seu impriè sumpta imagines quaedam. Vnde n sequ.
Formicæ & Serpentes actiones prudia consimiles edunt: Ergo
virtibq prudia & sapia dicerent. Non n ideo pruden qs ut
prudenter agere dr; qa ipsiq actio ut opus prudia sit con-
simile; sed ideo, qa sciens & eligens et qdem habitu pru-
denter agat. Hinc Artes ẽdo Eth. cap. 4° asserit ea q à vir-
tutibq pdeunt, n justè et tempatè agunt, si sint justè ẽte-
pata; sed si & agens, sic sese habens agat; 2° si sciens pro-
pter finem pfectè cognitum: Deinde si eligens pter ista:
3tio si firmo aio et immutabili agat. Ad extremum quoq
responderi pt ad pnpalis argti 3tij gseqns eiusq auto-
ritatem rpte. 1° Virtum initia, semina, seu pnpia (q st
illectq voltas, naalis rao seu syntheresis) qbus ẽo successu
temporis accedente, raõis usu sese qseruare, et ad finem
vltimum pducere pt, humana quoq naa inita seu vult ẽ

cur brutorum effecta justa uerq sint justa discreta & fortia?

Vtrum in gnre extium moralium talia dicat? quare n in gnre moris?

In ẽda respice negat gseqns et quare in gnre moris?

Cur bruta raõe & electione sint destituta?

Qualia aiantium effecta actiones sint effecta?

Qua raõe qs prudens et prudenter agere dicatur?

quare sciens?

quare eligens?

Quid 3° requirit ad prudr agendum?

Solutio ad pnpalis 3tij argti gseqns quot modis fiat.

Quis sit ipse?

Quae virtutis initia dicant?

impressa

impressa; sed non virtes ipsas impria seu frati sua ratione
gsideratas ppter lapsu seu inobedientiam primi parentis
nri, q inobediens cum rerum naalium notitia; tunc virtutum
ffectionem, velut optima felicitatis acqrenda instrumenta ami-
sit. Hinc gsequtia eiusq; rao propositi arguti vel nobis n re-
puonat, siquidem humana naa ad salutem acqrendam necria
instrumenta sut indita; vel intigenda cum hac exceptione addita
nisi aliqd obstet, ut rao efficax dari poit, cur supiori
creaturæ n attribuendum sit id, quod inferiori et ming excel-
lenti creaturæ attribuitz. Ztto Rx ad arrexam auctoritatem
Artem locutu fuisse de virtum seminibz, q cit. to virtes
qdem ingenitas, impprie tn virtis noie accepto appellat; uti
gstat ex plectione totiq capitis, et n vniq duntaxat partis.
Concludamq igr nullas virtes ee pprie ggenitas, sed oes
adventitias. Iz nulla impprie innata dicant vt gstat ex Arte
6. Eth. cap. 13.

quod probabilior sit gsequtia 3o modo: vbi quare gsequtia eiusq rao huiusmodi n rapugnet?

Solutio altera arrepa auctoritatis ab Arte allata ng de virtu impprie sumptos seminibz esse intigendum

Conclusio generalis oes virtes esse adventitias notis impprie istis exceptis

CAPVT VI.

De Virtutum connectione.

Vtrum virtes ita inter se sint conexæ, ut q vnam, reliquas in vniversu oes possideat?

Ad hanc quæstionem 3bus gctionibz respondemq. quarum
1a virtes intellectuales excepta prudia cum virtibz moralibus
n st necrio gnexæ; neq gtra. Huiq membri rao est: quia
n segtur qspiam pditq est fortitudine ut justitia morali:
Ergo virtum intellectualium splendore quoq claret. Illiq mbri
rao est: quia n segtur rerum ut divinarum ut humanarum noti-
tiam possidet: Ergo est ut temperans vel justq, ut fortis: Vtri-
usq gsequia rao est; quia intellectuales et morales virtes neq

Prima gctio. oes virtes intellectuales cum moralibz necrio n ee gnexas.

Prioris mbri rao e

Posterioris mbri raa.

Vtriusq gsequtia rao est.

ut totum

ut totum et ptes, neq ut nectia pnpia et pnpiata, neq ut
nectiũ subtum et pprium accidens adeò stricte et nectio inter
se cohaerẽt, ut ille absq hisce ut gtra separatim gsistere nequeat.
Hinc Artes 7° Eth. cap. 13° asserit virtem naalem et eã
(illectualẽ nz) p quam non absolutè boni dmr, cõsistere et
acqrere nos posse absq virte, qua pprie dr virtq, et pquã
(moralem puta) absolute boni noiamur. Hinc Rex Salomon
ut maxe diuinarum humanarũq rerũ callentissimq extiterit,
tn à justitia, prudia et tempantia quàm longissime recessit.
Nam gtra pcepta Dei, inriq naalis et gentiũ aliena religionis et
gentis vxores, et tã ex his, quã ex Israelitis intepans mille,
ex qbus septingenta Regina, trecenta concubina fuerẽt, duxit:
et iam senex arnisq attritq muliercularum alienigenarũ
blanditijs illectq n tm idola et phana exstruxit, sed et eò de
mentia devenit, ut exstructa imprudens adoraret. 2do Regũ cap.
11° 1° et 22° Regũ cap. 4to. 3da gctio: Prudia oibq virtibq
moralibq tum vniuersis tũ singulis est giuncta: et gtra
Hanc conclusionem affirmat Aristoteles 10° Eth. cap. 8°
hisce verbis: Copulata etiam est prudentia cũ virtute,
quae spectatur in moribq, et hac ipsa cũ prudentia: Nam
et prudentia initia ab ijs virtutibq manant, q more pficiũt,
et qquio in ijs est, quod bonũ et rectũ sit, id oe à prudia
ducitur hac Aristoteles. Prioris membri rão est: quia
prudentia è necessaria causa ad omnes virtutes mora-
les tùm acquirendas tùm exercendas, tũ conservandas.
Hinc Aristoteles 6to Eth. cap. 13° asserit: Fieri n
potest, inqt, ut homo sit pprie bonus absq prudia et

abs

Vtrũ virtes illectuales absq virtibq moralibq acqri point

Exito probatur negata questio.

Salomõ intẽperans mille vxores habuit.

2da gctio.

Vtrũ prudia sit oibq virtibq moralibq cõiuncta.

Affirmãs qstionis ab Arte allata.

Prioris membri rõe sustigctionis rão est.

absq virtute morum prudens. Recta ratio; quia prudia est recta ratio omnium per totem agibilium vel habitq verus, quo delectabiliter & expedite circa cuiuslibet virtis obectu prudenter consiliamur, iudicamq, iudicatq in debitu finem dirigamq. Verum absq tali habitu nequa iustia, fortitudo et tempantia risitur. Hinc prudia ab Arte cit. to ad Galatum; Omnium virtum lux et oculq. Posterioris membri ratio est; quia virtes morales st effecta, q ex prudia virtute necrio et p se effluunt, nec n. cu ipsa p petuo necrioq; giuncta st; Nam virtutis moralis p prium est rectam facere electionem, q sine prudia n otinoit Artes cit. to. Und habitq electiuq dr; ad rationem aut recta requitur, vt qs recte eligat ea, qua st ad finem; Hoc aut fit p prudiam, cu sit conciliativa et iudicativa eorum, q ad finem gsequdu nos gmoveant et pducant. Hinc Artes cit. to asserit; virtutem, qua p prie virtq est, et p qua absolute boni dmur, n fieri seu nasci sine prudia, et vniuersas virtes simul sma cu prudia inesse; Nam pfecta virtq est habitq n solu ratm rationem, vt st habitq intellectuales, sed et cu recta rate. cu prudia cap. supra citato. Hinc D. Hieronymq in Epis; Oes virtes ita inqt sibi cohaerent, vt q vna carnerit, oibq careat; q qo vna st oes possidet et habet. Huic gsonat D. Gregoriq in moralibq dicens; Oes virtutes, si sint directa et separata ratm rationem virtutis non esse virtutes; quia tempantia vera n esu nisi sit iusta, nisi prudens, nisi fortis: Idem subdit de alijs virtutibus.

Ratio prioris membri rsa.

Posterioris membri ratio est.

Sed qtra prudia gsistit absq moralium virtutu actibus: Ergo prudia absq virtu moralium p sertim fortitudinis et iustia, qmutativa gsortio gsistit. Antis rao est quia possidens prudiam n illico mortis pericula aogreditur, mortemq pro salute patria actu sustinet, neq actu liberalitatis et iustia

Obctio 3a.

commutativa suũ cuiq; tribuendo exercet, ut ptt exptis plurimorũ Sanctorũ et religiosorũ patrũ, q admiranda prudia claruerũt, neq; tn mortis pricula aggressi fuere, vel mortem p patria sustinuere; Et sic tz moralium virtutũ actiones absq; prudia nuq; suscipi poũt, bre tn qtra. Consqntis ratio E quia quod gsistit absq; alicuiq; Entis actionibus, gsistit quoq; seperatim absq; Ente illo, cum absq; Ente hoc vel illo gsistere nil aliud sit, quam absq actionũ suarũ gcurrente influxu gsistere et gseruari posse. Hinc rationales ex hac sola caa absq; Entis et calestibus corporibus incolumes n gsistunt; qa absq; illorũ actionibus, opationibus qualitatibusq; proprijs nec ornari, nec gseruari nec quoq; producere queunt. Iam o prudia gsistit absq; actionibus seu officijs fortitudinis; q st; mortis pericula aggredi, mortemq; pro defendenda patria obire; par ratio est de actionibus justitiæ commutativæ: Ideoq; prudia n E necessario iuncta cũ virtute morali.

Dilectio

Rr ad Ans Illigi posse idipsũ replici mo. 1° ut prudia dũ moralium virtutũ actiones suscipiantur, eas non comitetur, et rdm circustiarũ rationem non moderetur, neq; easdm ad finem suũ habitũ dirigat. Ratio Ita, ut prudia rdm suũ habitum homini inesse possit, tz virtutũ moralium actiones gtinue et indesinenter non suscipiat. Ans si 1° mo illigatur est falsum; si rdo mo, verũ; ut ptt ex rationibus in ipsis pbationem allatis, sed qsequens falsum. Nec obstat ratio consqntis allata; quia dũ daxat accomodabilis est ad prudiam acqrendam, quæ citra actus virtutum moralium n acqritur, et n tam ad acqsitam, q citra actus virtutũ moralium pro nuc, tz n pro spr consistere poũt.

obctio rda

Edm Arotm Si prudia oes virtutes morales gnexas haberet, necessũ eet, ut nullus prudns diceretur, nisi prius omnium moralium virtutũ actus exercuisset: Sed posterius E falsum: Ergo et prius.

Ratio Maioris; quia habitus non datur et acquiritur ante actus similium frequentiam. Accedit eo, quod caua spr antecedant effectum suum: Sed virtus moralis est habitus, cuius caua antecedentes sunt actus consimiles: Minor patet exemplis, quibus primi argti Ans corroborauimus.

Ad Maiorem vera est de habitibus virtutum moralium nro labore acquisitis, vt rationes in ipsius probationem allatae ostendunt; Falsam vero de infusis et naturae de ijs, qui ex perfectione vnius habitus immediate tanquam antitibus subordinati effluunt. Potest non obtinere, vt in ordine habituum subordinatorum vnus perfectus habitus alterius virtutis habitum proignat nullo ipsius actu antecedente. Exemplo Curitis, qui parit facilitatem seu promptitudinem ad quascunq virtutes tum exercendas tum conseruandas. Vel respondebis Si maior de virtutum actibus elicitis intelligatur, ea vera est, sed minorem falsam; Si vero maior intelligatur de impatis, ea falsa, sed minorem veram; quia virtus in volitione efficacia consistit et conseruatur perfecta, licet non exeat in actum exteriorem seu impetum iusto impedimento obstante. Obiectio 3tia

3tium Argtum Prudentia ante morales virtutes et sese non simul sed successiue per actiones acquiritur; Item fortitudo bellica principibus, ducibus et militibus cum magna prudentia inest absque temperantia: Ergo non sunt simul connexa. Antis primi membri ratio est; quia prudentia est caua, a qua omnes virtutes morales nascuntur, et ex qua ordine successionis exprimuntur. Atq caua existit absq suo effectu tanquam independens ab eo, a quo non dependet. Tum membrum Antis patet plurimorum exemplorum inductione. Consequentis ratio est; quia ea, quae reciproce, necessario et spr inter se connexa sunt, mutuo sese ponunt tollunt, ac omnem omnium partium successionem excludunt; proinde obtinere non potest vtqda spr simul sint connexa, et successiue insint oppositionis lege obstante. Ad

Ad 3. Si prudentia et morales virtutes pro imperfectis virtutibus sumantur, verum est Ans, sed falsum, si sumantur pro perfectis virtutibus; Si non vna

virtus

virtg omnibg suis numeris absoluta et pfecta Doi insit, necessum
est, vt n vllig mala circustia labe Defedata, sed oibg et debitis
suis reqsitis vestita et exornata sit. Fieri n. n pt, vt idem sit
simul pfectu bonu morale, cui nil desit, et impfectu quod aliqua debi
ta pte laboret: Virtg aut pfectu ect impfecta, si aliqua sibi debita
circustia deesset. Iam v virtg si nulla mala circustia positiua vt
negatiua coinqnata, sed oibg bonis reqsitis circustijs exornata
sit, necessu est, vt oes virtutes et qdem pfectas sibi copulatas
habeat. Rao e, quia ois virtg, q vna ex cardinalibg reliquis n
habeat sibi copulatam, bona aliqua circustantia ipsi debita vel
ex pte efficientis vel modi, vel maa, vel finis, vel loci, vt tporis
destitutur, vt pt ex ipsa rerum epperientia: Nam virtutu n
de reliquas qnecas, et virtutem ntcria sua bona circustia destitui
vnu idemq st. Bonu n. pfectu morale qstat ex integra caa. ex oibg
necrijs suis reqsitis, ex qbus scipum est virtutu cardinalie qrexio;
Malu v morale ex singularibg defectibg, ex qbus scipug e vnig vir
tutis ex cardinalibg absentia et carentia. Hinc Alexander
Magnus qa fortitudinem suam n copulaverit cu reliqs cardina
libg, veram et pfectam fortitudinem n possidebat, qa carebat
prudia et justia vrti, qua oes virtes in vltimu finem, q e Deus,
refert et diriqit; et sic ipsig fortitudo debita circustantia finis desti
tuebatur; et sic et reliquis virtutibg gentiliu Phtoru, Regu, prpum
et Impatoru censendum est. Hinc quoq D. Jacobg cap. 2. Epla sua
q totam, inqt, legem seruaverit, et in vno offenderit, factg e oium
reg: Huig srtia veritis nulla e rao, quaq vnig virtutis cardinalis
defectg et vnig vitij cardinalis accessg caterarum virtu splendore et
pfectionem tollat atq extinguat. Vnde capitulo n. caa 28 qst. 1. a
Falsa inqt virtg e, qua in omnibg moribg optimis vbi deest atra
et incomutabilis veritatis cognio, q cognio e caa justie vrtis et
relioionis vera. Sunt go virtutes pfectae ipsu se gnera; Contra v
imperfecta, et qog artm ppositu e illigendu: et ec de rda Corectione

Stia

3tia et vltima Conclio; Cum prudia, tu moali, tu virtutum vel et impfectarum nullo actus regitur, q cetarum virtu cardinali, un. actibus vel gdionibus onralibus n sit gnexus. Impfecta virtus e, qua sola in hoiu animis absq reliquarum virtu moralium gsortio existit. Conditiones virtu onrales sunt Discretio, animi firmitas, moderao et rectitudo; Sic quoq onrales earudem actiones nuncuantur qtuor nz actio discreta, firma, moderata et justa seu recta; Conditionu dictaz prima ad prudia; 2da ad forticudine; 3tia ad tpantiam; qta ad justia spectat. Hisce positis et pcognitis gtionis posita racem sane tradimus; quia discretio eiusq actio non obtinent laudem virtutis, nisi firma recta et moderata; sic quoq nulla virtus nulla laudem obtinet, nisi sit firma, recta, moderata et discreta. Vnde observes virtutes cardinales si onraliter .·. pro q. virtutum cardinalium onralibus ditionibus sumantur, int se tanta sunt gnexioez vt earu nulla absq reliquis 3bus qsistat; Si v spealiter .·. pro speebus singulis cu retaoe ad propria obecta, int se n sunt gnexas, nisi sint vt supra dictu e, pfecta. Vsu n. exenire pt, ut qs à libidine et stupiditate alienus sit; tn circa pricula mortis sese audacissimu vel timidissimu pbeat et ostentat, et qtra: Sunt go virtes rom tenore et sensu tradidarum gtionum triu int se gnexe et separate: Et hec.

Conclio 3tia

CAPVT VI.

Vtrum Virtutum acqsitio sit difficilis?

Affirmatur ex raoibus sequtibus; quarum prima; quia bonum est simplex certum et finitum; Malum v multiplex, incertum et infinitum rto Eth cap. 6to. 2da rao quia vno dudaxat mo qtingit recte facere; multis v à recto aberrare Artes cit. to cum cuiuslibet rei vnum dundaxat sit medium quasi centrum; extrema v multa; et à signo discedere facile, ipsum v attingere et sequi magni momenti Artes cit. to. Hinc Artes rto Eth cap vito,

nec n.

Nec n. ꝗquam ingt difficilꝭ, quam medium in vnaquaq; re repire, virtꝭ aut est medium. Ista ratio quia naales motꝭ difficillime est coërcere teste experientia Artes 7° Eth. cap. 10° vbi asserit, id quod naale est, et ad naam pxe accedit, difficulter posse immutari explo, ꝗsuetudinis et naalis impotiæ; et ob id 7° Eth. cap. 7° ignoscendu ei ee asserit, q vehementiꝭ cupiditatibꝭ restiterit et victꝭ fuerit; sicut et homini, q tenere risus conatꝭ tardo cumulatu illu effuderit. Hinc quoq; Salomon. ꝗverb 16. Melior ingt e patiens viro forti, et q dominatur ario expugnatore vrbium; Jam v° appetitꝭ sensitiui affectiones st motꝭ naales et q mage rationi resistit 1° Eth. cap. vlto et 2° Eth cap 9°. Hinc idem Artes cit. to mediorum virtum exquisitores vnica addant, vt voluptatem, cuiꝭ appetitꝭ sensitiuꝭ naa instigante est avidissimꝭ, et cætera vitia, ad qua naa simꝭ proptissimi summo studio eniteamꝭ, necn nos in gtraria pten. deducamꝭ, q medio virtis magis sit gria. Concordat Apstꝭ 7° ad Rom. q appetitu sensitiuu eo, quod ipsiꝭ impulsu ad peccata q̃ raoem instigemur, vocat eu, peccatu ꝗcupiscentiæ, legem quoq carnis, cu ppetuo velat refragariꝭ et servicosꝭ seruꝭ pp defectu originalis justiæ, q fuit spontanea erga raoem in appetitu sensitiuo (media) raoni vel omine resistit et repugnet. Hinc idem Apstꝭ cit. to, video ingt, alia legem in membris meis repugnantem menti, et captivantem me in lege peccati, qua e in membris meis; Eadm repugnantia onditur ex Sapia 8° vbi sapiens hisce verbis: Scivi ingt, qa alit non possem ee gtinens, nisi det DEVS. Vlto affirmate ostiis pars ꝗprobat Artis auctorite 2do Eth cap. vlto hisce verbis: Non n. facile determinari pt; quomo, qbꝭ, qbꝭ ex cais, et quoad intpre irascendum sit, cu in singularibꝭ et sensibilibꝭ iudicium sit difficile:

Est

Est ergo virtus acqsitio difficilis et n̄ aspiqui operis.
Sed qtra Artes 2do Ethic cap. 9 asserit: Si nuc ab exsuperatione, nuc a defectu declinemq, facillime nos medium attingere: Ergo virtutes parvo negotio acquruntur.
Rx p infectionem Consqntis; cum ipsiq q̄rium stet cum veritate Antis. Dem Artes n̄ absolute asserit facile fore, vt medium attingamq, sed qditione hac annexa: Si vitia naalia medio virtis opposita eniteq: Hoc ipsum autem est difficile: vt ex dictis racoibq affirmata quastionis patet: Ergo p.
Secundum Argtm pergnum potenti Dno pfacile e servum ita imbecillum coercere, vt inpartis epecutione impedire nequeat 4° Genes: Ibi sub te erit appetitq, et tu dominaberis illiq. Huiq ratio e; quia inferior potia non pt impedire actionem seu impiu supioris p̄cipientis: Ergo facile est appetitum sensitivum vothi nostra coercere, et p qseqns parvi negotij virtis medium attingere.
Rx ad Maiorem ea vera ee, si Dns oibq instruentis ad epecutionem imperij sui ex reqsitis sit instructq, qbq servum refractarium qpescat; secq qtra? Efficatissimum et appositissimum instrumentum, quo appetitq sensitivi cupiditate edomeq, e n̄ qrālis sed spedq q oibq voibq communicatur, qra DEI; quod certo auctoritate Christi comprobatur. Marci 16° vbi asserit expedire qdem, n̄ inveri, sed n̄ oes hoc verbum capere, sed eos duaxat, qbus hoc datum sit; qbus verbis invere voluit fieri posse gralis qra bnficio, vtqs non nubat, cupiditates naales compescat, easq rationi subyciat, sed difficillime effici, nisi quis speciali gratia a Divino Numine sit confirmatus et corroboratq; Quod vero difficulter bonum operemur, et appetitq sensitivi qcupiscentias restringamq qrali

seu

seu communi dundaxat gra instructi gstat quoq; ex dicto Christi
Luca 18° dicentis: qua difficile, q diuitias et peccunias habent, in-
trabut in regnu celorum: Facilq n. e camelum p foramen
acus transire, qua diuitem intrare in regnu celorum. Conso-
nat quoq; Aplq 5° ad Rom. hisce verbis; velle inqt adiacet mihi
efficere autem bonu n. inuenio; Non n. quod volo bonu, hoc facio,
sed quod nolo malu, hoc ago: quod aut facillime appetitu effre-
nu contineamq speialis gra robore adiuti constat pariter ex Chri
responso, quo Aplis sumi boni qsequi et Cstana liberalitatis
charitatisq exercenda difficultem expauientibq et qs pt salu
fieri? obiicientibq respondit, q impossibilia st apud homines,
possibilia st apud DEUM, quasi diceret quamuis hoi grali
gra instructo difficile sit cupiscentias comprimere et excellentes
virtutes exercere; tn si gra speali à DEO qdecoretur et lo-
cupletetur, hoc ipsu illi facillimu fuerit: Hinc idem Chrs Matth.
cap 11° Tollite iugu meu sup vos, qa suave e, et ong meu leue:
Hinc quoq; Aplq ad Philipp. 4° Oia possu in eo, q me qfortat:
Sic go ad propositu argtm respondentes dicimq virtutu ex-
ercitiu et appetitq sensitiui compassione p speale DEI gram
facilima fore, difficile u. p sola naalem gra, seu per solas
naalis rationis vires.

3tiu argtm Ois creatura oisq potia p se, sua sponte, et pm-
ptè nullo negotio fertur ad id, et qsequtur idipsu, quod nae
sua e gveniens et quasi finis illi debitq: Atq voltas et Appetitus
st potia creata à DEO Dia raonali insita, quaru obiecta st
virtutes, earuq actiones quasi fines intellectui et voltati gvenientes:
Ergo virtes parvo negotio naneiscimur, easq operamur. Maior
pt ex pto sensuu q praesentatis subiectis debitas actiones citra

oem difficultem suscipiat. Minor p se ptt consideranti.
Ad Maiorem vera ee n absolute, sed addita hac exceptione.
nisi obstet aliqua caa potia impediens, vel ita debilitans et
infirmans, vt debita actione comode expeditegq excedere neque
at. Jam v aptissimu e ex antecedentibus pp defectu originalis justiae appetitu sensitiu sumo nisu rationi obsistere, eidemq plurima impedimenta et difficultes (quoru precipue st odi, ira, tristitia vehementia, et reru eternaru, bonorumq fortunae ineradicabilis cupiditas et delectao seu voluptas) opponere 2° ad Rom. et hac de presenti quaestiola.

CAPVT VII.

Vtrum Virtutes in anima beata post discretum a corpore permansurae sint?

Ad quaestionem propositam respondeq affirmatiue quaru 1° quia oia virtutum causae procreantes (q st intellectq et voluntas) qstituentes et qseruantes pre (q st habitq acqsiti, cognio perfecta, et actiones elicitae seu imanentes) in aia a corpore separata pmanent. 2da rao quia Aia beata in statu separationis rationis regula et Diuinae mentis legem imobiliter et delectabiliter opatur; hoc ipsu aut n fit citra virtute qcurrentem, citra habitu animi bonu, q sit oris actionis bonae qstituens, qseruans et pxa caa. 3tia et vltta rao; quia Aia beata ine oiu virtutu complementu et pfectio: Ergo oes virtutes eidem inst. Ans ptt quia beatis ine et infunditur charitas, q e vinculu pfectionis precepti Diuini quoq complemetu necn legis Diuinae pfectio et plenitudo ad Colos. 3°. 1° ad Timoth. et ad Rom. 13. Hinc idem Apstq 1° ad Corinth. 13° Charitas patiens e benigna e n aemulatur, e n aedi

non agit pperam, non E ambitiosa, n grit, q sua st, n irritat,
non cogitat mala, n gaudet sup iniqtate, condaudet aut veritati.
Consqntis rao E; quia posita cuiusq rei pfectione vel essiali
vel accidntali, necessu quoq E poni et rei essia. Virtes go in sta-
tu sepationis in aia permanent.
Sed qtra: Obcta et actiones quarudam virtu ab Aia post sui a
corpore sepationem submouebuntur: Ergo et virtes qdam ab eadm
sepabuntur. Ans ptt epplis vel pecunia, circa quam liberalitas,
vel piculi mortis, circa quam fortitudo, vel cibi, potq, aliarum
delectaoum, circa quas tempantia versatur; eoq noe actiones
q necrio pprij obcti essentiam requrunt, tollentur et desinent.
Consqntis ppositi argti rao E; quia sublata maa, circa quam,
tollitur tum potia tu ipsiq quoq actio q ab illa sua specifica-
tionem et finem accipiant. Eda consqntis rao E; quia cessate
et amoto effu pter quem eaa agat, cessat et ipsiq causatu; Acti-
ones virtuosa st effa, pp qua virtutes comparantur, vt unani-
orrnaentu: Ergo si actionib virtuosis n sit opus, neq opus erit
virtutib: Sublato n fine tollit, et frustra compatur medium.
Hinc Aplus 1a ad Corinth. 13o asserit Fidem et spem in hac patria
pmanere; in futura o cessare; Caritem aut nqua epcidere:
Huiq aut nulla alia E rao vel epcogitari pt, quam quod Chari-
tatis obctu (quod E DEVS.) et actio Charitatis (q est DEVM
diligere) pmansura: Fidei o actio (q E credere ea, q a Deo
et ab Aplis revelata st.) et obctu (quod est res n visa sed velata)
interitura sint.
Ex qtr. 1o Concesso Ante ad Consqns quod verum sit de vir-
tutib humanis acqrendis; falsum o de ia acqsitis: Nam nulla
virtus humana acqritur, nisi actione circa propriu obiectum
precedente; acqsita aut pt qsistere in aia solua, t eiusdem

eper

exercitiũ circa p̃ priũ obctũ justo impedimẽto obstante intmittat;
Nam cuiusq rei essialis pfectio ab actione sua emanante n̄
dependet; sed bne qtũ: Hinc licet futuru sit vt q̃da virtes
in hac vita acqsita, in futura à q̃busdam actionib̃ circa p̃ priũ
obctũ acqescant; tn̄ earũ frae et essia ⁊. acqsiti habitq interni
illustrui et voluti insidentes n̄ pibunt. Hinc quoq; tz liberalis in
futura patria pecuniis distribuendis, nec fortis timiditati et auda-
cia, nec temperans delectaoib̃ moderandis n̄ vacaverit; virtutes
tn̄ acqsitas n̄ abicient, sed saluas retinebũt. Nam virtus nil
aliud ẽ, quã dispositio seu ꝓmptitudo mentis ad virtuosas
actiones ẽpercendas observandis circũstiis debitis, q̃ ꝓmptitudo
in aia beata qsistere et inesse pt, tz virtuosè circa p̃ priũ
obtectũ n̄ opetur iusto circũstiarũ impedimento obstante.
Rdo R. ad propositi argti Ans, quod falsũ sit de actionib̃ virtu-
tum immanentib̃ et elicitis; verũ de impatis et externis seu accentali-
bus, sed falsũ qsequens. Illig rão ẽ; quia beatis et verè felicib̃ nec qtas
et ꝓpetua infixa ẽ cogitão, vt qstanter et delectabiliter rdm sin-
gulares virtes agere velint debitaz circũstiarũ observaoe n̄ postpabitã;
Talis aũt volitio et intentio cuiustibet virtutis effectq ẽ ꝑ se et for-
malis, circa quẽ nulla virtq in beatis qsistere pt: Huiq rão pll ꝑ ipsis
q̃ in probaoem Antis allata st. Notanter dixi (sed consequens falsũ.) Na
n̄ sequitur suis res ia absoluta causis circa maam externo accidentales
actiones exercere desinit: Ergo et ipsig essentia, exsistia interiorq vis
q̃tinuo deletur et extinguitur: Accidentalis eqq liberalitatis acqsitae ẽ
pecuniarũ distributio, temperatia acqsita, delectaoũ Venerearu mo-
derão: Fortitudinis acqsita, piculi circa mortẽ aggressio. Vndè p̃dicta
virtutes beatis inesse pnt, licet accentales huiusmi actiones circũ-
stiarũ, rãoe n̄ suadente n̄ suscipiant.

Secundũ argtm Cessante et sublato ꝓxo et remoto fine, cessat
amonenturq media docente eppia: Atq virtutes st media, atq earũ

finis

finis in statu separationis cessat et tollitur: Ergo et virtus tollentur et submouebitur à sanctis. Minor pbr quia virtutes ab hac nra assumuntur et recipiuntur velut necessaria instrumenta, qbus ad finem tendit; virtutibus remotis finis et felicitatis acqsitio; pxq v°, pt vitia cū animi, tum appetitus sensitiui passiones qprimantur, et intra rationis qyrum qtineantur; Atq in futuro vita beata hac oia statu cessabunt: go. Ad minorem eam vera esse in pugna presentis huius vitae, falsa v° in futura vita statu, in quo hac separata virtutibus tanquam victoria acqsita sionis claresceat, et ipsam tanquam medijs instrumentis acqrenda felicitatis, quā ita potita fruetur, n vtatur: Et hec de presenti

CAPVT VIII.

In quo variae variarum Virtutum diuisiones ac definitiones tradentur.

Virtus cum essialiter sit habitus, perinde diuiditur atq habitus ab bono: Atq habitus et quidem in genere in innatum et aduentitium; in Infusum et acqsitum dicetur, vti ex superioribus constat: Ergo pariter hae virtus in Innatam seu naturalem et aduentitiam; In Infusam seu diuinam et acqsitam seu humanam; In Intellectuam et moralem deducit pt. Harum diuisionum vltam Artes 2do Eth. j° & 6° Eth. j° amplectitur; et quidem hoc ipsum diuisionis qns ratione exigente; quia oes virtutes predicta diuisio comprehendit: Sublato n. more et mente, honeste factis et qtuvis int actiones humanas nihil loci relinquitur 6 Eth. 2°. Virtus Intellectualis e, qua aliq nr verum affirmando vel negando et discurrendo enunciat; Ideoq intellecta cognitione perficit, et circa verum cognoscendum occupatur 6 Eth. cap. j° 2do et seqntibus. Hinc idem Artes 2° Eth. cap. j° asserit virtutem intellectualem oratione et ortum suum ex oratione, doctrinā tradere: Moralem v° ex affectuum assuefactione: Illius species sunt qnq:

Prudentia

Prudentia, Intellicentia, Sapientia Scia et Ars 6to Eth. 3° quarū numero excluduntur; opinio, Suspicio et præsumptio; quia fingere pt, vt ijs falsū enuciemg Artes cit. to. Cæterū moralis virtg quæ intellectuali opponitur, n dr moralis ppriè ex ea cāa, qa ab assuefactione suam trahat originem: Sic n. et ittectuales forent dicendæ morales, sed ex hac cāa, qa ex appetitg passionū moderatione accedente tn assuefactione pmanet, affectg quoq seu appetitg sensitiui motiones ad rationis regulā reducat, et ita appetitum tn sensitiuū tn ittectiuū moderetur. quocirca moralis virtus sic definitur, qua appetitū intellectiuū vel sensitiuū pficit, et circa tn animi tum sensus passiones et affectiones moderandas versatur, 1° Eth. 6°. Hinc à platone definitur appetitū ad rationem obedientia. Ittectualis virtg perpetuo in medio rei 1. in perfecta et rei intellectiua adæquata similitudine p intellectum abstracta et formata gsistit. Cuiq extrema st in excessu affirmatio falsa. Moralis virtg in medio rei ad rem, debiti ad debitum, quate medium e justitia partaris; aliquando in medio rationis, idē in adæquatione seu gformitate appetitg et rei appetibilis ad rationem, qua appetitum et rem appetibilem pro cuiusg rāa conditione, pro loci, tpris, et personarū varietate mensuret et determinet. Hinc moralis virtg ab Arte 2do Eth. 6° definitur habitu electiuo in mediocritate gsistente, eà, q e ad nos definitg rase, et vt prudens definierit pscripserit: Medium rei est, qd epistia sua à veritate rei sumit, eoq nomine vbiq gentium est idem, cū veritas rei vbiq sit eadem. Medium rationis e, quod epistia sua à ratione definiente ex varietate circumstantiarū sumit; et ob id, quia circustantiæ varie st, operationes n eadem, sed varia. Illig epplū e cognitionis in intellectu veritas: Huig vo mensura potus vel cibi, pro ratione tn

et rāa

et natura huiq vel illiq operantis. Divisioni superiori annectit hæc subsequens, qua virtq dividitur in perfecta et imperfectam. Virtq tribus nominibq imperfecta dr. 1° quia n ep ratione, scientia, et electione, sed ex naturali solo impulsu fluat; ut st naturales seu ingenitæ virtutes 6to Eth cap. 13° ubi virtem in ingenitam et veram seu perfectam dinovit. Omnibq n. inqt Artes a nra quodammodo tributæ st virtutes omnes, quæ à moribus proficiscuntur; Natura v. inqt et justi, et fortes, et temperantes nascimur, reliquarumq virtutu semina et principia sind atq in lucem editi sumq, qtinemq in nobis; quæ cu sine illigentia rationi insunt, obesse videntur, qmadmodu gravitas corporis sine aspectu; Ante v. inqt, illigentiæ splendore id magna et perfecta videntur; et promde virtutis raoem proprie sibi vendicare. Secudo nomine dr virtq imperfecta, qa habentem simpltr bonu n reddat, tz ex raoe, scia et electione emergat, quales st oes virtutes speculativæ et intellectuales: Non n. ideo saltem moraliter et proneritorie, ut aliquid mercedis apud Deum et bonos viros meretur, qpia e bonq, qa scientia et intelligentia variaru rerum pstet. sed ideo, qa prudia, justia fortitudine et temperantia excellat. Tertio nomine virtq dr imperfecta, qa quandoq solitaria, absq qsortio reliquarum virtutum aio nro insideat; qualis imperfecta virtq e fortitudo alicuiq militis, vel alicuiq religiosi; temperatia cu alis virtis tn iuncta.

Perfecta virtq 3plici quoq ep caa qtraria tn ratione dicitur, ut qsideranti perviuum est. 1° quia ep ratione, electione et scia fluat; qualis est intellectualis et moralis virtq virtuosarum actionum frequentia acqsita, opponiturq naturali. Secudo nomine; quia habentem moraliter bonu efficiat, quales virtutes sut cardinales omnes. Hinc virtq moralis à D. August. de libero arbitrio definitur

definitur bonâ qltate mentis, quâ nullq abuti (electione illiqe non obiectione) ptest, quâq; habentem et eeq opus moraliter bonum reddit; et hæc dicta sufficiant. Tertio à Theologis dividitur virtq in 4 Cardinales, nq in prudiam, justiam, fortitudinem et Tempantiam, dr cardinales seu pnpales replici nomine; 1° quia oes virtutes ad illas tanquam pnpales reducuntur. Rdo ep pnpalitate maa sive subeti; cu sint quasi gnralissimæ et coessimæ raões omu virtutu; ita, vt ois virtq, quæ circa obiectu suu discrete agat, dicatur prudia; et ois virtq, quæ rectitudinem in opationibq suis observet, appelletur justia; et ois virtq, q passiones coribeat, et delectaões moderetur, nominetur tempantia; et ois virtq, quæ animi firmitatem circa difficilia patiatur, vocetur fortitudo.

3ª Caa, ep qua virtq pfecta dr, est, quod copulata sit cu catis virtutibq, et nulla cuiusqua vitij labe infecta sit; Cuiq virtis epptu e; virtq ois theologiæ et moraliter perfecti seu gsumati, in quo nulla cuiusq vitij culpa residet, opponiturq virtuti solitariæ, qua sola absq consortio reliquarum virtutum alicui insistit. Ad eptremu; quid sit virtq innata, quid adventitia quid Divina, quid humana ep divisione, habitum facile intiges. Et hæc de virtutum multiplicitate et divisione.

Cap. IX.

De Prudentia eiusq obiecto

Hactenus virtutum pnpia tu epterna tu interna; supe vt in seqntibq capitibq singulas virtutes, earuq principia, et qdem singula interpretemur: In psente itaq capite prudentia interptationem suscipiemq: Intellectuales virtutes quinq; vt ep 6. Eth, sto ptt, nq prudia Sapia Intigentia Scia et Ars ab Arte

numerantur et traduntur; Ep qbus prudia velut oiu virtutu oculq
directrip et auriga principatum tenet. Hinc Plato in Melone. Pru-
dentia inqt sola regit, et vt sit ad recte faciendum; cu oes vir-
tutes reliquas ad debitu finem suu dirigat et gmoneat pq qua dire-
ctionem dr virtq moralis electiue, q essialiter sit virtq essentia-
lis; cu in intellectu subeti, in finis qtemplace, restitutione, medi-
orum ingsitione, et ita in veritatis cognitione occupetur et qsistat,
varie a varijs definitur: Ab Arte bto Eth. sto Habitu agendi cu
vera seu recta ratione circa humana, q homini bona vel mala st
A. D. Thom 2a 2da, qst 47. art. 6. recta raoe agibilium: A
Justo Lipsio 1o Polyt. cap. 1o Affectu et delectu rerum, q publice
priuatimq appetenda aut fugienda st: Ab alijs media ingrendi,
de ingsitis bene iudicandi, et iudicata in debitu finem ordinandi:
Hac vltima defio meo, saluo tn melio sentientiu iudicio dilucidig
qua supiores oia, qua prudia et prudentibq necrio et spr,
p se et reciproce gveniunt, vt ep actibq prudia patebit, suo
ambitu qtinet et comprendit. Prudentia versatur circa qtin-
gentia. Vnde Artes bto Eth cap. 7o Cernitur inquit prudia
in rebq singulis, quarum vsu et epercitatione qstat cognitio &c
et qdem circa ea qtingentia versatur prudia, in qbus consultao
locu st bto Eth cap. 5to et 6o Consultat aut ne de ijs, qua
necrio geniunt, et aliter sese habere n possunt, et quorum
non est aliquis finis bonus Artes eodem; Neq de ijs, q ipse pru-
dens et qsultans agere nequit Artes eodm: Nam prudentis est
n tm vrtia; sed et qdm maxe singularia qtingentia cognoscere
bto Eth cap. 7o. Est enim inquit ibi Artes prudentia maxe
actiua; et ois actio in rebq singulis consistit. Vnde ab Antigetia
et seca

et scia, quæ n circa res qtingentes et singulas, sed vniuersas et necessarias versantur, distinguitur. Accedit eo, quod rerum singularium sit sensus, vniuersalium vero scia Artes cit. loco.

CAPUT X.

De Actibus prudentiæ

Ex prudentia pnpaliter qtuor actus promanant, vt aperte ex defione vltimo tradita colligitur: Vnus eorum qtingit circa finem, 3es vero circa media. Primus itaq; et qdem pnpalis prudia actus et offm est, finem justum, vtile, necessarium et acqsibilem sibi pstuere. Dixi (finem) quia prudia partes requrit acutissime circuspicere, quo eundum sit, et quorsus, assertore Seneca in moralibus suo tit. de prudia. Hinc Artes 6to Eth. cap. 7o Cio aut is, inqt, prudens et qsultus homo e, q ratione pt, quod homini sumu bonu agendum sit, eqqrere. Hinc quoq; Salomon proverb. 14o Sapia calidi e intigere viam suam, et prudia stultorum, errans. Dixi, iustum, qa idem sapiens proverb. 4o de prudentibus asserit; Oculi tui recte videbunt, et palpebræ tuæ procedunt gressus suos: Non n. qui iustum et pbibitum finem pponit, n pbus et prudens, sed stultus vocatur, vt proverbiali segnti sentia colligitur; q coeit ad malum facere stultus vocabitur; qa cogitatio stulti peccatum e proverb. 4o. Dixi vtilem; qui prudentis est n quemlibet, quantusvis licitum et justum sed sibi 7. diæ suæ et rerum suarum rationi qducibilem finem proponere 6to Eth. cap. 5to. Hinc Artes Periclem cit. to prudentem judicat; qa optime prospicere noverit, qua sibi fuerint optima; qtra Anaxagoram et Thaletem imprudiæ culpam sustinere asserit

q pst.

q prestantissimarū et maxe admirandarū notitiā clarverint, sed
propria comoda ignorauerint promouere bto Eth cap. 7° Dipi (con-
veniente) Nam bonis prudentis e ea suscipere, eligere et pvenire
q gditioni et statui suo et gvenientia. Hinc Apls ad Corinth
cap 14° Mulieres inqt in Ecclia taceant; Non n. eis log per-
mittitur, sed subditas ee. Turpe n. e muliere in Ecclia loqui
oia aut in vobis honeste et zdm ornem fiant. Consonat Eccltes
cap. 3° Altiora te ne qsieris, et fortiora te neq scrutatq fue-
ris, sed q pcepit tibi DEVS, illa spr cogita. Dipi (necriū)
eodm authore gsulente, et qdem eodm cap. Disce verbis: In supra-
caneis rebus noli multipliciter scrutari, et in pluribus operibus
tuis ne sis curiosus: Non n. tibi necria, q ab oculis tuis sunt abs-
condita videre. Alludit Apls ad Rom. 6to Noli inqt plus sa-
pere, quam oportet, sed ad sobrietatem: Hinc quoq Lactantius
Plus sapit interdū vulgus, inqt, qa tm, gratū oqs est, sapit.
Dipi (acqsibilem) Seneca suadente supra cit. to quare inquit,
quod invenire possis. Cui qsonat Salomon Prverb 13° Noli inqt
erigere oculos, ad opes quas habere n. potes.

Secundo actus prudie e fine prefixo et pstituto ingrere me-
dia, et de illis circuspecte gsiliari, quo p eudem finem pro-
positū ptingere possis: prestituto n. fine prudenter in eam
curā incumbant, vt media ingrant; Nec n. collationem vnq
cum alijs instituant, quo agnoscant, quodnā ex illis p finis
consecutione sit accomodatissimū. Hinc Aristes 6to Eth. cap. 5°
Prudens inqt omnino erit is, q consilio plurimū vtet et cap.
6to Prudentis inqt maxe propriū e bene deliberare. Hinc
quoq Sal. Prverb. 8° Qui dont oia cū gsilio, regnū sapientia.

Consq;

Consonat quoq Eccles.ticus 33°. Fili mi, inqt, sine consilio nil facias, et post factum n poenitebit. Et 37° Ante omnia verum, verum ergo praecedat, et ante omnem actum consilium stabile. Unde colligitur prudentiam, quae propria sit mediorum, principalem prudentiae partem fore. Versatur n circa mediorum contingentia, quae multiplicia variari, et in utramq partem contingere sunt, excogitationem et sup illis consultationem 6. Eth. cap 7°. Hinc qui prudenter de mediis consilium inire velint, opus e, ut 3bus temporibus dispensent, praesentia n ordinent, futura provideant, praeterita recordentur. Nam q nil de praeterito cogitat, prodit vitam, q futurorum praemeditationem neglexit, et praesentium ordinationem abjicit, in omnia mala incautq et velut caecq in foveam incidit referente Seneca supra cit.to; quocirca ex praedictis constat ad prudentem virum hoc maxime spectare, ut bonum consilium ineat et grat. Bonum consilium naturae nil aliud e, quam medium bonum et utile, quo ad finem producitur. Formaliter v e illa recta ratio, q quid utile sit spectans eo, ut nos producat, quo pervenire, quando et quando aequitas jubet 6. Eth cap. 9° Bonum autem consilium nullo modo dici potest, quo ad id quem pervenitur, quod bonum sit, n aut, qua ratione Artes docuit eodem. Consilium generale e quod ad generalem finem: Speciale, quod ad specialem dirigitur Artes eodem.

Tertia prudentiae actq e de mediis ita acquisitis et per collationem inter se consultatis verum facere iudicium, quo ex mediis hoc vel illud ad consequendum finem magis appositum fore determinet. Nam referente Seneca saepiq cit.to Prudentia proprium e examinare consilia et n facili credulitate ad falsa cito prolabi, de dubiis nil definire, sed suspensa tenere sententia, nil inexpertum affirmare, et dignitatem rebus n ex opinione multorum, sed ex earum natura constituere; quo spectare videtur illud Ecclesiastici 19° Qui facile credit facile decipitur et minoratur corde.

Ita

quarto et vltimo prudentia actus est, media iam inquisita, et inter sese collata iudicatoque ad praxim seu realem actionem assumere, aeconomizare, et ita ad finem constitutum pro ipsius consecutione effectiue ordinare. Est n. prudentia maxime actiua eorum, quæ ad finem pertinent 6 Eth. cap. 5to & 7°. Hic vltimus actus totam prudentiæ vim suis coërcet, et continet terminis; quo n. mediorum inquisitio, de iisdem consiliis, eorumque inter se collatio, nisi executio subsequatur. Hinc Artes prudentis inquit esse et deliberare, et consilia certa ad finem dirigere 6to Eth. cap. 9° Hinc quoque Iurisconsultus a origine iuris. Parum est jus in ciuitate fore et leges constituere, nisi sint, qui iura reddere possint, qua per eos, qui iuri præsident, cuique rei accipitur: Et hæc.

CAPVT XI.

De causis et partibus prudentiæ ancillantibus

Causæ sociæ et partes, quæ ad prudentiæ perfectionem requiruntur, sunt octo. 1ª est memoria, qua hic est preteritorum, ex quous aliquid colligitur circa futura cognitio; cum ex pluribus rerum experimentis memoria emergat, et ex pluribus rerum contingentium memoriis virtute quoddam fiat assertorum. Arist. 1° Metaph. et 1° Poster. cap. 18° 2da pars et causa Intelligentia est, qua hic pro sagacitate sumitur, quæ est vis dundaqat intelligendi: Idem n. est sagacitas et bona intelligentia, quippe cum sagaces sint et boni intelligentes ad ea bene iudicanda, de quibus est prudentia 6to Eth. cap. 10. sagacitati opponitur hebetudo. 3tia est docilitas et bona consultatio, quous quis fit disciplinæ susceptiuus et consiliorum investigatiuus: Bona consultatio seu deliberatio est inquisitio medij in actibus, quous ad finem pergitur 6to Eth. cap. 9° qui consultat inquit Artes, quit, et ipsa consultio

sultatio bona ē consilij quærendi rectitudo, q̃ requirit longum temporis spaciū. Vnde Artes dicto to; Cū mora ingt ē gsulendū deliberata ⁊ celeriter peragenda. Docilitas ē vis mentis naalis, p̃ qua qs naali impulsu et inclinatione ad discendū adpropat. Debet aut prudens consiliū et recta opinionem ab alijs et qdem Senioribus exquirere suadente Arte cit to. Cū circa particularia et ctingentia agibilia, circa quæ prudens occupatur, infinita penè difficultates occurrant, q̃ à junioribus adolescentibus p̃ modicū tempus nulla ex parte, sed tm p diuturnitatem temporis addibitis seniorū consiliū supari et cognosci pnt. Hinc S. Job. In antiqis ē sapia et in multo tpre prudentia. Accedit Eccles. 6to. In multitudine presbyterorum. i seniorū et prudentum virorum sta; et illorū sapia te ciuge; Nulli ergo sit licitum dbt credere. Hinc Salomon. proverb. 3° Ne inquit prudentiæ tuæ innitaris. 4ta ē conjecturaō seu æstimaō et solertia. Illa ē bona giecturaō ex certis et ordinarijs medijs; Solertia ē similiter bona giecturaō, sed ex mirabilibus medijs, quæ qs repente excogitat et bene diiudicat. Vnde solertia nil aliud ē, quam qn celeriter aliquid ē peragendū prompta et repentina circa mediorū agibilia excogitaō et æstimatio. 5ta est Ratiocinatio; requritur n. vt prudens sit raocinativus; vt ex vno pluribusq cognitis alia ad finē gsequendū gducibilia colligere et diducere possit. Sexta ē prouidentia, qua res futuras et preteritas gsequtibus ciuoimq et media inventa accomodate ad finem disponimq, et qdem tripliciter orne; a anteponendo, media interponendo, vltima postponendo. Septima ē Circuspectio, qua prudens negotij seu actionis suscipienda circustias singulas diligenter perpendat. Contingit n. quandoq, vt qdpiam in se spectatum sit bonum

ex

ex consideratione tñ debitarũ circumstantiarũ sit malum, vt ostendere signa amoris, quod tñ malũ et inconveniens ee pt ratione personae, quae inde superbiret. 8ua et vltima e Cautio, qua prudens impedimenta, quae finis consecutioni obstare videntur, gsiderate amouet. Haec regsita et caa, prudia ancillantes dr a qbusdam ptes integrantes, n quod prudentia, quasi partes domũ aliqua integrent, sed quod ad illig actũ pfectũ, pfectag prudentia rationem moratur, necrio regrantur; quorum qnq priora ad rerũ cognitionem prudentibus necessaria; tria posteriora ad mediorum epecutionem in ordine ad finem consequendum spectãt. Et hac de causis ancillantibus.

CAPVT XII.

De Vitijs prudentiae oppositis.

Prudentia opponitur imprudentia, cuius definitio et natura ex antecedentibq j. ex prudentia essentia, actibus, partibq, et causis intelligitur, cum contrariorũ eadem sit scientia, et rectũ indep sui obliqui; Attende tamen imprudentiam dupliciter sumi. j° privative, et tuc nihil aliud est, quam defectq seu carentia debitae solicitudinis. 2do positive; et tuc prudia oppositq e actq realis, imprudentia; qualis actus est inquisitio, gsilium, iudiciũ et epecutio malorũ mediorum vel et bonorum ad finem illicitum, vel malorũ ad licitum. Hoc mo imprudia sumpta tot habet partes, quot ipsa comprehendit prudentia. Inter reliqua vitia seu ptes imprudentia velut principales nuerantur sequentes; praecipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, negligentia (quarum singula nullam cũ prudentia

simi

similitudinem obtinent, quippe omnis consultationis, judicij, et executionis expertes? Item prudentia carnis, astutia mala, solicitudo superflua, quarum singulae imaginem quandam prudentiae pra se ferunt; cum circa mala media invenienda, et circa inventorum ordinationem in ordine ad finem consequendum occupentur. Praecipitatio e Intellectu et voluntis imperium, quo anima rationalis potentias voluntatis subditas ad proposita actionis executionem impellit, futurorum provisione, praeteritorum recordatione et praesentium consideratione et ordinatione postpositis. In reali praecipitatione tria st observanda et deprehendenda: Gradus summus, Intermedius, et Infimus; qui à summo ad infimum neglecto intermedio festinanter deproperant, sese praecipitari dnr: Sic in morali praecipitatione prudentia opposita 3a invenitur. 1m Recta ratio, quae finem justum, utilem et necessarium praefixit, quae et praecipuus summus gradus dicitur, recto mediorum ingressio, quae rei gradus vicem tenet. 3 Mediorum in finem ordinatio et executio: Jam v, quoniam aliquid exequi, neglecto ex hisce tribus gradibus uno saepe et improvisus dr. Inconsideratio e defectus debitae attentionis ad ea, ex quibus rectum judicium emergit, quae plurima officit praesertim inconsiderate loquentibus; quod Sal. innuit proverb. 13 Hisce verbis; qui custodit os suum, custodit animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala: Inconstantia, quoad consumationem operis, ad voluntem, quoad directionem mediorum ad finem ad intellectum peccantem pertinet. Estque nihil aliud, quam desistentia à bono proposito: Ex praedictis itaque colligor praecipitationem consilio; Inconsiderationem judicio, inconstantiam executioni obstare et opponi. Negligentia sive ~~carentia~~ desidia e defectus seu carentia debitae solicitudinis

tudinis, vel praetermissio actus debiti, eiusq; debitae circumstantiae: Hanc Salomon vel prudentiae nequitiae inimicam proverb. 20 hisce verbis improbat: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo in aestate, sed non dabitur illi. Item proverb. 12° qui operatur terram suam, satiabitur panibus; qui autem sectatur otium stultus est: Omnem itaq; curam et diligentiam eo nos impendere oportet, ut longissime negligentiam a nobis arceamus: Si n. eius dulcedo semel animum nrum subierit, adeo voluntati nrae blandietur, ut ea non tantum animo nostro oppletur, sed & ea nobis laudi et sapientiae duxerit. Hinc Salomon proverb. 20 Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententiam. Prudentia Carnis nil aliud est, quam diligens mediorum ingressio, et ingressorum constans executio, ad quam bona carnalia ottra recta rationem obtinenda et possidenda: Hac vero Deo nequitia et iniquitas est, testante Ecclesiastico cap. 16. Est iniqt prudentia nequitia et in ipsa execratio, est solertia certa, et in se ipsa iniqua. Consonat Apostolus ad Rom 8°. Prudentia inquit carnis mors est, prudentia autem spiritus; vita et pax; quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi n. Divinae non est subiecta. Astutia mala prudentia carnis est confinis, est q; rerum similitudinum, apparentium variarum, et mediorum malorum ad finem bonum vel malum; aut bonorum mediorum ad malum finem consequendum excogitatio Apostolus citato loco. Dicitur q; dolus, quando quispiam aliquid in corde tegit, et aliud loquitur vel facit ad circumveniendum proximum eiq; nocendum. Hinc dolosus seu astutus duo fingitur habere corda; Unum quasi sinum cordis, ubi videlicet veritatem, quam negat, et

tegit

tegit; Alterum, vbi tegit mendacium parit, et fouet. Solicitudo prudentiæ opposita è excessq debitæ solicitudinis et diligentiæ Hinc Sacrq. Matthæi 6to, Illos, quos nimia et maior rerum temporalium acquirendarum cura, quà par sit, exercet et exagitat Discu castigat verbis: Ne inqt sitis soliciti animæ vestræ, quod manducetis, qd corpori induamini, nonne anima plus è, qua esca? Item Matthæi 10° Nonne duo passeres assevenent, et vnq ex illis n cadet sup terram sine patre vestro; Vestri aut et capilli capitis omnes numerati st. Consonat Sapiens Sapientiæ 6to quoniam inqt pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter ipsi cura è de omnibq: Et hæc de virtys prudiæ oppositis.

CAPVT XIII

De Sapientia.

Sapientia, vti sic sumitur, nihil aliud est, quàm habitq intellectualis, quo generalissima seu communissima oium rerum scientiarumq pnpia et causas cognoscimq; qualis habitq è Metaphs lib 1° cap. 1° Necn Logica. Continet n variarum scientiarum communia pnpia autore Arte 1° poster. cap. 8° vbi dicit Logica communissima sua pnpia oibq scientys, qbus conclusiones suas demonstrat, communicare. Dico (vti sic sumitur.) Nam observandum è sapientiam varie accipi. 1° pro excellentia cuiusq scia vel artis, qua artifex cæteros antecellit 2do Eth cap. vi° 2do pro scientiarum multitudine seu varietate, qua quis claret 1° Metaph. cap. 2do Sic Sapientem dicimus Salomonem, qui scientiarum varietate sapientissimos quosq antevecterat, vt pt

ego cap. 3° Sapia

ex cap. 3° Sapientia. 3tio pro ciuilium negotiorum administratorum, omnium q rerum, quæ ad discernendum iudicium valeant, cognitione. Deutronomiorum 1° 3tio Regum capite tertio. 4to pro cognitione cuiuslibet artis. Hinc Ecclesiastici 38° Vnusquisq mquit, in arte sua sapiens est. Vltimò Pro complemeto et ornamento omnium virtutum. Ecclesiastici 19°: Vbi omnem sapientiam vocat timorem Dei, q sit complementum omnis virtutis.

Sapientia sic definita nullo praeditorum modo, sed pro altissimarum, communissimarum causarum et principiorum cognitione sumitur; quod obseruandum e pro variorum argumentorum contrariorum resolutione. Conditiones sapientiæ ex tradita superiori defione tres colliguntur. 1ª Communissima omnium rerum, scientiarum et artium principia; non v cuiusq rei vel scientiæ, vel artis propias. sed generalissimas communissimasq causas cognoscere. 2da Conditio; Vniuersalissimas rerum causas et principia tradere et docere; particularia siquidem cuiusvis rei principia in qualibet particulari scientia exponuntur. Tertia et vltima sapientiæ conditio est, vt principia aliarum artium et scientiarum particularium probet et diiudicet, n quidem per propria particularis scientiæ principia, sed per suas causas vniuersalissimas et communissima sua propria principia. Vide Logicam Mexicanam tract. 4 quæst. vnica de habitibus intellectus; vbi reperies distinctionem, qua sapientia realiter à scientia propriè sumpta distinguitur.

Ex dictis conditionibus colligis primò Sapientiam dignitate et omne reli

reliquis scientijs anteire, cùm principiorũ suorũ generalitatem naa sit prior; quò q.d n. est communiq et generalius, eò prior. Ado colligitur solam Metaphysicam omnium scientiarũ ee generalissimam, communissimaq reenon cuiusvis scientiæ particularis propositiones et conclusiones per sua communissima principia diudicare & demonstrare; eoq nomine eam solam ee dignam, cui Sapientiæ nomen proprie adscribatur; cũ suis terminis et limitibus omniũ rerũ communissima principia quasi generalissimas causas sola gtineat: Communissimorũ principiorũ exempla st. Vnitas Essentia; perfectio; Existentia, Bonitas, Magnitudo; Veritas; Duratio: Potestas, Simplicitas, Compositio, Infinitas, Necessitas Modalitas, Possibilitas, Principiũ, Mediũ et finis etc.

CAPUT XIV.

De Intelligentia.

Intelligentia seu intellectq principiorum vti hic sumitur est virtus intellectualis seu habitq principia cuiusq scientiæ propria et per se cognoscibilia, sive indemonstrabilia cognoscendi seu diudicandi 6to Eth cap. 6to. Dixi vti hic sumitur: Nam intelligentia sumi potest generatim seu abstractè pro principiorũ indemonstrabilium cognitione, sive principia sint speculabilia seu agibilia, sive humana, sive Divina, nihil interest; et sic generatim et indefinitè sumpta, tũ syntheresin tũ fidem, tum quoq sapientiã comprehendit; cũ significata sint, habitus cognoscendi principia indemonstrabilia: Syntheresis n. è habitq naturalis

inclinans

inclinans hominem p intellectu practicum ad bene agendum et operandum moraliter et assentiendum principijs Ethicis agibilibus quascunq actiones humanas dirigentibus. Principia Ethica moralia sunt; Bonum esse faciendum; malum fugiendum; vnum infinitum, æternum omnipotentem existere DEUM, eumq colendum ee &c. Fides v. e habitus infusus, quo mediante firmiter assentimur principijs et mediatis à DEO revelatis ad salutem nostram scitu necessarijs. 2do sumitur Intelligentia speciatim, quatenus sapientia, sintheresi et fidei opponitur; et sic sumpta nihil aliud est, quàm habitus acquisitus, quo intelligimus principia quidem indemonstrabilia, sed humana speculabilia, eaq cuiusq scientiæ propria; et ob id n. omnium communia: Et sic definita fuit sic speciatim sumpta. Principium indemonstrabile seu per se cognoscibile, dr propositio, qua immediate (sine medio demonstratio (quod sit illius propositionis prædicati prima, immediata, propria et adæquata causa) sola terminorum præcedente notitia ab intellectu cognoscitur. Hinc Artes 6to Eth. cap. II° Principiorum et extremorum nulla ee assertio rationem, sed tantum intelligentiam. Principiorum indemonstrabilium ex Metaphysicis et Logicis exempla sunt petita: Totum e maius sua parte quodlibet est, vel non est: De quolibet affirmatio vel negatio est vera, vel vt Logici dicunt: Duæ contradictoriæ nunquam vera vel falsa sunt. Horum n. nulla ratio à priori reddi pt, cur vera sint, sed intellectis terminis per se intelliguntur citra rationem aliquam, qua sit causa prima et adæquata.

Hinc

Hinc cognito; quid sit totu, et cognito; quid sit pars; et sic terminis utriusq intellectis absq omni ratione sive medio demonstratiuo Intellectus statim per se cognoscit et apprehendit totu maiq ee sua parte, quae propositio principiu e per se cognoscibile et indemonstrabile, cu constet eaa propria & adaequata, per quam demonstratur. et sic de ceteris.

Obiectu igr, circa quod intelligentia versatur est principiu per se cognoscibile, in quod speculatiua et cognoscibilia reli qua resolui, et reduci per quod siqcata, quae ex eo dependet, probari et demonstrari pnt. Intelligentia et Sapientia ex parte obiecti inter se quodamodo qveniunt qnratim tamen sumpta; quia vtraq versatur circa principia indemonstrabilia; differut tamen inter se; quia illa occupatur circa principia n comunissima, sed circa cuiusq scientiae propria; hae v circa vniversalissima omium scientiarum communissima; Rao est, qa quaeuis scientia vendicat sibi quaedam principia, quae in ipsa sint indemonstrabilia, quavis per principia Sapientiae demonstrari possit: Sic in Physica principia st indemonstrabilia, videlicet priuatio, materia et forma, licet demonstrabilia sint per principia sapientiae et Metaphysicae. Ex dictis ratione colligere potes; Intelligentia speciatim sumpta ex sapientia promanare; quia specialiu et consequentiu cognitio ex cognitione principiorum generalissimorum velut effectus ex sua causa profluit. Et haec de Intelligentia.

CAPVT XV

DE SCIENTIA

Scientia licet varie, sic tamen pro cognitione demonstratiua

sumit

sumitur, ideoq; nil sic aliud è, quàm cognitio habitualis seu habitus, quo mediante conclusiones demonstrabiles de rebus necessijs & æternis eppetitè cognoscimus 6to Eth. cap. 3° Conclusiones demonstrabiles sunt, quæ sciuntur & cognoscuntur per medium, quod illarum è principium, seu causa propinqua propria, & adæquata seu reciproca. Conclusionum demonstrabilium exempla sunt: Homo est rationis particeps, homo est risibilis, Corpus è quantum &c. qa cognoscuntur duo priora eppta per animam rationalem, q est prima & adæquata utriusq; causa. Dici licet varie: Na scientia sumitur primo pro actu scienti, q transit, qua acceptione Sapientia & Intelligentia actus comprehendit. 2do pro quauis doctrina Methodica earum rerum, quæ sub scientiam cadunt; & sic è ars in genere accepta. Tertio pro quolibet habitu intellectuali; & sic Artes 8° Top. cap. 3° Scientiam in speculativam & practicam distribuit; quoq; sic actu Sapientia, Intelligentia & Artem comprehendit. 4to pro habitu dadapatico templativo; & sic Physicam & Metaphysicam complectitur. 5to & vltimo pro cognitione habituali conclusionum syllmo demonstrativo comparatarum; quo modo sic definita fuit. Dico in definitione (Conclusiones) ob duplicem causam. 1° vt notes differentiam, qua scia distinguitur ab Intelligentia & Sapientia: Nam ea, quæ habitu Intelligentia vel Sapientia cognoscimus, ratiocinatione seu syllmo demonstrativo non concludimus, sed sola inductione; cum vniuersa prima principia caa à priori adæquata careant, sed inductione discantur, ratiocinatione nuqua concludant, & ratiocinatio à particulibus vniuersisq; principijs per inductionem cognitis perpetuo progrediatur. 6to Eth. cap. 3° Vnde Artes cap. 10° asserit: principiorum

et

et extremorum nullam esse rationem, sed tantam diligentiam.
Ad 1vt notes scientiam esse tempore posteriorem Intelligentia et Sapientia
cum scientia Conclusionis ex cognitione principiorum, quae habitu Intelligentiae et Sapientiae cognoscuntur, proficiscatur, et unusquisque tum demum rem scire dicatur, si penitus principia cognita, et eadem quam ipsam conclusionem teneat Artes 6to Ethic. cap. 3°. Unde notes ad scientiam dundaqual Conclusionem systemi demonstrativi spectare, qua principia, unde conclusio scitur et infertur, ad intelligentiae habitum pertinent. Ad 2do Notes Scientiam ex intelligentia profluere; et ob id systema demonstrativum comprehendere suis limitibus et terminis scientiam et Intelligentiam, cum utinam cognitionem, tum conclusionis, tum principiorum. Dico in definitione de rebus necessis ob replicam causam 1° vt Notes obiectum scientiae, circa quod versatur, esse rem necessariam et aeternam 6to Ethic. cap. 3° Quod quo ingt Artes sub scientiam cadit, id omne necessarium; ideoque aeternum, quod neque oriri neque interire potest. Ad 2do vt notes tum differam, qua a prudentia et arte, quae circa contingentia versantur, distinguitur; tum conformitatem seu convenientiam, quam obtinet, cum Sapientia et Intelligentia, quae quoque circa res aeternas occupantur. Et haec de Scientia.

CAPUT XVI

DE ARTE OPINIONE ET SUSPICIONE.

Ars hic in specie sumpta nihil aliud est, quam habitus seu recta ratio rerum a nobis factibilium 6to Ethic. cap. 4° Ubi Artes asserit artem esse habitum cum recta ratione in faciendo positum. Notanter dicit in faciendo seu efficiendo; qua est to dicit actionem et effectionem inter se esse diversa, et arti in illa, sed hac esse imposita et subiecta

subiecta; Nam actio ē operatio cuiusvis agentis; effectio-ō ñ cuiusvis, sed huiusmodi tm caē, qua post actionem sua opus aliquod sensibile manens relinquit: Artes igitur factibiles seu effectibiles dicuntur, quæ per actionem in exteriore sensibilem materiam transeuntem fiunt; quales sunt Gladius, Aedificium, panis: Ars igitur versatur circa contingentia factibilia, quæ aliter obtingere et non circa necessaria, quæ perpetua et æterna et aliter contingere non possunt, versatur Artes cit. to. Hinc Ars hoc vnum agit, quemadmodum aegrum efficiatur eorum, quæ et ēe et non ēe possunt. Quorum principium situ est in eo, qui facit, et non in eo, quod efficitur. Artes cit. to. Vnde facile notare potes prudentiam et artem obiecto inter se convenire; ambæ n. circa contingentia versantur, diversimode tm vt caam et effum; vel vt generale et speciale; qa prudentia est causa artis; et ob id absq ea consistere, non potest: Potest n. quis ēe prudens, actionesq prudentia exercere licet actiones artis non generat, non-ō contra. Dein ois artifex prudentia sim in se continet; non contra ois prudens sim artis. Vnde ars prudentiæ ē subecta; vt dirigibile-dirigenti. Dico in specie supra; Nam ars rpte sumitur. 1° pro doctrina Methodica seu dispositione, seu notitia praeceptorum ordine legitimo dispositorum, de rebus vitæ humanæ utilibus et humanis, et sic generaliter accepta ois artes liberales suo comprehendit ambitu. Rdo Secundo pro notitia rerum factibilium sensu perceptibilium Artes cit. to, quo modo accepta superius definita fuit; Dicitur Mechanica ob duplicem causam: 1° quia facit Mechari: 2° intendere operationi minus utili sibiq convenienti relicta propria operatione, qua ē speculatio, cum intellectus principaliter a Deo sit creatus ad contemplationem rerum spiralium et potissime ad intelligendum summum infimum bonum. Rdo; quia suo ex

ercitio

exercitio corporis magis, quàm animum fatigat, cuius opere non cognitio enitur, quaq; pp sutilitem opere servilis dr, quod suos opifices vt jumenta ruralia exercent et exagitet. Virtutum intellectualium perfectissima et praestantissima est Sapientia ob rationes sequentes; quia à sapientia tanquam à generalissima causa reliquae dependent. Ita ratio, qua omnium artium et scientiarum cum actionum earundem principia, si opus sit dijudicat probat et exhibet non quidem pro principia cuiusq; scientia propria (cum sint per se nota et ex propriis causis adaequata indemonstrabilia) sed pro sua propria communissima. Sic propositionem: Deus est mutabilis; sapientia demonstrat, non quidem physico principio, sed Metaphysico coissimo, quod est: Ens finitum est mutabile infinitum vero omnino immutabile est ens: Et haec de virtutibus intellectualibus, quibus in omne opponuntur opinio, Dubitatio, Scrupulus, et Error; quia singulorum assensus vel dissensus non tantum ex parte rei obiectae, circa quam versantur, sed et ex parte intellectus assentientis et dissentientis, incertus, falsus, et infirmus ea est. Opinio est ex probabilibus argutis assensus, quo intellectus magis inclinatur ad aliam partem cum formidine tamen de opposito. Ipsius obiectum est Conclusio non ex necessis sed ex contingentibus praemissis nata; vt, quicunq; prudens et doctus est, prudenter et scitè se in actionibus suis recipit: Joannes prudens et doctus est: Ergo pro Diai cum formidine; vt notares differat, qua ab intelligentia et scientia discernitur, quia illaet ex hisce est assensus vel dissensus cum certitudine absq; omni dubitatione et formidine de opposito. Ita quia scientia et intelligentia sunt cum evidentia rei intellectae et scitae et in partari. Opinio vero neq; evidentia neq; certitudine sit, sed credulitate quadam fundatam in aliquo argumento probabili, non tamen necessario evidenter et certo concludente, sed probabiliter tantum ex una parte et non ex alia. Dubitatio est motus intellectus, quo Joannes nonnunquam ad utramq; partem aequaliter vel quasi ad neutram. Scrupulus plus quàm credulitatis obtinet, quam dubitatio, sed minus, quàm opinio, cum sit credulitas ex levibus et incertis coniecturis, minusq; probabilibus, vocaturq; suspicio.

CAPUT XVII

De Justitia Essentia et definitione.

Hactenus de virtutibus intellectualibus, quae intellectum vestrum di-

directore rerũ cõmoe informãt. Nũc de moralib; q appetitui nro pfectionem afferũt, eiusq passiones moderantur, agendũm ẽ. Int moles virtũ prãe loca tenet Justitia, ptim ob pstiam sui subecti, q ẽ ipsa voltas, cui inhaeret, ptim ob ẽpcellẽtiã ẽssi, qa n̄ snsitiuũ appetitũ; quẽ temptãtia et fortitudo sed ittectuũ multo pstiorem; et sic voltem regit et pficit; quo noe intpãtes ipsiq; suscipiendũ. Justitia itaq gns gnrale et partarem gbendit Arte s. Ths. gnralẽ hoc mo definit: Est habitq, quo justis agendis idonei st homes, et quo iusta agũt, volũtq iusta. Ab Vlpiano jurisgsulto pstissimo subtit. d justitia et jure segnti mo exponit. Est voltas pptua qstansq ius suũ cuiq tribuendi; quã definionem D. Thomas 22 quest 58 art. Bardolq et Baldq et alij iuris ciuilis intpẽtes defendendã asserũt. Ab vlpiano noe voltis n̄ volendi pria seu ipsa voltas, sed vt habitq electiuq, vel actq voltis humanq ittiore. Hã virtq recte et gvenienter p actũ humanũ et offm, quod pse ex se ese et nõ prestat, definitur. Ponit n̄ to diffrã vel onris gprig cuiusq rei essus: Suitq itaq voltas in defione tradita p habitu electiuo vel p actu voltis humano et qdem ob rplicẽ cãam; q ad exprimẽdũ cuiusq justitiẽ opq et offm ex habitu a scientẽ et eligente pficisci; quod n̄ p ignoriam vel p violẽtiã vel p casũ gtingit, raõem voliti, seu actq humani n̄ inuit, nec ẽ habitu electiuo pficitur, rda cãa. Ad sigcandũ justitiã n̄ in ittectu, nec in appetitu sensq, sed in voltate velut in gprio subecto inhaerentia insidere, eãq pficere. Prioris mẽbri ratio ẽ quia vnãqq virtq eiq subecti et potiã ẽe dr, quod vel qua firmã validã et habilem reddit ad delectabiliter et expedite actiones subeundas. Justitia ittectũ firmũ et habilem ad cognoscendũ n̄ efficit; qa eius finis n̄ ẽ ittigere et cognoscere; hoc n̄ virtũ ittectualiũ proprium. Nec appetitum snsitiuũ reddit habilẽ ad refrenãdos ipsiq effq inordinatos; qa ipsiq finis n̄ ẽ motq appetitq moderari & cõpescere; hoc n̄ ẽ fortitudinis et tpantiae pprũ. Ad posterioris membri ẽ quia vnãqq virtq eiq dr ẽe potiã, ad quã ipsiq virtis actio spectat, sed justitia proprig actq, q ẽ ipsum cuiq tribuere est voltis; ab ea n̄ pficitur: Ergo justitia quoq ẽ voltis virtq, qua habilẽ et firmã reddit ad actiones iustas et aequas suscipiendũ. Cattũ ponit in tradita defione parta (perpetua) vt ex-

primat

primat ⁊tia oiū virtū cois gditio. Sūt n. ⁊es gdices coes rto Elb q̄ ⁊ vtqs
sciens, eligens, ppetuo, gstanterq; in omni eventu actibusq; suis rām rāois
regulā agat, quare ultima sic opprimit: Est n. justitia talis virtq; vt p
ea voltas reddat stabilis, firma, validāq; ad ppetuo tribuēdū alti, quod
suū ē certo rāois judicio intveniente. Perpetua sic sumitur n. p ptinua
volitione, qua qs sibi pponat ppetuo in oi eventu oibq; actioibq; suis, p
tpre, to. psonarū varietē rām legē vniuscuiq; suū tribuere velle. Ponit
praterea in definione parta (gstans) ad signandū n. sat ēe, vt qs nuc
tm huiq; sit propositi seu voltis, vt ppetuo velit justa agere, nisi quoq;
opportunitate justē agendi oblatā in illa gstanter pseveret, illāq; justo
ope compleat et gfirmet. Plurimis n. stat sntia, vt justitia gsuetudinē
deponere velim, a qua tm occasione, alteri, quod suū ē subtrahendi
oblatā deficiēt, qua ingstia à virtuoso & justo viro alienissima ē,
sed stulto familiarissima, q; subinde, vt luna facies mutatur. Vnde
colligas partas (ppetua gstansq;) n. idem, sed diversa involuere,
nisi admittere velis definiōem traditā supvacanea suis comprehendere
limitibus. Reliqua definiōis parta to diffra ponūtur. Diffra n. quā Iu-
stitia ab alijs virtutibus psertim moralibus abingitur, in rāne et aetate
tribuendi debiti in orne ad altū gsistit. Noē juris illiqimg n. legem
rām preceptū iustē agendi, sed debitū legale vel morale; quod
vt propino, Reipub. Deo ex necessitate legis aut honestate tm
moali reddamg, obligati sumg. Prioris membri rāo ē; quia lex ē
illa norma seu regula, ad quā debiti tribuendi actionem gformemg
et adaequemg; et sic n. ē ipsū debitū, sed regula eiusdem red-
dendi. Posterioris membri rāo ē; quia justi et aequi hominis ptes
hoc epiqunt, vt cuiq; quod suū ē reddamg. Suū aut cuiq; reddere
nihil aliud ē, quam id tribuere, quod cuiq; debetur. Debitum
est, quod ex quacūq; iusta caa cuiq; lege jubente vel suadente
reddi dbt. Expta debiti st. Dominium, possessio, Servitus
Vsusfructus, vel denq; omne id, quod alteri ex contractu

vero

vero vel quasi, aut ex delicto vero vel quasi, quo quis iniuriam vel damnum acceperit. Iusta igitur causa, ex qua aliquid alteri debetur, est ratio vel dominij, vel possessionis, vel servitutis, vel pacti, eventi vel delicti. Nomine cuiq; intelligimus duo supposita inter se realiter distincta intellectu et voluntate praedita, quorum alterum creditoris, altum vero debitoris vicem teneat. Creditores appellatione intelliguntur non tantum ij, qui pecuniam crediderunt, sed omnes, quos ex ea quacunq; iusta causa aliquid debetur, uti constat ex lege creditores diocesis de verborum significationibus. Sic ex grio sensu debitor est et Deus. Nomine alterius, vel Deus vel Respub. vel patria, vel quilibet exterior intellitur. Nomine tribuendi non tantum actus, quo alteri depositum vel quodcunq; creditum vel ex quacunq; causa debitum restituimus, sed et omissio voluntaria cuiusvis laesionis vel cuiusvis facti, quo proximi offendi vel Deus vel Respub. potest exprimitur. Omittendo enim iniurias seu iniquas actiones alteri quasi pacem et tranquillitatem debitam tribuere videmur. Unde non tantum iustum agendo, sed et malum iniquum omittendo alteri, quod suum est, tribuitur. Nam injustitia crimen admittitur dupliciter: Negative et Positive; omissione justi debiti boni et operatione mali iniqui: Sic ex adverso justitia colitur duobus modis; operatione justi et omissione iniqui. Hinc Psalmographus: Diverte a malo & fac bonum. Accedit eo, quod nomine tribuendi non simplicem actum, quo cuiq; quod suum tribuitur, intelligamus, sed talem tribuendi actum, vel is rem legis mentem et secundum circumstantias justitiae convenientes suscipiatur. Justum non est id, quod rem jus et legem fit, et non simpliciter id, quod alteri tribuitur. Unde restitutio, qua vel furioso gladius depositus, vel pupillo pecunia debita citra tutoris auctoritatem

ris auctoritatem intervenientem restituitur, n̄ est actus Justiæ, id, qd alti redditur, sit debitum. Cæterum ex Defione justiæ ita explicata colligis justiam ee virtem ad alterum, reliquas vero rales bois ad seipsum, quod comprobat Artes 5° Et 5. j. Ubi dicit inter virtes morales solam justiam ee bonum alienum; qa ipsig solig opus sit reddere, quod debetur altery.

Sed obycies Quælibet virtg eiusq opão et opus st bonum possessoris q virtem ipsam possidet et virtuose opatur: Ergo quoq justiæ bonum eig, q eam opatur et possidet, et per qsqns justia e bonum proprium, n̄ alienum. R. breviter justiam ee utriusq possidentis et alterig; et sic ee bonum proprium et alienum; Illud rae ornati vel meriti vel pramij quo iustus condecoratur; Hoc ratione rei debitæ, q alteri rdn justiam reddi debet.

Obycies rdo Fortitudo quoq bonum alienum est: Ergo hoc n̄ soli justiæ qverit, ut bonum alienum spectet et promoveat. Ans patebit hac rae; Quia vir fortis defendit Rempub, eamq abdo, stia incursu alysq injurijs fortiter pugnando expedit et liberat: Sic quoq tempans, cibu potu, rerum quoq venerearu delectaões moderando communitati, concivibusq plurimum prodest.

R. per inficiationem Antis; Rao neganti e; qa ts usu venire poit, ut fortis vel tempans actiones suas virtuosas ad bonum publicum dirigere, et ita eidem virte sua plrm prodesse videatur; In hoc non ut st fortis vel tempans; sed ut justia vrtg prædito stat. Nam justiæ vrtis pprium e, ut omnium virtu actiones ad bonum coe et bonum publicum ordinet. Undesi continoat ut ex actionibus aliarum virtutum alienum quoq bonum promo

neatur; hoc tn non primario et principaliter, neq directè ex naa et fine vel fortitudinis vel temperantiæ vel cuiusq alij virtutis fit, sed p accns pter intentionem et naam vel fortitudinis vel temperantiæ; cùm utriusq hoc proprium sit, ut principaliter et primario bonis vel fortis, vel temperatis bonum pprendat et gaudeat, tq per consequtiam et sic rdario Reipub vel proximo nostro aliqua utilitas inde provenire potest. Et hæc de justitia defione.

CAPUT XVIII.

De Obiecto Justitiæ.

Obiectum justitiæ jus statuimus ob rationes sequentes quarum prima; quia circa quod vnaquaq virtus occupatur, et quo à reliquis essentialiter abiungitur, id ipsius obiectum est. Atqui justitia circa jus alterij debitum tanquam rem obiectam et ab alijs virtutibus abiungitur: Ergo Maioris ratio est quia vt res naales per suam formam specificantur, et ab ea differunt essialem sortiuntur; sic actus naales humani habitusq speem et essentiam suam ab obiecto sumunt; cùm nil aliud sit et aio excogitarj possit, per quod distinguantur quàm obiecta naa, circa quam exercentur. Minoris ratio est quia vnaquaq virtus per aliquod obiectum ab alijs virtutibus discerni debet; Jam v nil aio aliud ppendi pt, quo justitia ab alijs virtutibus et actionibus virtuosis abstineretur, et circa quod versetur, quàm jus alteri debitum, nisi alijs virtibus ppria sua obecta adimere, adempta justitiæ assignare vrtes virtibus et obiectis

obectis pmutare, et ita ridiculam metamorphosim intro-
ducere uelimus. Iure igr iustia p sppria suo obecto in alteri
debitum asserit, et in ipsig defione differa to ponitur, cu es-
sialis virtis defio obectum necessario includat. 2da ratio e; quia
actio virtis et ipsa virtus circa idem obectum occupantur: Atq
Iustiae actio circa in alteri debitum & suum cuiq tribuendum
versatur; Ois n. justiae motus & actio eo tendit, ut suum qsq ab
altero ferat, ut qstat ex experientia. 3tia ratio; Quia Sic
legis approbantibus iustia versatur circa actiones externas, qbus
alteri, qd suum e reddimus: Ergo & iustia circa ius alteri
debitum versatur, cu actio exterior iusta supponat virtem
institutam, q ius alteri debitum reddit. Et hac de ratibus,
qbus pbatur ius ee obectum iustiae; Sequitur tertia qtraria quorum
quam: Ois virtus versatur tu circa ius et aequum, tu circa actiones
iustas & rectas. Ergo iustia sppriu n e, ut circa ius & actio-
nes iustas occupetur. Atq pbatur; Quia vnaqq virtus hoc vnicum
sibi ponit, ut id, qd iustum et aequum sit, exerceat. Hinc Aristo-
3. Eth. cap. 4°. asserit virtis potius ee bene agere & operari, q
bene pati, et turpe n agere: Bene aut operari e recte & iuste
operari. Ex ad Atis jus replicii nodo sumi. 1° Generatim p eo, qd
uel qlibet virtus, ut naturalis ratio faciendum uel n faciendum seu
vitandum praecipit, nq honeste vivendum, bonum amplectendum, malum
ee fugiendum; sic ius generatim suptus ad varias speciales virtes
pertinet; nam de id quodamodo e iustum & aequum dicendum, qd ut
naturalis ratio, uel qlibet virtus agendum ut vitandum praecipit, nq

qsulit

gsulit, tz ab altero alteri n' debeat: cu' de id iniqu' &
iniust' à qua naturalis ratio, uel aliqua virtus abhorreat. Ido
spectat, p eo dundaxat iusto æquo & iure, qd virtus iustitia
agendu' uel omittendu' pscribit, nz ius alteri psonæ recitate
iuris, uel saltem moralis honestate debitum tribuendu' nemini
nocendu' &c &c: Sic pari ratione actionem iustam rpte sumi.
2° gratum, p quacuz actione legi naturali & rationi queniente
& ggrua; qd aut actio iusta quandoqz ita gratum sumat,
patefit ex eo, qa ipsamet iustitia aliquando sumit gratum,
p quacuz virtute naturali ratioz & lege Dei gsentanea. Hinc Chs
Matth. 5°. Beati q esuriunt & sitiunt iustitiam; sbi Chs nomine
Justitiæ n' uel Vrtem, ut partem tm iustitiam, sed oem virtutem
intexit ad salutem nram necessariam. Ido speciatim p actione
tm voluntis, qua alteri, qd suu' e, tribuing. Hac distinctione
pmissa respondet ad arotum ppositu' ipsiq Ans Ce verum de
iure & actione iusta 2° modo seu gratum suptis, ut patet ex
dictis virtutum oum specialium: falsu' u' de actione iusta & iure.
Ido mo seu speciatim suptis. Item Arotum. Omis virtus versat
circa tristitiam & delectationem moderandam Ido Eth. cap. 3°.
Ergo justitia obiectum n' e ius, nec actio exterior, sed pturbatio seu
animi affectio coprimenda uel moderanda. Ratio gsequentis est;
quia quilibet virtus unicu' & pprium obiectum sibi vendicat, circa
qd versetur, et quo ab alijs distinguat. Rz p inficiationem
gsequentis. Negato ratio e; quia tz virtutes coe aliqd obiectum
habeant, inde tz efficaci ratione nulla quinci qd hanc ut illa

virtus

virtem speciem p prium aliqd obiectum, circa qd versetur, n ob-
tinere: Non n. sequitur quasdam virtutes hoc e coe: Ergo sin-
gulae nil p prio sibi vendicant. Dem ratio gsequiturur ex vera e
de obiecto p prio; n. u. de coi. Perturbatio seu animi affectio e
coe omnium virtutum obiectum; n. u. p prium. 3tium Totum justitia
versatur circa quasdam animi cupiditates coibendas, quas neq;
temperantia, neq; fortitudo moderatur, ex quarum numero st. Desi-
derium, Amor, Cupiditas pecuniae: Delectatio ex lucro queri-
ens, item tristitia ex damno accepta & exorta. Ergo justitia
obiectum n. e ius, qd cuiq; tribuendum e, cum cuiuslibet unicuiq;
daxatur sibi obiectum, circa qd occupetur, et quo ab alijs abstinen-
gatur. Ex p inficiatione gsequitur: Omnia coibere & moderari
cupiditatem pecuniae, & alteri qd suum e, tribuere, n. sint
opposita, sed gsertanea & subordinata; q illud huic caa de
st, et ob id ex positione & affirmatione unius n. tollitur alterum.
Adde ut fortitudinis triplex e; unum internum & primum, qd e
moderari timorem & audaciam; alterum externum & rum seu post-
erius, qd e periculum mortis: Sic justitia obiectum ut triplex gsti-
tuatur, nulla ratio refragatur: unum internum & prius, qd e cupidi-
tas lucri seu pecuniae: alterum externum seu posterius, qd e ius
vel actio exterior, qua alteri, quod suum e, observandis debitis
circumstantijs reddatur. Ultimum argum: omnis virtus actiones suas
ad aequalitatem rei in ordine ad alterum deducere nititur.
Ergo hoc n. soli justitiae p prium, co coe & p prium inter se
opponatur. Ans patet ex pto temperantiae & fortitudinis, quae inter

superiores

superiorem hominem .]. rationem et interiorem seu appetitum sensitivum actiones suas ad hanc partium mediocritatem reducunt, ut eam velut à ratione impetam appetitus nullo iure renuere potest sed oino acceptare debeat. Nam ratio temperantis vel fortis viri nil quoq; appetitui sensitivo demandat, nisi tum ipsi, tum ipsius viribus & partibus adequatum & queniens sit. Ry ad 4NS Justitia actiones suas ad aequalitatem rei alteri restituendae et debitae deducere in ordine ad alteram personam; reliquas vero morales virtutes ad aequalitatem quidem rei, personae tamen nrae debitae .]. ad mediocritatem rationis in ordine ad alteram personam, sed ad nram.

Ad extremum 3 dia rationis, q metaphoricus tm superior seu interior homo vocatur ad Rom. 7°. Ab appetitu sensitivo .]. q metaphoricus tm inferior seu exterior homo dici pt .]. distincta sit: tm uterque eorum e persona ab altero distincta. Sic ergo solus Justitia actiones inter personas realiter distinctas, quarum altera debitoris altera creditoris vicem sustineat, exercetq; & suscipitq;. Et hac de Justitia obiecto dixisse sufficiat.

CAPUT XIX

Utrum ius legitime distributum in naturale et positivum &c.

Quoniam iustitiae cultore & presidem legem eiusq; cognitionem velut stateram, ad quam actiones iustas expendat et examinet, ac oppendere & assequi oportet, pauca de lege et de proposita questione in medium producere gestitui; ut igitur appositis ad questionem prefixam respondeas, tria te notare oportet. 1°. Multiplicem iuris acceptionem; nam aliquando pro lege sumitur, quandoq; pro obiecto iustitiae seu pro debito, quod alteri ad legis prescriptum

debet

debetur aliquando p to, ex quo Judex ptraversa maam inter
litigantes p positam dirimit. Aliquando p obiecto legis. p eo, qd
lex naalis vel positiva faciendu praecipit, vel vitandum prohibet.
2do Debitum seu obctu Justitiae ee rplex: vnu legale, morale
alterum 8° Eth. cap 13°. Illud e ad cuig restitutionem seu
redditionem Judicis & legis auctoritate & coactionis necitate ad
stringing 9° Eth cap. 2°. cu ex caa dominij possessionis, ptractus
& delicti debeat: Quod pnptr & sola iustia partis respicit. De
bitum morale, ad cuig redditionem p legem ut p iudicem necitate
coactionis n gpellimur, sed tm ex quadam honestate morali ad mo
nemur; qa nec ex caa dominij ut possessionis, neq ex alicuig co
tractu vel delicti raoe alteri debet; Cuig debiti expta st: Libera
litatis opa; Eleemosynae pstaoes seu largitiones, gratitudinis anti
dora seu remuneraoes & amicitia reciproca offa. 3tio Juris noem
in proposita qstione p lege sumi: Qua in amplissimo suo sigcatu nil
aliud e, quam superioris pcipiendi potestate habentis, illecig ordinatio
& sceptio in coe bonu promulgata. Ex qua definione multa colligas:
1° Lege ee illa regulam & mesura a legislatore traditam, ad quam
virtg Justia actiones suas, qbus alteri ius suu tribuit, expendat, explo
ret & gformet. 2do Legis obctu ee bonu & qdm coe faciendu; vel ma
lu coe vitandu. 3° Legis virtem ee, imperare, pcipere, vetare, pmittere
punire: Et rdm hanc quadruplice sua virtem lege pcomode in
praeceptiva, prohibitiva, punitiva & pmissiva distingui poe. 4to Sub
ditas ad obedientia legis ante promulgaoem rite factu n fore obliga
tas. Hisce pconcitis & pelibatis ad qstionem proposita 2tg respondeo
mg gctionibg. 1a e; Si Jus p lege sumatur, et lex in generalissimo
suo sigcatu illicat, tunc divisu n e membris dividentibg adaequatu:
Raoe; Quia legem aeterna nentra dividendi ps comprendit, et ob id

tradita

tradita distributio n̄ ven legem gtinet. Lex æterna nil aliud ē,
quā divina mentis æterna sanctio, omnīq rerū tā Divinarū quam
humanarū dispositio seu ordināo; Vel Suma increatarū ut crea-
tarū rāo ab æterno, infinito Enti (q ē Deus inexistens Aug. lib
1° de libero arbitrio). Consentit Cicero lib 2° de legibus hisce
verbis: Lex ē, mgt, æternū quoddā, quod universū mundū regit imperāti
gliberdiq sapia. Ille pnps et ultima Lex ē Mens oia rāoe aut
cogentis aut vetantis 423. Hinc colligas ad huiq legis disposiem
æterna; qa æterna sit, ab oi æternitate oia, antequā fierent,
destinata & ordinata fuisse; suiq ordinem immutabiliter qq per-
currere, fixa stare, necnon legislatori æterno, initio, medio & fine
agendo & patiendo subjici, adeo, ut nullo gsilio prudenti, nec reme-
dio quantumvis sagaci subverti & reformari potit. Quo certē Salomō
Proverb 1° segnti sentia innuere vdr: Nor ē sapia; n ē prudia;
non ē gsilium; n ē fortitudo gtra Dnm. Cæterū huiq æterna
legis effecta st in spiritalibus bonorū horum ptestināo, impiorū u°
reprāo; in moralibus actionū liberarū cum imparatarū tūdicia-
rum disposio & directio; in naalibus hypophysicarū et physicarū
creāo, ductio, gservāo, & ouberrāo. Ad extremū, ts huiq legis
æterna ordināo sit pmulgāo; tr ē tēporalis. Illiq membri rāo ē;
Quia æterna sapia æternū suā ordinaoem hisce dēdicat verbis,
Proverb cap. 8°. Ab æterno ordinata st, et ex antiqs, antequā
terra fieret, nondum erant abyssi, et ego iā eram concepta. Huiq
membri rāo ē; quia lex æterna in primordio mūdi demum
subditis suis innotescere cepit: Angelis p intuitionem divinæ
essiæ, quā ac facie ad faciem indesinenter intuentur: Ada-
mq p reflectionem seu irradiationē, q ē cognio legis naalis
Patriarchis & Prophetis p lege Mosaicam gentibus p legem

Evang:

Euangelicam singulis hominibus quantumuis barbaris & syluestri-
bus p naturalis legis cognitionem: nullus n. unquam mortalium extitit,
cui n aliqua veritatis aeternae cognitio ex contemplatione rerum cre-
atarum praesertim sensibilium affulserit. Vnde Apostolus ad Rom. 2°.
Inuisibilia Dei p ea, q facta sunt, intellecta conspiciuntur: Iam n°
ois veritas cognita est irradiatio & participatio quam legis ater-
nae teste D. Aug. lib. de vera Religione. Et haec de ea
conclusione. Secunda Conclusio est, si ius p legem & leg
n in genere sed in specie. p lege fundaxat creata, ut etiamsi
ius p debito sumatur: tunc legitime in naturale & positiuum distribuit
sto Eth cap. 7° Ratio huius Conclusionis ita est; quia ois lex
si n generaliter sed specialiter p lege fundaxat creata accipiatur,
naturalis est & positiua: tertia n. legis creatae species ne ut quidem
quidem cogitari potest; cum omnes omnium hominum iustae actiones ideo
suscipiantur, ut qa naturalis ratio dictat, ut qa supior legislator
praecipiat. Vtra Ratio petitionis est; quia quod debet ut id eode-
bitum, qa arte ois cuiusuis propij volitionem & constitutionem
seu ordinationem naturalis ratio vra; vel qa lex positiua superioris
constitutione & praeceptione praecedente reddi praecipiat: Sed contra
Artes 5° Eth cap. 7. Ius ciuile diuidit in naturale & posi-
tiuum: Ergo ius p lege supiori male diuidit; cum partes diuida-
tes vniq fundaxat diuisi propria sint. Ad p inficiationem
Antis & Consequentis: Ratio est; quia Artes circa. Ius ciui-
le n in propias suas significationes. p lege positiua ciuili, sed in latis-
simo significatu p ordinatione & praecepto superioris in ordine ad
ad subditos supponit. Qua ordinatio est lex creata naturalem

& ciuilem

& similem seu positiuã legem approbendo: Eoq; noe alle-
gata auctoritas Artis tradita a nobis distributione n̄ in-
frengit: Et hæc de præsenti quæstione.

CAPVT XX.

De Lege naturali.

Antequam legem naalem definiamq; uelim obserues eam seu
ius naale tribus modis sumi poe. 1° Generalissime & indifferen-
ter p eo, qd naa seu naalis instinctq docet; et sic uelut genq cõpre-
hendere ius naale: primaeuũ & rdarium seu oes naalis iuris
spẽes. 2do speatr p eo dundaxat, qd sola naa seu solq instinctq
naalis absq rãdis naalis ꝓcursu & præceptioe oia aialia tũ
bruta, tũ raõlia ex æquo docet: Vel p eo, ad qd solo naa instinctu
agendũ ut vitandũ oe ial, tũ raõle, tũ irraõle impellitur;
et sic acceptũ formatr & pprie loqndo n̄ dicit Ius naturale
seu lex naalis, qa oĩs lex seu oe ius pprie & formatr loqndo
à raõe Justia & scia, qlq bruta aiantia destituta st, ꝓficiscit.
Dici notanter formatr; quia maatr loqndo quodamodo dicit
Ius; cũ raõi Justiæ et legi essential, cuiusmodi e Maris &
fœminæ coniũctio, sui similis ꝓcreatio, ꝓcreati educatio, suiq; de-
fensio. Hoc ius à Jurisprudentibus ius naale primaeuũ appellatur;
Et ab Vlpiano sub tit de Justia & Jure sẽpti definitr modo:
Ius, inqt, naale e, qd naa oia aiantia docuit; n̄ n. istud ius
humani generis ꝓpriũ; sed oiũ aiantiũ, q in terris mariq; ver-
santur, coe. 3tio sutr specialissime p oĩ eo, qd n̄ solq naalis
instinctus, sed ipsa naalis raõ quoq; oes & solos hoies, n̄ et bru-
ta sed bestias docuit; vocaturq; a Jurisconsultis ius naale Edã-
riũ seu ius gentiũ; et sic lex naalis supta formatr dr Ius,

qa

qa à ratione, intellectu, voluntate & Justitia velut à caus ois iuris fluat; definiturq à nobis sequenti modo. Lex naturalis est cognitio naturalis qua creatura intelligentia edita seu hoc annis pueritiæ exteris discretionis nec adpetentibus per se sola naturali ratione docente, nulla cuiusq preceptoris instructione interveniente intelligere sibiq gscire licet, quid per se & natura sua bonum, æquum, quidve malum seu iniquum, quid turpe, quidve honestum, quid utile, quidve nocivum sit; quæq intellectu nec instructu & imbutu per se bona cognita percipit, per se mala gtraria plibet et nra voluntate reclamante. Traditam hanc definionem approbant Psalmographi qui ait: Gentes q lege non habent, naturaliter q legis sunt facient. Cic. lib. 1° de inventione rhet.: Jus, inquit, est, quod non opinio, sed quædam innata rationis vis affert & inserit. Concordat Caius Jurisconsultus sub tit. de Justitia & Jure, in lege des populi: Quod inquit naturalis ratio gstituit, inter oes homines peque custoditur, vocaturq ius gentium. Accedit Aristoteles sto Eth. cap. 7° Jus, inquit, naturale est, quod ubiq apud homines & oes gentes eandem vim habet, et non ex eo bonum & æquum est, qa videt. Huiusmodi iuris naturalis ita formatur supti expta st: Boni moralis prescentio: Contrarij fuga; Erga DEUM pietas & religio: Erga parentes, liberos proximos charitas, iniuria propulsatio, boni remuneratio, mali punitio, seruitutis gstitutio, gentium discretio, dominiorum distinctio, hominum cognatio, contractuum celebratio, ultimarum voluntatum dispositio, matrimonij gstitutio &c. Quia horum singula naturalis ratio & non alicuius populi ut nationis auctoritas & placida inter homines gstituerunt: et ob id ante oes omnium principum gstitutiones plurimum referebat, sic, an seq illa fierent: eoq noe oes homines statim ab exordio humanæ creaturæ naturalis ratio ad illorum

Versu: cui nobis non est bona sanctum & supra dic. Religio Rom. 1°.

Effectus

ppetua observatiã obligauit, qbusdam tn exceptis. Nam qua
negatiue, ut pmissiue ut gitionatr iuris naalis et dnr,
tanta n' st virtis et efficacia, ut ppetuo oes gentes obligent.
Hinc n' obest, qd qdam objecint iure naali oia cuia & pnpum
iure Dominia rerũ fuisse distincta Capitulo quo iure dist.
8a. et ob id Dominiorũ distinctionem n' fore iuris naalis; cũ
id n' sit Juris naalis, cuig qtrariũ fuerit iuris naalis; et qtra
Nam rerũ comunio est iuris naalis tũ negatiue, qa naalis rão
n' distinxit rerũ dominia statim in creatione Adami; tum
pmissiue; qa nec pceperit neq pbuit dominiorũ distinctionem:
tum gitionatr, qa rerũ gmunioem sicut & alia qplurima
naalis rão hac tacita gtione dictauit, gcessit & suasit,
causis, ex qbgilla à iure naali gcedebant, durantibq; ite
si homes tn rebq humanis et pari potestate & iure vtnt,
pace coluerint, diligentiã, laborũq assiduitatẽ & naalem
aqtatem n' abiecerint: Jam n° q iuris naalis st nel negatiue ut
pmissiue ut gitionatr exceptis cãis & gtione tacite n' impleta
annexa ita pmutari point, ut successu teporis eorũ qtrariq
actus iuris naalis fieri & dici point: Hocq ipsũ naal rão
apud oes populos, suadente & pcipiente. Hinc tq iuris na
alis sit hominem in lucẽ nudũ nasci, tn naalis rão n' pbet,
ut ille sese amicat, imo hoc ius naale pcipit, qa cãa ex
qua olim n' opus erat, ut homo uestiret, pmutata e, qa
fuit statq innocentiae & originalis iustiae habitq; sic licet
hoc naalis rão pmiserit, ut frater suã sorore ducerel
vxorem, tn naalis rão eãdem hoc psenti saeculo certis ex cãis
inter oes gentes hoc ipsũ fieri pbet, qa cãa, ex qua

grigiã

gingit inter fratrem et sororem olim fuisse, amplex
n durab, q̃ cãa horum fuit inopia, et eorudem sup terra
multiplicatio: cessante n. cãa cessab effectus. Cæterũ hic
obiter observabis legem naalem in defione supra à nobis
tradita dici cognitionem naalem, n tn ideo, qa homini sit
innata seu ggenita: hoc n à vero alienum est, cũ nullus
horum ex utero matris boni vel mali moralis cognitionem
secũ afferat, sed ideo, qa cognitionem boni ut mali moralis
nulla cuiusqua perceptoris informatione accedente; sed solus
naalis ratio; utpote optimę rerũ pagendarũ magistra tm fi-
cio intellectu humanq completa hominis puppertate acquirere possit,
ut pulchre & apte colligit ex capta 14. 15. & 16 capit:
Juris naalis capta et pcepta st replicia: Quadam n st quasi
1ae ppositiones seu ja pnpia p se nota ab alijs n pfecta: quaq
naalis ratio statim ut sensu & intellectu cognita sut, dictat ee aõe
da velut bona ut fugienda velut mala: eiusmodi st: Bona
amplectendũ, malũ fugiendũ, honeste viuendũ, cuiq suũ tribuendũ
nemini nocendum, vim vi repellendam, qd tibi non vis fieri &c
et hisce gsimilia: Quadam u. n ja, sed rda pnpia seu quasi pn-
piata, q ex jis pnpijs modo enumeratis ut necria getiones nt ne-
cessaria gsequntur elicitur: qualia st Decũ pcepta Decalogi.
Vt n. inter speculabilia qdam st ja pnpia p se nota; sic quoq
inter agibilia moralia qdam st p se nota, qdã ex his mani-
festa, quasi getiones inde dependentes. Dixi notanter tanquam
necria getiones, ut distinguerẽ secunda pnpia seu pnpiata à
lege positiua, qdm quoq fluit à lege naali, eiusdemq pnpijs

sed

sed tm n ut necria getio, sed ut specifica & accidentalis determinão, necn gnralis alicuig iuris naalis pnpij ad partia applicão legislatorũ votte & arbieramẽto posita. Non n. segtur seu necrio colligr ex positione pnpij huig naalis: Malũ ẽ puriendũ; Ergo fur laqueo ẽ suspendendg ut adulter gladio feriendg: tz auctordate Impatoris ut Regis gstitutũ & determinatũ sit, ut ut fur laqueo ut adulter gladio vitam finiret: Sic pari raõe n segtur bonũ ẽ amplectendum & vltimũ finis hoium n ẽ parui pendendg: Ergo sũt 7. Sacrmta; tz auctoritate Chrij Salvatoris nrij & gsecutione Supremi boni septẽ Sacrmta gstituta & ordinata sunt. Ex adverso: Secũda pnpia quasi necria gctiones ex primis naalis iuris pnpijs fluunt; na ex ꝯo hoc pnpio cuig suũ tribuendũ & nemini nocendũ necria gsequtia illatione segt: Deẽ ee sup oia colendũ, n ee furandum, neq noeibandũ. Ad extremũ ex tradita defione iuris naalis apte colligr legis naalis obiectũ ee de id, qd & se naa sua semp & n & accidens aliqua hoium gstitutione æquũ & bonũ ẽ; eroqg ab exordio naalis raõis creatura humana di homini sicept faciendũ & vitandũ ꝓhibuit. Ex quo notes bonũ et æquũ ee ꝛplex: Vnũ ꝑ se & naa sua; & accidens alterũ. Illud ẽ obctũ iuris naalis; hoc otra. Sic quoq malum ꝛplex: Vnũ naa et ꝑ se; ut furtũ adulteriũ, homicidium: Alterũ ꝑ accidens ex more tm ciuitatis ut gstitutione, tm pnpum, qua ꝓhibitũ est, tz per se & naa sua n sit turpe seu malum; sed tm turpe, qa prohibitum; et ob id ante sui ꝓhibitionem in hoiem ꝓhum quenire potuit; ut feria VI carnibũ vesci: presbyterũ matrimoniũ inire, ut patet ex lege Digestorũ. Et hæc de legis naalis essia & naa: sequnt ipsig quædam ꝑ prietates.

CAPUT XXI

Utrum lex naturalis inter omnes mortales sit una eademque?

Quæstionem ob rationes sequentes affirmamus. quarto quia ipsa ratio practica et immediata, quæ est naturalis ratio, singulis hominibus una eademque et cois est, ut patet ex decretis, dist. 1a ubi jus naturale definitur, quod omni nationi commune est; quod autem commune, id ubique unum et idem. Eda ratio quia lex naturalis unum obiectum formale, quod est unum idemque bonum et unum et bonum habitum practicum in naturalem synteresin. Et; cum omnibus nationibus et hominibus eadem humana natura, eadem ad unum finem inclinatio, eadem ratio practica seu idem naturale lumen insit. Unde fit, quod omnes homines eadem juris naturalis præcepta, easdem juris naturalis propositiones intellectu comprehendant. Nam idem et quem eandem causam generatque idem producit effectum; cum effectuum disparitas oriatur ex disparitate causarum. 3tia affirmatio quæstionis ratio est; quia juris naturalis partes ubique gentium sunt fuerunt et erunt semper eadem et sibi quasimiles. Partes autem legis naturalis sunt, ut ex antecedentibus patet: Morale bonum amplectendum malum fugiendum, honeste viuendum etc. 4ta Ratio quia legis naturalis cognitio, quæ est forma seu actus illius ubique una et eadem est. Ergo et lex naturalis ubique gentium una et eadem. Ans probari potest legis naturalis primum inductive. Consqns ordinis sacrae, quia ab unitate et identitate essiae arguit eadem res. Dein eadem

cognitio

cognitio supponit vnum, idemq; cognitum; cum conscio sit fra relativa seu imago veritatis rei intelligibilis ex intellectu existentis. 5ta Ratio. quia legis naturalis gra et propria effa sunt vbiq; gentium vna eademq;. Nam oes gentes, quæ legem naturalem observant, bonum rationis amplectuntur, adversantur vitia, honeste vivunt, neminemq; lædunt. Hæc autem legis naturalis, de qua nobis sermo est, proxima et propria sunt effa: ergo.

Sed contra. Si lex naturalis oibus gentibus esset vna eademq; cois, tunc vnum eundemq; effectum apud oes gentes potuisset oesq; gentes illam vt vnam eandemq; cognovissent: sed posterius est falsum: ergo et prius. Maioris ratio est; quia eadem caa eundem effectum in omnium rerum productione producunt et opantur testante experientia; cum identitas caarum ex sola effectuum identitate dependatur seu arguatur, et contra: Minoris ratio; Quia effa legis naturalis hæc sunt propria, ut cognoscas bonum morale amplectendum, malum fugiendum, vnum DEUM velut omnium rerum principium medium et finem, boni remuneratore, mali vindicem colendum esse supra et hisce similia, et ut hæc eadem tibi facienda precipiat, et gravia vitanda prohibeat: Iam vero prædicta effa ab oibus gentibus naturali ratione neq; cognoscebantur, neq; precipiebantur neq; præstabantur. Nam gentium alia statuebant vnum Deum, quem alia negabant Deorum pluralitatem profitentes, alia summum bonum rerum carnalium voluptate alia, honore; alia virtute definiebant, qui in eam mentis caliginem olim deturbabantur, vt incorruptibilis, vtpote infiniti omnipotentis veritem et gloriam in auri argentiq; aut ligni simulacrum artificis opera sculptum commutarent atq; ita, vt in idoli

Idoli velut veri Dei honorem et gloriam liberorum suorum innocentem sanguinem effunderent; et sic filios filiasq; sacrificarent Psal. 105° Accedit eo, quod leges civiles effecta legis naturalis, et tn n' ubiq; una et eadem sint: Ergo legis naturalis effecta apud omnes gentes non st eadem, et p consequens nec lex naturalis apud omnes gentes una et eadem. Ad Maiorem 3ptis 1° Eam veram esse de universarum causarum concurrentium identitate; falsam de unitate seu identitate unius durantis causae: Rdo Ad eam veram esse addita hac exceptione, nisi aliquod impedimentum opponatur, quo causa eiusq; causalitas seu opatio vel suspendantur vel impediantur vel retardentur; quod declaratur explo Solis, qsemper et ubiq; locorum eodem splendore, eademq; virtute luceret et calefaceret nullo impedimento obstante; Verum quod ipsiq; calor in diversas uniq; horizontis partes nunc intentior, nunc remissior sese diffundat, qtingit propter causas diversas occurrentes vel resistentes vel alia quamplurima impedimenta, quibus Solis opatio vel interditur vel remittitur vel aliquando tota deficit; quocirca n' sequitur Sol ubiq; locorum neq; eodem modo, neq; eadem efficatia opatur: Ergo Sol ubiq; non est idem: Sic pari ratione n' sequitur: Lex naturalis in omnibus hominibus n' idem opatur: Ergo lex naturalis ubiq; n' est eadem. Hinc naturalis ratio in omnibus gentibus una eademq; duorum principiorum cognitionem efficeret, affectamq; nequaquam in cordibus hominum obliterare sineret, nisi eiusdem operandi vim hominum malitia et pervertitas vel necitatum vel vitiorum ratio impediret; quod v' hominum nequitia legis naturalis efficaciam diminuit vel aliquando prorsus extinguat, patet ex

sequ

sequenti ratione: Nam cum gentes naali docente ratione velut magistra DEVM cognoscerent, et cognitum non glorificarent, neq; gras agerent, ita obscuratum fuit cor insipiens, vt earum quadam inutilem lapidem; quadam aurea et argentea simulacra quaedam ex ligno sculptilia; quadam serpentes, Dracones velut verum DEVM adorarent Sapia 14 Aplq ad Rom. j° et ratio Stio Rx ad maiorem ea vera ee de effectu rei p se; falsam de effectu rei p accns. Effectq rei p se est is, q rei proprius cum ea reciprocatq et necrio ab eiq naa tm fluit, sic potia clicitura sit actum: sic disserere respu hominis; bene numerare respu Arithmetices, creare et annihilare respu DEI st effa rei per se. Effectq per accns gratur effectui per se. Cuig explm est Divitiarum et eruditionis acqsitio respu Dis Petri vel alig altig: Sic quoq effa juris naalis p se st segtiu propositionum cognitiones. Bonum faciendum: DEVM intime colendum, seipsum gseruandum, malum fugiendum ee et his similia. Juris naalis effa sunt p accns jura civilia, quia civilia st et quia jura quam naalia in se comprehendunt quocirca illa à naturali jure ita fluunt, vt vbiq gentium eadem sint; hac contra: et ob id quaq Respub diversis n jsdem tum moribus tum legibus regit.

CAPUT XXII.

De Juris naturalis immutabilitate.

Explicatur quaestio tribus Conclionibus; quarum j.a: Lex naalis rum veritatem et essentiam suam necnon rum partes essentiales in abstracto spectata e invariabilis seu immutabilis ob seq: rationes

qa

Quia cuiuslibet entis essia, ubiq est vna eademq, expto tois, q semp et necrio vna et eandem veritem & essiam (qua est aial raole) includit. Item expto ignis, q vbiq gentiu sibi gsimilis et calidq existit. Hinc Artes 5°. Eth. 7°. Jus naale, inqt, qa sit imutabile, vbiq eandem obtinet vim. Hinc quoq Justiniang parag: 11 de iure naali et gentiu: Jura naalia ait diuina quadam prouidentia gstituta, semp firma et imutabilia pmanent; ea u qua sibi qq ciuitas gstituit, sepe mutari solent ut tacito populi gsensu, uel alia postea lege lata. NB.

Jus igr naale respu essia et suaru partiu essialiu e imutabile.

Zda gctio. Jus naale in indiuiduis et singularibq personis seu in concreto existens rdm existentia sua est mutabile, n aliter atq in ligno ignis, q tq rdm sua essiam sit invariabilis, qa vbiq calidissimq, tn rdm existentia sua, qua tbt in ligno, est extinguibilis, ligno uelut maa sua deficiente. Pbr gctio 1°.

Conctio rda

Vtru rdm existetia sua sit mutabile?

Conctionis rao est 1a: quia cuiuslibet creatura existentia extra caas suas id educta, variabilis & mutaonj obnoxia e teste expia, q docet naalissimu qdem ee nasci, grys tn cais accedentibq naatr quoq gtingere poe, ut id, quod natu sit, in totu corrupatur. Sic libertas vt maxe naalis est, tn corrupitur et amittitur p seruituten, iuri qdem naali n gria sed bene seruituti. rda rao; quia in oi tore lex naalis actu capit, & in qbusdam toribq desinit desijtq existere.

p libertas q seruituten amittit,

Qua sit rda rao: conctionis?

Illig membrj rao est, qa naalis rao vniuq raoli creatura expleta puberte nulla cuiusqua tois instructione accedente iuriu naaliu ppositionu cognitionem indicat & affert.

Huiq membri rao est: quia ex amentes bonu naale psequat

Cur in soli hoe lex naalis sua ciuitatis exordia sumsit?

Cur in qbusdaq existetia desinat? et naatu

et malum sensibile refugiant (appetitus n. naturalis, quamvis creatura per se me, bonum quatenus ignotum appetit) tamen in illis iuris naturalis cognitiones seu notitiae, quandoque totae flaccescunt, & evanescunt. Ita ratio membri rationis est; quia tamen hoc sanamentis tota lex naturalis & quoad principia, generalissimasque propositiones non extinguitur, tamen quoad conclusiones morales ex primis principijs elicitas diminuitur, & ex parte ut in toto quandoque extinguitur.

Quae sit ratio posterioris membri rationis?

Prioris membri ratio est: quia in nullo unquam hoc notitiae hae generalissimae; Bonum esse amplectendum, malum fugiendum, seipsum conservandum &c. deletae fuerunt. Posterioris membri ratio est: quia propter iuris naturalis sentes, unum indaxat Ens esse infinitum, independens, aeternum, omnipotens, medium et finem, idque esse DEUM coeli & terrae creatorem, boni remuneratorem, mali vindicem: ita non esse fornicandum &c. per ignorantiam obliterata, varijsque erroribus & quidem horrendis propter antiquitus pertinacia in gentibus quibusdam, praesertim in Idolatris adeo corrupta destructaque sit & fuerunt, ut quidam quasi naturalis ratio ad summum execratur tanquam bona, imo optima indicaverint. Ut explicatissime constat ex 14. Sapiens et 1. ad Rom. 3. Unde colligis non omnia iura naturalia incorruptibilia et immutabilia fore, nihil non tam naturale, quam eo ipso, quo quis ligatus est, dissolvi. Hinc verborum obligatio verbis tollitur, nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur: Sic quoque cognitio iuris naturalis per suum gravius, quod est illius ignorantia, ex quibus rationibus subverti potest.

Cur non hoc separatim non extinguitur quoad principia

Cur generales morales in eodem diminuantur

Nota

Non omnia iura naturalia esse immutabilia.

3tia Conclusio

3tia conclusio. Lex naturalis tam quoad essentiam suam, nunquam aliquando quoad existentiam in hoc non mutatur; tamen quoad accidentia sua per circumstantiarum varietatem mutationem subire potest. Ratio ita

Lex naturalis quoad accidentia mutatur

est

est; nam is, in quo accidentia immutantur, quodammodo mutari
gtingit, & de expto ḡois, q mutaonj suppositg ee & nuqua in
eodem statu pseuerari dr ob pueritia in pubertem mutaorem &c.
Hinc quoq Artes 5° Eth. 7. aliqd qd naa gstat ee mu-
tabile dicit, expto marg dextra, qua tz naa validior sit
lauâ, tn fieri pt, ut oes ḡones assuetudine idonei fiant ad
vtendum manu sinistra pinde ac dextra. Rao getionis rda
est; quia furis naalis tam supiores, qm inferioris executio,
& ogao (q legis naalis accidentia st.) p circustiarum vari-
etate aliqndo suspendunt, ut qndoq prsg omittuntur: Sic
iuris naalis ~~est~~ e, ut cois oium rerum sit possessio, tn pn-
pes iustis ex caus re terricola pari iure quaq possideant,
gstituerunt: Sic iuris naalis e, ut cuiq sua restituas, tn
qndoq iusta ex caa impeditur huiq pcepti effg & executio,
ut patet de restitutioe gladij depositi, q furioso n est re-
stituendg. Jus supig naale e, cui inferig cedit & subest.
Inferig qd à supiore fluit ac regitur. Illig expte est
obedientia erga DEUM & magistratu: huiq u obedientia
erga parentes et agnatos. Utrisq concurrentibus supiori
obediendu est, inferioris executione suspensa et intermissa.
3tia getionis rao: quia furisgsulti aliqndo aliqd addunt,
aliquando adimunt. Sic in testamentis testiu nuero binario
addunt qnq ut tres, tz iure naali sufficiant 2°. Sic tz iu-
ris naalis sit donao, tn ius ciuile eandem inter ginges
improbat. Sic go ius naale quoad accidentia sua mutaonj
obnoxiu

q a allata getionis q sit rao?

Expto marg dex. tra probat.

qua sit rda eiusdem getionis rao?

Vtru semp cuiq sua rdm ius naale sit restituendu.

Quid sit ius supig naale? Quid inferig? Quod illig sit expte Quod u huiq vs generaliter cuiq sit obtempandu?

3tia getionis quaea rao?

obnoxiu est. Vt semel dicam et qdem Colophonis to, hic observes velim, legem naalem ee mutabilem, n hoc sigcare, ut si forte aliqd cuig praceptu acta n observetur, illico gtra ipsu aliqd admissu ee vel ea ipsa mutata dicatur; si contra ea aliqd suscipiatur, cu gtingere poit, ut duae raoes iuris naalis in vnu casu gcurrant, quarum vna sit supior & maior, altera v inferior & minor, qd si fiat etsi repugnates sint, tuc supiori obtempandu neglecta inferiori. Hinc Patri n e obediendu si ipsig preceptu grietur Dei, qa maior e rao ut Deo, qua ut patri obediang. Rda caa, qa tuc deneq aliqd gtra legem admittit, si qdiam gtra eig vim, potestem et mente inparte & volente agatur, & n sit tm gtra ipsig verba pmissionemq. Hinc Celsg subtit. de leg. Seruare leges, inquit, n hoc e verba eorum tenere, sz vim & potestem. Accedit eo, ut salvis verbis legis gtra legem fiat. Vnde Paulg Jurisgsultg sub eodem tit. Contra legem facit, inqt, q id facit, quod lex gbibet; fraude n legis q salvis verbis sentiam eig circumeniit. Ex qbus colligas n esse gtra legem naalem, q iubet, ut vnicuiq suu restituas, si furioso gladiu non restituetur; quaq poena mortis, qua luit impij, gtra preceptu est, n occidas. Sic nec seruitq, qua alieno dnio & potestati amissa libertate subijcimur, est gtra legem naalem, qa n est gtra mentem legis naalis, cuig intentio sit, ut q libere peccaueit, morte, vel seruite vel alterig gris poena puniatur.

Quando mutabilitas legis naalis sit illegenda?

Quando obsequentes caas quae ja qa lex n statim est mutata:

Quaby legis naalis rationibg gcurretibg et discretibg cui sit obediendu?

Quando paretibg n sit obediendu?

Quana rda eius rao?

Cur seruitq n sit amissa libertate gtra legem naalem

CAPVT XXIII

De Lege positiua eiusq partibus

Lex posita est, quæ à legè naturali derivata, necessitate usuq; vitæ humanæ personarum conditione, tempore et loci ita exigentibus legislatorum judicio et arbitramento posita et lata est. Dixi a legè naturali duabus de causis; ja è, quia jus seu lex naturalis veluti causa prior est positivâ legè, cum ab exordio rationalis creatura positiva v. post legem naturalem incœpit. 2da causa est: Quia oe justum et rectum in rebus humanis negotiisq; civilibus rem legem naturalem expendendum è, adeò ut oe id, quod naturalis ratio improbet, eidemq; grietur, vim seu rationem legis n. possit induere: Est n. lex naturalis utinam legis imago et mensura à Deo nobis tributa in eum finem, ut oes actiones necnon omissiones nras ad eam gformare et explorare oporteat. Unde Cic. lib. 2. de leg. Lex inqt est justorum et iniustorum distinctio ad illam antiqssimam et omnium rerum principem expressam naturam, ad quam leges omnium, quæ supplicio impos afficiunt, ac bonos tuentur, dirigunturq. Dixi (necessitate usuq.) qa necessitas usuq; et gsensu populi leges positivas introduxerunt, non a. legè naturali, qd non insit ante oem necessitatem civilium negotiorum, et ante cuiusvis populi gsensum. Dixi (arbitramento) qa jura positiva n. st ex iura naturali, ut dictum p modum necessaria, sed ptingentis conditionis profecta, cum sint specifica et partim bonum placita, iuri tn naturali n. contraria. Ideoq; eorum n. spr ratio præter hanc gnralem, nz qa principibus placuerit, vel qa juri naturali n. repugnent, reddi pt. Unde cognoscitur ratio, cur Julianus sub tit. dig. de legè disperit Nonnum, quæ à maioribus nris constituta st, rationem reddi posse hac sola sufficiente; quod principi placuit, legis st vigorem.

modo

modo legi naali preceptrici et prohibitrici non sit contrarium.
Legis positiuae quasi proprietates et affectiones duae sunt. 1a
est, quod ante ipsiq constitutionem nil intererat; sic: an aliter
fierit Artes 5o Eth. 5o. 2da affectio est. Esse mutabilem
et dispensabilem pro variarum circumstiarum, temporis, loci, per-
sonarum, utilitatis et necessitis varietate et rase cessante. Differt
itaq, vt patet ex traditis, Jus positiuum a naali tanqua effus
a sua causa. Ado quia naale jus ab exordio rationalis creatu-
ra incepit: positiuum o post naale legem ortum est, et quidem ex eo
tempore, ex quo homines in vnum simul habitare caepit. Sic qa jure
naali omia communia st, positiuo o et sic quoad partarem dom
et principum determinationem; hoc meum e, illud tuum, ut constat ex dict
8a cap. quo jure. vbi dr sublato jure humano nemine audere
dicere; hanc villam ee suam: hunc seruum ee illiq etc.

CAPUT XXIV.

De Legis positiuae partibus, earumq differentiis

Lex positiua dicetur in Humana et Diuinam. Illa
vocatur Politica; hac Ecclesiastica. Vtraq a legis quidem
potestem habentibq fertur; sed illa ab hoibq pp tranquillum
reipub status mediantibq naalibq medijs: hac o principaliter et quidem
imediate a Deo pp finem supnaalem: pp felicitem atnam consec-
quendam mediantibq supnaalibq medijs posita est. Illa quidem similiter
a Deo sed mediate: a naa seu naali ratione mediante toti
comunitati hominum concessa est: Hac n multitudini hominum
sed vni et quidem suma potestas Summo Pontifici Ecclstico

qui

qui Sumq Pontifex dr: Minor v. prnpibgalys, quos Pastores
dicimg. Illa a naa n. est ad vnu aliquem modum impanda Sfinita
sed prout comodig hoibg visu fuit, vel Monarchia, vel Demo-
cratica, vel Aristocratica ee pt, vel alia qdam ex hisce mixta:
ita vt potestas hac indeterminata sit juris naalis; determi-
nata juris civilis seupositiuj: At Ecclesiastica ipso Deo
authore ad statu Monarchia prorsg determinata est. Illam
ab vnig sed ab multitudinis volte pficiscitur, et in vnu sal plu-
res conferuntur: Hac gtra et qdem a solo Deo inediate in multi-
tudinis tn bonu supnaale; ideo illa naalis, hac supnaalis; Item illa
ex vna regnandi forma in alia (puta ex Monarchia in Demo-
cratia) et gtra hoiu volte mutari pt; hac neutequa.
Ad extremu viudit, in jus gentiu et civile; hac gtra. Nec
est vt qs obyciat jus gentiu n. ee membru legis positiua; cu
sit jus naale vt gstat ex tit Instit. de rerum divisione parag:
singlorum vbi Impator asserit; quarumda n. rerum dominium
nanciscimur jure naali, quod sicut dixing, appellatur jus gentiu;
Nam jus gentiu sumitur duplicitr. 1o pro jure naali, quod naa-
lis ratio apud oes gentes et hoies, n. eorum voltas gstituit et ob-
servat teti gstat ex cit. to, et ex lege dis populi de justitia et jure
2do sumitur jus gentiu n. pro jure naali seu primaeuo vel tra-
rio, sed pro eo jure, quod absolute n. est naale, sed volte quod
et arbitramento oiu hoiu, vel saltem primaru gentiu gstitutu
est. quod a hoc 2do modo jus gentium sumatur pbr ex lege
Vegetij digest de justitia et jure vbi jurisconsultg dicit Manu
missiones, Servitutes, et 3a hoiu genera (puta quod alij sint

Liberi alij serui, alij Libertini.] ee juris gentium. Haec non naturali ratione, sed omnium auctoritate et voluntate in usum admissa est, et ob id non est juris naturalis, qa nulla jus naturale voluntate omnium fertur et sanxitur, vtq per eandem approbetur: sic go si jus gentium sumatur rdo mo est membrum seu pars legis positiua; non vero si primo modo sumatur. jus gentium est lex positiua, qua voluntate et auctoritate gentium constituta et in usum recepta est, omnibus gentibus aut maiori earum pti cons et n alicuius nationis vel ciuitatis propria. Hic tn Observes Jus gentium n ee coe omnibus omnibus ad eu modu, quo jus naturale dr coe. Nam hoc fuit coe à primordio statim naturae humanae; Illud gtrà qa pedetentim cepit coe fieri rerum ciuilium usu et necitate ita exigentibus gentibus quoq constituentibus. Dixi (positiua) qa jus gentium post legem naturalem necitas ususq vitae humanae peperit naturali ratione idipsum suadente, omnium pene gentium voluntate determinante et ita constituente. Vnde colligas jus gentium quà est membrum legis positiua id ee, quod voluntas seu determinatio omnium gentium, aut earum maior pars constituit; et sic à naturali jure secundario differre, qa jus naturale est id, quod naturalis ratio jubet vel vetat fieri ante ciuilis populi determinationem. juris gentium exempla st: Seruitutum constitutio: Manumissio, adoptio etc. Dixi (omnibus) vt notares differam inter jus gentium et ciuile; Ha hac vocula dingr à jure ciuili, quod omnibus nationibus seu gentibus aut maiori earum parti n est commune. Hinc Lex ciuilis seu municipalis definitur, quam quaq Respub. seu ciuitas velut sibi propriam constituit. Cui exempla st Constitutiones oes seu consuetudines alicuius ciuitatis partes, q apud alias gentes vel maiorem earum ptem in usum n st recepta: Et hac de ptibus.

Capet xxv

CAPUT XXV

De Legis proprietate seu ratione, quæ æquitas.

Cognitis legum essentiis et partibus de earum proprietate seu ratione quæ æquitas dissereng. De æquitate dissenit Artes 5° Eth. cap. 1°. Est quædam habitus iustitiæ, quo legis effectum et intellectum seu sensum ex prescripto rationis per rerum et personarum circumstantias pretermissis verbis legis eius sola ratione inspecta moderamur et corrigimus, eo quidem casu, in quo propter legis latoris intentionem servatur, quemque lex non comprehendit, nec definiuit sed omisit, quem tamen ipse legislator si scuisset, definiisset teste Arte cit. to. Contingit enim aliquando, quod lex in pluribus sit iusta et ad bonum commune quod legislator intendit, proficua, et tamen in parti deficiat; non potest legislator omnes partes casus prudere, cum sint pene infiniti Artes cit. to. 2 plex est æquitas; una restrictiua, extensiua altera. Illa legem virtem generalem seu vagam ad certum casum per queritia et ratione legis restringit et accomodat. Sic preceptum generale Apti (Filij obedite parentibus per omnia; hoc enim Deo placitum est: 1ª ad Colos: 3°) æquitas ita restringit, ut si parentes quod contra Deum, Magistratum et rem publicam precipiant, ipsis obediendum non sit. Extensiua æquitas est, quæ legis vim et effectum restrictum ad casus verbis legis non comprehensos propter paritatem vel maioritatem, vel similitudinem rationis extendit, eisque applicat. Sic quartum preceptum Decalogi de parentum honoratione extendit ad Magistratum aliosque Reipub. summates colendos, quos propter rationis maioritatem magis

quid sit æquitas?

Cur legislatori æquitas sit definienda?

quotuplex sit æquitas?

quid sit restrictiua?

quid et extensiua?

honorandi

honorandi veniunt, quam ipsi naales parentes. Hinc quoq; consuetudo aq obligat atq lex raonis pitatem & similitudinem, q ex aequo vtrobiq militat. Lex n. ideo obligat, qa populi iudicio sit lata: Ergo & gsuetudo obligat, qa pariter iudicio populi tacito approbata, eiusq introducta sit. Sic quoq legelata, ut qeuq Triuirum pcusserit, morte plectat, multo magis, seu ppter maiorem raoem capite plecti debet is, q consulem seu Reipub. psidem pcusserit, tz leois verba n exprimant. Et hac de lege in gnre, q e norma rdm qua Justitia vniciq suu tribuat.

Vtra gsuetudo & lex pit raonis pitate obligat?
Quare lex?
Quare gsuetudo obligat cadem?
Probat exemplo Triumviri.

CAPVT XXVI

De Justitiae partibus essialibus & integralibus.

Hactenus definiendo Justitiae expendimus, docendi rao regrit, ut eiusdem ptes dilucidemus; quae sit quadruplices: Essiales, Integrales, Subjectae, & Poiales. Partes Justitiae gnratr suptae virtutem & partem gpbendentis essiales sunt: Debitum & Aequalitas inter debitum & creditum. Aequalitas rplex: absoluta sive p se, & respectiua seu rdm qd. Illa e, qndo debitum ex ol parte, ut saltem ex maiori & ex naa rei credita respondet & aequalet, cuiusmodi aequalitas int decem florenos ut 10. frumenti modios mutuo acceptos & 10. restitutos. Respiua aequalitas e, qndo debitum ex pte rei n est aequale pportionatum seu gforme termino correlatiuo & obiectiuo, cuius rao debetur, ut gtra: sed pmissioni & ordinaoni illius, q qd. piam pmisit dare ut facere, si hoc vel aliud fiat ab eo, m cuius gram pmissio facta sit. qualis aqitas visit inter vitae aeternae bonitatem et nra opa meritoria, diuinam pmissionem

Quotuplices sint Justitiae partes?
Qua sint iustitiae gnratr suptae partes essiales?
Quotuplex sit aequitas?
Quid sit absoluta aequalitas?
Qua sit respiua aequitas?
Vtra eadem defidem datur?

nem. Nam tꝫ eterna vita bonitas, magnitudo et plenitudo omniũ
rerũ ut maxe bonorũ nrorũ opũ, quorũ tãqua creditis respu
debetur, infinitis ptibꝫ bonitatem excedat; tn ꝓportionata seu
gformis e ꝓmissioni voltis diuina; sic ordinatis et ꝓmittentis.
Hinc quoq debitũ ꝓt zplex ee vel meritũ; vnũ absolutũ seu
simplr; alterũ respiuũ seu rõm qd. Illud vocant Theologi de
bitum vel meritũ de gdigno; hoc vo meritũ ut debitũ de con
gruo; hoc ãqualitatis ut meriti simplr ut debiti inter Deum
et hominem nulla Justitia exercetur: hoc vo ãqlitis vel debiti ut
meriti rõm qd, secꝫ fit. Partes Justiae integrales sunt: De
clinaõ à malo et opaõ boni in ordine tn n ad seipsũ sed ad al
terũ; In vtij Justitia in ordine ad cõe bonũ; In partij vo Justitia
in ordine ad primũ nrum. Dixi notanter in ordine ad alterũ.
Nam opari bonũ et fugere malũ, in ordine ad seipsũ n iustitia,
sed reliqs virtibus moralibus vel temperantia, vel fortitudine pque
rit. Hisce rbꝫ Justitiae ptibus duo vitia, transgressio ꝫ et omis
sio opponuntur: fuga malij seu declinaõnj à malo opponitur transgres
sio, opationi boni, omissio. Illa e violatio pcepti negatiui per
actum directe ipsi oppositũ. Hac vo violatio praecepti affirma
tiui n tn per actum directe affirmatiuo pcepto oppositũ, sed
tm ꝓ defectu actus debiti; Vel ꝓ pternissione solam pcepti af
firmatiui. Vnde vitiũ transgressionis est graui omissionis vitio
propter directam repugnantiam qtra pceptũ negatiuũ; vt patet
explo filij irreuerentiam aduersꝫ patrem exercentis, q deterior
est altero, q patri reuerentiam ꝓ modũ omissionis tm n pstiterit.
Praeceptũ affirmatiuũ e, quod obligat et monet, sbditũ ad ali
qd efficiendũ, cuiꝫ obligaõ tꝫ sit perpetua, n tn ad actũ suũ
semper exercendũ, sed tm q tempore et loco. Hinc filij domi

Eiusdẽ q ista?

quotplex sit debitũ seu meritũ?

quid sit debitũ absolutũ? quid respiuũ?

rõm qua aqlitis reqꝫ iustitia exercetur, et rõm qua secꝫ fit?

Qua sint pres iustitiae integrales?

quare dicendũ in ordine ad alterũ?

quot et qua vitia huic rbꝫ iustitiae ptibꝫ opponuntur?

quid sit transgressio

qua sit omissionis definitio?

Vtrũ ex illis rbꝫ sit graui?

quid sit pceptũ affirmatiuũ?

quodnam eius obligaõ dicatur et sit perpetua?

ens & vigilans obligatur ad parentum honorationem, cuig tm exercitium n omni tempore & loco suscipere teneatur. Licet n aliquando p loci, temporis & personarum ratione id ipsum intermittere. Negativum d, quod subditum obligat, monetq ad q̃piam non faciendum; Eoq noe semp obligat & ad semp. In omi tempore & loco ad actus prohibiti exercitium omittendum. Hic obiter notabis transgressionem extratr sumptam nz p violationem cuiuscq precepti n opponi omissioni: sed spectatr suptam p violaoe dundaxat precepti negativi, q opponit omissioi, cum sit pretermissio precepti affirmativi. Ad extremum ptes essiales & integrales giuctim neciio & semp ad quemcunq iustiae actum requruntur; Eoq noe dnr partes essiales vel integrales, quod cuiuslibet iustiae, eiusq actionem essentiam constituant & integrent. Potiales v ptes gtra. Partium potialium adscribimq numero Religionem, Liberalitatem, Amicitiam, Veritatem &c se qbus inferig. Hinc Justitiae pars potialis est ois illa virtus ad alterum ordinata, qua ad essiam et raoem cuiuslibet iustiae, eiusq actionem n requritur. Et haec de ptibus iustiae in gnre suptae essialibus, & integralibus.

Cur filius n sit obligatus ad honorem parentum?

Quid sit preceptum Negativum?

Vtrum huius precepti obligatio sit perpetua?

Notao.

Quare transgressio spectatur suptam opponi omissioni?

Omnes sint partes ptes essiales et integrales?

Quo noe dicuntur ptes essiales & integrales et quare?

Quae sint ptes potiales iustitiae?

Quid sit ps iustitiae potialis?

CAPVT XXVII.

De Partibus subiectis seu speebus Justitiae: Item de Justitia gnrali seu vrtis eiusq obiecto, fine, proprietatibus necnon grio vitio.

Iustitia raoe maa obiecta, circa quam versatur, in duas species nz in gnralem seu vrtem & partem Justitiam diducitur, qua diuisio raonibus & preceptis bene dividendi gueniens est ob raones sequentes; quarum pr. quia ptes cum toto gnre gsentiunt; inter se aut dissentiunt. Illis membris rao est; quia vtrisq speciei seu pti

seu parti Essia et ratio Justitiæ convenit. Huiq; ratio est, quia generalis et non partaris est. Dinguuntur inter se obcto, fine, proprietibus, gravisq; vitijs, et ut ex sequentibus patebit.
Ad rationem tradita divisionis è; quia omnem justitiam tradita divisio comprehendit; Nam ut replicet tm no dicimur injusti; aut generatim qn scilt leges violamus in detrimentum Reipub; aut specatim, vide quando prum nrum in partaribus nris actionibus (puta in comercijs rerum distributionibus contractibus) defraudamus lib quod Eud; ita sic quoq; replicet no dmur tm justi, aut qa legibus parerus in coe Reipub bonum; aut qa æquales et æqui sumus ad alterum in distribuendis commutandisq; rebus. Hinc Justitia generalis seu vtis definitur Obedientia erga oes leges, qa in oibus versatur, in quibus quis vir occupatus est Artes cit. loco. Ex qua defione justitiæ generalis obctum, finis, proprietates et gravium vitiorum colligntur. Obiectum è omnis virtus omisq; actio legi et rationi consentanea: Finis vero est omnium virtutum actiones necnon ipsas virtutes, circa quas occupatur imediate ad coe bonum, quod proprium et primario intendit, dirigere sto Eth st. Unde vtis justitia à Theologis definitur Virtute, qua qs inclinatur ad bonum commune p legum observatiam.
Hinc igr obiter observes eum, q temperantiæ et fortitudini bellicæ studeat, et illis vel huic virtutis actionem non ad commune sed ad privatum bonum referat, justitia generali seu vtli non eum præditum necnon eiusdem actiones exercere vel maxime temperantiæ vel fortitudinis habitu instructus atq exculta sit: Et hæc de justitia vtis Essia: Sequntur ipsis proprietates quarum ea, vt sit virtus generalissima suo ambitu oes virtutes in se continens 5° Eth

j° Dr tn gnralissima, non vt genus, quod suo ambitu species comp̃hendit, sed vt totu integrale. suas ptes in se gtinens. lib 4° ad End. j° Cùm sit vniuersa virtg; n̄ v° pars virtutis. Dr pratea gnralis n̄ p essiam, q ex aqua speebus inest, aliogn sinoulis virtutibg essialtr velut gns suis speebg gveniret et inesset; sed est et dr gnralis p impiu et ordinaoen seu directionem, qua mouet et ordinat eium virtutu. actiones ad coe bonu non alitez, atg alia virtes suas actiones ad proprium finem. Hinc colligas eum. q justia gnrali seu vrti emineat, sinoulis virtutibg clarescere, non gtra; qui n. magnos honores moderate appetit, simpltr et sola ipsi laus magnanimitatis gvenit; tu justia quog gnralis laus ipsi attribuenda est rdo Ets j° et 4 Ets r° si magnos insup honores, quos moderate et ad raois regula appetit, in comune reipub. bonu colliniet cit. to. Hinc quog licet justia gnralis sit tota et vniuersa virtg, n̄ tn inde geladere et inferre licet, eam à reliqs virtibg n̄ ee distinctam. Nam ois virtg zpltr gsideratur. Absolute et Compatiue. Absolute gns hoem in ordine ad seipsum. bene disponit, et gnsciea proprid maam obiectd occupatur. Compatiue gns hoem ad coia bona recte disponit. Illo mo sinoula virtes à justia gnrali dicta. Hoc v° mo gtra. Hinc temperans gns temperate et caste vivit, temperantia clarere dr; gns v° temperantiam. eusg bonu et actionem. ad coem reipub utilitem dirigit gnrali justia exornatg ee dr. Eda pprietas e, qd sit pfectissima virtg qa optimum et perfectissimum finem. efficiat 5° Ets. j° Optimg et perfectg vir e, q n̄ tm erga se, sed et erga alios

(quod

(quod difficillimum est.) virtute vti pt; cu imgfecto et pessimo vir sit is, q tum erga se, tu erga primu suu prauitatem et inqtatem suscipiat cit. to. Tertia pprietas e, qd sit oiu virtum moraliu n vero illectualiu pcipua. Prioris mebri raoes sut qtuor: Prima; quia ipsig finis (q e virtum oium actiones in publicum bonu & n in priuatu solu bonu referre) pstantior est: Coe aut bonu est diuinig; Ergo pstantig. 2da rao: Quia p Justiam pax et tranqllitas Reipub. imediate gseruatur. 3tia rao: Quia oi tempore pacis et belli e necria 7° Polit. 15 & 1° Rhet: Fortitudo n° tm post violata Justia assumitur. 4ta rao: Quia seruata Justia vrtes oes virtes morales possidentur, cum ea illasa, oes sint incolues, lasa uero oes frigeant. Hisce raoibg comotg Artes 4° Eud: 1° dixit: Neq Hesperu neq Lucifer sua clarite ado admirabilem ce vt Justiam. Posterioris membri raoes sut due. 1a Quia illectuales virtes habent obiectu & subectu pstantissimu; verum n3 & illectu: Iam n° quo qd purificatig & efficatig à maa, eo pstantig est: Verum bono efficatig e à maa, qa abstrahitur à rerum existia & datur, t3 ipsig existia extra caas n sit pducta: Contra v° bonu. Hinc illedg pficitur veritatis cognice, sine res cognita existant, sine non existant: et hoc qdem p solu abstractione. E diuerso non existant: et hoc qdem p solu abstractione. E diuerso voltas solig boni appetitione in oi seu abstracto nunquam pficitur, nisi bono potiatur in singulari sua maa subiecta: siqdem bonu nullg appetit, nisi ex ea caa, ut habeat et possideat: quod existiam et possessione secu importat et affert:

Si

Si ergo verum & præstantia bono, tunc quoq; intellectu voluntate: nobilitas n. præcipua vel actu dependet à nobilitate & præstantia obiecti. Et da ratio è; Quia intellectuales virtutes in æternum permanent, non ut morales, quæ in rebus sensibilibus, caducis & corporeis, materialibusq; versentur. Cæterum hic obiter notandum virtutem cum virtute conferentes talem ipsos oportere collationem instituere, ut genus cum genere, speciem cum specie. Virtutem in genere cum virtute in genere sumpta, vel virtutem in specie, cum virtute specialiter sumpta, necnon præstantissimum actum vnius, cum præstantissimo alterius actu, in quo fit comparatio, conferant: non ut actum individuum, vel minimi vel nullius momenti cum acta præstantissimo alterius. Hinc fortitudo non è præstantior Iustitia, ideo, quia fortitudo periculo mortis vitam obviat; Iustitia vero præter despecto olere vel pisciculo venditori duos obulos iniusti pretij vicem reddat. Accedit eo, quia martyrij actus sit apud Deum præstantissimus & fortitudini adscribatur, non tam à sola fortitudine, sed à Iustitia, Religione & Charitate in Deum in fidei Christiane testimonium, & quidem propriè à dictis virtutibus fluit: eoq; non non solæ fortitudini sed et Iustitiæ & quidem propriè attribuendus est. Virtutis Iustitia è virtutum omnium virtutum.

CAPVT XXVIII

De Iustitia particulari.

Iustitia partis est virtus, quæ in adæquandis reddendisq; rebus exterioribus debitis versatur. Medium ipsius, in quo consistit, est rei ad rem, non ut rationis ad rem: Ratio è;

quia cæ fundant virtes media rationis obtinent, q circa passiones moderandas corporalem seu sensibilem transmutationem seu afferentes versantur: Et pro temperantia, q consistit in passionum mediocritate, veluti vt temperans n plus minusve sumat, qua ratio et ratione ipsius gdio regrat. Age v justitia partis n versatur circa appetitus sensitivi passiones, qua primo ad habentem ordinantur, moderandas: sed circa actiones externas et res debitas in ordine ad alterum. Quare ipsius medium est rei ad rem. Ratio: quia justitia partis medium à rerum æqualitate, tanquam à p sua cau, et n à rationis nra arbitrameto seu discretione in ordine ad propriam naam nram dependet: Non n. ido creditori decem mutuandi teneor restituere decem, n plus vel ming, qa ratio expensata naa nea gdione ita arbitretur, et à seipsa ita primo pscriptum sit: sed ideo, qa cois rerum æqualitas ita exgrat. Demde v quasi per gsequtiam ratio approbet, et ita eiusmodi rerum æqualis restitutio p posterius et non prius rationi consentanea videatur. Et sic moralium virtutum medium in passionibus: Justitia v in ipsis rebus exterioribus gstituitur. Cuius rei noe medium justitia partis medium rei & n rationis appellatur. Hic tn obiter observes 2°. p tam justitiæ partis, quam ceterarum virtutum moralium medium à ratione gstitui, sed tn ita, ut illius medium ex æqualitate rei ad rem: Harum v, ex pensata naa nra gdione desumatur. Tam medium aliarum virtutum moralium n ideo medium rationis vocari, qa in rebus n gstituatur; temperantia siquidem medium gsistit inter extrema sumendi plus iusto, et sumendi ming æquo, sed ideo, qa tale medium à ratione et arbitrameto cuiuslibet rationis in ordine ad seipsum pensatâ naa suaa

gdione

gdtioe dependeat. Hinc libram panis comedisse idò mihi vel alteri dr medium raois, qa ratio, q̃ e ad naam mea definita pensatis coplexioris mea viribus, reliqsq circastrijs arbitretur mihi vel alteri tale pondus gerere. Arguta qbus medium justitiae partis oppugnatur. 2° sunt scripta. quum omis virtus moralis in medio raois gsistit: Ergo et partis justitia. Ans gbat: quia omis virtus moralis consistit in ea mediocritate, q sit ad nos definita ratione, qq inter 2° vitia vz inter 2as paoes appetitus sensitivi (quarum altera exupars, altera deficiens) gsistat 2° Eth. cap. 6to. Consqns p se manifestum e: Cum justitia partis sit virtus moralis. Rr ad Ans Medium raois zplici no sumi poe: 1° Qratr p oi actione recta raoni gsentanea. 2do p actione seu paoe appetitus sensitivi à voluntate ad raois regulam in ordine ad seipsum, ita mensurata et explorata, ut neq exsuget, neq deficiat. 3° p ea actione, qua 2do p intellectum et voluntem n ad mensura naa sua in ordine ad seipsum, sed ad modum et agitem rei debita in ordine ad alterum conformat. Si medium raois 1° no sumatur, tuc Ans et Consqs vera st: Cum omis virtus exerceat actionem à recta ratione n abhorrentem: Si 2do et 3° no: tuc Ans e falsum, sed ad gbaoem Antis dicendum est. Artem cit. to definysse virtutem moralem. n oem in orne, sed eam tm, q paoes sensitivas moderetur, et 2oem in orne ad seipsum efficiat, ut ex textu cit. patet: Argtm rem. Id qd simplr bonum e, int excessum et defectum n gsistit, et p conseqns neq in medio: Cum medium dicatur respu extremorum minimum 2 ord: Jam n° Justitia

partis

partis simplr e bona: Ergò n gsistit in extremorũ duor medio. Maioris ratio q: quia simplr et absolutè bonũ, quo maiq excrescit, eò melig: Explo cuiuslibet virtis, q cũ sit simplr bona, quò maior fuerit, eò melior. 2do Eth. cap. 3°. Minorẽ confirmat Artes 5to Eth. cap. 2° Vbi docet justiã versari circa id, qd e simplr bonũ. Ex dictis ppositis nil contra nos concludere: Quia qndo dicimus virtem in medio gsistere intelligimus hoc ratione obiectj seu materiæ circa quam, in qua datur excessus et defectus, superflua vel diminutum: n vero ratione essentiæ virtis, ut ratione habitus virtuosi, q quò maior vel solidior fuerit, eò melior.

CAPVT XXIX.

De Justitiæ particularis obiecto.

Obiectũ justitiæ partis n est omnis virtutum materia, qua justitia virtus sibi vendicat, sed actiones (quibus vnicuiq suũ redditur) et res in ordine ad alterũ exteriores. Ratione, qa tm 3 sunt circa q hoc occupatur, quaq nra voluntati subduntur, nz passiones animi, habitus, actiones exteriores et res ipsæ, q in vsum nrũ assumunt et devenerunt. Iam vero justitia partis n versatur circa passiones, vel aq vel appetitus sensitivi interiores; neq circa habitus: Ergò circa actiones exteriores et res ipsas in ordine ad alterũ: Nam justitia pprium e hominem recte ad alterũ disponere, cũ cæteræ virtutes hominem in ordine ad seipsum recte, bellq disponant et dirigant, atq hoc tm p actiones exteriores et res ipsas ad alterũ juste et recte disponit: cũ passionũ moderatio pprie ad hominis in seipso rectitudinem, et ad virtutes

Cui obiectũ justitiæ partialis?

Cur quoad hæc de hoc quot voluntati subjiciantur?

Solutio datæ rationis

Quid sibi justitia propriè?

moralis

moralis cæteras ptineat. Ora de ea, cū nāa circa quam
seu obctu sit id, qd vnaqq res occupetur, necessario eliciatur,
justitia partis nāam ppriam fore actus exteriores, et res ipsas
in orne ad primum ntm disponendas. Consentit Artes, q sto
Eth. 5° asseret justitiam ee virtis partē. Spealem quandam
virtem, q in actionib humanis versetur, nz in comertijs hoiam
p mior distributionib, poenarumq impositionib; q sūt res et actio-
nes exteriores ad pxim directe. Sed gtra Temperantia et for-
titudo occupant circa res et actiones exteriores: Ergo n est
justia ppria versari circa res et actiones exteriores. Ans
patet: Quia comedere et bibere qtum, vbi, et qdo oporteat
sūt opaones temperantiæ: Item Esca et potus sūt actiones vel
potius res exteriores, circa quas temperantia occupat. Accedit
eo, qd strenue p salute patriæ pugnare, qdo, qmo et vbi
oporteat sit actio fortitudinis ppria exterior: Ab hac nos
et pericula sūt res exteriores, circa quas eadē virtus occupat:
Ergo &c. Rs ad Ans circa res et actiones externas occupa-
ri quodamodo coe ee justitiæ et reliquarum virtutum moralium:
ppria v° justitiæ partis circa res et actiones exteriores in
orne ad alterum alterius debitas: reliquarum v° virtutum moralium
in orne ad possidentem tm. Sed mistas refrenando concupiscia
re alienas vsque concupiscamus in orne ad alterum dirigitur:
Atq hæc refrenatio temperantiæ actio e: Ergo qdam temperantia
actio in ordine ad alterum dirigitur, et exercetur: et p gsqs
data solutio rationis iertia et pfrienda vtr. Rs ad Minorem
p inficiationem eiusdem. Ratio 2a, qa hoc temperantiæ ppria
est, ut concupiscia immodica moderet circa ppria suum
obctu

Quæ sit ppria eius dem materia?

Quando Artes defi-nit hic justitiam partem?

Quæna sint actiones circa quas ea versetur?

Obiectio 1a

Ans ratio qua?

2da obiectio.

3tia obctio

Solutio Artis quadrat, cū sit pars, et reliquæ virtutes.

Quid v° ppria partis

Instantia quare?

Negata solutionis 1a ratio?

obiectu, qd ē moderari appetitu sensitiu, circa cibum
potu, Venereasq delectaoes in orne ad seipsu. Rao rdo, rdq nil!
qa refrenare cupiscias ne proximi vporem cupiscas Justiae
proprium ē. Hinc colligas oium virtu moralium quodamodo
coe ēe appetitu sensitiu intra raois oria ctinere: sed
Justia proprium in orne ad altera: ceterarum n virtutum
in orne ad habente. Quocirca Colophonis to notes, si tem-
pantia vel aliarum virtu moralium actiones in orne ad alterum
exerceat, idipsum n fiet motu et impio tempantia vel cater-
arum virtum moralium beneficio, sed solum Justia, q oium virtum
actiones, vel in coe Regum: vel in privata psona bonum col-
lineet. Et hac de obcto justitiae particularis.

ma rem intelligamus
libus proprie sit circa
res externas versari!
et quod justitia pertinet

CAPVT XXX

De Actu Justiae particularis

An judicium sit Justiae partialis actus.

Ad quaestionem proposita 3bus propositionibus sequentibus respondemus.
Quarum pa. Si judicium p affirmaoe vel negaoe intellectu rei obcta
intelligibili (circa quam intellectus occupatur) adaequata et conformis sua-
natur, tunc n justitia, quae in voluntate residet; sed raois est adq.
Quod aut judicium p affirmaoe vel negaoe eiusmodi sumatur patet
ex Logica Conimbricensi cap. 4° de Orone qst. 3a Artico 3° et
qst. 4a art. 1° et 2do. Nam n ex ijs locis gstat solum ēe intellectus
de rebus simplr apprehensis prius, seu de subecto simplr cognito
praedicatum seu attributu affirmare vel negare. Quocirca judi-
cium p dicto no sumptu ad prim cognoscitivam et n ad appetitivam
pertinet; psertim si intellectus recte et gformiter de re scibili aliquid

affirmet

affirmet vel neget: Nam tunc est actus scia et n justia 6to Eth.
3°. Vbi actu scia Artes appellat affirmacem vel negacem rei obiecte
gsentaneam: quarum illam cōpositionem; hanc u diuisionem theolog
vocat lib. 3° de dia. Conclio 2da. judicium qns ab habitu
recte iudicandi de gtingentibus et partibus medijs in orne ad bonum
finem assumendis fluit: tuc pari raōe n justia sed prudia e actus:
Cōfg n rei tribuit caa: quod aut judicium ab eiusmodi habitu pro-
ficiscatur et ob id prudia sit actus gstat ex segtibus raonibus
quarum ja; quia Arte teste in libello de Virtibus Prudia est
habitus seu facultas judicandi de medijs partibus appetendis fugi-
endisq: Atq judicium rectum et aquum de partibus et gtingentibus ab
ipsa prudia pnanat: Ergo et tale judicium ab habitu tali fluit.
Maioris et Minoris raō e: quia Arte teste cit. to: Prudia
offm est tum gsilium capere, tum bona et mala discernere, tum
petenda et fugienda in vita humana diijudicare. Accedit eo,
qa stultitia, qua prudia opponit et gtrariat pprium e stulte de
rebus judicare, prauè gsulere, prauè de rebus gtingentibus et
de medijs partibus sentire. Supra prudia e virtus raōlis dia, eoq
noe ipsis actus e intellectus actus Artes cit. to. Justia v actus,
vel verius habitus voluntis. Vnde ab Arte 5to Eth. definitur, qd
sit habitus, ex quo volumus et opamur justa. Ex hisce igr raōbus
aptè quoq colligitur actum prudia n ee actum justia, nisi virtes ea-
rum actiones gfundere velimus, q suman absurditatem recipet:
Vt n virtes pprijs obiectis sic quoq pprijs raōbus distinguntur.
Conclio 3a et Vltima. Judicium fluens ab habitu inclinate
tem ad recte iudicandum sup iure, quod alteri debetur e actus
justia ob raōes segntes: quarum ja; quia judicium et patet ex

sua

sua syllabarum compositione est idem, qd dicere juris, et indicare idem, qd jus dicere; et judex idem, qd jus dicens et tribuens. Quo fit ut indicare pprie sit actus circa jus, qd pprie justitiæ obiectum est: Ergo et actus justi, qui est judicium rectum circa ius ad iustitiam pertinet; quia cuiq est obiectum, eiq quoq est actus, qui pprie circa ipsum obiectum occupatur. 2da ratio: quia obiectum justitiæ est iustum illud, qd per justitiam dijudicationem constituitur in rebus in ordine ad alterum: Ergo et justum iudicium circa justum ob rationem præcedentis consequentiæ. 3tia ratio: quia indicare, rem suam primam vna significationem nihil aliud est, quam definire id, qd iustum et jus est: Recte autem definire rem esse justam in ordine ad alterum ex habitu justitiæ dependet. Nam ut Artes 3° Eth. cap. 5to asserit: Qualis vnusquisq est, tales sibi videtur finis, ado, ut qui castus sit, bene judicet de Veneris abstinentia: Et qui sobrius de abstinentia ciborum: Ergo eadem ratione justus recte iudicat de justo, qd alteri debetur. Vnde Artes 5° Eth. cap. 4° dicit res ad iudicium tanquam ad justum dictatus confugere: Est n. judex quasi viuens et loquens justum. Vltima ratio: quia constans perpetua et delectabilis voluntas suum ius cuiq tribuendi est ipsamet justitia: Ergo et id, qd ab eiusmodi voluntate fluit, à justitia quoq emergere dr. Ja n° rectum perpetuum delectabile iudicium sup eo, qd alteri debetur, à constanti perpetuaq voluntate (qd velim intelligas, quoad exercitium, tn non quoad speciem seu specificationem, cui voluntas non sit iudicare, sed solum velle) pmanat. Cum sit actus voluntatis elicitus vel impatus, per quem ius suum cuiq tribuamus. Notant dici (quoad exercitium): Quia judicium tn formaliter dependeat ab intellectu dijudicante, non tn intellectus sup moralibus Reipub. vel pro debitis rebus actuatur seu exercitative bene

rectaq

rectę indicat, nisi eligente, consentiente, et imperante voltate. Notanter dixi (.ts n quoad speem.) quia voltas indicantis actui specificam sua diffram n affert, seu essialem raoem n tribuit, sed solu intellectu cognoscens et judicans. Vnde Coronidis to et qdm sumatim notes judicia p se et simpliciter loquendo n ee actu justiae, sed intellectu: sed respive.]. relatae habita ad voltem, q habitu justiae instructa intellectum compellit, vt unicuiq qd suu est, adjudicet.

CAPVT XXXI.

De partibus subiectis Justiae partialis

Vtrum illa defio bona sit?

Justiae partis defioe, obiecto, medio, actuq; pprij velut communibus explicatis docendi rage suadente eiusdem ples distinctiones. Ideoq n abs re esse qstioem effixing, cuig affirmate ptem sequentibus raoibus tuemur. Prima; quia ples subiecta cu toto suo genere queunt: sed partis justiae defio utriq queunt, siqdem utraq inter duas vel plures psonas aequaliter et medie in rebus exterioribus alterij debitis qstituit. 2da rao: quia nulla justiae partis explie ondi pt, qd ad altera tradita divisionis plene n referatur. 3a rao: qa Artes 5° Eth. 3° et coiter Doctores justiam partem ita dividunt, si vna Muridanu cu suis adjectis excepis. 4ta rao: quia ples specificis diffris inter se, et a toto suo genere abiuncta sunt; illa n. e virtus commutationis voltariae et involtariae; hac v° distributivum. pre

mise

miorum et poenarum directiua. Illa commutat bona priuata, priuatis, quae alicui iure vel possessionis, vel proprietatis, vel quantitatis, sui respectu ad personarum dignitates et merita semoto, et adempriae debetur. Hinc in gtractibus tum postat pnps, quam plebeis: Haec gtra distribuit bona communia, quae ut omnia ciuibus debentur observata meritorum ratione, varietate, personarum dignitate, adeo, ut si in vnius persona meritis adnertatur ratio dupla, in altero vero tripla in praemijs quoque ratio dupla vel tripla habenda et obseruanda sit, quia non est ratio rei ad rem, eadem est persona ad personam. Ob hanc rationem illa gtra aequitatem, inter commodum et meritum. Illa habet hanc causam, quia inter debitum et creditum; haec vero aequitatem et seruat ornem ptiis priuatarum inter se; haec vero ornem totius ad ptes. publici boni cois ad singulares personas priuatas et publicas. Illius terminus tam a quo, quam ad quem est priuata persona, priuatum debitum: huius vero terminus a quo coe Reipub. bonum distribuendum: terminus vero ad quem priuata et publica persona cui ob merita aliquo ex publico bono commodum debeatur. Ad extremum illius medium seu aequitas pendit rationem Arithmetica proportione: huius vero rationem Geometrica: Utriusque ratio ex ijs, quae inferius dicenda sunt, enitescet. Sed gtra Vindicatiua Iustitia non comprehendit sub altero diuisionis tradita membro: Vindicatiua Iustitia partis Iustitia est: Ergo quam Iustitia partis tradita diuisione non comprehenditur. Maior pbr, quia non sub distributiua, quae circa bonorum coium distributionem versetur; non sub commutatiua, qua vindicatiua non aequalitate in creditum et debitum, sed inter delictum et poenam gstituit. Minor pbr, quia Vindicatiua Iustitia aequitatem obseruat inter rem et rem, non inter delictum et

poenam

poenam iuxta illud Deutronomij cap. 25°: Juxta mensuram delicti erit et plagarum modus. Et iuxta illud Apocalyps: quantum se glorificauit et in delicijs fuit, tantum illi date tormentum et luctum. Ex maiorem falsam esse: nam Justitia vindicatiua comprehenditur sub distributiua ob rationes sequentes: 1° quia ad idem ens duo genera iuxta eorum definiendem spectant: Atq; premia et poenas est genera, et premia modificare ad distributiua Justitiam pertinet: Ergo et modificare poenas ad eandem tanquam ens quod spectat. Ad maiorem autem non est sufficiens, quia eig, q justitia distributiua presidet, ptes non sit tm premia inter bonos, sed et poenas inter malos et improbos p delictorum gdiue et personarum disparitate distribuere et ita malum malo reperdere.

Item Argtm, dis virtq observat medium Geometricum vt docet Artes rdo Eth. 5° Ergo Justitia distributiua in medio Geometrico a commutatiua Justitia non distingit. Ex ad Ans negando et eig ad prbatem annexaq auctoritate dicendo illiqeandam esse tm de virtibq moralibq q loquem pficiunt in ordine ad seipsum, cum proportionem Geometricam inter appetitq sensitiuq passiones obseruent, non vero in genere de virtibq moralibq propter absurditatem inde emergentem; nam sequeretur commutatiua Justitiam non in medio rei ad rem, sed in medio rationis in ordine ad nos consistere, et ob id Reipub primates non tm, quam ex voluntarijs contractibq accipient restituere, eosq ad victum necessaria minoris subditos vero quauis paupes pluris sibi comparare oportere. Hode disce, quod

g se gens

gsequens quoq arot. opposita negari poit ex ea caa, qa Geometricam proportionem observare rpublica gtingat: 1o in orne paorum appetitu sensitiui ad nos. 2do in orne coium bonorum distribuendorum ad alterum seu ad priuatas psonas: 3o mo observat proportionem Geometricam virtus moralis, q circa paores appetitus sensitiui occupatur. 2do mo Justitia distributiua, qn est virtus paorum, sed rei ad rem in orne ad altera personam. 3tium arotur. Justitia distributiua ad virtutem justitiae pertinet. Ergo n ad partem. Antis rao est: quia virtus justitia versatur circa coe bonum, ad qd oes oium virtutum actiones ordinat: Distributiua et eius pars vindicatiua justitia eidem circa coe bonum occupatur; Nam p conseruatione Reipub. distributiua bona coia inter ciues distribuit: Vindicatiua vero ut sublatis malis boni securiores viuant, paras delictis comissis adhibet. Consqntis rao est, quia partis et virtutis justitia sunt species opposita propter obiecta actus, raonesq oppositas, et ob id, qd est ps illius spei n est ps huius, cum gnorum gnia sint expta, gnia raones, gnia caa et gnia effta. Ad p inficiationem Antis, qa ts distributiua versetur circa coe bonum, n tn eo mo et raone, qua distributiua circa bonum occupatur. Nam hac ita circa coe bonum se habet, ut hocipsum proprie in priuatarum psonarum comoda distribuat: illa vero hac raone et mo vt coe bonum n distribuat, sed hocipsum ut quasi ad finem principalem oes virtutes earumq actiones referat; et sic potius coe bonum gseruet et adauceat, quam ut hocipsum diuidendo seu distribuendo inter ciues diminuat.

Et sic pnotr intendit coe bonu, ꝑ p gsequtiam seu rdariu privatoꝝ quoq; comodoꝝ respiciat. Quocirca cu justia dini dat ex diversitate boni, qd pro vel Reipub. velut debitu redditur optimo jura et sana raoe in vrtem et partem dini, ditur, qa bonu, qd alterj debetur e coe, vel parte. Illud justia vrtis p obecto in orne ptiu ad totu: hoc v. partis p obecto est et qdm dirsimode. vel in orne ptiu ad ptes, quod comutativa; vel in orne totig ad ptes quod distributiva pro obiecto sibi vendicat.

CAPUT XXXIII.

De justia Comutativa eiusq; obiecto medio et proprietate.

Commutativa justia ab Arte 5° Eth. 4° qa lucrum et damnu velut illicita vitia p raoe justia e agtis emendet et corrigat, emendativa seu correctiva dr. Estq; ea virtq; qua in comutaoibq; rerु privatarु lucra et damna injusta p raoe Arithmetica pportionis ad aqltatem reduci. Tradita defio gpendit justia comutativa obiectu, medu, pprietes et extrema. Obiectu circa qd occupatur, e rerु privatarु debita comutao. Comutare hic nil aliud est, qa gtradendo, dando, faciendo et restituendo singulorु res rebus pmutare. Comutao est rplex: Voluntaria una, involuntaria altera; circa vtramq occupatur comutativa justia teste Arte 5° Eth. 4°. Impendit n. opera, ut n tm in contractibq, verु in maleficijs quoq; quod ex damno illato

alteri

alteri debetur, restituat. Comutaõ voltaria è actio exterior, quâ vtraq; comutantiu ps gsensu vero vel psupto res rebus ita comutat, ut dans recipiat, vel recipiens idem, vel aliud æqualens reddat; uti gtingit in realibus gtractibq; vel alijs qbusuis. Hinc potes donaõem ad Comutatiua justiam n ptinere: qa pdicto mo donator res donatas non comutat, neq donadarij recipit; sed ad liberalitatem. Comutaõ involtaa è actio exterior, quâ ta ex pte patientis, quàm ex pte auferentis seu ladentis: et sic vtriusq; ptis dissensu vero vel psumpto res rebus comutanti: vti gtingit in furto, homicidio, alijsq; maleficijs; vbi pti lasa ladente oportet damnu acceptu rependere: Neq; ps lasa fragrante crimine voltarie accipit damnu, nec ladens eo dio damnu infert, ut idipsu pecuniario lucro reponere velit, t; ppetrato crimine aliqdo exeniat, ut voltarie restituat: A priori radice comutaõ noẽ suu sortitur. Medium in quo Comutatiua justia gsistit, quodq; obseruat, est justu seu æquu emendatiu inter damnu injustu et lucru iniustu, velut inter injusta extrema, quoru vtrúq; ex injusta reru priuataru inter priuatas personas comutaõe emergit. Lucru et damnu jniusta ab Arte 5° Eth. 4° hoc mo describuntur: Nam plus boni et ming mali, inqt, lucru est, cuig grius est damnu, quoru qdem medium æqualitas est, qua eandem quoq; jus ee dms. Ergò jus, quod ad emendandu valet, medium damni et lucri sit necesse est. Hinc si alteri ex comutaõe reru

tatoe rerum plus boni et ming mali, quam ratio justitiæ pmittat, obtigerit: tunc comutatiua justitia ex altera pte acceptam injuriam emendat, maig et ming ad æqtatem reducit, et ita id, quod gtra justitiam plus est habenti detrahit, et alteri, qming boni accepit, addit. Qua n. re medium gstat ea addenda è illi q ming tulit: et quæ supatur à maxa est auferenda. sto Eth. 4° Huicq emendandi cura potissimu tangit judicem; ortam guerriæ ad justitiæ psulem gfugiing: Quod gfugere ad talem justitiæ defensorem nil aliud sit, quam à jure psidia petere, pfitetur. n. judex se legem de loquentem: Congrunt ed judicem oes, q medig sit velut mediator inter plus et ming: Eog nde eundem arbitru honorariu sequestremq litigantes appellant quasi si qdo medium consequant, ius suu se putant obtinuisse. 5° Eth. 4° Judex ergo iniusta damna et iniusta lucra velut comutatiua justitiæ opposita extrema ad æqualitatem revocat. Sed objcis in comutaoibq involtarijs, circa quas quoq comutatiua versatur, nobis afferentibq n ppetuo eiusmodi extrema se se offerunt: Ergo iudex vel alius quis, q iustitiæ psidet, n ppetuo æqtem, q è justitiæ comutatiuæ medium, observarj pt. Hns patet explo homicidij vel detractionis, vel qtumelia, vbi ps laedens nullu lucru et damno dato psentiscit, tq læsa ps maxum nocumentu inde ferat. Nam lucru id maxe intlig, quod oi damno deducto superest, vt patet ex lege Mutig Digestis p socio: Homicida aut vel calumniatorj vel detractorj admisso suo malefitio, nil boni sed multum mali supest. Consqntis ratio est: Quia æqtem justitiæ observare comutatiua nil aliud est, quam inter lucru et damnu medium retinere. Hinc

Artes

Artes sæpiq cit. to. Jus illud, inqt, quod ad emendandu valet,
medium damni & lucri ee necesse est. Anteq respondeas 2°
st observanda. jd lucri sive liciti sive illiciti noen contra
sumi. pro eo, quod ut plus boni, et vt ning mali alicui
accedit teste Arte cit. to. Ubi lucru hisce definit verbis.
Nam plus boni inqt, et ning mali, lucru est, cuig grius dan,
nu est, quoru qdem mediu æqualitas est, quam eandem
jus ee dicing. Nec est, ut qsqua objiciat dicendo Artem
lucru rerum corporaliu tm definysse, qd deductis impen,
sis superest; nam Artes hoc n asserit, et ipsig verba contra,
lia st, ideoq contrar de quouis intelligenda rerum vel corpo,
raliu vel incorporaliu: nec maa subecta eo nos compellat,
ut hoc ipsum dicamq. Nam eodm cap. dicit in eo quoq ee lu,
cru vel questum, q alteru interfecerit vel verberaverit. Sub,
jciam ipsig Artis verba: Vocatur n, inqt in rebus eius,
modi, etiamsi ning aptu qbusdam noen videatur, in ea, q verbe,
raverit, lucru et questq; in eo v, q violatq est, damnum.
Zdm notabile ita contrar sumptum sive licitu sive illici,
tum sit, dividi in spuale seu incorpale, et corporale seu le,
gale. Illud est, qndo n bonis nris exterioribq aliquod corporale
bonu sed aj bonis spuale obvenit; Sic Mors Sanctoru aj lu,
cru est, Hinc Paulq ad Philipp: 1a: Vivere mihi Christo, mo,
ri lucru; Sic quoq ois virtq eiusq actio lucrum animi est;
sicut de vitiu, eiusq actio animi disperdiu seu damnu: Sic
si concupiscia nra in aliquo satisfiat, eidem aliquod lucru
accedere seu obvenire dr, cuig lucri spes est vltio. Hinc
Artes sæpiq cit. to, in eo, q verberaverit, lucru ee; Vltio n
parit ira modu et voluptem parit 4° Eth. cap. 5to. Vo,

Voluptas n. summum aij & capiscia lucru. Est n. oium paorum
et nraz actionu finis, terminq, effectio & gsumão 10 Eth.
4°. Corporale lucru seu civile, sive licitum, sive illicitu,
qd deductis impensis supest, et bonis nris temporalibq seu
corporalibq accedit. Sic tempore messis vel vindemiarum
in lucro ponuntur oia, q deductis cultura impensis supsunt.
In defione et divisione lucri notanter dixi (sive licitu
sive illicitu.) qa lucru vti damnu p se non vitia jus-
tiae commutativae vel distributivae opposita, sed p accidens
id e tm respu eiq, q qtra justiam plus boni accepit, vel
malu alteri intulerit. Rao e, qa lucru est id, qd ex caa
onerosa vel gratuita bonis nris accrescit, qd illesa justia
nobis obtingere pt. Sic quoq damnum, qd de reoq nris citra,
nram culpam deperit est abest; quod simitr extra peccatu
obvenire pt. Lucru igr et damnu p se non st vitia, sed tm
qns justia uriantur. Hisce pcognitis et ppositis dicing ar-
gumenti ppositi Ans verum ee de illicito lucro corporali, ut
rao in pbaoem ipsig allata, vincit: falsu v. de illicito lucro
spirituali. Et hac de commutativae justiae obiecto, medio et extre-
mis: sequitur ipsig pprietas. Proprietas justiae commutativae e hac,
ut medium seu aequitatem in rerum commutaoe inter lucru et damnu
ad pportionem Arithmeticam et n ad Geometricam expendat.
Cuig raoem ut dilucidig illiqas observanda st sequentia. Quorum
jum est. In commutativae justia necessu est, ut res commutabilis (q
est ex pte debitoris debitu.) sit rei commutabili (qua est
ex parte creditoris creditu.) bonitate naali vel civili aequa-
lens. Sic in mutuo debitu, credito bonitate naali aequalet: sic
in emptio

sic in emptione & venditione pciu merci est æqualens bonitæ
& æstimaõi ciuili. Ido notes pportionem in onre nil aliud ec
quàm nuerorũ inter se comparationem: & qõ id Aritbmeticam
pportionem nil aliud, quàm differarũ æqltem; differam ũ nil aliud, qm
medii seu distantiã vnitatũ, qua nuerg ans à nuero gsequti
vel gtra distat. Hinc inter sequentes nueros 2.4.6.8.10.
est proportio & qdm Aritbmetica. Nam quo medio binarius
distat à quaternario, eodem distat qrtnarig à senario, & sic
deinceps. Medii aut, quo numeri inter se comparati distant,
inter sinoulos nueros compatos è binarig & sic æqualis differa
Hisce obseruatis facile raõem cognosces, cur justia comuta-
tiua in comtaoibg rerũ medii ad Aritbmetica pportionem expen-
dat. Nam cũ in comutaoibg ius seu medii, qõ alteri debetur
semp rei credita & comutata bonitæ ciuili vel paati æquale
re debeat, & ob id ppetuò gforme sit ad sola Aritbmetica
pportionem expendi ꝓt, qa in sola Aritbmetica pportione
medii, quo numeri inter se distant int compatos semp vnifor-
me, & ~~b~~ idem dependitur. Qua de caa, ut in Aritbmeti-
ca pportiõe medii semp est vniforme, & inter nueros vnita-
tum multitudine qntunis mãgles: sic gmutiua justia justg
in hoc studio totg versatur, ut medii seu ius alteri debitum
sit semp idem & vniforme. | semp æqualens rei comutatæ
vel gmutandæ & int psonas qntunis dignitæ & merito erga
Rempub. dispes. Hinc nil interè ngt Artes sto Eth. 4°.
Vtrũ bong & meritis erga Rempub. clarg virũ scelestum
spoliauerit, an bonũ impons? Nec vtrũ bong anne malus
adulteratg sit? Quia lex comutiua justiæ pportione Arit-
metica

metica observata damni, lucri, & medij rationem spectat, & ob id in commutationibus rerum utitur personis & paribus or respu vel meritorum vel dignitatum semoto; qtra distributiua justitia. Et hac de proposito nro articulo justitiae commutatiuae.

CAPVT XXXIII

De Restitutione.

Vtrum restitutio sit actus justitiae qmutiuae?

Quaestionem propositam 3bus actionibus breuiter dilucidabimus. Quarum 1a est restitutio qrtur supta per reditione eius, quod justitiae ratione exigente alteri debetur, est actus justitiae in qnre supta. Ratio 1a est: Quia quisque justitia vnicuique quod suum est reddit. 2da ratio: Quia vt specialis virtus specialem; sic qralis qralem sibi vendicat effectum, vt patet inductione seu explicatione omnium virtutum: Necesse n. est vt qralibus qralia, specialibus specialia, singularibus singularia attribuamus, nisi singula singulis turbato docendi ordine profundere velimus. Hinc virtus in qnre supta qralis effectus est animum ad bene recteque viuendum disponere: temperantia v. velut specialis virtus rerum sensibilium affectiones moderari: Fortitudinis itidem specialis virtus intrepide hostem aggredi; Prudentia circumspecte de medijs singularibus per consecutione, finem deliberare, deliberata festinanter exequi: Sic quoque justitia cum qralis sit virtus respu suarum specierum, necessum est, ut eidem assignetur qralis quidam actus, qui singulis quaque speciebus qpetat & insit. Jam v. nullus actus qralis excogitari potest,

q̃ gnrat. justiæ gneniat, quam jus suum cuiq; reddere. Adeò ꝯ restituere sumitur largè seu gnrat. ut gstat ex R. P. Joae Azorio lib. 4ti cap. 1. sub fine de restituoe. Idem ex Joe Medina cap. 1. eodem. Atq; ita largè supta nil aliud est, quàm reddere id, qd ex justia vel aliquo iure alterj debetur. Est gò restituere in gnre supto actus justiæ in gnre supta: et non justiæ gnutiæ pprig: et sic vrtj et partj seu gnutiæ et distributiæ quenire pt, cu ois justia alterj, quod suu ẽ reddat. 2da qstio. Restituo si in spee sumatur. pro redditione eiq quod alterj jure dominij vel possiois vel servitis vel quantionis vel delicti debetur est actus justiæ gnutiæ pprig. Ratio est hæc, qa. ğria ad idem ors subctum deducuntur cap. 8° pdicamentor: Sed rem debitam alteri mutto dno restituere, et eandem restituere sunt actus gtraij: Ergò rdg est gnutiæ proprig. 3a ratio: Quia restitutio, ut justia sit gsona, fieri debet ad aqltem rei ad rem, q ex aliqua pdictarj caaz debet: Sola autem gnutiæ justia rdm aqltem rei ad rem prædictam restituit alteri, quod suum est sto Eth. 4°. Hæc n. sola ratione distat à distributiæ, q sola aqltem gstituat inter merita et pnia pportioe n Arithmet: sed Geometrica observata. Est gò restitno pdicto mo supta actus justiæ gnutiæ proprig.

3a Conctio: Si restitno sumatur q ratione seu redditione eiq, qd alterj debetur ex distributoe bonorj coium pter merita vel demerita in Rempub. est solij distributiæ justiæ actus. Ratio est: Quia justia distributiæ essialis et finalis ratio est,

hæc

hæc, ut inter damnu & lucru, jus seu æqu constituat, qd alteri ex corbq bonis debetur. Et hæc de hac qstione.

CAPVT XXXIV.

De justitia distributiua, eiusq obiecto, medio, extremis et proprietate.

Iustia distributiua est partis justia, q in distributionibus bonorũ comũ medium inter dana et lucra ad proportionem Geometricam expendit. Obiectũ itaq justiæ distributiuæ est coe bonũ distribuendũ in orne, a toto ad priuatas psonas vt publicas, q p Repub. plurimũ laborauerũt, vel eadem vitiosis suis actionibus offenderint: et sic distingit ab arti justia, q ut coe bonũ, n ut maam, circa quam, sed ut fine in orne, ptin ad totũ augendũ, n n° distribuoe diminuendũ sibi ponit. Noe distribuois n tm pnia sed et poena, quam inflictio et boni cois noe (ty respu delinquetiũ mala videatur) qtinetur, venent: Nam poenarũ onra st arma et instrumenta publica, qbus Respub. tũ se, tũ oes justos et probos defendat, improbos coerceat vel prorsq e medio tollat, ut boni securiores viuant. Extrema vitia justiæ distributiuæ opposita sũt lucra et damna, ex migna rerũ publicarũ distribuoe pvenientia: Medium, qd inter vtrq extremum qsistit, est illud æquũ et justũ, quod ad proportione Geometricam qstituitur; Racem, cur justia distributiua medium seu

agitur ad proportionem n Arith; sed Geometrica exploret,
ut illegas, observanda est sententia. Quorum sum: Quod distri-
butiva justitia praesertim in praemiorum distributione regulari, et or-
dinarie tale praemium, ut merito sit aequalens, n reddat, tum
hoc ipsum aliquando eveniat, ob rationes sequentes. Quarum ja quia
respub. quandoque plus quandoque minus in bonis, unde distributio fi-
at, possidet. Hinc praemia meritis aequalentia perpetuo non
distribuere. 2da ratio: quia justitia distributiva cum sit
virtus inter 2 extrema in distribuendis bonis publicis ita
propem dirigit, ne vel publicum aerarium sua parata pecunia,
q est nervus totius Reipub. totum exhauriat; vel ut sua par-
cite seu verius avaritia nulla apud cives seu subditos omissa
beneficiorum collatione gram sibi adunoat, vel adunata semel ex-
tinguat, et ita Reipub. incommodet. cum accipiendis redderidisque
ultro citroque brevis sicut cinctes sto Eth. sto Et munificentia
melius et tutius in piu custodiatur quam armis teste Seneca
de vita brevite: quia omnium dulcissima sit accipere. 3a ratio
quia distributiva justitia debet p hoc distingui a commutiva,
cuius medium perpetuo sit rei credita aequale, et nulla alia ratio sit
differe inter commutivam et distributivam. Unde colligis
distributivam regulari n reddere praemia, q sint meritis petitis bo-
nitate naali vel civili aequalia. 2do notes. Quod si contingat
singulares personarum aequalia fore, qd tn rarissime evenit; tunc
justitiam distributivam praemia ita distribuere, ut sint inter
se aequalia quidem, q pleri aequales meritorum rationes; sed inaequalia

respu

respu bonitis, qua cuiusq meritu pmio acceptu antecertit.
3° observes Geometricam pportione n ee differru seu excessu, qbq numeri inter se gparati distant, sed tm raoun aqltem. Raois noe sic nil aliud ittigimq, qua compaoem qroties nuerq Ans in gsegnte gtinetur: vel gsegns nuerq antecedente gtinet. Hinc in subsegntibq nueris. 3. 6. 4. 8. Crisitur pportio n Arithmetica, qa differe seu media, qbq inter se distant, sut inaqualia: Distat n. 3narig a senario 3bq. 6arig a 4ternario 2bq. 4rig ab octonario 4tuor vnitatibq. Sed Geometrica: quia ut ternarig gtinetur bis in senario; sic quaternarig bis in octonario: Vtrobig igr e rao rpta; et ob id raoum aqltas seu geometrica pportio. Hisce protatis facillime raoem aio assequeris, cur distributiua justia in distribuendis pmys Geometrica pportioem observet. Nam cu Respub. smoularu psonarum meritoru excellentia seu offorum pstitoru magnitudinem ob numoz ingnia et indigentiam pmioru retribuoe exequare nequeat, et ipsa psonru merita regulariter inaqualia sint, fieri n pt in cosbq bonis seu distribuendis pmys aqualitatem, qua res debita rei credita bonite aqualeat, et ita pportionem Arithmetica, vbi medin, quo nuerq a nuero distat, ppetuo est vniforme, observet. Qua de caa necessu est Reipub. psidi seu dispensatori, ut premia distribuat saltem rdm raoum aqltem; cu oris virtq psertim justia partis medin aliquod gstituat, et oe plus vel mirq euitet sto Eth. 5to.

Jam v° distributio bonorum ad æqltem rei ad rem, seu ad medium rei ob pdictas caas reduci n pt: Ergò necessario ad æqltatem raois; cùm ois æqltas sit rei ad rem, vel rei ad rationem: 3tia n. æqltas n datur in comutandis vel distribuendis rebus vel publicis vel privatis: Raois aut æqltem ppendere nil aliud est, quàm psidem Reipub. exqsitè qsiderare, in quarum psonarum meritis maior vel minor. vel simpla, vel rata. vt 3pla. vt 4pla dependatur rao, ita ut si in vnig psona meritis aduertat meritorum raoe 3plam, in alterig secupla; in 3.a 4plam, in 7ta octopla: tunc ia psona 3plum pmium alteri secuplum, 3.a 4tuplum, 4.a octoplum offerat: qualis in meritis compensandis distribuendisq pmijs raoum observao n arithmetica, sed soli Geometrica respondet pportionj, qsmodo numeros comparandos n ad differa sed ad raoum æqltem reuocet, ut patet capto supig posito de Geometrica pportione. Sicqo ut in Geometrica pportione tu numerorum differa tu ipsi inter inti tate st int se inæquales; raoes tn numerorum æquales: Sic in distribuoe coium bonorum tu merita, tu eorum pmia inter se collata, st inæqualia, nec pmia meritis æqualent, tn præmiorum singulorum rao meritorum singulorum raoj exactè respondere et par esse abt. Hinc imperatoria Maiestate imperante ut bis mille et centum florenj inter 4. capitaneos seu militiæ ofectos; quorum j.° tres annos 2dq. 6. 3tiq 4tuor. 4.° 8.° p coi oium Patriæ salute strenue opam in castris impendissent, distribuerentur, certè singuli ex suma distribuenda pares pecuniarum ptes n ferrent; verum j.° qa in ipsig meritis sit rao 3pla, 3centi florenj; 2do qa in ipsig meritis sit rao secupla sexenti. 3.° qa in ipsius

meritis

meritis sit ratio quadrupla; quadringenti. 400 quia in ipsis meritis sit ratio 8pla; octingenti cederent. In qua distributione. pmia meritis capitaneorum n aequalent: singulorum n. capitaneorum militares labores et expensa p numero annorum, quibus p Pnpe Marti se denouebant, multis ptibus collatorum florenorum numerum excedunt. In eadem tn distributione pmiorum ratio ppetuo respondet et aequalet ratioj meritorum, et n pmia meritis. Sic go ut Geometrica pportio ppetuo obseruat int numeros dispares sola rationum aqltem. Sic distributiua justitia medium suum seu justum, qd distribuit, ad sola aqltem rationum int cuiusq pmia et merita reduit, explorat, et examinat. Hinc est, qd medium gnutiua justitia sit semp vniforme et idem inter psonas dignitate dispares: Distributiua u varium inter psonas dignitate inaequales: Et hac de psenti hac materia.

CAPVT XXXV.

In quo explicabitur segns quaestio

Vtrum justitia queniat idem ppetuo reddere?

Antequam ad quaestionem ppositam respondeamq necesse, ut paucis explicemq; quid sit spec idem reddere. Spec idem reddimq, qndo in actu justitiae creditum et debitum vel damnum ex delicto uno alteri datum, vel poena eiusdem est speej: sic qn triticum pro tritico, oleum p oleo restituimq, idem spec reddimq. Sic qndo talione. (q est mali similis et aequalis retributio, vel jus, quo delinquens eiusdem speej poena coerceatur.) in trias.

gressorem p̃ iudicem animadvertitur, idem spēe reperditur; velut si pro oculo eruto oculq excutiatur. Hisce ad euidentiam p̃missis negatiua q̃stionis pars defenditur seqntibq̃ caas quarū ja est; quia in commutatiua justitia res commutabiles pro varia earū et p̃sonarū qdioe, nec sūt, nec ēe p̃nt ppetuo eiusdem speēj, sed aliqndo diuersarū. Hinc tn obiter obseruanda speēj nos hic n̄ speem logicā, sed indiuiduū more Iurisconsultorum illigere. 2da Rāo; quia rerū mergertia et necessitas eo nos impellunt, ut in rerū commutationibq̃ vtamur rebus inter se maxē spēe diuersis sto Eth. 4°. 3a Rāo; quia nec in distributione p̃miorū idem spēe reperditur, cum ij, inter quos p̃mia distribuantur p virtuosis suis actionibq̃ seu meritis pecuniam vel functiones et dignitates publicas recipiant. Accedit eo, quod nec in poenarū irrogatione seu impositione Ius talionis ppetuo obseruetur. Hinc sto Eth. 5to Artes jus Rhadamanti (si patiatur quis, qd fecit, rectū erit jus) improbat addita raōe duplici. ja; quia Magistratq̃ aliquem pulsans, is sit n̄ vicissim pulsandq̃, sed alio poenarū gnre afficiendq̃. 2da; quia hoc ipsū jus talionis commutationibq̃, rebusq̃ gtradendis pportione n̄ aqltate, hoc, de quo aging, iure concluditur. Nam ait Artes cit. to Respub. gtinetur factorū vicissitudine, q̃ pportioni, puta Geometricae gornat. Cāterū tz in veteri Testamento sapiq̃ sanxitū sit; Aliam pro Alia, dentē pro dente, oculū p oculo, pedem pro pede reddendū, et ita dama vel iniurias paribq̃ poenis pensandas ēe Exod: 21° Atq ita Justitia satisfiat, si idem pro eodem retribuatur; tn illa paritas poenarū justas ob caas

in desuetudine

in desuetudinem abijt; eo vel maxe, qa essialis ratio Justitiae
n sit idem spec p eodem seng reddere, sed vnicuiq, quod suum
est, quod fieri pt n vno, sed varijs modis; vel idem spec reddendo,
si personarum conditio, necn indigentia rerum, temporis, loci, alia-
rumq circumstiarum ratio patiatur, vel aequale restituendo rtm
p portione Arithmetica et n Geometrica. 4ta et vltima ratio
negata qstionis est: Quia numq excogitatq est, ut in locum indi-
gentiae, et rerum comutabilium surrogaretur, ut per eam res diver-
sarum specerum, q in comutaoem cadunt, quaq inaqualis tum preti
tum aestimaois, tum indigentia tum pstia st, ad aqltate reducat
ob rplicem caaz. Prima est; Quia numq est oium comutabilium
rerum medium et mensura rerum, quas aestimaoe et valore sui, qua-
tumvis inter se inaqles et dispares, proportione quadam aequa-
les reddit et admettitur sto Eb. sto. 2da caa; Quia numq
n qdem ex sua naa et maa, sed tnficio et Instituto Prpis
est quasi fidejussor publicq, q tibi aestimatione et valore sui
quaq necria suppetitat psente rerum indigentia: cum sit oium
rerum comutabilium quasi vicariq, q rerum absentium futurarum et
psentium vicibus fungatur et quantitatis suae aqltate pmuta-
tionum difficultatibus succurrat. Hic igr observes numum aes-
timaoeq et valorem sui n tum ex substria seu ex maa rei, qua ex
constitutione et signo Prpis sumere. Unde necessitatis tempore
in vilissima et abiectissima quaq maa, puta in Corio, aere,
ferreis laminis cudi et qsignari pt. Hinc Fridericus Imperator
huiq rois rtq Ao M. CC XL belli Italici diuturne et diu-

turnite

tunite presq; et exagitatq, exinanito Cæsaris fisco coreaceam monetam cudi iussit imperiali signo impresso valore Augustalis aurei ipsi constituit, simulq; per præconem in principalibus Imperij sui locis edixit, ut eo pretio in rerum commutationibus et contractibus ab omnibus assumeretur: et q ea moneta finito bello ad Cameram Imperialem Spirensem referret, p coreaceo aureum Augustalem recipet. Cæterum res animatæ bonitas naturalis et substantiæ ratione sub mensura et æstimatione numi non cadant, sunt non plures, quam aurum et argentum, pter hæc res, indigentiæ et necessitas numo similiter æstimabiles, parabiles, et ita ad æqualitatem moralem seu politicam proportione Geometrica, mandante prope reducibiles sunt: Generalis, n. justitia ratio non requirit, ut res commutabiles eiusdem spr speciei sint in rerum contractibus et commutationibus. Hinc Artes sæpiq; ait to. In æquandis et commutandis rebus nil prohibet, si unius opus, quam alterius, sit substantiæ ⊕.

CAPVT

In quo explicabitur quæstio

Utrum Injustitia sit generale vitium?

Hactenus exposuimus ea, q cum Justitia conveniunt: nunc vero quæ ab ea dissentiunt. Quocirca proposita questionis interpretationem suscipiamus, et ad eam 3bus Conclusionibus respondemus. Ja Conclusio Si iniustitia generalis probabitur violandi seu transgrediendi leges sumatur, est generale vitium ob rationes sequentes. Quarum ja: Quia quot modis unum contrarium dr, tot modis et reliquum. Atq; justitia quidem ita generalis sumitur, ut id omne

suo

suo ambitu coërceat, quod cu lege gsentit: qo necessu est
vt et ipsig grium, quod e Iniustia, aliqndo ita gratr suat,
vt oe id comprehendat, quod legi est deuium. Minor probat.
quia proverb. 11° Justitia ita gratr accipitur: vti quoq proverb.
10°: Non proderunt diuitiæ in die vltionis: justitia aut libera-
bit à morte. Item 16. Initiu viæ bonæ facere justitiam ac
cepta est apud Deu magis, quã immolare hostias. Item Jois 3°.
qui fait justitiam justus est, in qbus locis justitia gratr p cuius
cuq peccati vel vitij fuga sumitur; et n speciatr sumpta
p vitij vel peccati particulari justitiæ oppositi omissione.
Concordat Justiniang Impator. suo. tit. de nuptijs. Vbi oe
id dicit ee justu, quod rdm leges gtradiitur. 2da ratio: quia
Ecclesiastic 17° Iniustiam ita gratr suspicit, ut sit oe id,
quod Legi Dis aduersatur. Monet n impiu, ut à vijs iniqta-
tu recedat hisce verbis. Reuertere ad Dnum et auertere
ab iniustia tua. 3ª Ratio; quia oe peccatu est iniqtas Jois
3°. 2da Conclio Si Iniustia n gratr predicto modo,
sed speatr p prohibitu legem gtemnendi, comunig bono no-
cendi: tunc est speale vitiu ob segntes caas. 1ª est; quia
sic sumpta n justitia in gre sumpta, sed speali justitia, vti
puta, qua coe bonum promouere, augere, et legis voluntem di-
recte gplere intendit, opponitur: quod aut speali justitia,
speale vitiu est. 2da Ratio: quia ois, q ex proposito seu actu
ali intentione gtemendi legem, coeq bonu violandi, gtra lege
agit, iniustq est aduersq Justitiæ virtem: sed n gtra ois iniustq

ex intentione

ex intentione gtemendi legem, coq bono nocendi, gtra legē aliqd admittit: Expto eig, q vel furtu vel adulteriu ppetraverit, ex ea sola caa, ut concupiscentia carnis, et aio lucrandi vel alienu habendi satisfaciat. 3tia Conclio.

Si jniustia p habitu defraudandi pxm in comutaoibg rerū privatarū et comunia bonorū distributoibg sumatur, est ibidem speale vitiū. Hao Conclionis est; quia omni speali justitiae opponitur speales quadam Injustiae seu speale quoddam vitiū: Quot modis n. unu oppositorū: tot et reliqua: Atq justitiae dantur speales: nq Comutativa et distributiva justitia: Ergo speales quoq jniustiae illis opposita necessario dentur, quaq nil aliud sunt, qua habitq defraudandi pxm in rerū comutaoibg, et bonorū distributionibg. Ad extremu posteriores hasce 2as Conclioes approbare vdr Artes 6. Eth. 5o ubi asserit hoes ee bifariam et dici justū, vel qa legitime faciat seu legibg obtempet, et ad coe bonu respiciat: vel qa æqua sit et unicuiq quod suu est, in rerū comutaoibg et bonorū distributionibg tribuat: Pari raoe homine rptr fore iniustum; vel qa a legibg recedat, easq gtemnat, publicq bonu negligat: vel qa plus capiat, et inigq sit adversq pxm suu in rerū comutationibg et bonorū distributionibg. Et hacc hac.

CAPUT

In quo explicabitur Quæstio.

Utrum quicunq jniuriam infert vel iniustum facit, illico dicendus sit Iniustus?

Ad hanc quæstionem 3tq respondeng Conclionibg: Quæ

1ª: Quicũq; sciens iniustũ facit et iniuriam pxo adfert, in foro qscia et apud DEUM iniustq est, et maxe justia habitu pditq sib. Ratio Conclusionis 1ª est; quia bonũ qstat ex integra cãa; malũ vº ex singularibus defectibus. Hinc S. JACOBUS: Qui peccat in uno, reus est omnium. Ite Ecclesiastes 9. Melior est sapia, quã arma bellica, et q in uno peccauerit, multa bona pdit. Hinc quoq; discredens uni ex articulis fidei, fidem n habet, tz circa fidem opinionem. Ratio 2ª; quia bonitas fidei n est integra, si unus defectu laboret. 2da Conclusionis ratio est; quia justia est qstans voluntas et ppetua ius suũ cuiq tribuendi; qua qstia et ppetuitas unico qtrario actu interrupitur. 3ª ratio; quia coram Deo n tũ ille iniustus est, q ex iniustia habitu, seu ex iniusta agendi qsuetudine: sed et ý q extra habitũ ex vehementi tũ paõe justias legesq violauerint. Hinc pter unicũ dũdaxat actũ vel adulterij vel homicidij vel iniuria qspiã est, drq iniustus, vel adulter, vel homicida, aut piurq; et ob id aeterna poena dignus, si in peccato mortali mortuus fuerit. Sed Instas 1ª tes sto Eth. 6to et 8º nra Conclusioni ꝓbatur: Asserit n dictus in locis qtingere poe, vt qspiã iniuria inferat; interim tũ n sit dicendus iniustus: Explo eius, q ex paõe, animiq pturbaõe vehementi adulterium vel homicidiũ, vel furtum admiserit: Hoes dici iniustũ replicũ mo: Aut p se: propter prauã et qtinua leges violandi qsuetudinem et peccandi habitum: Aut p accns: citra in iustũ agendi habitum. 2ª tes sto Eth. 8º Iam vº dictus author loquitur de illo seu 1º et n de 2do mo, quo qs iniustus dicatur.

2da Conclusionis

Conclusio 2da. Ex antiquorum Philosophorum more et opinione: Quicunq actum injustum, quantumvis volens et prudens exercet, non tamen censetur injustus ob rationes sequentes. 1a est: quia illorum opinione is est et dr injustus, qui ex habitu electione praecedente injustum quid audeat committere. Artes cit. locis: Ubi Author asserit eos, qui ex animi perturbatione nocuerint, injuriam quidem inferre, idcirco tamen non esse injustos, qua non ex electione et praecedente consilio nocuerint: Nam inquit, qui ex ira proficiscuntur, non indicantur ex providentia fieri. Hinc is non dr insipere eodem Auctore asserente, qui quid faciat per iram, sed is, qui alterum ad iram provocet. 2da 2da Conclusionis ratio; quia ex uno et altero virtutis actu nullus virtuosus censetur 2do Eth. 2°. 3a et 4to: Unde Artes cit. locis et 1° Eth. 7° una hirundinem non afferre ver; et virtutem esse habitum, non ex uno alterove actu, sed ex similium actuum frequentia et iteratione comparetur. Hinc pari ratione nullus est dicendus vitiosus per unicum vituperabilem actum; siquidem quorum eadem est ratio. Unde notes, ut qs Antiquorum Philosophorum opinione et sententia per se injustum faciat, fiatq injustus 2° requiritur. 1° ut actio injustitiae per animi intentionem per se ad obectum feratur. 2. ut obectum sit cognitum et per se volitum. 3do ut ista actio injusta per electionem ex habitu fluat, et non ex repentina seu subita passionis alicuius procella. Hinc si qs aliqn mitis et pacificus homo ex subito iracundiae calore alterum vulneret vel mutilet; ob id non est dicendus rixosus seu litium amator

et

et grater iuxta illud vetus: Nemo repente pessimus.
Conclio 3a. et ultima: quicq iniuste facit mater, nulla
ratoe ob id dicendq est injustq ob 2as rationes, quarum ja; quia
malale iniustu est id, quo prxinq citra sua culpam laditur,
vel quod ex ignoratia invincibili, vel ex violentia, ex casu
et fortuito et n ex scia et electione cuiusqua ladentis pro-
cedit et accidit. 2da ratio; quia qcuq juste agit mater, n est
ob id justq dicendq 2do Eth. 4o: ubi auctor asserit cuiusq
virtis actu ex scia pmanare: Ergo pariter, q injuste agit ma-
terialr, n est dicendq iniustq, cu grioru eadem sit rgo, ts
grarij effectus et consequtia. Et hac de hac qstioe.

CAPVT XXXVIII

Utrum quis volens injuriam patiatur?

Quastionis proposita ptem negantem defending. Rao
ja, est; quia injuria est lesio, qua qs otra volten
suam laditur. 2da rao; quia nemo id vult et appetit,
quod vt malu, et ut rae suae nocivu apprehendit: Atqui
ois injuria malu ee judicat lesionem. 3a Rao; quod scien-
ter et volenter patitur, iniuria raoes non suscipit iuxta
vulgatam Jurisconsultoru regulam: Scienti et volenti iniuria.
Contra qstioem proposita predictis raoibq firmatam se-
quentia oppnr argta. jum quicq iniusta patitur volens,
iniuria patitur volens: Atq plurimi iniusta patiuntur vo-
lentes: Ergo qua plurimi injuriam patiuntur volentes. Maior
ptr; quia iniustu pati, et iniuriam pati sut idem: cum
injuria sit omne id, quod n iure fit. Et pari ratione In-
iustu

iustum oe id, quod gtra Ius et Iustitia legem accidit. ex lege
ja digest. de iniurijs. Minor ptr exptis Martyrū vel eōr
q sibi violentas inferūt marg. Dem ptr ex 5° Eth. g°: vbi
Ptes dicit quempiā sua sponte ladi et iniusta pati. Ad
zptr. jo Ad Maiorem; Iniuria zptr sumi: jo, qnratr q oni
eo, quod n iure fit, et gtra leges suscipitur. Ado speatr
pro lasione, qua qs gtra voltem suā à ladente verbo vel
facto patitur: Siqiuria jomo sumatur, vera est maior, vt
rāo ipsi annexa gvincit. Si ado nō falsa est 5to Eth. g°
vbi dr n idem ee iniuste agere et iniuria inferre; cu hoc
fiat ad diminuendam auctoritem et existimaōem lesi: neq
iniuste pati et iniuria pati: Differūt n. vt qns et species: qui
cunq n iniuria patitur, iniuste patitur; sed n gtra. Ado
Ad Minorē q inficiationem; Quia nullq iniuste fratr
agit, nisi volens: Ergo pari rāoe nullq patitur fratr iniuste
nisi volens: Contrariorū n. ēdem sūt gsequtia: Agere et pati
gtraria sūt 3° et 8° Physic. Accedit eo, qa qcqd vere et for-
matr patimur, gtra nram voltem recipimq et sustinemus.
5to Eth. g° et 8°. Nam si voltas n reniteatur, tūc vdr vim
ad actionem gferre; et sic potiq agere, quam pati: cu in-
trinseca et essialis rāo sit paciens, ut ab agente fiat passo
vim nulla conferente: sicut intrinseca et essialis rāo acti-
onis, vt ab agente procedat vim ad actione gferente.
Hinc q marg sibi violentas inferūt, mortē pati proprie
non dr, nisi maatr et abusive; sed potiq mortē sibi procurare

et accelerare

et accelerare: vel dur mortem qdm pati, respu tn appetitu sensitiui, q sit semp conseruatiu naa sua, et abominatiu mortis, qua naam sensitiua destruat: Non tn dur mortem pati respu voluntis, qua vim et actionem ad morte subeuda gferat maioris mali euitandi caa; Et sic ad Epla in pbaoes Minoris adducta respondemu Martyres, vel illos, q vita rum intulerut, n esse morte passos, si pao frater sumatu: Rao est, quia qeqd frater patimur, renitente nra volte sustinemus; tu mortem passi sint, si pao mater sumatur: Nam aliqd materiaiter pati est, si subectum naa n refragante vim et motu agentis in se recipiat. 3° Rx ad Minorem: Martyres iniustum passos ee n respu sua voluntis, cu volentes mortem sustinuerint; Sed Respu Sumi Judicis, q est DEUS, cui omne iniustu displicet. 4to Rx ad auctoritem Artus eu log de iniusto mater supto; quod volentes patimur; et n de Iniusto frater supto, quod volentes nqm et nusqua, sed spr nolentes subimu. Zdm Argtm Volens qs patitur damnu a ledente illatu, renitente volte: Ergo volens qspiam patitur iniuria. Ans gtur; Quia à numis prasentibu magis instructus, volens; nolente tn suo aio vsura esurario promittit et pmissa pstat. Consqs pbr Quia Iniuria et damnu gtra voluntem à ledente illatum sut idem vt patet ex Antibu. Rx ad Ans eiusq probationem, neminem malu velle simpliter et absolute, qua tale est; tu hoc ipsu ex supposita quadam conditione, cuiq respu boni cuiusdam raoes mouit, aliquando velit, ut aliud: sic

pauq

nunquem vult vsuram, quia vsura est, tz eandem velit, ut aliud ⁊ vt medium, quo magis malum euitet, & exercitate, qua vrgetur, liberet, cuiq respu vsura numorum defectu laboranti bona videtur: Et hac de hac presenti qst.

C. CAPVT XXXIX.

De Specialibus vitijs Iustitiae oppositis

Hactenus de grali vitio, quod Iustiae in gre opponitur de vitijs specialibus Iustiae oppositis disserendum. Vitia quae Iustiae comutiae opponitur, vel in ipso iudicio, vel extra iudicium gtingit. Illa psona, rz actor, reg procurator, aduocatus, notariq & Iudex (quibus iudicium gstituitur & integratur) gtra offij sui & Iustiae leges comissione vel omissione admittunt. Singula horum peccata à Theol: fusissime explicantur, ad quos tyronem allego. Vitia, quae extra iudicium gtra Iustiam comutiam ppetrantur, ad tria gra reuocari pnt. Quadam n. st gtra integritatem psonae, vt Iniuria damnificatio, quae euenit ad malum inductione, mali peceptione seu seductione à meliori bono reuocatione; vel corporis, vt homicidium, membrorum mutilatio; percussio illicita, incarceratio. Quadam gtra integritatem honoris & famae proximi; vt gtumelia, imperium, irrisio, maledictio, quibus pxg in sua psentia gtra Iustiam laditur. Huiusce annumerantur detractio, susurratio, quibus pxg in sua absentia dehonestatur. Quaedam gtra vel circa bona temporalia suscipiuntur; vt st furtum rapina

fraudulentia

fraudulentia & vsura, de qbus pensiculate tu Theologi tum Jurisconsulti disserunt.

Justitia distributiua opponitur personarum acceptio, q est vitium Justitiae distributiuae contrarium, quo in distribuendis rebus coiuscumq; vel bonis alteri debitis n rectae ad rem, nec ad eius finem pertinentis; sed tm ppsona cuiusq eius status ad rem spectatis habetur ratio: sic si Judex delinquenti, post habita delicti ppetrati ratione et mensura ex aliqua qualitate seu affectione, velut amore et odio, maiore vel minorem iusto poenam imponat, psonarum acceptor dr; sic si cuium bonorum dispensator ad dignitates, stipendia, ad officia publica obeunda indabiles, indignos, qlitate ad offij administrationem necessario requisita, distributos ex sola affectione, nq ex amore, gsanguinitate, affinitate, fauore, aut cupidite alicuius comodi acqrendi; aut ex timore, ne gratiam huius vel illius excidat, gmoueatur, psonarum acceptor est.

Dixi notanter (alterò debitis), qa ubi nulla debitum, sq tm alicuius boni donatio subest, ibi nulla Justitiae violatio, sq mera liberalitas. Unde si qs propria bona distribuat, vel inter dignos, vel inter indignos psonarum acceptione, Justitiam distributiuam n violat. Hinc Paterfamilias, vti legitur Matth. 20 operijs primis à se conductis totius diei et aestus pondus in vinea sustinentibus; et quod nouissimi operij vna tm horam in vinea laborantes parem tulissent mercedem creatibus, obiecit et respondit: Amice vobis n affero iniuriam, tollite quod vrum est ex conducto, et vadite; ann tz mihi facere quod volo, an oculus vester nequam, qa ego bonus sum? volo

n.

n. nouissimis disce dare sicut et primis. Hinc Justitia distributiua qspiam satisfecerit, si ex ijs, q saltem qualitate ad dignitatem suscipiendam vel officij administrationem requisita, pes. Reipub. ad munia amicu suu vel gsanguineu vel affinem promouerit, extraneo et postpabito. Rao est; quia talis distributori n est oium copulatiue, sed ex multis vnig tm, q dignior et accomodatior fuerit, debitor. Vnde quoq notes pronaru acceptionem in Justitia vindicatiua nil aliud fore, qua maiore vel minore punitionem, quàm delicti rao exigat pter aliqua caas, qua Justitia vindicatiua improbat et repellit velut sibi ptrariam. Vnde vulgare Jurisconsult: Judex n debet ee mitior lege. In remuneratiua v Justitia indignis, vel dignis qdem, sed digniori postpabito ad boni publici promotionem via patere n debet. Dixi digniori postpabito, et notanter ob seqntes caas: Quia Ecclesiastica bnficia vt et ciuilia seu polytica ex bonis coibus tanqua stipendia et pria virtum Reipub. Obtana ministris dignioribus proposita st; vt gstat ex Jure Canonico distin: 56. capit. Metrapolytano: vbi habetur ad Ecclia sedem spr eligendum ee optimu. Consentit Impator Justin: in Authentica de monach. paragraph. ordinacoem: vbi jubet ex monachis et religiosis in pastore pficiendu ee spr optimu. Ada caa; Quia distributiua Justitia jubet, ut seruetur proportio, q est aqltas raoum inter merita et virtutes: go necessario optimus et dignior semper pficiendus est; cum proportio geometrica n poit observari nisi melior et dignior in capiendis pramijs publicis preferatur.

Vltima

Ultima ratio; quia si in bonorum communi dispensatione non habebitur exacta meritorum disparium ratio, nemo erit, qui tranquillis studia ardenti fervore prosequi, nemo, qui excellentioribus moribus animum excolere velit, sublato n. virtutum et laborum premio, extinguitur amor ad virtutum excellentiorum studia, maioresq; gradus. Unde hoc quoq; evenit, ut maior hominum pars eo sua studia referat, ut maiori virtutum desiderio et labore abiectis adulationibus, quarum artificio optimatum gratiam aucupari potest, sese dedat: quod hodierno tempore in tanta virtutum inopia et penuria, quasi communi hominum more et quidem insulto fit. Quo quisque n. hodie ad assentandum est appositior, eo Magnatibus est gratior, et quo gravior, eo ad rerum publicarum administrationem caeco hominum judicio videatur aptior. Unde maxima Reipub. detrimenta et aliquando superiorum eversiones succrescunt. Accedit eo, quod maxima iniuria infertur dignioribus, si ipsis indigniores praponantur: Nam digniores eo intuitu et quasi tacito pacto cum Repub. inito, virtutibus maiori studio insudarunt, ut aliquando ad munia Reipub. promoveri, et ita laborum et virtutum suorum premium proportionatum deportare possint, quo excellentiores virtutum cultores defraudantur ad publicas Reipub. dignitates et officia indignioribus promotis. Et hac de personarum acceptione &c.

CAPUT XL

De Religione, eiusq causis, actibus, contrariisq vitijs.

Hactenus partes justitiæ, tum essiales tu subiectas exposuimus: Superest, ut potiales explaremus. Quarum numero sequentes adscribuntur. Religio; obedientia, observantia, Pietas, veritas, liberalitas, Magnificentia, gratitudo, vindicatio, Clemetia, & Amicitia. Religio est virtus disponens hominem ad honorandum et colendum DEUM cognitum, ut infinitum, omnium rerum principium, medium et finem. In qua considera 1° caus. 2do actus et opposita vitia. Cau religionis, circa quas versatur, potissima est DEUS et sui cognitio. DEUS est Mens infinita, æterna, optima, potissima Sapiassa &c. Dixi (mens) qa DEUS est substia incorporea omia intelligens, sentiens, movens approbante Cic. lib 1° quæst. Tusc. hisce verbis; Hæc DEUS ipse, inqt, alio mo. q à nobis intelligi, intelligi pt, nisi Mens solutæ quædam libera, segregata ab omni geretione mortali omia sentiens, movens, ipsaq pdita motu sempiterno. Dixi (infinita) qa è ubiq, nullis loci terminis gclusa mens. Hinc Trismegistus: DEUS est cuius quasi centrum est totus mundus, circumferentia nusquam. 2do; omia universa huius mundi esse coplectitur quasi mare quoddam infinitum et immensum teste Apto ad Rom. 5: Ex quo omia, p quem omia et in quo omia. Dixi (æterna) qa est Mens increata absq omni principio, medio et fine. 2do; omia Mens Dei in actu persistendi, intelligendi, et volendi ante omem duraoem extitit; et ita est Mens omni

duraoe

duraõe antiquior. Dixi (optima) qa DEVS est in se pfectis-
sima Essia; cui nec addi, nec adimi qquam potest. Ido, sua
extra se in oium rerum creatarum species et in infinita
diuidua suam bonitem p participaõem creando, moueando,
regendo & gseruando liberalissime et largissime diffun-
dit. Dixi (potentissima) qa à Deo superiorum et inferiorum
mediorumq potestates dependet, et vsq adeo coercentur, ut
earum nulla efficaciter resistere potest. Hinc Job. cap. 17.
Sapiens corde et fortis robore est, qs ipsi restitit et
pacem habuit? DEVS cuig ira nemo resistere pt, sub quo cur-
uantur, qi portant orbem, ne moueatur. Hinc quoq Petrus in
Epta: Horrendum est in manus DEI incidere. Dixi (sapientis-
sima) jo quia teste Sap. 8. cap. Scit, inqt, pterita, de futu-
ris astimat, scit versutias sermonum & dissoluiones argtorum;
Signa et monstra scit antequam fiant, necnon temporum et sæcu-
lorum eventq. Alludit Seneca: Nil, inqt, Deo clausum est,
interest oibus vris, cogitaõibq medijs intervenit, fuerit. Ido
quia eodem Sap. cit. to. Mens et Sapia Divina attingit à
fine vsq ad finem fortiter, ac disponit oia suauiter. Hinc
quoq Cic. in Som. Ille est, qi sentit, qi viget, qi meminit,
qi regit & moderatur oia. Dixi (simplicissima) qa DEVS
est expers oris compositionis extis realis et ido oium maxq.
Vnde D. Hilarius de Trinitate: quicqd, inqt, in Deo est,
DEVS est, et totum, quod in eo est, vnum est. Hao est; quia
qd n simplex, vnum, sed quodamodo realiter ex diuersis composi-
tum, id ex ptibus componentibus dependet. Deus aut totus indepen-
dens est. Dixi in descriptione &c. quia tamen adhuc plura
sint

sint attributa, quibus DEVS describi et declarari potest tum in medium adducta tyronibus moralis philosophia sufficiant, nec vllatenus suadet, ut infinitum Ens mortalis eloquentiae penicillo fusius delineetur; cum periculosum sit & vera de Deo dicere teste Cypriano in Symbolo. Alludit Tacitus in moribus Germanorum Sanctius, inquit est et reverentius de arcanis Deorum credere, quam scire. Sequitur ratio quia est cognitio de Deo, quae nihil aliud est, quam vera rationis naturalis iudicium, quod nobis dictat, & quo vnum fundarat DEVM optimum & perfectissimum, omnium rerum creatorem, motorem, rectorem & conservatorem existere, necnon bonis & malis vindicem iudicemque fore; & ob id pura mente supra omnia colendum et cognoscendum & invocandum. Dixi (naturalis iudicium) quia cognitio de Deo adeo homini naturalis est, ut puer in extremam mundi solitudinem à parentibus abiectus, nec ab ijs, vel alio quovis praeceptis Decalogi intra pueritiam informatus sola naturali ratione docente post annos pueritiae praeteritos notitiam Dei acquirere potest. Hinc ex Infidelibus praesertim Populis Ethnicis quam plurimi Dei cognitione imbuti fuere, tum nullam cuiusquam de Deo institutionem audierint et exceperint.

annumerantur Cicero. Senec. Artes. Plato, Socrat.

Hinc Artes lib. de Mundo: Deum viribus, inquit esse amplissimum, specie eximium, vita immortalem, virtute potentissimum, cuique non cernatur, tum ex ipsius operibus satis percipi, et ea omnia, quae sunt, quae fuerunt, & quae requirantur, omnesque terrae, maris, aeris res ipsius opera existere. Cognovit igitur Artes vnum DEVM. Nec obest, quod Artes et Reliqui Populi Idola coluerint, quia reclamante Consuetudine id fecerunt, ne vel Principum vel

Regum

Regum vel populi gra & fauore excideret, adulationibus vel affectui obseruientes. Nec obest et Gentes circa Deum cognitionem delusas fuisse, erasse & in magno insciabilis bello vixisse Sap. 14; Et ob id nescivisse, vnum Deum, omnium rerum sit creator, conservator et rector, existere. Nam attingere potest, ut qs naturali lumine & indicatorio alicuius rei cognitionem citra alterius hominis institutionem acquirere, et acquisitam sua culpa denuo amittere potest. Gentes naturali lumine primo Deum cognouerunt ad Rom j°: Sed cognitum sicut Deum verum non glorificauerunt, neque gratias egerunt, et ob id in cogitationibus suis euanuerunt, et obscuratum est insipiens cor eorum Apostolus cit. to. Cognitio de Deo est omnis boni, quod homini obtingere potest, principium, medium, et finis. Ratio est, quia teste Lact: lib 30 Institut. cap 80 Omnis Sapientia hominis in hoc vno est, vt Deum cognoscat et cognitum colat: Sapientia aut ex cognitione Dei fluit. Vnde Eccle: j° Radix sapientiae est timere Deum. Item Sap. 13° Vani sunt omnes homines, quibus non Dei subest scientia. Adde. Disce, quod Sapientia omnia bona in se contineat. Est n. melior cunctis opibus pretiosissimis, et omne desiderabile non potest ei comparari prouerb. 24. 2da ratio; quia Ignorantia circa Dei scientiam est omnis malitiae et origo: Ex tali n. ignorantia inventorum idolorum cultura fluxit, quae est omnis mali caput Sap. 14° Nam Gentes in sono Idolorum amore correptae & decepta in sacrificiis suis filios suos tenellos concremarunt, sanguinem et hominum viscera denorarunt, aliaque infanda facinora

a quibus

à quibus tum ratio, tum ipsa natura sensitiua abhorret, ppe-
trarunt. Sap. 12. & 14. Sic go ignorantia circa DEI cogni-
tionem est caua omis mali. Vnde Sylu. lib 4: Prima sce-
lerum caua mortalibus agris naam nescire Dnum: nec mirum;
Ex cognitione n. quo primum Infinitum optimum, et perfectissi-
mum Ens appetendo & cognoscendo, amor et fiducia in DEUM
in Intellectu et voluntate nascitur: Ex amore et spe ipsa vir-
tus Religio, qua hominis nil utilius contingere potest in humana
vita. Vnde Cic. lib 10. quæst. Tuscul. Religio inquit,
est omnium bonorum initium. Hinc quoque Liuius lib. 5°. Omnia spe-
ra euenisse colentibus DEUM adversa spernentibus: Ex
adverso ipsis neglectis omnium malorum caua & fons. Vnde
Lact. lib 5° Institut. cap. 8. Ideo inquit mala omnia rebus
humanis quotidie ingrauescunt, quia DEUS huiusmodi effector
et gubernator abiectus et derelictus est: Quia suscepta
sunt inquit contra quem fas est impiæ religiones. Quis aut ve-
re Religiosus? Is, qui non tantum in aliquo vel in aede sacra ex-
terno quasi cultu Deo cognito preces, laudes, et grates
concinit; sed qui DEUM recte factorum imitatione exprimit.
Hinc Lact. cit. to cap. qui Sanctorum omnis Religio sine scele-
re & macula viuere. Vnde quoque Senec. optimum diuinum pul-
cerrimum Dei cultum optimum aut diuinum est peccatorum nescire.
Et hæc de causis Religionis &c. Ex dictis patet
Religionem nos sumpsisse quatenus quæ omnibus ac singulis homi-
nibus quæ venire potest, quia virtus qua monemur ad colendum DEUM
ut infinitum Ens et independens omnibus et singulis hominibus

competere potest

competere pb: et n speatr, quateng n di homini, sed hisce
tm adiungi pt, q vel statum clericalem vel professionem
trium votorum obedie, paupertatis et perpetue castitatis
complexi st. Actus Religionis est venerao cogniti Numinis
certis devincta legibus et ceremoniis: Estq rplex: Interior
et Exterior. Interior quo qs mente et voltu tendunt DEUM
colit et honorat; vt est Devotio et Orao. Devotio est me-
ditao et prompta voltas tradendi se ad ea q ad famulatu DEI
eiusq cultum et honorem spectant; vel est ferrens ad DEUM
cu fide fruptissima affectio, cuig effectus est interior cordis
latitia. Orao est elevao mentis et Conversio ad DEUM cu
quadam decentia petitione. Orao elicitative ab illectu; Imper-
tive a voltu fluit. Orao est de recte salutis; quia necessu
est, ut aliquando voluntarie nos subiciang DEO. Unde illud Esaie
4. Mihi curvabitur omne genu. Unde quoq Tyrannus Anti-
ochus coactus et manifestam in se DEI virtutem ptestans ait:
Justu est hominem subditu esse DEO et mortalem paria n fauere
DEO. 2dy Machabaeorum 9. Sed p oraonem homo se DEO subdit.
Unde Psalmographus 2°: Subditus esto DEO et ora eum. Requisita
ad bonam et fructuosam oraonem sunt sex. 1a est Poenitentia
et agnitio suorum peccatorum. Unde proverb. 18° Justus prior est
accusator sui: Et Psalmog: Iniquitatem, inqt, si aspexi in corde
meo, n exaudiet Dns. 2da Conditio est Animi preparao, vt
debita diligentia et reverentia se habeat homo ad ea q pertinet
ad cultum Divinum. Unde Aptus 2° ad Timoth. Sollicite cura
teipsum

teipsum exhibere Deo, qd fit, si abiectis polyticis negotijs cogitaões ad Deum dirigamus. 3tia Conditio est fiducia in Deum. Debet n: firmiter orans se petita impetraturu à Deo si expediat, & si n expediat, meliora. Unde Jacobus 1° Si qs eget, inqt, sapia postulet à Deo, q dat oibus affluenter, postulet aut in fide nil hesitans. 4ta est Attentio: Si n orans sit alibi, dicetur illi populo hic labijs me honorat; cor v° eorum longe est à me Matth. 15. Unde D. Bernardus: Ante Deum stantes ne sitis corde vagantes. 5ta Conditio est Humilitas. Unde Eccles: Oraõ humiliatis se penetrat coelos. 6ta est perseuerantia: Sit n qdã similes leopardo, q si 1° vel 2° saltu prædam n arripiat, aplius non psequitur. Hinc Chs dat similitudinem; qs vestrum inqt habet amicum &c & si pseuerauerit pulsans, dabit ei, quotquot habet panes necessarios: Et hæc de actibus Religionis interioribus. Exterior est, q quem Religiosus corpus suum exhibet ad honorandum Deum: quod est Adoraõ, Sacrificij oblaõ. Decimarum & primitiarum prestaõ. votum, Juramentum, & Adiuraõ. Adoraõ est actus Religionis, quo aliqd signum exterius exhibemus Deo in recognitionem Supremi Dominij, vocaturq adoraõ latria. Unde patet, quod hæc adoraõ sit species honorationis & dinguatur ab ea, qua in spu tm Deum adoramus Dois 4°. Principalis & primaria pars adorationis est interior recognitio. Secunda & posterior exterioris signi exhibitio. Hic obserues, quod signa exteriora debeant distinguiadm.

ratem intentionem, et ad eam referri. Unde tz eodem signo exteriori (puta vel genuflexione vel candela accensa) DEUM et aliquem Sanctorum qs honoret: Sunt tn diversæ adorationes respu intentionis. Sacrificij oblatio est actus religionis exterior, quo affert voluntarie Deo aliqd ex pprijs iuste acqsitis; Exterij tn in recognitionem supremi Dominij. Unde Sacrificium soli Deo: Ecclia, vel Suic, q Ecclam vel DEUM repsentat, offerri pt. Votum est deliberata, sincera et possibilis promissio ab existente in libertate Deo facta in bono qsilij vel spcpti cum intentione servandi, et sese obligandi. Iuramentum est invocatio testimonij Dei, ad qfirmationem dicti vel facti tu spteriti, tu psentis tu futuri: Et sic jurare est DEUM in testem assumere, ptestarij eum esse infallibilis veritatis, et omnia habere notitiam. Adiuratio est invocatio nois Divini ad inducendu alios aliqd adagendu vel omittendu: Fitq reptr per modu deprecationis vel compulsionis. Et hæc de Actibus Religis extlg. Vitia Religioni opposita st: Supstitio, Tentatio, Periurij, Sacrilegium et Simonia. Supstitio est indebitus cultus divinitatis vel excessus religionis, quo cultus Divinus indebite exhibetur. Continetq in se 2as species: Prima est Supstitio, qua Divinus cultus exhibetur huic, cui n debetur; 2da est Supstitio, qua Divinus qdm cultus huic exhibetur, cui debetur, sed indebito mo. Illis expta st Idolatria Supstitio divinativa, et Supstitio observantiarum. Idolatria est exhibitio divini cultus creaturæ. Supstitio divinativa est exhibitio cultus debiti ijs, q sibi usur-

pant

pant cognitionem futurorum eventuum vel presentium vel ac-
tuorum preteritorum: Et sic divinatio est usurpatio divina
cognitionis circa contingentia, quæ ex causis naturalibus vel ex naturali cursu
non possunt cognosci: Divinatio sper in malam partem accipitur.
Fitq; triplex: Vel per expressam Dæmonis invocationem seu in-
vocationem: Vel ex pterintentionis intentionem Dæmon se occul-
te ingerit ad prænuntiandum futura vel presentia vel preteri-
ta quædam ignota: Huiusmodi autem divinationes quæ modis à Dæmo-
ne fieri possunt. 1° per præstigias, ex eo, quod oculi & aures
hominum opacis dæmonum perstringuntur, cum dæmones simulatis ap-
paritionibus sese aspectui & auditui hominum ingerunt. 2do
per somnia. 3tio per mortuorum apparitionem, quæ species Necro-
mantia vocatur, qa νεκρὸς mortuum Μαντεία divinationem
sonat; quia quibusdam deprecationibus videntur mortui resus-
citati divina & ad interrogata respondere, vt habemus
de apparitione Samuelis Regi Saul facta. 4to per homines
vinos habentes spiritus familiares in arreptitijs: & hæc divinatio
dr pythonica sive per pythones. 5to Dæmones futura prænuntiant
per aliquas figuras & signa, quæ in rebus tum animatis, tum inanimatis
apparere faciunt, si in ligno vel lapide vel ferro polito dr Geo-
mantia; Si in igne, Pyromantia; Si in aere Aeromantia; Si
in aqua puta plumbo in aqua deiecto vel alio quovis modo
hydromantia; Si in visceribus animalium auspicia dr. Tam
Geneq divinationis est, quod fit absq expressa Dæmonis invocatione
puta cum homines ex causis & medijs, ex quibus futurorum contingentium
cognitio dependet, divina & futura cognoscere conantur.

Horq; duo genera, quorum ⁊ unum est, cum homo non ex propriis suis actibus, sed aliarum rerum motibus et operationibus futura praenuntiare nititur: ut cum qs ex motu stellarum futura contingentia ex ipsarum cursu et motu non dependentia futura producit, ut sunt Genethliaci: vel ex avium voce et garritu, et vocati auguria; vel ex manuum lineamentis et dr. Chyromantia. Alum Genus est, cum hoo ex propriis actibus serio susceptis procedit, ad aliquod occultum ingrendum; ut si qrat ex festucis inaequalibus pectis qs maiorem ptem accipiat; vel et ex taxillorum pectione, si qs plura puncta pjciat, et hisce similia, q ora sortium nomen obtinent. Sors n. nil aliud est, quam cum aliqd seriose fit et statuitur, ab hoibus, ut ex eiusdem eventus consideratione aliqd futurum incognitum cognoscatur. Estq; triplex. Divinatoria. Consultoria, et Divisoria: Haec ordinatur ad res quaesitas dividendas. Illa cum qd agendum sit: Illa, cum ingrditur qd futurum sit. In hisce sortibus si expectetur eventus à Daemonum suggestione vel à motu stellarum, et illicita tanq tacitum pactum cum Daemone includentes; ex eo n. qd non qrunt à Deo nec à natura nec à fortuna, q hoc petunt, cognitum (velint, nolint) fateri qd ad Daemonem implicite recurrant, dum ad sortes recurrunt: Si vero à sortibus eventus expectetur à Deo non est ipsa illicita, Unde illud puerile. Sortes nituntur in sinu sed temperantur à Dno. Et hac de Divinatione.

Observantiarum supstitio est, qn observantur aliqua ad aliquos eventus futuros producendos, q non sunt ad illos causa naturales, quia

quia licitum est causas naturales applicare ad suos effectus producendos: Si vero res, quæ adhibentur ad futuros eventus non sunt ex natura sua paucere et illos causare, non adhibentur tanquam causæ, sed tantum tanquam signa et quasi Diabolica: Et sic pertinent ad pacta significationum cum Dæmonibus tacitè inita, et non expressè. Unde D. Aug. lib. 15. de Civit. DEI: Allicuntur Dæmones per creaturas, quas non ipse sed DEUS condidit delectationibus per suam diversitatem diversis; non ut animalia cibis, sed ut spes signis, quæ cuiusque delectationi congruunt per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, aliarum carminum, ritum, annulorum &c. et huiusmi observatione pecserunt ex vanitate humana cooperante dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum huiusmi vanitatibus implere et eludere: Sutque reliqua Idolatria, cui gentes olim erat deditissima: Propter huius superstitionis sunt, si quis quædam verba ignota proferat, vel certas figuras inspiciat, et eidem affigat ad ingrendam sciam vel cognoscendam infortunia. Figurarum certarum et ignotorum vocabulorum plationes non sunt in se virtem causandi sciam neque cognoscendi futura, et ideo sunt signa diabolica. Ob eandem et causam ars notoria seu magica prohibita est; utpote quæ non utatur causis sed signis tantum et quasi ex natura sua inefficacibus ad ponendum effectum optatum. Hinc quoque colligi, ut eiusmi effectus expectetur vel à Deo vel à Dæmone vel à natura: quia medium ad libitum vim producendi huiusmi effectum non impressum est: Non à Deo; quia applicatum signum à Deo Creatore in eum finem institutum, ut eiusmi producat effectum: Et ob id ab Ecclesia prohibitum: Relinquitur igitur ut eiusmi effectus à Dæmone speretur. Huc quoque pertinent Ligaturæ herbarum, ossium mortuorum, brevium verborum &c. ad obtinendam sanitatem.

Item

Item oraves et preces ante solis ortum die et nuero determinatis dicenda. Perjurium est mendacium juramento confirmatum: vt juramento licito tres comites adhaerent, nz veritas, Justitia, discretio seu judicium. Sic piurium concomitantur tres iniq satellites. Justitia prava seu injustitia, falsitas et imprudentia seu temeritas. Quod autem tres sint comites limiti juramenti patet ex cap. qto Jeremiae: Jurabis, vivit Dns in veritate et judicio (i. /. non temere absq necessitate.) Et injustitia (. super rebus licitis. Sacrilegium est sacra res violata et irreverenta. Sacrum enquod ad Divinum cultum e ordinatum. Sacrilegij tres st species. 1a gn fit injuria psona sacra, vt cum clerico pcutitur: Monialis femina stupretur. 2da gn rebus sacris fit injuria, puta Sacramentis et Sacramentalibus, religiis Sanctorum vasis et vestibus ad Divina deputatis. 3tia gn loco sacro fit injuria; vt cum aliquo inde furto rapino subtrahatur vel in eo aliqs occidatur, vel stupro committetur. Simonia est studiosa voluntas emendi et vendendi seu commutandi spirale bonum pretio temporali. Spiralis res rplex e: Mere spiralis, aut ex spirali et temporali composita. Illa e rplex: Vel in orne ad humanum intellectum fundatur, vt est scia, doctrina et consilia rerum humanarum. Et sacra est obiectum simonia: Vel in orne ad spiritum Sanctum disponitur Sacra immediate ad gram Spus S. accipiendam; vt st, Ipsa gra DEI: Dona gratuita: Virtes infusa: Potestas spiritalis tum ornis, tum inrisdictionis; Et circa hanc versatur et constituitur simonia. Res composita ex spirali et temporali quoq rplex est: Nam vel ita e composita, vt spirale principaliter teneat: vt e quadruis Sacramentum Tecta: Consecratio Virginum: Benedictio nubentium; Sepultura: Missa, oratio Vocalis

Cultus Ecclesiastici Praedicat, et alia quæ ordinat ad quæ
spus S. Et circa hæsce versatur quoq; simonia: hæc in con-
dictione annexa: Si absolutè constetur et vendantur non
e modo adiecta sustentationis, vel e modo oblationis, vel
e modo Eleemosynæ, per modum consuetudinis approbata.
Quod constat ex sententia Apli; quis n. pascit gregem, et de
lacte gregis non manducat? Prima ad Corinth. 9. quædam vi-
ta e composita ex spirituali et temporali, ut corporalis propatu
teneat; sic e Castra, cui annexum e Jus patronatus. Item cali-
ces aurei, Cruces, offa Ecclesiastica, temporalia; et circa
hæsce n. committitur simonia, nisi talis res vendi prohibeatur
iure positivo vel canonico. Et hæc de vitijs religioni oppo-
sitis, quos quoq; annectitur Tentatio DEI, qua nil aliud est
quam explorato Divinæ voluntis, potestis, scitæ. Praetermissis
hisce, quæ hoc fit et dol facere ad evitandam pericula,
respiciens solum ad auxilia Divina, quasi experimentum facere
volens de potia, volte, et scia Divina. Hinc si hoc propter
necessitem et magnam utilitatem committat se divino auxilio, faci-
ens tn quod quod ad evitandum picula, non tentat DEUM. Hæc
quia cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum nobis est
residui, ut oculos nros dirigamus ad Numen Divinum. 2do
Paralyp: cap. 20. Unde colligi quod homo, qui sine necessitate
et magna utilitate praetermittit humana remedia, fidens Di-
vino auxilio, tentet DEUM; ut si qs in alto locatus constitutus
posset habere scalam, et se emitteret deorsum, committens se
Divinæ protectioni: Et hæc de Religione, eiusq; caus, actibus
contrariisq; vitijs, breviter dixisse sufficiant.

CAPUT XLI.

De Obedientia, observantia et Pietate.

Obedientia è virtus disponens hominem ad promptè et delectabiliter implendam voluntem superioris expressè aut tacitè præcipientis: Obiectum igr obediæ est superioris præceptum expressum vel tacitum cum intentione obligandi. Vel è voluntas superioris præceptiua eorum, quæ sit de genere licitorum et honestorum, et ad quæ potestas superioris sese extendit: quæ et cæa cùm potestas superior seu superioritas sit triplex: Vna spiritalis, quoad regimen Ecclæ et Aliæ salutem: Altera Temporalis politica quoad regimen Reipub. Tertia temporalis œconomica quoad regimen propria domus et familiæ: Consequens è, vt Prælatis Ecclæ. Papæ, Episcopis. Sacerdotibus, et alijs superioribus Eccle, siasticis, in spiritalibus necessijs et ad æternæ salutem pertinentibus obedi, endum: Reipub. vero præsidibus in temporalibus ad publicum bonum spectantibus: œconomicis denique superioribus, nimirum parentibus Tutoribus et Curatoribus in hisce quæ spectant ad dispositionem rerum familiarium; et sic cuique superiori obediendum è in hisce, quæ ad suam superioritatem spectant, atque adeò, vt etiam discipulo, et malo. Vnde D. Petrus 1ª Epta cap. 2º vers. 18º Servi estote subditi in omni timore Dñis vris non tm bonis et modestis, sed et disculis. Ratio in promptu è; quia DEVS in Magistratu Divina sua Maiestatis, potiæ, prudentiæ protectionis et Vindicativæ suæ iustiæ, necnon remuneratiuæ signa, epta et imaginem impressit. Dixi notanter (expressè vel tacitè et non simpliciter volentis.) Nam sicut non tenemur eia velle, quæ DEVS vult, sed tm ea, quæ vult præceptiuè; sic et quidem multò minus in oibus, quæ superior vult, tenemur obedire, nisi ea, vt fierent, expressè vel tacitè præcepit; Et sic voluntas superioris non è regula nostræ voluntis absolutè, Sed tm comparatè: quæ includit præceptum, vel quæ è præ,

ceptiua

ceptiua. eig, quod est de genere licitorum ac honestorum.
Obedientia sumitur quandoq; pro executione cuiuscuq; quod
est cadere sub præceptum, ex quacuq; intentione procedat;
et sic sumpta non est specialis Iustitiæ potialis pars, sed gene-
lis virtus: quia non respicit speciem obiecti seu præcepti ratione:
Obediam commendat Apostolus ad Rom. 13° hisce verbis; Omnis
Anima potestatibus sublimioribus subdita sit; Non enim est potestas
nisi à Deo, quæ autem sunt à Deo ordinata sunt: Itaq; qui
resistit potestati, ordinationi Dei resistit; qui autem re-
sistunt, damationem sibi acquirunt. Et hæc de obedia.
Observantia est virtus, per quam cultus et honor exhibetur
personis vel in potestate vel in dignitate, vel in virtutum
excellentia constitutis. Unde Ecclstes. 4to Coram Magnate
humilia caput tuum. Consonat Seneca in Epistis: Si Consulem
video, aut prætorem video, ora, quibus honor haberi solet, fa-
ciam, equo descendam, sedens assurgam, caput adaperiam,
semita cedam. Unde quoq; Reges et Superiores cæteri quatu-
vis maiori debita reverentia honorandi sunt; non quidem abso-
lute sed respective ratione habita ratione ad potestatem et officij
excellentiam in illis residentem. Vel ad dignitatem totius
Reipub, et communitatis, quam repsentant sto Eth. cap. 3°: Ratio
in promptu est: Nam negari non potest Magistratus dominus et
defensorem ac subditorum corporum, vitæ bonorum, famæ, existi-
mationis, et judicatis defensorem, necnon maleficiorum cultorum,
quæ dona à Deo in ipsum collata agnoscenda et veneranda sunt:
Certo n. in hisce Magistratus typum Divinæ potiæ: Maiesta-
tis, Gloriæ, Imperij, providentiæ, Curæ, protectionis et Divinæ
Gubernationis, quod potissimum apparet ex ijs, quæ illi officio

annexa.

annexa et cõnissa st: Et hæc de Observantia.
Pietas ex observantia tanquã matre exsuitur: Est ẹ virtus
disponens hominem ad cultum et honorem parentibus, sangui-
ne iunctis, geniby et amicis nris exhibendum: Propalitez pietate
colendi st Parentes; quia sint principium essendi. Unde Eccltici
7° Honora patrem et matrem tuam, et geniti matris tuæ
ne obliviscaris: memento, quod n, nisi p illos nati fuisses.
Honor parentibus debitus multa complectitur. 1° Honorẽ leve-
rentialem in verbis et gestibus. Unde Eccltici 3° versu 9:
In ope et sermone et oi patientia honora patrem tuũ, et tibi
indictio à Deo supvenit. 2do Honorem obedie ad servitia
et obsequia exteriora. Unde Apstus ad Ephæseos 6to: Filij obedite
parentibus per oia: Hoc n. Deo e placitũ; quæ obedia con-
sistit in duobus. 1° in adimpletione præcepti, ad quã filij semp
debent ee parati: Exemplo Josephi, q Patri patriarcha dnti:
Vade fili, et mittam te ad fratres tuos. Rndit: Ms
pater præsto sum. Genes. 37°. Secundo In adimpletione
cognitæ voltis: Non n. solum debent filij adimplere mãdata
cum percipiunt verũ, etsi non loquantur, modo subdorent,
seu subalefaciant voltem illorum. 3tio Condolentia et sub-
horrationem, nape qn st senes et difficiles. Unde Eccltici 3°
Fili suscipe senectam patris tui et ne contristes eũ in vita, et
si defecerit sensu, veniã dato illi, et ne spnas eũ in virte
tua; quia n sprevit te in virte sua; cũ tu sensu deficeres in
puericia multa maiora pro te sustinuit. Unde quoq Tobias
ad filiũ juniorem: Fili mi, inqt, in honore habebis patrem
tuum omib diebus vitæ tuæ: Memor n. ee debes, qtu passus sit
incomoda pro te in utero suo. 4to Sustentationem et

ali

alimoniâ: Nam filij debent esse memores nutrimenti, educationis, informationis, promotionis, omnium aliorum bonorum, q in adolescentia à parentibus accepere: Hæc et eiusmi si filij præstiterint, plurimis quo à Deo coronestabuntur bonis: Primum n. benedictionem tum temporalium tum spualium à Deo consequtur. Unde Ecclstes cit. 10 Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Dno, et benedictio illius in nouissimo manebit Benedictio patris firmat filiorum domos: Eleemosyna patris tui non erit in oblivione, et in die tribulationis commemorabitur; ideo vita longiori donabuntur: Vti constat Epod. 20: Honora patrem et matrem tuam vt sis longæuus super terram. Ex adverso filij q parentes deshonestarunt, multas calamitates et incomoda adeunt. Hinc Salomon prouerb. 20; qui maledicit Patri vel matri ignominiosus erit et infelix. Item proverb. 30 oculus, q subsannat Patrem et q despicit matrem, suffodiant eum corui de torrentibus: Hinc Absolon Davidis Regis filius, qa persecutus sit Patrem ex querceu crinibus ipsius q plicata pendulus tribus lanceis transfossus fuit ideo Regum cap. 18. Obiter sic Notabis Precepta de pietate erga parentes vltro citroq esse obligatorium, et sic non tm ex filiorum, sed et ex parentum pte: obligat n. parentes ad curam debitam liberis tam in spualibus, quam temporalibus impendendam. Hinc Ecclstes 7° Filij tibi sit, erudi illos, et curua eos à puritia illorum: Filiæ tibi sit, custodi corpus illarum, et ne ostendas faciem tuam hilarem ad illas; Trade filiam tuam, et grande opus feceris, et viro sensato da illam. Pater tenetur ad subsequtia: In educatione liberorum suorum 1° ad nutrimentum: Natura n. docuit oia aiantia fetus suos qratos alere et fouere: Alimenti noe intelligentur, indumenta, medicamenta, et alia quis, q cultui corporis ad viuendum conseruandum homini necessaria;

Non debent tn illos nutrire delicatè nimis et compositè pro more quorundam parentum, q deinde filios suos post adolescentiam transactam sentiunt gtumacos et recalcitrantes. Unde Sal. prouerb. 29° Qui ab initio nutrit seruū suū delicatè, postea sentiet eū gtumacem. Consonat Deuteronomij 32° Ingrassatus è dilectus meus et recalcitrauit: Ingrassatus, incrassatus dilatatus. 2do tenentur ad informationem rpliis. 3° ad informationem legis nāe et DEI; vpplo Tobiæ et parentum innocentis Susannæ Daniel 13°. Unde Eccltsticus q docet filiū, laudabitur in illo, et in medio domesticorum gloriabitur. 2do ad informationem bonarū artium, quibus se et familiam poſint alere, administrare et gubernare, et necessariae ire etate provecti p medicamenta suffragia. 3tio tenentur ad Correctionem, q pprialiter fit p virgam in filiorum tenella etatula. Hinc Salom. proverb. 22° Stultitia ingt colligata è in corde pueri, sed virga disciplinæ effugabit illam. Item 23° Si percesseris filium virga, non morietur, sed diam ipsis ab inferno liberabis: Ideoq n solo verbo sed et virgis à malo st cohibendi liberi. Heli pater, qa solo verbo et dulciter filios suos correperat cecidit de sella retrorsum, et fractis cervicibus improvisa morte DEo ita disponente interiit: necnon filij sui omnes et vinces ob improbatam parentis indulgentiam ab hoste interepti st 1° Regum, 2do et 4to capitibus. Sit tn correpio moderata et n crudelis, ita vt filiorum suorum exteriora membra fustibus alijsq indebitis corrigendi instrumentis, lædant, frangant, gensusq obstupefaciant, ut ita inhabiles ad officiendum redant. Unde D. Paulus Ephesios 6. Patres nolite ad iracundiam filios vros provocare, sed educate illos in correctione et disci-

plina

plina Dni, ne pusilli animi fiant, et ad Colosens. 3° Patres
ad indignationem solite provocare filios vros &c. qto teneren-
tur parentes ad thesaurizationem, qntu scilt necessitas et status
rei exigit. Vnde Apls 2ª ad Corinth. cap. 12° Non debent filij
parentibus sed parentes filijs suis thesaurizare, ne habeant oc-
casionem furandi et sese precipitandi ad varia scelera. Sanctas
n. multa nata docuit proverb. 5to ad corporis et honestatis
presertim filiarum custodiam. Unde Eccles: dicit: Filia
tibi est, custodi corpus illarum, à macula, corruptione, et inhoneste;
quia si corpus filiae corruptum fuerit, n tm ipsius honor, sed
et totius familiae diminuitur, vel veriq totq potest: ita,
vt postea matrimonio honesto elocari nequeat; et ob id supra
modum cavere debent parentes, ne filias suas exponant gravius
et lascivorum choreis: Ibi n. extenduntur retia demonum.
Dina filia Jacob optima matrem habebat Liam, tm ea absq
ipsius licentia et praesertim ad choreas accessit, à Sychem prope
virginitatis flore privata fuit, magna tm ipsius, tm totius
familiae Jacobea ignominia et contemptu Gen. 34°; Me
audienda est mulierculae dicentes: si filia mea nescia aulice
loq et gallice corricare, nusquam reperiet maritum, sed aetate
redditur obsoleta. O stultam abhorrentem! adulandi verbi
vitium nimis citò addiscunt mulieres utpote nata loquaces et
garrulae: Filia taciturna, verecunda, simplex et honesta
gallicorum more gallicandi nescia magis ad probas aestimatur,
et laudatur et citius in matrimonium petitur, quam loquax, corre-
atrix et dissoluta. 6to ad id, quod doceant liberos pra
sertim filias verecundiam; quia verecundia et reverentia
virginalis est lapis pretiosus et flos odoriferus in virgine,
qua verecundia prisdet in aspectu oculorum, auditu et tactu ve-

recundo

recundo, vt scilt virgines caveant ab aspectu et tactu virorum, et verborum inhonestorum audita: Aves sylvestres et nemorum domesticis puleriores vocantur, vt q̃ manibus non tangantur; quia qtacta semp aliqua puleritudinis aliqua perit: sic virgines sylvestres ⁊ publice n̄ exposita et obvia quaq̃ se tangi non pmittut, honestiores reputantur, choreatrib, qua p tactu plenas honestatis et famae rota amittit.

Septimo et vltimo ad provisionem matrimonij, cu pvenerint ad annos nubiles, n̄ adeo tn̄ maturè, vt qdam faciunt in ano 12°, sed in decimo octavo et 20°. Vnde Sapiens 7° Trade eu viro, n̄ dixi puero, sed viro n̄ cuiuscuq̃ conditionis ⁊ diviti vel magna familia, sed sapienti et sensato: quod si fit, grande opus feceris: Vir n. sapiens tenui supellectile provisq̃ netis familia matrimonio sibi tradita nutriet, quam inens insipiens et magna familia vel magnarum divitiarum. Est go praeceptum vltro citroq̃ obligatoria.

CAPVT XLII

De Veritate.

Veritas vt e pars potialis justitiae, est habitus seu virtus moralis, qua hoo disponitur ad ondendu et demonstrandum alijs vita et oratione tale, qualis in se e: ea in se ee affirmans quae inst, neq̃ maiora neq̃ minora Ethes lib. q Eth. cap. 7 Dipi (vt est pars) vt intelligeres veritem hic a nobis n̄ definiri oratione, litera, qns e Entis cu eo, qd Enti positive competit, sed spealtr, qns vtt e ps quaedam potialis justitiae; potialem aut justitia pten ee ex raoe sequtibus approbatis: Nam vt justitia e ad alterum; sic veritas ad pxm: Deinde vt justitia circa rem alteri debitam versatur: sic veritas circa veri manifestationem, quam moraliter praxo

nro jure moralis et naturalis debiti debeng: Cog nse, vt justa agitem in debito ad rem creditam gstituit; sic veritas signa exteriora rebg in aio nrg existentibg adequat. Definitur itag vti est pars potialis justitiæ annexa: Dipi habitus) vt dinoscerem veritem hanc moralem, à verite tam Metaphysica tu Mentis, q̃ pnt absq habitu gsistere: Nam vel Entis cum suis propis gformitas (quæ est veritas Metaphysica) vel geptus necnon judicij ad rem Mentis gvenientia (quæ est veritas Mentis) id e conceptus vel judicij) absq habitu reperitur. Dipi talem qualis in se est) tu vt gpriu obtu, tu essialem diffra, qua ab alijs virtibg seiungitur, notarem: Essialis itag huig virtis diffra n consistit in simplici verborum vel factorum ea ijs, q in aio nro reconoscing gformitate (aliogn ois enuciatio, vt qdcuq hois factu epterig ab animi gscia dissentiens eet vitiosus actus gtra pserte virtem susceptus (quod falsu e et absurdu dicere; vt ptt Epto falsi testimony gtra pxm prolati, quod virtuti pserati n repugnat) Sed in demonstrave, qua qs n aliena facta vel dicta, sed ppria) ea, q proprij sui corporis vel animi habitudinem attinguntur, inee vel non inee, vita et oratione, in hoim societate declarat. Hinc qverg e in pactis rebusq gendis seu gmutandis aut in ijs actibg q ad justitiam partarem ptinent; verg qdm de verite justitiæ partaris, sed n verite, de qua hic sermone inducing; ea veritas ad justitiam partarem ptinens n versetur circa ea, q in aio nro, sed in rebus, quæ extra aium gstitute st teste Arte cap. 4. q. Eth Ibi n solu we eo Sc Unseq falsu testimonium gtra pxm coram judice protulerit, n peccat gtra hanc veritatem, sed gtra partarem justitiam; quia falso gtra pxm testimonio non gpriu bonu vel malu in aio nro gstitutum sed alienu dictum vel factu declarang. Unde Arte q. Eth

cap 4.

cap 7° Medius ingt et pfectus vir est, suissemp qsimilis verao
est et vita et sermone q. dictis et factis, ea in se ee qformas,
q insut, nec maiora, nec minora. Hinc quoq; huiq virtutis pro,
prij actus et effectus e, vt qs vel sermone vel factis epliciby
in qgressu horum talem se ondat, qualis revera in aio, vel erga
seipsu, vel alium quemvis qstitutq est: Vnd quoq falsu testimo,
nium, quo qs se talem, qualis in se n e, ondit huic virtati con,
traveniat, cu ipsiq essia et obcto repugnet.

Veritati q opponitur vitia: Mendaciu, similao; Iactatio
dissimilao. Mendaciu rplr sumitur: Gnraliter et spialr: Gna,
liter pro Enuciatione epterna qscia vel rei, quam enuciat
repugnante, cu intentione tn fallendi seu falsum dicendi:
Et sic gnraliter acepta comprehendit quodvis falsu testimoniu
et omne falsiloquium qtra mentem emissum tanqua species,
qua opponitur n veritati, de qua hic sermo suscipitur, sed
vel veritati, quam partaris justia epigit, vel veriti moali
in gnre acepte. Veritas moalis in onre acepta e mentis
enunciatio, qua enuciamq id, quod vel qscia vel rei à deptra
est qforme cu intentione veru dicendi: In mendacio gnraliter supo
Notanda st 2° Maale et formale: Maale e falsa Enuciao
frale ipsa intentio fallendi: Ep pte illiq dr mendaciu maale
ex pte huiq mendaciu frale: Illud e cu qs illaesa conscia falsu
enuciat, quod putat ee veru; quod n e peccatu vel vitium; quia
stat, vt qs falsu dicat absq intentione fallendi: cu vt qs inten,
dat fallere seu falsu dicere, tz qtingat, vt id, quod enuciat
verum sit, et est spr gravitu cum vitio. Hinc collior que,
piam mentiri poe vera dicendo, si nz intendat fallere seu
falsu dicere qtra consciam ob duas rationes. 1a est quia
huiq mendacij actq qpredendit suu obctum, quod e respectu

conscia seu mentis fallentis oratio; Et fram suam seu Essiam, quod est intentio fallendi; quarum gintrectione mendacium mora-
le perficitur. Ad 2da ratio quia loquela est data et ordinata à
Deo in eum finem, vt conceptus mentis sine fraude demang:
Nam n. dissonum et inconveniens est, vt aliqs voce signet id,
quod mente non concipit: Hoc n. est pervertere ordinem naturæ, qua
veritatis sit studiosissima imitatrix vel veri ipsa veritas.
Hinc quoq Artes 3° Cap. libri 1. de Interpretatione: Voces
inqt sunt notæ earum rerum, q in ano sunt passiones: Mendax
aut hunc verborum ordinem destruit, p vertit voces suas significa-
tione quasi suo fine & bono privat. Unde quoq colligitur, vt qs ve-
rum male dicat, non semper necessum est, vt dicentis oratio æterna sit
rei abiete et enunciata qformis, sed sufficere, ut non sit mentis
judicio et assensui contraria: Hinc tritissimum illud: Mentiri est
contra mentem eloqui. Unde si aliqd oratione deprehendamus, quod
Conscia nra verum credit, non mentimur, tamen res enunciata sit falsa.
Mendacium ita in genere acceptum triplex est; Vel iocosum, quod
cum commodi tm citra damnum pximi efertur; Vel officiosum,
quod emittitur, vt pximus iuvetur citra tm alterius iniuriam et
damnum; Vel pernitiosum, quod in alterius damnum prohibente justitia
admittitur; Quodvis mendacium peccati vel vitij rationem indeit,
quod ep se et genere suo malum, p se improbum et vituperabile.
Verum p se probum laudabile, et veritati consonum sit q Eth.
cap. 3° Unde Ecclesiastes cap. 7° Ne velis vti mendacio vllo:
Nunquam vi possit frequentia illius: Hinc non tamen mentiri est pro bono
et utilem Reipub fine, cum non sint facienda mala, vt bona eve-
niant, Ad 2do ad Rom. Unde quoq D. Aug. Mentiri inqt non licet
neq pro Dei laude. Nec obstat, quod aliqn pbi et justi viri
p bono vel Reipub vel pximi citra damnum alterius mentiti, vel

à Deo vel ab alijs ob factum cum mendacio piectum laudati fuerint
Septo obstetricum Aegyptiacarum Exod. 1. Vel sanctissima Matro,
na Judith vidua: Nam sancti et justi pnt peccare venialiter
et ita mentiri jocose vel officiose servata sanctitate, eaq integra
seu illesa pmanente; cum veniale peccatum sanctitati n sit gnium
vel oppositum, licet ab eo diversum. Hinc tres cohaerent veniale
peccatum et sanctitas: Nec laudatur iustus alterius comodi gratia
di caa mentiens ep eo, quod mentitur sit, sed ob bonum affectum,
tis ipsi cohaereat mendacium: Et hac de mendacio in genere septo
Mendacium in specie septum, qns presenti virtuti opponitur falsi,
loquium seu falsa enuntiatio, qua qs se alium demonstrat, quod in
se ipso sit constitutus cum intentione decipiendi. Falsa Enunciatio
sic intelligitur ea, qua vel gscia tm vel rei à dextra seu enunci,
ata simul sit difformis: Et hac de 1. vitio veritati opposita
Sequitur tam, qd est simulatio: Similare. E falsum externa rei spe
seu imagine tegere, vel rem absentem per exteriora facta
quasi praesentem ondere et exhibere. Hinc simulatio in genere nil
aliud est, quam falsa et ficta rei absentis n p verba: Hoc n. E
mendacium, sed p alia exteriora signa quasi presentis exhibitio, qua
aliqn E bona, aliqn mala. Hoc loco aut simulatio E vitium veri
tati oppositum, quo qs p exteriora facta exterius ondit aliud in
se ea, quo n inest cum intentione gtra legem decipiendi, velut
cum masculus incedit vestitus amictu muliebri, vt factum impbum
admittat; vel si pauper opulenti speciem exteriori corporis cultu
ipse ferat alterius decipiendi caa. Dicit notanter, iniuste
qa aliqn tam simulatio, quam dissimulatio n E gtra iustitiam.
Unde D. Aug. supra Josue cap. 10. cum iusto, inqt, bellum suscipit
à pte, ut pugnet qs, aut ex insidijs, nihil interest, inqt ad justitiam:

Hinc

Hinc quoq illud Friderici Imperatoris dictum: Nescit regnare, inqt, q nescit dissimulare. Consonat Cic lib. 3 Epta q. 1 et
propes inqt ad effu gaudiorum suorum veniant, multa simulent,
oportet, invitiq dissimulent et qdem cum dolore: quita rdo ofic.
asserit ep omni vita simulationem, dissimulationemq tollenda esse.
Sunt go simulationes et dissimulationes n spr improbanda, nisi velimus
Ciceronem sibi cit. locis qtradipisse, assere. Ad simulationem tam
ad ons referetur Hypocrisis tanqm species: Est n. vis hypocrisis
simulatio, non qtra; qn n. vir justus se peccatorem simulat, hy-
pocrita n agit, qa hypocrisis pprie accepta e simulatio, qua
peccator psona justi et pbi viri p epteriora justitiæ signa
fallacia atio simulat; Et ita e sanctitatis falsa simulatio
Jactantia quoq spectat ad simulationem: oppnr n. veritati per-
cessu; cum sit vitium, quo qs verbo plus de se, quam d appareat,
enuciat vana gtia cupidate illecta. Hinc Artes 4 Elb cap 7.
Arrogans, inqt, appellatur is, q sibi res magnas et sclaras
vendicat, cum n insint; vel maiora, quam insint. Dissimulatio
simulationi qtraria est Artes cit. to: Nam simulamq ea, quæ n
insunt, dissimulamq, q insunt. Hinc dissimulare in omne nit
aliud e, quam p signa epteriora occultare ea, q sibi inne re-
cognoscit; et ob id dissimulatio e rei psentis et inepistentis
falsa occultatio vel negatio falsa. Dissimulatio in spec supta veri-
tati oppnr p defectu: Est q vitium, quo qs de se vile, quod in se
revera n recognoscit velut sitissimus, ne aliquid cogatur pauperibus
sub venire seu pauperem dissimulet. Vel quo qs aliqd de se magnum
q tn in se revera pcipit epternat vel negat velut si doctissimus
se negat ea doctum. Consonat Artes cit. to Dissimulator e inqt,

q

qui quæ insuit, negat inee; aut epteruat factis vel dictis falsum præ se ferens.

CAPVT XLIII

De Liberalitate, eiusq; officijs; gtrarijsq; vitijs.

In liberalitate ratio Justitiæ includitur, qa liberalis alteri id, quod iure debiti moralis suum ē, reddit; et ob id liberalitas velut pars potialis ad Justitiam pertinet. Notanter dixi (debiti moralis); quia id, quod liberalis pstat, n vt debitum legale, sed vt debitum morale; et sic nullo iure necessitante, sed tm ep quadam honestate morali debet. Illig membri ratio; quia lex acceptori nullam vel actionem, vel epactionem, cuig vi liberalis ad eig, quod accpit, pstatem, p iudicem coaat, concedit: Huig membri ratio; quia lex naalis pertim Dana Caritas pcipit et suadet, tg necitate coactionis nos n impellat, vt bnficijs pam gdeceremq, pertim pauperes. Hinc Isaias 58° Frange esurienti panem tuum, egenos introduc in domum tuam, cum videris nudum, opis eum: Lex aut, q sit justitiæ regula nt pcipit faciendum nisi sit Reipub, vel alteri tatione quadam debitum.

Liberalitas definitur virtute, per quam ad simplicem absolutam et directam pecuniarum mrarum donationem rem rationis regulam disponimus. Dixi pecuniarum mrarum ob duplicem caam; vt notares liberalitatis obctum, quod ē pecunia, cuig noe nō tm numus signatus, sed oes res tam mobiles, quam imobiles, tam iura, quam corpora, atq adeo oe, quod auro vel argento vt numo estimari illiging. Hinc quog pauprimq qsq operum suarum pstare liberalem se ordere pt, cum opa et labores numo sint estimabiles parabiles, vel equalentes, vel aliquando pciosiores: 2do pt notares liberalitatem circa ea tantum occupari, quæ iure dominij vel possessionis vel iusta obliga-

tionis nra ee dnr, et n circa aliena bona. Dipi donaoem
vt notares liberalitatis finem et actu ppriu fore donaoem,
prudia tn sale gspersam. Unde q ex suis aliqd dant, vt maig
vel aequalem recipiant, actu liberalitatis non epercent; sed
gtradg pmutaois: Intentio n. dinguit hoiu actus. Dipi sim-
plicem, vt notares eu, q donaverit aliqd, vt penset bnficia
accepta. vel sub alia quamis caa sese non ondere liberalem,
sed vel gratu, vel aliu ex quamis gentem. Donao n. remu-
neratiua n Actus liberalitatis, sed vt gratitudinis vel alig
alig gtractus: Explo donaoum, q fiut nuptiaru caa; vt sunt
dotis gstitio, et donao pp nuptias: Simplex donao e jurisgsul-
to definitore, q ex mera liberalite nulla sub caa in aliam
gfertur. Dixi (tam raois regalem) vt notares Efficam libera-
litatis, q n simplte in donaoe simplici, sed in ea, qua sit de-
biti circastys vestita gsistit: q ui n. largitg fuerit ut maxe
ex suo neglecta debitaz circastiare una, p liberalis hominis
ptes, sed vel pdigi, vel alig alig inconsiderati datoris culpa
sustinebit. Potissima circustia in epercitio libertitis observa-
da est persona Motg: gntas et finis: Personaz noe illigo da-
tem et accipientem; Dans sit eig, quod dat Dns habensq bono
suoru libera administraoem: Hinc Senior Tobias ad filiu
cap. q Ex tua substia fac Eleemosynam et facie tua noli
avertere a pauper: Hinc liberalitis actu n epercent, sed potig
furti, Ancilla et familii pauprib pane frangentes domino inscio
et invito applaudente Sal. p verb. 3 Honora Dnu DEUM tuu
ex tua substia. Accipntis noe gtinet is, cui raoe et lege non
refragantibg largiri ts: Et n. non quis donare, sic n cuiuis
ts accipe. Hinc Eccltsti 12° Si bnfeceris, scito cui bnfeceris, et
erit in bonis tuis multa gra: Benefac humili et n supbo. Concor-
dat Sere. lib. q de bnficijs: Eligd mgt virum integru, cui dem, memore

gratum, alieni abstinentem, non auarum, non tenacem.
Hic tu obserues n tm paupibus, verum et alijs quantuuis diuitibus
suadente tu honestatis ratione dandum esse: Constat n. ex historijs
et quotidiana experientia. Reges aliorum, regum liberalitem non
ignorasse, sed regaliter sensisse; Sic Iacob Esaiae fratrum prepem p quam diuissimum condonauit Genes. 33°
Modo, quem liberalis obseruet, gsistit in eo, vt prompta cita, benigna
et hilari vultu accipientes sua liberalitate gpendat. Diai citat. Ita
testante Senec. lib. 2° de beneficijs; Munus, quod diu int mang dantis
hesit, ingratum est, cum ipsa cunctatio testetur datorem aegre munus
dimisisse, nolenterq; tribuisse. 2da ratio quia pmolestum verbum
onerosum et cum demisso vultu, rubore suffuso dicendum est (Rogo) Hinc
veteres dicebant nullam rem charis gstare, quam q pibus empta sit.
Unde quoq; Sen. cit. to: qui tormenta rogatoris sua remiserit, mul,
tiplicat munus suum. Dixi (hilari) quia Hilarem datorem diligit
Deus ad Corinth. 2°. 3tia ratio; quia in omni dato seu munere
n des tristitiam verbi mali: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic
et verbum dulce melig omni dato Ecclesiaq 18°. 3tia ratio quia
aspitate verborum beneficia in odium adducuntur teste Sen. cit. to
Hinc Fabius ferrumq; beneficium ab hoc aspo et duro datu talem
lapidosum vocabat. Vltima ratio quia magis Equo animo feringt spem nram
praecidi, quam trahi Sen. cit. to: Et hac de modo dandi; Sequitur
quantitas, quantum liberalis largiatur eppressit Sen. cap. 4° hisce
verbis; quando potueris, ita est misericors; si multum tibi fuerit,
abundanter tribue; sin exiguum, libenter impturi stude: Ratio 2. mai,
oris libertatis n gsistit in eo, quod qs, sed in affectu seu benvola
voluntate, qua qs dederit, quod quoq; ope pro Tempore occasione gpenerit
vt gstat Luca 21° Egreto vidua, quae 2 duo minuta tm in Gazo,
phylatium misisset; tm Christi testimonio dedicabatur liberalior
omnibus diuitibus magnifica munera ad templum offerentibus.

Ratio

Ratio Christi est hæc; quia illa DEUM honorabat ex ea voluntate, vt totam substiam suam offerret; illi verò gtra ex ea solâ voluntate et aio, vt vel centesimam vel millesimam tm, et ita suarum facultum ad vitæ sustentaoem non retinuit, et ita ptem superflua ipsis DEO dicarent. Consonat Artes cit. to Est ingt liberalis valde gratuitum in dando, vt sibi minora reliqua faciat. Nam liberali gvenit sibi suisq; comodis ning gsulere; sed ex facultatibus ois ponderanda liberalitas est; Neq; n. ex numero bnficiorum, quæ dantur, sed ex ai habitu eius, q dat, ois spectanda liberalitas. Quamobrem nit gsibet liberaliorem ee eum, q minora gferat bnficia, si ea minoribus, quæ sup, ptent, copijs largiatur. Hæc Artes. Neq; et absurdum fuerit ex prædictis colligere vnuquisq; eo pauperiorem fieri, quo eptiterit liberalior; quia liberalissimus qsq; sua non custodit, et vt pam innet, in DEI laudem ois facultes effundit. Epopto multos Martyrum. Hinc quoq; accusatur fortuna, quod minimè locupletes et copiosi sint ij, q si divitijs ditissimi. Artes cit. to. Ex dictis et artis locis certè sequitur liberalem liberalitatis terminos n excedere, si p donaois legitima modum totas facultes largiatur: Dixi tn notanter (legitima) quia donao raoi vel legi civili repugnas n cadit in liberalem soiem, qualis donao est eorum, q in dispendium creditorum vel liberorum donaoe imprudenti vniversa sua bona alienant: Et hæc de qntate liberalitis. Finis ob quem liberalis libalitis offa epercent est ois vel honestatis vel mia et n vana gta ratio Matth. 6to Cum facies eleemosynam, noli tubam canere sicut Hypocritæ faciunt. Concordat Artes 4. Eth. cap. 5to Virtuti n. actiones ingt gsentaneæ et pclaræ sint, honestisq; caa gerantur Hinc fornicatores, quamvis ea proprijs bnficia libidinis caa in pellices gferat, adeo non promerentur liberalitatis nomen ac laudem, vt scorto famam suam prostituat, cit locis ij. Officia liberalis hominis, vt ex discursu prædictarum apprehendere

licet

Tertio, est, vt pecunias pro facultatibus atq; in eas res, q̃ honesta
sit, neq; passim, neq; cuiuis, sed dignis et qn oportet libenter
non gradate diffundamus Ates cit. to. Nam officium est accipere
et pecunias Epicharum in circumstantiarum observata ratione ob sequentes
rationes. 1a Nam liberali gvenit accipere in eum finem, ut ad larg
iendum ipsi suppetant copia q. Eth. 1o. Ratio ratio quia is, q
a nemine quam accipere velit, timet align futurum, vt ho
nestatis, fortis et ipsig liberalitatis ratione ad largiendum ipse coga
qui aut honestas largitiones exhorrescit aurei animi ondit
argtm. Tertia ratio quia omnibus et passim accipere avaritiam redolet;
Ergo observatis debitis circumstantiis accipere est liberalitatis pars.
Vnde Iurisconsulti sub tit de officio proconsulis Vetus inqt pro
verbium est, neq omia neq quoniis tpre neq ab omnibus; Nam valde
inhumanum a nemine accipere, sed passim, vilissimum, p omia avarissimum
Liberalitatem potius et magis gvenit, vt largiatur, ut accipiat, ad
phr 1o; quia virtus magis et Iustitia pprium est beneficia in alios offere,
quam ab alijs accipere, quaq recta et honesta sit facere, quam turpia
non omittere; sicuti virtus magis in agendo, quam in patiendo con
sistat q. Eth. 1o. Vnde dantem honesta et praeclara, accipiente
vero non turpis cognitatur actio. Ratio phr quia difficilius est dare,
quam accipere: Sunt n. qsq ning sape profundere solet, quam alienum
accipere cit. to. Tertio phr quia beatius est dare, quam accipere. Actu 20.
Hinc quoq largiendo non vero accipiendo homines Dinorum gram ning
merta valoare distichon.

Munera crede mihi placant homines Deosq;
Placatur donis Iuppiter ipse datis

Liberalitatis species sunt Eleemosyna et religiosa circiles et polyti
ca donationes, quae vel inter vivos vel alia quavis rotte: vt
legata, testimenta constituuntur. Liberalitati opponuntur duo vitia
Avaritia et prodigalitas. Illa sumitur rpter 1o pro voluntate vel

habitu

habitu accipientis, acquirendi vel retinendi illicite; talis avaritia n̄
opponitur liberalitati, sed commutativa justitia, q̄ unicuq̄ quod suū ē,
reddit. Hinc Artes cit. to. qui n. mgt maorā à ōbus et q̄ nefas ē
eripiunt; ḡ n̄ avari, sed scelerati et iniq̄ st habendi: quales st
Tyranni, Impiorū invasores, q̄ civitates oppugnant et fana tēplaq̄
diripiunt; qua sagacē avaritia ḡprehendit usurarios, fures, la-
trones, raptores, et quosvis alios, q̄ alienis inferūt mānq̄ bonis.
Rdo mo accipitur avaritia pro inordinato appetitu pecuniae re-
tinendae et non distribuendae, quamvis tit. justo accepit, et qua-
qs n̄ eocat: Et talis avaritia opponitur liberalitati per de-
fectum in largiendo, et ratm hunc sensū in avaros nūerū non
adleontur raptores et usurarij, sed tm ij, q̄ nūmorū suorū plus
justo amatores et tenaciores st; quā vt eosdem p̄ ōris, loci,
psonarū et recitis raōe exponant; quiq̄ sequtibus pverbijs ob-
noxij st. Totū et est avari, quod ht, quām quod n̄ ht. Ste frustra
ht, q̄ n̄ utitur, cumini sector. Avari duplicis st gnris: quibus-
dam n. ta alte avaritia insidet, ut ea neq̄ vivi neq̄ morientes
deserant; quidā v̄ ōtra, vt st, q̄ vivi nil qcq̄ largiti sunt,
sed morientes facultes suas testamento vel quavis vltima alia
volte alijs relinquūt, de quibus Seneca: Avarq̄ nil raōe, nisi cū
moritur, facit.
Prodigalitas opponitur liberalitati p excessū in dando, qa pro-
digus in retinendo deficit, et ꝑ dando excedit: Hinc definitur.
vitiū inclinans hoīem ad dandū inordinate ꝛ. absq̄ caa et raōe
alijsq̄ debitis circastijs regulatis. Prodigalitati studiosissimi st
st juvenes ob rplicem caam. ꝛ quia ea, qua obliquriūt, suo labo-
re et diligentia n̄ coparārūt, sed parta à parentibus accepunt
rda caa, quia nescij st egestatis, qua gravissimū malū est pser-
tim Senectutis: Vnde Diogenes interrogatus quidnā oium
rerū ēet miserrimū: Rdit Senectutem inopem. Simplex avari-
tia simplici prodigalitate est prior ex sequtibus rationibus;

ja est; quia prodigalitas liberalitati est gsimilior. Ita qua
auaritia est malu insanabile. Ethes lib 4° cap. 1° Sta qua
prodigalitas plurimis prodest, auaritia v° neq auaro neq alys
Hinc Ecclesiast. 6ta Est aliud malu, quod vidi sub sole et qdem
frequens apud homes. Vir cui DEVS dedit diuitias honorem, et nil
deest vitae suae ex omib q desiderat; Nec tn DEVS tribuit ipsi
potestatem vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud; hoc
vanitas et miseria magna e. Dixi notanter (simplex auaritia)
quia gtingere pt, vt auaritia ab omib alys vitys separata sit; pro-
digalitas v° cum multis, puta vel cu libidine vel cu luxu giuncta;
et ob id auaritia simplici prodigalitas deterior. Vnde notes
vtriusq malitia indicari et gferri rdm qntatem et qltatem vitio-
rum; qbus illa vel hac copulata sit; et hac de Liberalitate.

XLIV

CAPVT XLIV

De Magnificentia

Magnificentia est virtus in sumptuum magnitudine circa
res magnas et praeclaras pro honore vel comunitatis vel DEI
decorem seruans 4° Eth. cap. 2° Obiectum igr magnificentia
est opus magnum, arduum, factibile; Essia v° ymptitudine et
facilitate ad subministranda pecuniarum sum; per qua eiusmi
opa ardua fiant, absoluantur: Eos noe differt à liberalitate
qua versatur circa comunem pecuniarum vsum circa facta me-
diocria et priuata, n publica. Illa n. pecunia et qdem magnam
in opa splendidiora, rariora et publica intendit: Hac gtra;
Ex quo sequitur magnificentiam supponere liberalitatem, n gtra;
qui n. nescit pecuniarum vsum comunem moderari circa medio-
cria, non poterit magnam circa difficilia et ardua. Ita ratio
quia maior summa includit minorem. Vnde omis magnificus est
liberalis; n tn gtra. Ethes cit. to; Ita magnificentia honorati
et magnifici viri est aedes splendidas diutius duraturas, ciuitates
vniuersitates Ecclias exstruere, vel exstructas ditare, ditatas

conservare, ruinosas reponere, ludos publicos instituere, epuli apparatu adornare, desq; sumptus non sui cãa, sed ad gloriam DEI vel ad utilitatem et splendorem Reipub. gserunãdu, ad res magnas, n parvas et viles proportionalter et qdem liberter laxiter pro tpis, persona, loci ratione impendere. Unde sequitur pauper magnificentiam non excolere, eoq; noe magnificum dici non posse. Nam in oib; videndum est n mo, qualis is sit, q agat, sed et, quales ipsi suppetant ad efficiendem facultates, sunt demu ad res, quae suscipiuntur, accomodanda: Hinc pauper, q sumptus splendide facere conetur, stultq habetur auth. Arte lib. 4. cap. 2. Hoc n. illigendu est raõe actuu exteriorum, n v habitq interioris animi spectata habitudine et propitudine. Opposita magnificentiae st sordida parsimonia seu parvificentia et luxus. Illa hoem qtra statq sui, psona, dignitatis et facultatu suarum amplarum rationem à sumptuu in res erogãdorum sclaras magnitudine arcet et submouet. Sordidi itaq; hominis e in omni re à decore abee: Cu magnos sumptus sustinuerit in epigno or decori cu magnos suptq cuctando exponere, qua raõe minimo sumptu qq; effici poiunt nimis subtiliter et restricte ponderare. Arles cit. to. Hinc eiusmi sordidi hoes sequtibq pverbijs st obnoxij cum minimo sector patroclo sordidior: Fuit aut Patroclus tanta parvificentia et parsimonia vt nuq; vsus fuerit balneo. Alterum magnificentia et qdem per excessu oppositu vitiu est luxus seu insolens qsumptio, qua sumptus maios facing in res parvi momenti vel inutiles, vel illicitas; et qua pter modu splendore affectang n publica honestatis, sed diuitiarum ondendarum vel vana ola cãa vel comodi nri solig amore pertracti. Hinc magnificq n e, q splendido apparatu vel et nuptiali epcipit

gnuas

gratias sua symbola numerantes et persoluentes. Artes cit. to
Ex iam dictis considerantibus clare, ~~ptt~~ magnificentiam et libera-
litatem non spec sed tm accidente. Iam magis et minus inter
se differre ob rationem sequentem: quia utriusq obiecta et oppo-
sita vitia sit eadem, tantum differunt maiori vel minori ente-
te, diuersisq noribus speciem non variantibus et constituentibus

CAPVT XLV.

De Gratitudine et Ingratitudine.

Gratitudo est virtus inclinans hominem ad benefactoris beneficium ac gratam acceptam, dispensandam. Vnde gratitudinis obiectum et causa materialis est beneficium acceptum et referendum. quod Arist. definitione. lib. 2. de beneficijs nil aliud est, quam actio benevolentiaq tribuendo in re, quod datur prona et sponte sua pata; quod consistit non in eo, quod datur et fit, sed in ipso dantis et accipientis animo ob rationes sequentes. 1. quia beneficium est bonum morale, vel actus liberalitatis; quod aut datur vel fit per se neq bonum neq malum est morale. 2da ratio; quia aurum, qui parua facta vel data extollit, sordida illustrat, pretiosa dekonestat, et à quo fortuna datur rebus. Seneca de beneficijs. 3tia ratio; quia victima licet auro praefulgeat, non est Deorum honor sed pia et recta voluntas honorantis, cum farreis et vitulis simus religiosi. quare non id beneficium est, quod sub oculos cadit, cum illud dundapat vestrum sit et nostra, sed tribuentis voluntas et animus. Essentia gratitudinis est singularis et spontanea voluntas rependendi, quam accipiens simul vt accipit, verbis et signis exterioribus aperire debet. Hinc Seneca lib. 2. de Beneficijs. Hoc imprimis vocibus agamus, vt voluntas nostra non lateat, sed aperiatur, vt luceat, aut si verba cessent, gestia mordeat et emineat in vultu. Dupliciter gratam acceptam recolimus, aut solum benevola rependendi

voluntate

solte, quæ oes verbis deprouere dbnt, ꝓsertim ÿ, qui in vita
et nouercante fortuna seipsa nequeant respondere; Hunc n'aiq
sufficiū dico. Vnde Sene. cit to. Vis reddere inqt bnficiū, ac-
cipe bnigne; Nam q bnficium dat, tantū velit excipi grate, et
non sibi invicem reddi q̃pia, aliqn bnficiū n fuerit, sed creditū
vel debiti ꝓmutatio. Dem, qn bnfactoris ꝓpriū est, de reddito nil
æquū cogitare, et datum in quæstū mittere. Ergo modo reperon.
de gratia est, qn bnfactorū bnficijs n tantū volte sed re pra-
stita respondeng; Ad quem modum oes tenentur, qbus ꝓ facultes
tū bnficium rependere et referre. Referens th cū cum spiciat
caute, quid, quale, quantum et quo tpre reddat. Hinc Seneca
cit to. ad referendam gratiam opus ē virtute, tpre, facultate
et fortuna. Hinc quoq Ariles 9° Ethic. cap. 2°. Non inqt eadem
omnibus reddenda sunt, sed diversa parentibus fratribus bnficia
tribuenda singulis sua, quæ ipsis qveniunt ratione vt virtutis,
vel familiaritatis, vel vtilitatis. Hinc indocto et illiterato homini
à quo bnficiū prastitū sibi, non est ꝓso accepto mittendū nūs
trariū nec erudito baldeq seu gladio, aliqn quinne in dante
torquebitur proverbium (Amice cani das pathias arenosa?)
quare n est necesse, et pri iden et æquale rdm proportionem
arithmetica reddere, sufficiūt quandoq æquale reddere rdm
proportionem Geometricam. Ita testatur to cit. præsertim si paren-
tibus officia et obsequia pro acceptis ꝓstanda sint. Nam, qquid
egerimus, nil vnquā vel Deo, vel parentibus dignū ÿs fecerimus
quæ ab illis accepimus; cū sint principū et cāa essendi 8. Ethic. c. 13
Ita ratio quia gratitudo vti quoq amicitia id exposcit, quod
fieri potest, non id, qd est pro meriti vel accepti dignitate
et æquitate. Hinc Ariles cit to. qui in pecuniis inqt minuitur
honorem et obsequia tribuat. Ad extremū singulari studio

refe.

referens tpus, q̃ ꝓpensatio bnficij bnfactori sit opportuna et necessaria. Vnde Sen. 3° de bnficijs; Qui festinat ingt intẽpestiue reddere, n̄ht animi grati animi sed debitoris: Ita cap. q. Qui nimis, ingt, cupit citò reddere invitus debet, et q̃ invitus debet, ingratus. Quid ingratitudo sit defio gratitudinis tibi apiet, cum ꝗ̃ eadem sit ratio et scia, tz n̄ idem effm. Ingratitudinis essa sit sententia: Non bnvola et pmpta, sed fastidiosa secretò senotis bnficij testibus bnficia accipere, accepta negare, dissimulare, vilipendere, praesentia non intuerei, ad praeterita aiu n̄ retorquere, futuris inbiare; et sic pro acceptis gras n̄ agere, de reddendo nil equa cogitare. Hinc Sene. de bnficijs. Ingratus ingt, q̃ bnficium se accepisse negat, ingratus q̃ dissimulat, ingratus q̃ n̄ reddit, ingratissimus omnium, q̃ oblitus est. Nam apud illos bene meritorum bnficium ep stat clausum quem int̄ mala conscium: Hic ō nullus gratus fuerit, cui tota bnficium è memoria sit elapsum. Extremum insup ingratitudinis argtm est bnficia adeo radicitus eppeditorasse, vt in bnfactoris pniciem mala qspiam moliatur, q̃ ingratitudo et Deo exosa è. Vnde proverb. 17° Qui reddit, Sapiens ingt, malum bonis, n̄ recedet malum de domo ipsius; et hac de Gratitudine eiusq̃ opposito.

CAPUT XLVI.

De Vindicatione.

Vindicatio in serie ptium potialium justitiae nil aliud è, quam virtus, per quam privatus alteri malum poenae debitè et legitimè vult et infert. Dicit (privatus) ob rplicem causam. 1ª est quia vindicatio rplex statuitur; Vna publica, privata altera. Illa auctoritate fit publica et suscipitur à principe, vel à Magistratu (quibus incumbit publica poena delicta coercere) ad iustitiam distributiuam. et ob id ad hunc locum ptinet, de qua D. Paulus ad Rom. 13° Ipse,

ingt

inqt non est timori boni opis, sed mali: Vis n timere potestatem
bonu fac et habebis laudem ex illa: Dei n. minister est tibi in bonu;
si aut malu feceris, time; n n. sine caa gladiu portat. Hæc fit
auctoritate privata, et ad huc locu ptinet; quia competit privatæ
personæ, vt privata e. Eda ratio est; qui vis irascendi animis hi
a Deo indita est in hunc finem, vt q ea nocumenta a se ppulset
et dispellat. Iam v ira nil aliud est, quam poenæ cupiditas propter
illatum et acceptum malum; vnde privato quoq licet appetere
poenam, qua nocumenti illatorem et auctorem puniat calculo omnu
jurisconsultorum, q asserunt oes leges, omq iura qedere vt
qs vim illatam vi debita repellat, adeo, vt n tm pro corporis, sed
et pro nraru facultum rectia defensione altera ladere, aut prog
interimere liceat. Sunt n. facultes domestica appetentibq juris-
consultis sanguis rerq vt de prima vitæ sanctia fouet et gerrati.
Dixi (malu poenæ) ob caam quoq duplicem, quaru 1a vt not
res vindicationes n obtinere locu, nisi precesserit vis et iniuria,
cum pana sit malu inferendum propter malu indebite illatu. Vnde
si merito ex tuaq culpa ab alio lesus fueris, nulla ratio suadet, vt
vindictam appetas, cu iniste ladens qtra ius nullu sibi damnu
intulerit; eoq noe nullam poenam ladens meretur. Eda caa est,
vt notares virtuosæ vindicationis scopum et metam ee tendere
qdem in malu ladentis et peccantis, sed n simplr et finaliter,
sed pnaliter ad emendationem illiq, vel saltem ad cohibitionem, ne in
malo vlterius procedat, vel ad qetem aliorum, vel ad justitiæ conser-
vationem. Hinc Sene. lib. 1o de Ira. Non, inqt, qa peccatu e puni-
endum, sed ne peccetur amplius; sicdem poenæ finis e vel justitia pro-
pugnare, vel peccantem emendare, vel a peccato impios abstrahere
vel bonos et pios adversq pversoru hoium impetu tueri. Dixi (de-
bite et legitime) ob rates sequtes; quaru 1a quia nisi legiti-
me suscipiatur vindicatio, n virtus sed vitij raoem induit: Fit
aut legitime privata vindicta, si vel a Deo per oraonem, vel

a

à judice, p legitimam accusationem petatur, vt delinquens priuat et à mali illatione desistat vti gstat ex Dauide psal. 82. & 142. Vel si exteriori facto pprio impulsu à nobis suscipiatur, illicita est, nisi rectate impellente. Huiq ratio est; quia DEVS ghibuit vindictam priuatam dicens verbis: Mihi vindicta, et ego retribuam in tpre. Hinc quoq psalmographq psal. 7° Si inqt reddidi retribuentibq mihi mala, merito decidam ab inimicis meis inanis. Huiq 2° ratio est; quia si violentia et iniuria illata nulla mora patiatur, tunc licitum è priuata auctoritate factoq priuato vim illata reprimere, quod constat ex tit. Codicis, qn vnicuiq licet sine judice se vindicare: Et hac de vindicatione.

CAPVT XLVII.

De Clementia.

Clementia vindicationi qfinis, vtpote, q circa poenam moderationem quoq versatur: Estq virtus, per quam à debita poena & vindicta, ad lenitatem cum judicio inclinamq; Vel est virtq debitarum poenarum et qdem justarum moderatiua; Vel Seneca lib. 2. de Clementia definiente. Clementia inqt est potentia animi in potestate vlciscendi: Differt à mansuetudine tanquam effq à sua causa. Mansuetudo n. irae impetum, ex quo crudelitas et poenarum atrocitas exoritur, refrenat; qua refrenatione clementia et poenarum extenuationem efficit; qui n impetu irae à ratione ad puniendum neglecta mansuetudine abripitur, adeo poenas justas è diminuit, vt justo maiores infligat. Pari ratione clementia à misericordia tanquam effum à sua caa seiungitur; cum nulq de poena justa aliqd subtrahat, nisi frig de aliena malo, seu de alterius miseria tristetur. Miseria aut nihil aliud est, quam tristitia in aio nro ex proximi miseria et malis, qbus condolemq, exorta teste Arte 2do Rhetor.

sic dicta ab eo, quod alienis circumgestet miserum cor supalieno malo corruptio et gtristatio alterij. Miseria ē id, quod alicui patitur, gtra appetitu vel naturalem vel sensitiuū vel intellectiuum. Clementia cum misericordia gerit; qa adaque ac ipsa miserdia pxi miseriā ipsentem vel futurā pers tolerā aut minimū iminuere tupit, ḡ nec ipsa mali diminutionem potest p obrticij collationem. Clementia vero p poenarū subtractionem vel diminutionē. Vnde colligis misericordiam gnaliorem ēe ipsa clemtia. Nam ois clemens misericors est, non gtra. Eptremū clementiae in excessu oppositū vitiū ē aspitas, sanitia, crudelitas in expediendis et infligendis poenis capiens delectaoem ex bonum cruciatu, q inhumanitas ferij non bonini est gveniens. Vnd Seneca lib 1° de Clemētia ferina inqt ista rabies est sanguine et vulneribus gaudere, et lib 2° eodem Crudeles st, inqt, q caam puniendi modū non int. Vnde Clemētiae et justiae exptum oia scire, n oia resequi, parvis peccatis veniam magnis senectitatem accomodare, nec poena spr, sed sapius poenitentia peccantis gtentum. ē. Clementiae eptremū in defectu est lentitudo seu nimia indulgia, q ē vitiū, quo affecti a scelerosis nullam delictorū poenā exigimus et ob eas caas, ob quas decet, nugna succenseng, sed dis doloris exptes nulla iniuria ppulsag. quod aut lenitudo seu nimia indulgia sit vitiū facile colligoes ex D. Gregor. d moral. Sit timor, inqt, sed non emolliens, sit ricor sed non expansans, sit zelus, sed n saeviens. sit pietas, sed n plus, quam expediat. Adsonat Artes q° Eth. cap. sto qui inqt ming succensent ob eas caas, ob quas decet, ij stulti videntur, et n clementes; et seruorū n inpernorū simile ē gtumelias et gvitia aequo aio ferre, et in suis negligere: Nec n lentitudo criminosis vtilitem adfert sed ad peccandū ampliorem iram patefacit et istruit. Hinc Cic p Milone. Magna inqt est illa, cebra peccandi impunitate spes: Et hac de vindicatione et

Clemētia

Clementia, quas constat esse virtutes ep eo, qa qbus in rebus nimiu et paru reputur, mijs et virtuti seu mediocritati locus relinqtur, q Eth. cap. 4° Iam v° utriusq virtutis actiones inter nimiu et paru velut eptrema vitia qsistut, vt ep pdictis pt.

CAPUT XLVIII

De Amicitia

Necessitatem et utilitatem amicitie ep seqntibus raonibus depradendo. 1a rao; quia in omni vita ptre, in oi ætate, in utraq fortuna mutuq amor perqua necessarius est; absq ea nulla ciuitas, nulla potestas, nulla societas, nulla denq felicitas qta illa fuerit, vel agri vel conservari pt 8 Eth. 1° Hinc proverbiu natum: Amicq magis necriq e, qd ignis et aqua; Hoc n. proverbio sigcamq neminem fore tam diuitem, tam potentem, qn ipsi opus sit amicorum officijs: Vt n. citra ignem et aqam e constat hominu vita; Ita nec sine qsuetudine atq opera familiarium.

2da rao quia beato opus e amicis 9 Eth. 9° vbi Artes asserit absurdu ee felicem solitariu facere, eiq vniuersa bona amicos non tribuere, quod eternorum omnium bonorum optimu est. Accedit qa quo maior rerum fuerit felicitas, eo maior e hominum invidia, quæ illiq velut inimicissima comes felices a florido statu in miserrima sæpe ditionem detrusit.

3tia rao quia in adversa fortuna amici vnicu et vltimu perfugium putantur. Artes cit. to psertim 9 Eth. 11° Hinc pverbiu e portu e; Vbi amici, ibi pedes: Hoc n. pverbiu monet ad vita humana (qua pluribus casibus obnoxia e) presidiu plus momenti et adimenti habere amicos citra pecuniam, qua opes absq amicis.

Vltima rao quia animantibus brutis mutua conviuendi consuetudine opus est; et proinde amicitia, que nihil aliud e quam

mutuus

mutuis officijs instituta et conservata societas: Ergò amicitia
hoibus multò magis necessaria è Artes cit. loco: Et hæc de secunda, cuius necessitate.
quæ in generalissimo suo accepta siocatur, omnes oibus et singulis amicitiæ
speciebus generis, nil aliud è, quàm benevolentia manifesta indifferenter
inter duos vel plures, ob comunicationem alicuius boni se mutuo amat.
Dixi in generali(simo) vt siocarem amicitiam generatim acceptam n ee
virtutem, cum q venire poet amicitiæ improborum hominum, q quoq
int sese amici, mutuò sese amare dnr 8° Eth. 9°, item 9° Eth 4°.
Dixi (benevolentia) ob 2as rationes. 1a Licet benevolentia simpltr
accepta n sit ipsa amicitia Artes cit. loco; Ipsi tn inest vt ons, et
ob id essialtr genere singulis amicitiæ speciebus. Hinc Artes cap. 1°
8° Eth oportet inqt amicos mutuam fovere benevolentiam, et sibi mu,
tuo bnvelle: In quo to Artes in genere et n in specie tm de bonorum
amicitia loqtur: 2da ratio; quia omni inimicitiæ p se genere
malevolentia: Ergò ex lege generum amicitiæ essialtr genere benevolentia.
Accedit 3a ratio quia experientia teste amicitiam pravi, quàm boni
mutuo se amant, mutua sua pravitate gaudentes 8° Eth. 5° et 8°
quare ois amicitia è benevolentia tz n gtra 8° Eth. 2°. Ite 9 Eth 4°
Est n quædam benevolentia int ignotos vel inter notos, qui amici,
tiæ speculo n st gstricti; deteet n virtuosum hoiem, vt sit eega
quemlibet benevolentia affectq, tz n amicitia.
Cæterùm hic observes benevolentiam ee genus amicitiæ illiq, quàm amore
siquidem ois benevolentia è amor, sed non gtra; cùm amor quoq sit
ad res inanimatas 8° Eth. 5to Non vero benevolentia, q sperta sit ratio,
nalis creatura; amor vero oium rerum coissimq Artes eodem cap. 2do
Dixi (manifesta) quia ois amicitia in comunicatione et compen,
satione reciproca alicuius boni, q Geometrica vel Arithmetica
proportione æqualis sibi, consistit. Unde fieri n pt, vt benevolentia
qua amici sese reciproce se amant, sit latens 8° Eth cap 2 et 5to
Hinc quoq Cts Pois 15to Vos inqt amicos, q oia quæq audivi à
patre

Patre meo, nota feci vobis. Dixi (ob communicationem) ob
sequentes causas. 1ª quia vterq; amicorum ex hac causa amicitiam
inidam colit et alit, vt vterq; ab altero aliquod bonum consequatur.
Hinc Artes 8° Ethic. 13° quid enim est prodest amicum esse quemcumq;, studio
so ditto ac potenti, si nihil inde consequitur quod sibi. 2da causa quia ami,
corum vel vterq; vel alter voluptem, alter vtilitatem, alij honestatem
alius aliud quoddam bonum, cuiq; indiget et quem ex eadem amicitia
sperat 8° Ethic. 9° Item 9° Ethic cap. 1°. 3ª qa amicitia in communicati,
one bonorum et societate formaliter consistit. Nam quis amici commu
cant, eatenus è amicitia inter ipsos 8° Ethic cap. 9° ite 9° Ethic. 12°
Inde colligas nihil tam proprium esse amicorum, quam simul versare
et mutua conversatione oaudere. Artes 6 Ethic Vbi quoq; asserit
eos q se mutuos acceptant, simul aut n viuunt, similes esse maoribus,
volis quam amicis. 4ta ratio quia amicitiae obectum et finis est
Ipsum amabile, cuiq; hoc inter amicos mutuus amor manifeste suscei,
pitur et colitur. Artes eodem; quod siue sit verum siue apparens nihil
interest: Amat n. quisq; n id, quod è reuera sibi bonum, sed quod
apparet, vt bonum Artes eodem cap. 2° Est q hoc amabile 3 pter
Ipp quod amicitia initur: Honestum, seu verum, bonum, iucundum
et vtile Artes eodem. Vltima ratio quia amicitia dissoluitur
et amici inter se dissentire incipiunt, cum ea n fiunt propter
quae bona et appetunt: Est n. simile, ac si nihil fieret, cum id non
assequuntur, quod affectant bonum 9° Ethic. 1°. Dixi (inter duos
vel plures) ob duplicem causam. 1ª è, sit sio carem, amicitia
nq inter duos consistere: cum n. sit erga seipsum, et simul erga se
alterum, tq amor, quo qs seipsum amat, amicitiae maxe sit consimilis
9 Ethic. 4°. 2da causa vt illiqeres etiam amicitia bonorum quodq
inter plures florere et alit posse. Artes citto. cap. 10 Epto

amicitia

Amicitiæ, quæ colitur inter beatos; vel collegiatos vel gentes
gradoq; inter duos: Eppto amicitiæ conuiualis; rarò int plurimos
cum difficilè sit vehementer amare plures, cū plurimis gaudere
et mærere, plurimis prodesse, séq; ipsum impartiri tam amicitiæ
pfectæ iura. Vndè natū pverb. Neq; nulli, neq; multis sis amicq.
Dixi (indifferenter) vt sic qatem amicitiam gstitui posse inter psonas
gditione, statu, dignite, ætate æquales vel inæquales. Hinc Artes
8° Ethi. 9° Amicitia, inqt, et qdem mage, q ob vtilitatem et voluptem
qtrahitur, ex grijs constat. Nam fit amicq pauper diuiti, indoctq
scienti, prauus bonis, boni prauis. Cuiq n' qs indigeat, id affectans
aliud affert pro ipso. Dixi (se mutuo) ob segntes cas; quarū
1ª qa mutuus amor est fra et pfectio amicitiæ; vti mutuū odiū
inimicitiæ essia. Hinc Artes eiusdem pserim cap. 9° et 5. Item 9°
Ethi cap. 9° asserit amicitiam ee amorem mutuū, voluntem mutuam
benevolam, necn æqitate, qua amici sibi invicem amabilia velint, par
re, vel volte reddant, eadem ab vtrisq; fiant. Ita cas, qa mu-
tuo seu reciproco amore tā bonorū quam prauorū amicitia fit, con-
ficitur, et pseruatur; illiusq defectu tollitur, dissoluitur, aut mi-
nimū minuitur dictis locis Artes. 3ª et vltima cas; quia si amici
se mutuo non ament, amicorū alteri spes boni ex amicitia speratā
pciditur, qua pcisio amicitiam instituta extinguit, aut futuræ
impedimenta obiicit.

Vndè colligas duo pnpalia ee amicitiæ officia. 1m e Amicos
oportere gcordare circa ea, q in actione veniunt et pp quæ ami-
citia instituta est q Ethi cap. 6. Amicorū n. est ad vnū tendere
finem, q e reciprocq amor, vel animorū vel voluntū conspirans
et consentiens coniunctio. Vnde tritū proverb. Obsequium ami-
cos, parit, veritas odium: Item vlula cū lupis, cū gbus ee cupis.

Hinc quoq; decet amicum prudentem omnes altercationes, contentiones, vnde amicitia dissolui potest, declinare, et a seuerioribus vitiorum reprehensionibus abstinere. Idipsum certe nos monent sequentia proverbia; Non quertandum cum amico, emulatione siquidem vehementes verborum velitationes dissipant et obscurant reddunt amicitiam. Item Amici mores noueris, non oderis. oportet n. quandam presertim leniora peccata et vitia dissimulare, et ad ea winuere, sic, vt illa quidem, sed tollerentur. Vehementior n. et oculatior correctio aut minuit amicitiam, aut totam radicitus subvertit; Idtn preceptum locum st in lenioribus, in ijs rebus, quae ad famam tuendam, vel ingens amicorum periculum auertendum, vel ad Diuini Numinis irreuerentiam spectant. Vnde segns prouerb. Amicus tibi sum. vsq ad aras: quo sicuti ita amicis comodandum, et eorum vitia ita dissimulanda ee, ne religionem vel amicum Diuini Numinis reuerentiam violemus; aut alium graue peccatum incurramus; aliquo adulatori, quam vero amico conciliores simus: Sic go int amicos concordia fouenda e: Mali st quordes in praxis, boni in instis. Illorum concordia brevis et transitoria. Hinc Sapiens. Non e pax impijs: Horum v. permanens Artes cit. to.

Tdm. ex propatibus offm est, vt amicus beneficia iure amicitiae superiori reponere, pro acceptis idem vel aequale, proportione vel Arithmet. vel Geometrica pro circumstantiarum disparitate reddere studeat. Amicitia exposcit id, quod fieri pt, n id, quod p diuinite est Artes 8° Eth. 13° Hinc indigens et pauper excellenti et diuiti amico pro acceptis honorem et reuerentiam tribuat: Excellens v. et diuitis amicus indigo lucrum. Virtutis n. premium est honor; indigentiae v. auxilium et lucrum Artes dicto loco.

Colophonis loco notes in omne amicitiam quoq; posse constitui et

et conservari inter absentes seu loco dissidos. Loca n. n dissolvunt amicitiam sed eiq opationem ad tempus 8 Eth. 5°
Nec obstat Artes sibi ipsis 5° Eth. 6. vbi asserit eos, qsibi sunt n vivunt maois similes ee benvolis, qua amicis; qa Artes loqtur de amicitia omnibus numeris absoluta et ex oi pte circustiar pfecta et n de amicia ontratim sumpta, q quoq instetricoli et qservari pt int eos, q qtinue loco n st giuncti, sigden. amicitia sit animorum et locorum. atq locatorum giunctio? Et hac de amicia ontratim supta.

CAPUT XLIX.

De Partibus seu speciebus Amicitiae.

Amicitia trifariam dividitur. 1° In pfectam et Inpfectam. 2do In amicitiam aqltatis et inaqltatis. 3° in naalem et civilem. Perfecta est, q inter bonos virtutis solum et amati ora instituitur Artes 8° Eth cap. 1. 2. 3 q et sto. Cuig obiectum absolutum est p se et pp se amabile, quod ipsa virtq p se bona, p se iucuda, per se vtilis sit: Essia v° ppetua qstansq voltas ob virtis bonum mutuo sese amando dictis cap. item q° Eth. 7° Huig amicia pereantes et Artes caa st deliberatio et tentatio: 1° n. temperstive et diu deliberemq, quos in amicitiam nram adsciscamq den. Epta 3°. Consonat quoq Eccles: 6to Si possides inqt amicum, in tentaoe n possideas, et ne facile credas ei. Consentit Artes 8° Eth. 3° Caa qservantes finis et offa amicitiae st seqntia. 1° Amico bonum velle ipsiq ora, eiq constanter amare et qdem qua bonq, et n qua vtilis et iucudq amati Nam studiosq vt erga seipsum; sic se habeat erga amicum, cu sit alter ipse. q° Eth. 7°. 2dm et qdem virtuosa amicitia potissimum offm est. Tpre nonexercatis fortuna amico succurrere: Nam huig pfectio est constantia ex offo tempore necessitatis prestito singulariter enitescit et onditur Hinc Eccls. 12 Non agnoscetur inqt in bonis amicq et n abscondetur in malis inimicq. 2da ratio quia q deserit amicum in angustijs, consimilis est amicis ollae, q amicitiam tm incunt sui comodi et ventris caa,

et.

et inoruertibus fortunæ procellis ab amico auffugiunt spe luri quasi ipsis fracisa. Hinc Eccles. 6to Est amicus solum et socius mensæ, qui non permanebit in die tribulationis, sed amicus è adtpus suis, qui sicut mores pro tempore hæc rtis rebus adulat, adversis ro recedit. 3tio veri amici offm è detractionibus, furtis in peccis et mysterij revelatione amicus n turbare neq direxare; Hæc n. amicam vera dissolunt. Hinc Eccles. 22° Ad amicus inqt si gladius pauxeris, ne desperes; est n. ad amicus regressus: si os aperuit triste, ne timeas; Est n. concordatio seu reconciliatio excepto furtio, in peccis, revelave mysterij, in his oibus effugiet amicus. Ultimus offm è: Non tm gstiperam amicitiam perversationem amicabilem fovere, verum et amico fidere et credere. Illis membris ratio quia amicitia ipsa è communicatio 9° Eth. 12° Dein amicorum præsentia in utraq fortuna jucunda è, siquidem in prosperitate iucunditatem et possessi boni bonitatem et amabilitatem adauget. Hinc Sen. in Epta 30°: Nullus inqt boni iucunda possessio sine socio est. In adversitatibus veri consolationem et mali accepti diminutionem affert amici aspectu vel verbis 9° Eth. 35° posterioris membri ratio est quia Sap. proverb. 27° Cum inqt tuum tracta cum amico et secreta tua ne revelas extraneo. Hinc quoq Epta 3a quid est inquit, quare ulla verba coram amico meo retraham, quam charissimorum consciam ita reformidant, ut si possent nec sibi credituri quidem interiora omne secretum premerles; neutrum inquit, Seneca, faciendum est; siquidem utrumq vitium est: Omni credere et nulli credere. Sed qtra Amico et inimico tuo noli narrare sensum tuum, et si tibi sit delictum noli deludari Ecclesiastici 9°. Ergo nec amicis nec inimicis fidendum.

Ad Ans citatum locum ittiendum ea de earum rerum revelatione quæ vel famæ nostræ, vel auctoritatis, vel rerum, vel et vitæ periculum summum creare possit; vel de ijs rebus, quæ ab alijs sub secreti sigillo fidei nostræ commissæ et traditæ sunt. Aut Respondebis Locum istum ab Arte supra allegatum ittioi debere de

De amicis imperfecta amicitia, vel quos incircuspectè in amicitiam admiserimus nulla tentatione, vel deliberatione debita praecedente; et n° de amicis amicitia perfecta. Huius membri ratio, Nam post amicitiam fidendum et credendum, ante amicitia deliberandum. Sed Epta 3ª vel 4ª. Illius membri ratio est; quia imperfecti amici praesertim ij, qui sui comodi causa cum alto amicitiam coniunxerunt, plerique sunt inconstantes et fraudulenti; eosque noe mysteria et arcana ipsis credita produnt, praesertim si ex revelatione mysterij vel arcanorum aliqd utilitatis denetere et ferre possint. Hinc Salomon proverb 11° qui ambulant fraudulenter, revelant arcana; qui aut fideles è calat amici consiste. et ro. Si inqt qui revelat mysteria et ambulat fraudulenter, ne comiscearis. Et haec de amicitia virtuosa essentialibus; sequitur subectum, quod è bonorum duorum, 3um pluriumque sed raro plurimorum virtuosa voluntas. Illud probatur auctoritate Aristotelis, qui 8° Ethicorum asserit quod cap. 1° quidem et proprie amicitia ea eam, qui bonorum boni sit ratione sana, quia boni sit: Hoc vero membrum probatur sequenti ratione, quia pauci sunt boni, plurimi vero mali; sunt tamen sicuti nuncupatione infinita est. Ita ratio, omnia amicus è alter ego, ita vero difficillime fieri potest, sed qui se multis gnnoat, multis gnnoat, complicat et cum multis familiariter gaudeat luceatque, quod Ethicorum cap. 12. Alludit Ecclesiastes. Multi tibi sint pacifici, consiliarius tibi sit unus de mille: Imperfecta amicitia, quae versa ad perfectam amicitiam essentialiter requisita non gtinet, eosque noe ces imperfecti amici dicendi sunt, quia alicuius ad veram amicitiam requisiti defectu laborant: Hinc quae se offerit in alterius amicitiam suae tantae utilitatis causa amicus imperfectus appellatur; quamicitia perfecta requirit, ut amico bona velint illius gra 8 Ethicorum 3° Plures differas inter amicitiam perfectam et imperfectam 8° Ethicorum 3. 4 et 8° Ethicorum 9° Ethicorum cap 4° facili negotio possis. Et haec de definione amicitiae.

4ª Irrisione. Illo irriditur in amicitia aequalis et inaequalis. Illa in aequalitate Arithmetica consistit; et ob id inter proximos

qua vita statu, amore, alysq amicitia officijs comodisq pares
sunt 8 Eth. cap 9. Huiq amicitia partes regunt, vt eadem ab
vtrisq fiant, sibiq eadem mutuo velint Artes cit. locis. Amicitia
inaequalis consistit in excellentia et aqlte Geometrica; Estq ob id
inter personas dignitate dissimiles, puta inter Deum et hominem
vel inter patrem et filium, vel int magistratum et subditum
a quibus ex octo amicitiae n idem spe sed diuersa q aequale Geomet.
quod excellentia et disparitis et Geometrica rao exquirit,
redditur, et quidem ex caa triplici: quia caa, virtus et offa
cramenti, diuersa st: Ex alia n. Deus creaturam suam,
ex alia pater filium suum; ex alia magistratq subditum amat
8° Eth 9°. Eda caa quia n pt effici, vt creatura crea
tori, vel filij parenti vnqua digne et aequale, pro Arithmet. pro
portione retribuit 8° Eth. 13°, cum sit principium essendi, vt praecepto
erudito discipuli. 3ª caa; quia pecunia quatuor magnarum
tutum excellentia n pt aequarari 9 Eth cap. 1° qua de causa
oia eidem et eadem n pt tribui sed diuersa cuiq pro dignitate
et statu suo Artes cit. locis. Ultimo diuiditur amicitia in
naalem et ciuilem: Illam naa introduxit int maritum et uxorem
8° Eth c. 13° Item int ascendentes et descendentes vel int
collaterales, q ex eodem sanguine st procreati. Ciuilis amicitia
est, q ex ciuili et politica cohabitatione accedente iusta caa
originem trahit Artes cit. to; Ad quam referuntur oes societes
ciuiles, municipales et oeconomicae, q vel voluptis vel utilitatis
et necessitis vel honestatis caa int ciues et familia conso
cios gradum Artes cit. to et haec de Amicitia.

CAPUT L.
De Fortitudine

fra

Hactenus de virtutibus prudentia et justitia, quæ potius animi superiores nr. intellectu et voluntatem perficiunt: Nunc, o de fortitudine et temperantia, q potius inferiorem appetitum sensitivum vidlt moderandum, disserang et telam finis instituti exordiamur.

Fortitudo est virtus moralis audaciarum et timorum in arduis terribilibus malis, honestatis causa perferendis moderativa.

Dixi virtus replicinoe. 1° ut illiteres nos hic non loqui de fortitudine naturali, q in membrorum robore seu corporis firmitate consistit, neq de vitiosa, q ex nimia victoriæ confidentia, vel ex stulta scientia militaris experientia, vel ex dedecoris metu, vel ex lucri spe vel iracundiæ impetu, vel ex repentino animi motu, fine consilio precedente exsurgit; sed de vera et morali, quæ ex virtuosis actionibus timorem et audaciam ad rationis regulam moderantibus comparatur. Ito ut notares fortitudinem n. ex eo virtus noe indignam esse, quod sit sui possessoris destructiva, aliorumq bonorum et ornamentorum spoliativa. Nam dama q fortis vir ex morte fert et sustinet, ut naturæ et laudem sarcit, vitamq corporalem immortalitate communitat; qui in pro Repub. ceciderunt in perpetuum per gloriam vivere dicuntur auctore Cæs. Justiniano Instit. sub tit de excusatione tutor.

Dixi moralis qa fortitudo n. versatur circa veritatis cognitionem, quod intellectualis virtus proprium est, sed circa appetitus humanos passiones intra rationis limites cohibendas et moderandas.

Dixi audaciarum et timorum ob replicem causam. 1a est, ut notares fortitudinem nos hic n. sumere, quatenus 1. p animi firmitate et justitia ad quamcumq virtuosam actionem requisita; sic n. est moralis quædam gdio seu cois quædam affectio omni virtuti eiusq actioni

gve.

groeniers vt ep antibꝰ ꝓtl; sed spealtr et propriè pro illa
virtute, qua constanter timores et audacias in graviꝰ arduis
et horribilibus malis et periculis ad raois regulam moderetur, qd
soli fortitudinis ꝓpriu est et n' oiu virtum coe. Ita caa vt
notares obiectu intrnu fortitudinis et in ea audaciam et timo-
rem: Nam antequam fortis terribilia adeat, necesse e ut pri
timore et audaciam raois freno cohibeat et dirigat.
Dixi in arduis ex segnti caa vt notares subectu fortitudinis ex
ternu et alteru, non quaeris mala veluti dedecq paupitate morbum
amicoru penuria et hisce similia; q n. haec metuat probus et pru-
dens, q n extimescat, imprudens indicandus est 3° Eth. 6. sed tantu
ardua et horribilia, in quoru aggressione et sustinentia timorem
et audacia ne deficiant vel excedant, fortitudo virtq in medio cohi-
bet. Arduu et horribilis mali exemplu potissimu sumpnq est mors
et iustu bellu. Omnium n. rerum morte nil terribilq, nil acerbq
presertim cum omnia rerum sit extremu, et vltra iam in nullo
malo aut bono videantur mortui. 3° Eth. 6 to Bellu iustu e comune
vel partare illud à multis in acie publica obitur, cuiq respa et raoe
Artes cit. to fortitudinem hoc mo definit: Est virtq morum inter
audacia et timore posita, qua armatq bono intrepide et libenter
mortis pericula aggreditur et offert aetatis caa. Partare bellum
est, quod ab vna tm partari ꝓsona extra acie publica virtutis
caa suscipitur, puta cu iudex vel alia qvis ꝓsona à recto iudicio
à virtuosa actione n deflectit, timore vel mortis vel cuiusq
alterius terribilis mali. Quod bellum fortiter sustinerunt Martyres
non Daemonis vel Idoloru sed Chri noe. Sup haec fortitudo n tm
circa imminentia, sed et circa insertia repentina et horribilia ag-
gredienda et sustinenda versatur. Ita fortis meditatur et
praevidet, ideoq fortem viru nonq ferunt et exagitant iusta tritu
proverbiu. Baculu praevisum minq ferit. Haec praemeditatio
omnem et deliberationem excludunt; et ob id, si vitili et gstati

aio

suscipiantur, maxe fortitudinis habitu et affectionem manifestat
In repentinis n. cernitur habitus Aristo 3. Eth. cto.
Dixi honestatis caa, ut illiceres viri fortem n. in oi terribilis
onre cerni, sed in eo tm, quod hostatis caa suscipit: Hostatis
aut caa tu denu horribilia ading, tum necessitatis vel utilitatis
Reipub. vel maxe ota Dei et Catholica religionis ratio hoc ipsum
fieri suadeat: Hinc quantuvis fidenti aio poena metu terribilia per-
ferant, vel pcente sua culpa in mari vel morbo peant, vel morte
sibi ex gscia sceleris, vel animi perturbatione pculsi gsciscant, vel
alteru temeritate gsecti in duellum provocent, vel vita epiona mer-
cede ut solent oresarij milites conducti, n. st viri fortes dicendi
3. Eth. cto. Dixi moderatiua replici noe. quia fieri pt, ut eadem
qs nimiu et parum timeat, etsi ut ea, q. n. st timescenda aeque atq;
illa timeat; et ob ia necesse est ut vir fortis timore et audaciam ad
mediocritatem traducat, et ita utrumq rationis tempie moderetur.
Ado ut notares essiam fortitudinis a animi firmitem gtra ardua
horribilia et qdem maxe gtra mortis pricula, quae justiae et aetatis
caa observatis debitis circstis fortis fidenti aio tu aggrediatur
tu sustineat. Hinc Cic. in Rhet. Fortitudo inqt e gsiderata pien-
lorum susceptio et laborum ppessio.

CAPUT LII.

De fortitudinis paoe, et actibus eiusdem.

In fortitudine superiq definita considera passionem et actus.
Ado caas tu proireantes tu gseruantes et vitia opposita. Pao
fortitudinis est delectao mentis non corporis seu sensq, q tactu con-
segtur: Ex pte n. sensq dolet fortis, cum appetitq sensitiuq malu
sensibile exhorrescat; ex pte o mentis gaudet. Appensio n. de
actu virtutis et de fine ipsiq parit in aio voluptatem seu de-
lectationem Ado Eth. cap. 9. Unde D. Lauretiq craticula supposita

tyranno dixit: Infelix ego spr has epulas epoptani. Hinc qq
Artes, qn supig cit. to asserit non regri, vt fortis delectetur,
intelligendq est de corporali seu sensitiua delectatoe, et n de mentali:
Finis n. fortitudinis dulcis idemq pincudq existit, quod e decq
et gloria, quad viz fortis oibq asperis et horribilibq anteponit pro
animi sui celsitudine, q ex molestis et asperis maxe enitescit 3°
Eth cap 10 Licet ipsa fortitudo respu maa obiecta cu molestia
et tristitia sit iuncta 3° Eth cap 6°. Mors n. et vulnera forti
viro aspera et odiosa futura pt nolit velit. Nam vir fortis car-
ne gstat Artes eodem. Unde auctor cito to asserit n oia virtu
actiones ee iucudas, nisi qns finis copul asciscitur: quod tn
intelligendu est de parte corporis et n de pte animi, cum cuius vis
virtutis actio ex pte animi sit delectabilis et iucuda 2do Eth,
et hac de passione fortitudinis. Actus eiusdem st aggressio
et sustinentia. Illa est circuspecta malorum et periculorum cu fida
cia victoria iuncta susceptio. Hac v est gsiderata dolorum
gstans tolleratio. Utramq partem defini fortitudinis supiq a se
tradita Cic. complexq est. Potissimq fortitudinis actq e susti-
nentia, et ob id Artes 3° Eth asserit fortitudine occupari circa pos
timores reprimendos quad audacias moderandas pp eaas segntes.
quarta ratio quia difficilig e timore reprimere, quam audacia coercere
cu sit difficilig res molestia et periculorum plenas pferre, qua se
ab ys q voluptem efficiut, abstinere. Artes 2do Eth. 2da ca
quia q sustinet, vtr sustinere vim gtra fortiora invadentes:
Aggressor invadit p modum fortioris, p pessor v p modum delioris.
Jam v difficilig e resistere fortiori, q est aggressor, quad deb
liori, q est ppessor. 3tia quia q sustinet vim, n sentit pcula
et mala: Aggressor v recdu sentit, qa illa vt futura tm apprehen
dit: Difficilig aut est resistere presentibq malis quad futuris.

qa

qa illa iam premunt et vrgent; hæc qtra, qa absunt: quarta et vltima eaa, qa sustinentia importat et denotat tporis diuturnitatem: Aggressio ō subitū animi motum. Difficilius aut est inobiliter pmanere, quàm subito motu sese mouere. Vnde Artes 3° Eth 7° asserit quosdam ee ante pericula prauolantes, in ipsis aut retrocedere: Fortes è ḡrio sese habere cum ppetuo sibi sint similes, et stultq vt luna mutetur: Sic oo fortitudinis actq st duo; prudenter pericula aggredi, eademq animosè sustinere. Caa fortitudinis pcreantes st magnanimitas et modestia et Humilitas q ptinent ad aggressiōem in fortitudinis actū, qa magnaio non gverid pericula refugere, sed remota supba ai audacia sumit aio eadem subire q Eth 3°. Caa gseruantes st Constia patientia, circa quas nulla fortitudo gsistit et gseruatur et ad ptinent sustinentiā; de singulis hisce virtibq cap: seqntibq disseremus.

CAPUT LII.

De Magnanimitate et vitijs ipsi oppositis

Magnanimitas dupliciter sumitur: 1° Generaliter pro virtuosa et laudabili extensione animi ad magna; et sic est gnralis virtutum gditio, qua circa aliarum virtutum præclara et excelsa facta occupatur, et rdm quam vel fortis vel sapiens vel justus, dici pt magnanimus. Nam Artes q° Eth cap. 3° Magnanimi viri ee asserit, pericula n fugere, graribq sese rebus obijcere, injuriam n inferre, illatam gtennere, libere quæ sentit, pferre: in prosperis nimium n extollere suā fortunā, in adversis n dolere, paucas quidem res, sed dignitatis plenas peragere, n ex vulgi opinione, sed ex animi sui magnitudine dependen-

dependere assentatoribus, ad amicitiam suam tria non pote
facere, apte diligere, aperte odisse, beneficia gferre, collata n ex
tollere, acceptis maiora rependere. Hia actus pclari excellen
tesq; st, sed tm directarum virtutum: Et obid, ac quidem arte
gsentiente 4° Ets cap. 3° Animi magnanimitem omnium qrasi vir
tutum splendorem, ornamentum, fasciculum, et quasi coem coitem
indicang.

2do Sumitur specialiter et proprie pro ea animi extensione
qua prudenter et caute pmouemur et extendimur ad appeten
dum et accipiendum magnos et eximios honores: Et sic speciali
accepta n est gnralis virtutum gditio, sed specialis virtus, q
humanum appetitum nrum in appetendis et accipiendis honori
bus, qbus digni sumus, dirigit, et moderatur Arles cit to.

Interna magnami viri offa st: iuste sobrie, et decore honores
appetere, in acceptis fest heroice gerere, ijsdem caute pfrui
inanem populi strepitum et iniurias gtemnere, res suas n iactare
seu toti mundo depdicare, sed animi sui magnitudine gtentum
fore, parasytis et assentatoribus abiectis a sola veritate, suaq;
gscientia dependere.

Extrema officia magnanimi st. Stabilie, pranit, tarde n pcipi
cedere, gstanter, sedate, pramedtate n acute vel velociter
animi sui sensa elog et depromere. Ex pramissis id offijs
Colligitur. Vnicuiq; iam licitum fore, honorem et gloria
virtutibq suis gvenienten et debita appetere, cum vnicuiq;
jus gceditum sit appetendi bonum virtutis, ad bonum tm finem
teste Chro Matthaej 5° sequentibus verbis: Sic luceat lux vestra
coram hoibq, vt videant opera vestra bona, et Patrem vrm
glorificent. Obiectum et essiam Magnantis vel mediocris

saltem Logicus ex tradita definitione facile colliget.
Vitia magnanimitati opposita sunt: primi elatio seu superbia et pusillanimitas. Superbia est vitium bene lateq à multis practicatum, male a vel à superbis ipsis cognitum. Cuius effa. et ut species sunt: Praesumptio Ambitio, Inanis gla. Superbiam ut clarius et dilucidius illiqas, varias ipsius significationes paucis Notes. 1° sumitur pro excessu simpltr. absq adiectione cuius quod rationi gricitur; et sic sumpta n est peccatum vel vitium cum oe excedens superbia dici queat. Hinc aedificium in admiranda altitudinem ascendens superbum dici pt: Sic hoo ingentis et invisitatq staturae superbus appellatur.
2do sumitur pro inclinaoe appetitq ad superbiendu et superexcedendum, et nq sic vitium est, q omnium vitiorum origo sit: cu nulla passio in se spectata peccati rationem induat ni metonomicos
3tio sumitur pro actuali alicuiq excessu gtra preceptu, seu pro inordinato excellentiae appetitu in quacunq re, quo hoo sese extollit et eneb it supra id, quod ipsi est praefixum à divina lege. Qua extollentia est superbia gnralis sese ad oe peccatu seu vitium extendens, includens in se defectum debitae subectionis, qua homo sese submittat suo superiori: Et sic sumpta oe vitiu superbia raoem suscipit; cu in omni peccato et vitio aliqua excellentiam ultra regulam raois prosequatur, raoisq limites excedat: quod tn duplitr gtingit. 1° Maaltr seu ratione effm tm; ut cum quis peccat ex sola fragilitate humana absq omni intentione, qua legem eiusq latorem despiciat, optans voluptem sese conseq poe ex legis transgressione absq ofensa legislatoris si fieri posset: q excessus dr maaltr gtepto seu peccatum superbiae

sed

sed non peccatum ex supbia seu per supbiam sed ex infirmitate exortum. 2do formaliter et maaltr simul seu ratm effectum et affectum simul cum actuali intentione despiciendi legem eiusq latorem; vt cum qs ex hac caa gtra lege agat, ut tum legem tum ipsius latorem despicatui habeat; cui excessus dr fralte gtemptus seu peccatum ex supbia et non ex infirmitate humana, vel verig ex ipsamet supbia natum.

Vltimo et 4to superbia sumitur pro inordinato appetitu propria excellentia, cui debetur honor et reverentia: et sic sumpta dr supbia spealis seu vitiu speale n cuiuis virtuti sed solum magnanimitati oppositum.

Definiturq vitium per excessum magnanimitati ptiu, quo propellimur ad inordinatum appetitum propria excellentia qns est excellentia. Dico (ad inordinatum) quia in appetendo inordinate excellentiam propriam transgredimur regulam à ratione vel à lege Diuina praefixam, qua praescribit, ut vnusqsq feratur seu tendat in bonum sibi debitum circustijs debitis observatis. Dico (propriam) qa illa est obiectum actus eig, et n addo ad superandum alium; quia hoc n est necessarium: Sufficit n appetere et velle excellentiam propria meritam vel meritam modo imerito seu ingvenienti sine actuali relatoe pferente sealys. Dico (qns est excellia) qa appetitus eig, qd est reuera excellia quadam, sic non appetatur ea relatoe, qua est talis, sed alia, n est Superbia, sed aliqd aliud vitiu, puta vel circa honores ambitio, vel circa potestates et vires praesumptio, vel circa gloriam inanis otae vitium &c. Supbia spees vel potius effa potissimu st 4 segntia: Primu est Elatio Animi, qua qs existimat bonu,

quod

quod habet à seipso, non à Deo sese habere & obtinere.
Idem enim quis existimat, quod à Deo obtinuit, suis meritis se obtinuisse vel potius promeruisse. Istum est jactantia, qua qs iactat, & hinc inde dedicat se habere, quod non habet.
Accedit eo, quod superbia gignat presumptionem, ambitionem & vanam gloriam. Presumptio hic sumitur pro excessu spei Theologica, neq; pro judicio mentis quod intellectus ex rei objecta argumentis & indicijs colligit; sed pro vitio, quod superbiae est confine, & magnanimitati oppositum, inclinans hoiem ad appetitum inordinatum eorum, q vires vel meritum ipsius excedunt; vel quod qs tentat agere, ut sibi possibile, qd tn excedit potestatem & virtem ipsius agendi, veluti si indoctus Theologiae conetur ex suggesta Theol: qstiones enucidare vel docere, sicuti Sartores tempore Lutheri Haereseiarcha conati fuerat. Ambitio est vitium inclinans hoiem ad inordinatum appetitum dignitatum & honorum in politicis: Dignitatum expla. st: Principatus; Clarissimatus, Consulatus Tribunatus p In Ecclesiasticis: Episcopatq Canonicatus, Sacerdotium p Hoc crimine notabantur, qui pecunijs, & alijs malis artibus Magistratq invadere & ad populi Rom. honores obrepere conati essent. Unde lex Julia de Ambitu à J. Caesare lata. Honor est signum extrinsecum virtijs & excellentiae testimonium ab honorante exhibitum Hinc Artes 4° Etb cap. 3° Cumulata virtuti nullus dignus honor fieri pt, qui dari soleat quasi praemium ob res pulcerrimas. Inanis gloria est inordinatus appetitus gloriae vel vitium magnanimitati per excessum oppositum.

que impellimur ad inordinatum appetitum glæ, quam defi-
nem, ut acuratius et melius illigas, necessum est, vt
Observes Differam inter gloriam, famam, et laudem. Gloria
est frequens de aliquo fama cum laude teste Cic. in Rhet.
vel verig est glorificaõ vel manifestaõ debitæ vel indebitæ
excellentiæ, vel cuiuscuq alterius, quod apud hoies decorum
et laude dignum putatur. Unde q vana glæ cupidq est ap-
petit excellentiam, vel id, quod hoium judicio decorum
ee affirmatur, in notitiam multorum pervenire, ut effusa
sua caa; sic vana glæ ab ambitione differt: priusquam n
quis efficiat, ut propria excellia manifestetur, necesse est in
ordinatum appetitum honores ipsi addasisse.
Laus est vnius vel plurium locutio seu enunciatio externa
de aliquo facta cum approbatione. Fama est ois populi
vel maioris partis opinio, vel æstimaõ de aliquo ex qiculturis
verisimilibus et à certo autore proveniens. Differt à rumore
q ab incerto autore et absq credulitate, ne à maiore parte
populi spargitur. Differt à laude, q spe fit cu approbaõe;
fama gtia qua aliquando cum reprobatione coniuncta sit.
Insuper laus non requirit multorum opinionem et judicia;
fama gtia. Appetitus inordinatus honoru et dignitum
vel glæ dr. qn appetimus honores, dignites, et glam debitis
circumstantiis neglectis; quod varijs contingit modis; vel
ex parte rei, velut si ea sit fragilis caduca et potius vi-
tuperio, quam laude digna. Vel ex parte eius, à quo quis
glam petit, velut, cu ps à peccatore, aut ab eo, cuig judicium
sit

scit ee fragile vel fallax, laudem affectat: Vel ex pte
eius, qui gloriam desiderat: velut cum appetitam gla, qua
indignus est vel dignus quidem, sed eam in debitum fine,
qui est vel Dei Honor, vel Reipub. vt proxi vtilitas, n re,
ferat. Vel si seipsum comendet & proprio testimonio sua
facta approbanda extollat. Vnde D. Paulus ad Corinth 2.
cap. 7 Non inquit, qui seipsum comendat, sed quem Deus
vt proborum hominum testimonium, is probatus est: Et hac
de Superbia: sequitur nunc Pusillanimitas alterum Mgtis vitium
Vt Superbia Magnanimitati opposita p excessum, sic pusillani
mitas p defectum opponitur. Nam est Abiectio seu parvitas
animi, qua homo se retrahit à magnis honoribus, qbus dignus
et à magnis pclarisq; opibus facultem potia n exercentibus.
quod a sit utrumq; pte ex segntibus cais: Quia qbq in rebq
nimium est & parum; m. ijs mediocritati, q est ipsa virtus,
n relinqtur locus: Atq in expetendis honoribus hoies qnq
nimium, qnq parum seu minus, quam virtutis & dignitis
ratio exposcit, appetunt: Quare laudatur habitq, qui modu
adhibet in expetenda gla vel honore Arist 4° Eth cap. 4°
Secunda ratio: Quia Ambitiosum seu superbum vituperamus
et eum, qui nulla gla ducitur Arist cit. lo. 3ª Ratio;
Quia id, quod repugnat inclinationi naali, legiq naa et or,
dinationi Diuinae vitium est. Sta ratio; Quia vnicuiq crea,
turae indita est inclinatio ad suscipiendam et exequendam
actionem potia naali comensuratam; ut pte expto omn rerum
tum animatarum, tum inanimatarum: Sed pusillanimitas de,
fit

ficit à proportione & inclinaõe potiæ suæ; cùm recuset & neglegat tendere in id, quod virtutibus debitum, vel potiæ commensuratum vel proportionatum est, & adeò vel ipsa virtus vel ipsa potiæ à Deo ordinata & indita est. Sta Ratio; cuia abiectio aj magis gria est Magnanti, quàm elatio & altitudo Artes loquit. cùm elatio animi ad excessa & magna tendat; gtra Animi pusillanimitas. Hinc ab Arte pusillanimes vocantur cit. lo. pigri Quocirca Abiectio animi vitium est; & pusillanimis qsimilis servo, qui talentum à Dno acceptum in terram fodit, nec ex eo qequam lucrifacit Matth. 25 & Luca 19 Pusillanimitate affecti ab Arte 4 Ets. 4° dnr homes anousto, pusillo, abiectoq animo; item n malitiosi, sed pigri; qa honestatis ab actionibus studijsq alieni & indigni st, ab bonisq se extnis removent. Contra Superbi ea aggrediuntur, qbus laus & gta opposita est; Item vestitu, gestu, alijsq eius mi gnris se comunt, ornant suasq res rdas notas ee volunt oibus, ac de seipsis sint dignitati & gtæ futura. Ad extremum notanter dixi in definione (qbus dignus est.) Nam si quis respuat honores ob aliquam virtem & excellian altius boni, qua careat, delatos, non est pusillanimis appellandus, sed iustus & æquus, qn affectet & appetat id, quod sibi non debetur: Debetur ei honor ex virtutis bono tanqua ex sua caa. Hinc Artes 4 Ets cap. 3 Sed qm ingt magnanimus magis honoribus dignus e idem optimus sit necesse e: spr n. quo qs melior, eo maiore dignus gta, si qs malus sit, ne honore qdem dignus ee pt, qntumvis eo praluceat: Est n. virtis merces gta, q eadem bonis viris tribuitur: Et hæc de Magnanimitate; Sequtur

Hæ litteræ seu Mottæ

Modestia, quam breuiori pstringo filo: Estq; virtq; moderans appetitum hois non circa magnos et summos sed circa mediocres et paruos honores q̃ Et b. q̃ Hinc Humilitas et modestia est n̄ in magna tendere, sed gsideratione defectuū et ppriarū virium, ad parua et mediocria vel offa vel facta vel virtes aut dignites animum dmittere. Magnanimitas et Modestia hnt idem obiectum (qd e Honor) eundem finem (q̃ e appetere honorem non pp se, sed propter Dei glam: Reipub. splendore et propri vtilitatem.) Eadem opposita (q̃ sunt Superbia et Pusill.) cog̃ noe eiusdem st essia: Differnt tanq̃ rdm magis et ming: non aliter, atq; liberalitas et Magnificentia; cum eandem rationem comparationis inter se obtineant: Et hac de fortitudinis cauſis procedentibus: sequuntur Conseruantes.

CAPUT LIII.

De Constantia Patientia et Longanimitate.

Non sat est confidenti animo audere et pericula aggredi, sed illud pterea necessum est, ut ea, q̃ ut acerba adiuing gstanti animo pferamus: Ideoq; fortitudini Constia Patia et longmtas velut caa adjuuantes et gseruantes virtes annexa st: Constia 3pter sumitur. 1o pro firmitudine animi in prosp̃is non elati, in tristibus n̄ abiecti et depressi: et sic sumpta continet aliqd vel magnaritis vel patia offm et ptem.
2do sumit̃ gnratim pro voltis psistentia in aliquo bono: sic pruders st in prudia; sic iustus, si in justia; sic temperans si in temperantia et pmanserit, constans dicetur.
3tio specialiter pro laborum, donec arduum et difficile opus ad finem pducta sit, gtinuaoe; et sic sumpta n̄ e gnralis virtum

gemitas

concomitans affectio seu qditio; ut est Constantia qnatim sumpta sed spealis quædam virtus a nobis iam explicanda. Illius membri ratio est, quia non omnis virtus versatur circa laborum sustinendorum diuturnitatem, ut affabilitas, humanitas, vrbanitas, et alia quædam, quæ circa voluptates occupantur. Huius membri ratione, qa sola constantia spealiter accepta in diuturnis laboribus pferendis animum fulcit et qfirmat; et sic spealiter sumpta definitur:

Voluntaria sustinentia laborum, quos in virtuosi difficilis et ardui susceptione et eiusdem vsq ad finem qtinuatione sustineq. Labor est actio seu functio corporis vel mentis afflictiua ut testatur Cic. 2 Tusc. qq.nn. Dico (continuatione) ut notes Constantiæ obiectum ee non laborum improuisam et momentaneam, sed diuturnam et qtinuatam tollerantiam. Dico (virtuosi ardui p.) 1o ut obserues extra virtuosa opa nullam fore constantiam, etsi in illis pficiendis multum diuq sudauerimus et alserimus, sed ptinatiam improbam. 2do quia qstia qsistit in resistendo 7 Eth. cap. 7. Qua a facilia neq ardua st ys, ut resistamus, non opus est; cum non impediat actionem agentis, q ob facilitatem et mollitiem patientis facillime actionem suam imprimat. Dixi (vsq ad finem p.) Nam non satis, ut quis constans dicatur, si diuturnos labores, qntumlibet virtuose pmanserit, nisi eosdem vsq ad finem continuauerit. Finis n. est, cuiusq rei boritas et pfectio 2 Eth. 7o Neq n. pfectum aliquid dici pt, cui aliquid agendum, ut pficiatur, restat; si a finis accesserit, nil superest ad agendum. Hinc Aptus 1a ad Corinth. 15 Dilecti inquit stabiles estote et imobiles, abundantes in oi opere dni spr scientes, quod labor vr n est inanis in Dno.

Constantiæ duo opponuntur vitia: 1m p excessu, quod est pertinacia: alterum p defectum, quod est Mollities. Pertinacia est stulta et imprudens in laborum diuturnitate persistentia. Dicit autem

(imprudens)

(imprudens) debitis circumstantijs non obseruatis: pertinacia aliàs sumitur pro imprudenti retinentia sentiæ erroneæ usq ad victoriam; et sic sumpta opponitur sapiæ et n Constiæ speciali accepta: sic Hæretici Apostatæ qa retineant errorem fidei dnr ptinaces.

Mollities qns Constiæ opponitur est à bono recessus pp difficiles labores, quos sustinere dbt, et non vult. Hinc 7. Eth cap. 7 Qui dolores inquit, quos plerq vincunt, non vincit, mollis est; qui ô dolores, qbus vincuntur, vincit, constans est: quæ vitia constantiæ, ea quoq virtutibus, qbus Constiæ insit, opponuntur: quod n de ynre affirmatur aut negatur; id quoq de singulis eius speciebus.

Memoria et discursu repetitis ijs ocbq quæ modo de Constiæ tradidimus, apparet recte eam definitam ee laborum difficilium ptinacem pp Constiæ patientiam pseuerantiam et longanimitem parit. Patientia est Constiæ, qua homo ardua et difficilia mala nullo suo detrimento sibi illata æquo aio tollerat pp virtutis bonum, nec hoc ipsum perdat. Dico (Constiæ) qa ois patientia est constiæ; sed n gtia: Multi n st constantes in bono, tj tristitias et arduas afflictiones n tolerent vt tempantes: Differt qo patientia à Constiæ, ut species à suo genre. Dico difficilia et ardua) vt notes obiectu patientiæ foro, tristitias; afflictiones corporis vel animi; ut st ~~tesiones~~ corporis, cruciatq, tormenta, vltimu supplicium, penuria, bonoru et dignitatu iniustæ adeptiones seu privationes. Dico (nullo detrimento) qa fures, latrones, homicidæ cruciatus æquo aio pferentes non dnr proprie, sed abusiue patientes; qa mala, quæ sustinent, inferuntur ipsis ex factis improbis, quorum ipsi st caa per se. Hinc D. Petrus Epla 2 cap. 2 Hæc inqt est gra, si qs propter DEU consciam sustinet tristitias patiens iniuste, n juste; qua n vobis est gra, si peccates colaphizati suffertis, sed bene facientes patienter sustinetis; Hæc est gra apud DEUM. Item 4 cap. Nemo vestrum patiatur vt fur, ut homicida, ut maleficus pp Dico (propter bonum virtutis) quia

Finis patientiæ est; mala vt potius quæq; quæ quæq; sine peccato, quàm vt melius bonum virtutis perdant, et ad vitia sustinenda declinent: nemo n. sponte suffert, qd cruciat, nisi pro eo, qd delectat, eò quod animus rām se exhorreat dolorem et tristitiam. Vnde nunquam eligeret mala sufferre, nisi propt aliqd maiq bonū, quod spat, et cuiq ratione satiq sit pferre mala, quàm maiq bonū pp nor sustinentiam amittere. Dico (æquo animo.) Vt notes eos non patientes dici, qui quidem perferunt mala, sed sustinentes peccata admittunt. Hinc D. Aug. lib de Patien: Proprie patientes inquit dms, qui malunt mala non committendo pferre, quàm n ferendo committere; quod si ferendo afflictiones illatas nil ctra leom vel Dei aut ræis suscipiq. Cæterum in illis q cruciatq et tormenta sustinent vt mala gnitat nulla patientia sed admitanda duritiæ observatq et deprædenditur. Notandum tn patientiæ non obsistere in tormentoz illatione, lacrymas vel quærimoniam emittere: Hoc n. naale est; nec patientia ğreatur; si quis in affligentem insiliat; id naali appetitui adversetur malorum illatio; eorundem ō repssio, et sui defensio naalissima, et maxe congenita sit: Quod a. dicitur et Obijcitur de maxilla alta præbenda Lucæ 6. Intelligitur de pparatione animi vel cum hac ddictione annexa; cum opus fuerit; vel qn maior ppessio in DEŪ vel Reipub. iniuriam et damnū n redundat.

Patientiæ vitium per excessum est inominatum: estq propt nullum virtutis bonum nimia tolerantia dolorum et tristitiarū aliorumve malorum, quæ repelli pcipiantur. Hoc vitio laborat is, qui pro re temporali per quàm exigua vult pati membrorum mutilationem, vel mortem, vel aliud quodvis malum corruptibile.

Vitium per defectum est Impatientia seu defectq debitæ tolerantiæ: Vnde à meliori bono desistimus; quo defectu laborant ij qui

propter tristitias et afflictiones à Deo vel proxo illatas in mur-
murationes, blasphemias, aut alia vitia et peccata labuntur, in-
iuriando, detrahendo, vel aliquid aliud, quod ad necessitem salutis
spectat, omittendo: pseuerantia 3 multoties spectet, seu sumat,
pro ipsa constia in gnre vel in spce accepta: tn hic sumitur pro
gra Spus S. qfirmantis, asistentis et determinantis eos in bonis
vsq ad finem n opis tm, sed et vitæ absq intruptione, qn est mo-
ralis virtus nro studio parabilis, sed prorsq Diuina, q à solo Deo
et precibq impetretur: Unde D. Aug. lib de Persev: dicit pseuera-
tiam ee per se Donum Dei, quo homo vsq ad finem vitæ in Chro
et Caritate perseneret, atq absq intruptione, qua virtute excelle-
bat Chrs. B. Virgo, Apli et Martyres. Longanimitas e Constia
qua hoem inclinat ad magnum bonum, quod in longinquum distat,
nec ab eo persequendo propter ipsius distian et longinqtatem distit.
Longanimitas itaq boni distantis expectatione includit, q animi
tristitiam, qua longaniq moderatur, parit iuxta illud proverb. 13
Spes, qua differt, affligit aiam, desiderio adueniens, lignum vitæ
Longanimitatis obectum, quo à reliquis dinor virtutib e longissimo
et maxe distans bonum: Explm Longanimitatis à S. Job Tobiato
Seniori qua Juniore sumas: Et hæc de ijs, qua cu Fortitudne gentur.
Sequuntur ipsius dissentanea, q st vitia Fortitudini opposita.

CAPUT LIV

De Vitijs fortitudini oppositis

Fortitudini opponuntur Timiditas et Audacia. Illa est
vitium fortitudini p defectum oppositum, quo quis qtra recta
rationem, pericula mortis vel alia quævis ardua malatimet et fugit
qua timenda et fugienda non st, sed constanter obeunda: Recta ra-

ratio

Ratio dictat, quædam ē fugienda; quædam ō obeunda. Et 3° Et bonorum gnra: Animi: Corporis & fortunæ: sic quoq malorum tria: quor spr Ans gsequenti bonitatis & malitiæ rao prastat Hinc seqtur, q in bonum & qdem maiq maiori, minus minori psecutione: Malum ō & qdem maiq maiori, minq minori fuga eligne sit, inter ea, quæ nos in eodem vel drso genere boni aut mali pseq oportet; quædam magis psequenda sunt quam alia nr spualia magis quā temporalia: Inter spualia magis Deus. Inter temporalia magis vita, quam fama: fama magis quam bona externa. Inter mala ō magis fugienda Infamia quam bonorum amissio: Mors magis, quam infamia: Inter culpas magis mortalis, quā venialis Inter mortales magis illa, quæ maiorem tnt decorationem & deformitatem, quam quæ minorem: Et huiq nulla alia rao excogitari pt, quam quod comuni plorum calculo inter duo bona maiq & meliq, int duo ō mala minq sit eligendum: Ex præmissis Colligur 2°. 1m est Cen hoem q pp timorem alicuiq mali temporalis, aut pp gsecutionem aut retentionem minoris boni deliberatè desistit a psecutione maioris ad alia salutem vel Reipub: utilitatem necessarij a fortitudine longissime abesse.

2dm est Cen hoem fortem & non audacem dici nec amorem sui abiecisse q gtra naatem inclinaoem morti vita obiecerit, eamq perdiderit pro gsecutione maioris boni. Timor 3pltr sumit, sicut et amor, a quo procedit; Quia nil timemq, nisi qui eiq qd amamus. 1° igr timor sumit pro passione appetitq irascibilis, qua aial reqliter monetur et qitur a malo aio imminenti corruptivo et qtristative, cuiqnisi cum difficulte quasi excedat potestatem tinentis, resistitur: et sic n est virtus fortitudini oppositum 2do Gnraltr pro oi inordinato timore, quo inordinate extimescimus aliqd

aliquid bonum nos adeptum iri: Et sic sumpto nec vitium forti
tudini proprie sed obiq virtutibq paque oppositum è. Avarus n.
extimescit possessionis bonorum: Intemperans voluptis carnalis privacem
3tio et vltimo sumitur pro timiditate circa pericula mortis vel
alius alticq mali aspi, ardui et imminentis: et sic sumptq è vitium
quod pprie et qem p defectum fortitudini opponitur. Et hac d'ime
Audacia zpter sumitq: 1° pro passione appetitq irascibilis, qua
qs periculum mortis vel aliud qdus arduu imanens malu pspicio
riam fiderti dio aggreditur 2 Eth. 5° et 3. Eth. 7° et sic supta
t3 timori sit gria, tn n è vitiu fortitudini oppositum; cum
passiones appetitq sensitivi in se spectata nec vitupabiles, neq
laudabiles sint, sed racie ordinacis, vel deordinacis ad legem
naalem seu rectam racem. 2do sumitur n pro dicta racie
sed pro Excessu timoris qtra racem; et sic supta est vitiu per
excessum fortitudini oppositum, quo audax debitis circumstis
neglectis nulla pericula mortis, nec vlla alia vel maxe naa horre
da mala extimescit et exhorret sed incircuspecte ysden se obicit
Audacis intinditas ex triplici causa provenire potest. 1mo
ex rationis defectu seu animi stoliditate. Unde Salomon Proverb 14
Sapiens ingt timet et declinat à malo: Stultq vero transilit et gfidit.
Consonat Arles 3° Eth. 7° Unde eos, q neq vndas neq terra motu timet
stolidos et insanos vocat, qq ob naa imanitatem et x virtutis habitu
segnti proverbio, cui obnoxy st locu fecerut: Neq terra gcussionem
neq fluctus maris timet. 2do Ex elatione animi alta et magna
de presumentis, et alios qtemnentis. Hinc Apls 11 ad Rom. Noli
altum sapere, sed time. Idem Arles cit lo: Atq et Arrogans ingt
audax odr ee sibiq fortitudinem vendicare cupitq in rebus asperis
antevideri. Tertio ex defectu amoris sui ipsius, quo vitam et

tempo

temporalia ad illam, et ad vltimum finem ordinata, et necessaria amet et non negligat. Vnde Audacia cui Timiditas sit iuncta vitiosa est et segg. eaobg. 1° Quia naali inclinaoj repugnet non extimescere ea, quæ ad vitæ gserualem, et ad dia salutem promouendam, st necessaria. Vnde mortem sibi inferre n est fortis neq heroici animi, sed Angustj et timidi 3° Eth. 7°. 2do Quia vt non optet ming debito seu iusto bona diligere; sic neq ming debito mala n extimescere, et ts nullo totaliter ab amore suipsius recedere, poit repugnante naa; tn partialiter vt est ex pte alicuij boni partaris et non ex toto oium bonorum. Illius membri ao; Quia id, quod naale et congenitu e, radicitq extirpari n pt; et suo moueri psistente naa. Hinc D. Paulus ad Eph. 5 Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Huius membri ratio e Quia fieri non pt, ut quis cuncta, q naa desiderat, fastidiat et abijciat, sd tm ea desiderabilibq vt amabilibq hoc aut illud: Et sic quadam saltem et qdem maioris boni vt maioris mali euitaniq caa. Vnde qdam seipsos intimunt, ut grauioribq malis eximantur, quod tn improbro et vitio est. Nam q latore solicitudinemq desiderant, ea fugere; neq qa honestum est id pferre, sed eo fugere, re malum habeas mollis et effaminati est animi Artes 3 Eth. 7° pbfinel.

Hinc colligas, q vim propria vita inferunt, neq audaces neq fortes dici: Non audaces; Quia st effaminati et n fidentis animi; Non fortes, Quia fortudo mediocritas e earum rerum q hoibq fiduciam et timorem adferunt, quiq ea sequuntur et tolerant, qua honesta st. Audaces temeritas concomitatur, quâ protecti ante cupiunt pericula adire, quam instant, cum adst ea, effugiunt: At fortes in ipsis rebus accrescunt et acres sunt; ante vero quieti et remissi st: Et hæc de Fortitudine: sequitur Temperantia.

CAPUT LV.

De Temperantia eiusq; Regula.

Hactenus de fortitudine appetitum irascibilem moderante: Nunc de Tempantia appetitum concupiscibilem ad raois regulam reducente disputabimus. Temperantia itaq; est virtus, quæ inter morales numerata delectaoem seu voluptum tactus moderat. Dico (virtus moralis) quia non circa veritatis cognitionem, q obctum est virtutum intellectualium, sed circa actiones & appetitus sensitiui passiones, quæ morum noe comprehendntur, versatur. Dico (voluptatum tactus) ex sequenti caa: vt notes tempantia gnralter & spealter sumi poe gnralter: pro moderatione, qua recta rao quascuq humanas & cuiuslibet virtis opaoes ad debitaru circumstiarum tempamentum, ita ut neq modum excedat, neq deficiant, restringit & reducit: Et sic sumpta n e spealis virtq, sed gnralis quæda affectio omb & singulis virtutibus ex æquo gveniens: Et sic accepta tradita de fio singulis virtutibq non competit: sigdm non ois virtq circa tactus delectaoes versetur: spealiter sumitur pro ea sola virtute; q gcupiscentiam carnis & delectationes tactus circa cibu potum & venerea ita moderatur, ut loco tempori personæ alijs circumstijs à raoe determinadis gveniant: Et sic sumpta spealter tempantia gtra prudia fortitudinem & cætas in vniuersum oes virtutes obeto & essialiratione dinguitur; & obid ut gnralis qdam & eois passio singulis virtutibq non inest. Cæterum neq ingveniens & à ratione alienum est, ut gnrale noen ad fidendum suam speem maxime potiorem & qdem hoc ipsu expta docente astringat.

Hinc

Hinc verbis quæ ale nomen ad Contin: Poëta ad Virgilio: adoptio ad adoptionem in specie significandam traditur: quod ô temperantia specialis sumpta specialis quædam virtus sit ex ea ratione patet: quia omis virtus ab alijs virtutibus dicta specialis, specialem suam differam et directionem, sumit a speciali obiecto, quod vel realiter vel ex ratione rei ab aliarum virtutum obiectis distinguitur. Atq temperantia specialis sumpta obiectum est delectatio seu voluptas, ex rerum tactibilium usu promanans, quæ realiter vel ex ratione rei ab aliarum virtutum obiectis directa et secreta est. Voluptas in genere accepta est appetentis operatio possessio et fruitio quæsiti et acquisiti boni sollicitus. Ubi author asserit memorem et sensum voluptate perfundi si oprentur, et suum appetibile recipiant: Estq triplex: Animi, corporis et sensus teste Arte eodem: Asserit in omni sensu voluptatem reperiri, et in mente contemplationem. Operatio n tm est notionis, sed et imobilitatis respectu termini acquisiti: et ob id voluptas potius in quiete quam motu consistit. Artes eodem: voluptati quiæ dolor. Et cap 10 sub fine Arist. Dolor igr est carentia seu privatio debitæ operationis possessionis et perfruitionis quæsiti appetibilis et possessi boni. Voluptas animi est bonitatis insensibilis et spiralis ex obecto insensibili et spirali ad diam rationem transfusio: vt est felicitas creata, netisq omnis delectatio ex virtuosis operibus eorundemq virtutibus profecta. Hinc delectatio ex rerum sensibilium usu nata n est voluptas animi dicenda. Corporis n voluptas est bonitatis sensibilis ex obecto sensibili in diam sensitivam transmissio; vt est non ipse cibus vel vinum, sed eorum dulcedo et suavitas in animam eiusq sensus recepta. Corporis voluptates sunt principales seu primariæ et minus principales seu secundariæ. Illæ sunt delectationes tactus, quæ diriguntur ad conservationem speciei humanæ et individui: Eoq noe percipiuntur ex usu rerum, quæ ad conservandam speciem humanam necessaria sunt, vti cibi potusq quæ sunt alimenta individui conservandi. Rebus tactibilibus ad conservationem speciei humanæ eiusq individui necessarijs sin delectandi ideo indidit Creator, vt homo ad earum usum seipsum sæpe fortem

Cur Deus pro tactui pun delectatio indiderit

delectationis allicit, cumq; ob onera quæ comitantur non abjiciat, id certè
contingeret, si harum usus nullam delectationem sentiens pareret: Spes
delectationis appetitum ad rerum delectabilium usum invitat et allicit.
Hinc oes, quibus delectatio obtingere n̄ pt, res delectabiles fastidiunt sicuti
infirmorum, qui eo, quod non delectent, ciborum aut feminæ usu, fastidiosi
sunt. Hinc quoq; Aristo 10 Eth. cap. 1° et 5° Voluptas ingt operationem efficit
non quidem ut habitus, sed ut finis: Voluptates n. et dolores eas oes
vel supra vel infra lunam fiunt: Nam prani voluptatum blanditiis
delinitis ad ea gerenda oia, quæ prava st, impellunt; et dolorum cum
admonent, faces a recte factis deducunt. 2° Eth cap. 3°: Boni v. honesta
voluptate et dolore justo oes actiones et facta sua dirigunt. Aristo ct. l.
Virtus n. moralis ois voluptatibus et doloribus insaret. Voluptates
minus principales seu secundarias vocamus, quas presentissimus ex earum rerum
sensibilium usu, quæ propter ad speciei humanæ seu individui generationem
non requiruntur, sed tm secundario: ut st voluptates ex gustu, odora
tu, visu et auditu perceptibiles. Ut igit voluptes sensuum exteriorum
st duplices: sic Temperantia obiectum statuit triplex: principale seu
primarium unum: et minus principale seu secundarium alterum.
Illud est tactus vel rerum tactibilium delectatio; et consequenter quoq; tri
stitia n ois, sed ea sola, quæ ctingit ex rerum delectabilium defectu et
privatione. 3 Eth cap 11° Hoc 1. Idem obiectum e delectatio, qd sentitur
ex obiectis n tactus, sed cæterorum exteriorum sensuum: quare temper
antia non propter et primario sed secundario 1. dispositive autem conse
quenter circa horum sensuum delectationem moderandam occupatur; cum
principalit interdat delectationes rerum sensibilium ad speciei humanæ
generationem necessarium moderari 3 Eth. 10. Dixi in definione (mo
derans) qa essia temperantia est mediocritas seu medium inter
rerum delectabilium excessum et defectum, duo extrema, a quibus
delectationes ad rationis regulam temperans ita revocat, ut in ijs neq; de

fi

ficiat, neq; exsuperet: Et hæc de natura Temperantiæ.

Regula temperantiæ, q̃ circa vsum rerũ delectabiliũ obseruandæ, ex fine elicitur et sumitur: Cum finis eorum, q̃ ad finẽ referũtur, norma sit, et media suo fini proportionaliter accomodari debeant: Iam v̄ oia delectabilia, quæ n̄ois vsum assumunt, ad aliquem finem ordinantur, quorum finis et qdem proxus est spei humanæ et Indiuidui gseruatio: Remotq v̄ et prinpalis Summum bonũ seu felicitas vitæ æternæ. Quocirca prinpalis temperantiæ regula est DEVS et mediorũ ab eo instituta ad finem ordinatio. Hinc ois delectabiliũ rerũ vsus, quæ Summo bono, qd est DEVS et temperantiæ fini, q est ipsius Regula ḡveniat, est gtra rationem temperantiæ; et q̃ conseqns sub æternæ mortis pœna prohibitq et interdictus. Vnde Apostolus 13 ad Hebreos: Honorabile spr connubium est torus inmaculatus: fornicatores v̄ et Adulteros iudicabit DEVS. Et Esaiæ 5. Væ q potentes estis ad biberdum vinum, viri fortes ad miscendam ebrietatem. Item Joëlis 1. Expergiscimini ebrij, flete et vlulate oes, q bibitis vinum in dulcedine, qm peryt ab ore vro, euig pœnæ gtra fornicatores et ebriosos à DEO statutæ; nulla alia ratio excogitari pt, quam qd delectaoes, qbus illi demulcentur, sint contra ordinationem DEI, q eiusmi delectaoes ad spei humanæ ac Indiuidui conservationem, quã bibuli, delicatuli, et fornicatores destruunt, ordinauit. Circa Qntatem vsus rerũ delectabiliũ: qntumqueq edere bibere ꝓportet, certa regula tradi n pt obrẽ caam; quarũ ia Quia in singularibus iudicia e difficile q Et 5. propter eorum varietatem et continua mutationem. Iudicium n circa id, qd ꝓpetuo sibi sit gsimile, ꝓpter obcti vniformiter

est facile

est facile: Atq temperantia versatur circa actus particulares et singulares, q pro personarū, temporis, loci, finis varia conditione et mutatione incerti, varij, infiniti et mutabiles sunt. Hinc qd Pigmaeo nimium, idipsum Giganti parum est: Hinc qd sano satis vel parū, id aegrotanti nimium. Hinc cibus q extra ferias esuriales licitq, in ijsdem e illicitq: Et sic actq particulares propsonaq et aliarum circumstantiarum mutaoe variabiles et mutabiles sunt: et ob id circa eosdem judicium e difficile. Zeda ratio; quia virtutum singularum actiones gsistunt in medio n gnrali, sed speciali ad cuiusvis hois singularis n coem sed singulare ppriamq naaq et complexionem relata, qua pendet et gstituitur a judicio, qd sibi qsq format prudens ex circustantiarū gsideraoe. Unde Aristoteles 2 Eth. cap 3 definit virtutem moralem esse: Habitum Animi p judicium sumptum, in mediocritate positū, et qdem ea, qnos attingit, raoe sic definita ut prudens praescripserit.

CAPUT LVI.

De Abstinentia, eiusq speciebus.

Expositis Temperantiae objecto, essentia, fine et Regula; superest, ut partes ipsius subetas seu species partis intpremur. Temperantiae species sunt q. Abstinentia. Sobrietas Castitas et Pudicitia: quarum 2ae priores delectaoes circa alimenta Indiudui: 2ae 3 posteriores delectaoes circa gnraoem moderatur: Abstinentia est virtis habitq, quo qs abstractionem ciborum, ad recta raoem moderatur. Dico (virtis habitus) zplici noe: 1° ut notet abstinentiam hic n sumi pro actuali ciborū zdm qntatem et qltatem abstractione, q pter sanitatem gservandam, vel amissa recuperandam suscipitur: sic n ciborū moderari abstractione, ad Medici offm

medicinamq

medicinamq; spectat; neq; ex habitu vitioso fluit: Ita ut notetur abstinentiam nos hic non sumere negative ⊢ pro pura ciborum negatione seu pro simplici ciborum assumendorum carentia, q dr jejunium naale, quod cuiuis absoluta alimenti assumpti digestione vel diu brutis; et sic citra habitum, qvenire pt: Sed positive ⊢ pro habitu intiori, per quem illectus et voluntas ciborum subtractionem ad rationis regulam promptè et delectabiliter in honorem Dei et pro alios virtutum actus expeditè exercendos metiantur et reducent. Dico (ciborum abstractionem) vt illicitas nos hic abstinentiam n sumere pro ieiunio spuali; quod nil est aliud, quam abstinentia a peccatis; sed per delectationem circa cibos moderatae, qua quis cibis abstineat vel ijsdem frugaliter et moderate pro bono virtutis vtatur, pro ut recta ratio pscribit: Et sic sumpta Abstinentia est 3plex: Moralis: Poenitentialis et Ecclsstica. Moralis e, qua qs se a cibo imoderato vt et qsueto et ordinario n propter eam spualem, sed pp moralem et polytica tm virtuosam tn abstrahit: Sic Bartolus legum insignis commentatorne aciem ingenij ciborum copia obtunderet, panem sua quotidie ad pondus comedebat comparanda excellentis erudition eia seu amore pertractus teste Ludovico Romano. Poenitentialis est abstractio ciborum delectabilium ex fide et dilectione Dei ad reprimendas carnis cupiscentiam, et ad placandam iram Dei necn ad remissionem peccatorum impetrandam pposita et suscepta. Unde Joel 2 Convertimini inqt ad me in toto corde vro, in jejunio et fletu atq; planctu: Hac abstinentia ieiunabat David psal 118 Item Viri Ninivita et Rex achab Jona 3. Abstinentia Ecclesiastica etc ciborum, carnium, et aliorum alimentorum ppositorum abstractio ad vnicam comestionem horamq; competentem et statos dies determinata

et instituta. Estq; xplex quadragesimalis et q temporu Anni. Illa ex Aplorum traditione: Hæc à Pontificibus accepta e, differtq obetis. De vtrisq; plenius Theologi. Abstinentiæ per excessum opponit; Gula: per defectum inordinata media. Gula e inordinatus appetitus cibi propter delectacem inordinatam. Inordinatq appetitus et delectac inordinata q modis gtinguntur. 1o Ratione substantiæ; ut cum qs nimis lautos et pretiosos cibosq; victumq appetit. 2do Racione gltatis; qn qs qrit cibos nimis acurate, curiose, et oppipare pparatos. 3tio Ratione temporis, qn caan raobilem qs antevertit debitam et competentem comedendi horam. 4to Ratione entatis et modi, qn quis nimis festinanter absq mastcatione debita, et vsq ad vomitum comedit et vorat: Sic Gulosq fuit Maximinus Impator, q Alexandro Mamiæ filio in regno successit pinde corpulentq atq edax et potulentus. Nam quotidie 40 libras carnis esitando consumebat, et vini amphoram suadente sudando corpore tam festinater et ubertim epotabat, ut calix sudore collegeret, et collectus sudor vno die sextarios tres impleuerit teste hystorico eximio Sabellico lib 10 capo. Impatori Maximio n absimilis fuit qdam plago, qui in oblectamentis fuit Aureliano Impatori ex sola caa, q vno die ad mensam integrum aprum, centum pares, verueeum et porcellum ederet, vel verig absumeret: In fudibula autem libris opposito plus orca biberet testante Flavio Vopisco. Vitia et detrimenta, q ex Gula proficiscuntur, st Mentis hebetudo, seu obfuscatio, inepta latitia; stultiloquium seu garrulitas, Inordinatus gestus seu scurilitas, Iocularitas, Immundicia, Mollitis seu pollutio. Fornicatio Gula toti Reipub nedum gulosis infesta, et qdem tu maxe, cu Principes Duces, Marchiones terra po illam consectantur. Sic Eua et Adam gula cupidine ducti vnig pomi esu totu vrsu pdiderut.

Genes. 3. Sic vescendi carnibus cupiditas populum Israeliticum magna plaga percussit Num. 11. Hinc Eccl. cap. 10. Va tibi terra cuius rex puer est, et cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, et non ad luxuriam ac ebrietatem. Inedia prout abstinentia per defectum opponitur est vitium, quo quis se à debitis alimentis ad mortem vel minimum ad gravissimos morbos, quae functioni vel privatae vel publicae obsistunt, exinanire solet. Sic Catapsones Monachus in Meletensi monasterio in finibus Aureli jejuniis ita sese macerabat, ut pp corporis infirmitates operas ab Abbate ipsi impositas amplius pficere nequeret Greg. Tur. in vitis patrum cap. 11. Sic Greg. Nanzianzenus jejuniis ad tantam infirmitatem corpus adducebat, ut Episcopatum deponere compelleretur teste Guilbert. libb. narrationum.

Coronidis loco hic Observa Gulam superius à nobis definitam non generaliter (ut vel gns seu vel inordinatus appetitus circa alimenta individui commensationem et ebrietatem comprehendit) sed specialiter accepisse et definivisse, quae scilicet est species seu appetitus inordinatus circa cibum: Eodem et mo pt abstinentia generatim et specatim intelligi: generatim vel est virtus circa Individui alimenta specatim, vel est virtus circa cibum fundaxat: Et hac de Abstia.

CAPUT LVII.

De Sobrietate et Ebrietate.

Sobrietas duplic. sumitur. 1° Generaliter pro moderatione omnium actuum moralium. et sic sumpta reperitur in omnibus virtuosis. Unde Apostolus ad Titum. 2° Sobrie vivat juste et pie vivamus in hoc saeculo. et 1a ad Timoth. 2° Mulieres in habitu ornatus sese cum verecundia et sobrietate ornantes. 2do specialiter seu pprie pro

moderatione potus, q mentem et sensus gturbare et eorum vires comminuere pt: Et sic sumpta est specialis virtus ad temperantiam tanquam species ad suum gus ptinens, qua moderamur delectaones potus et maxe vini. Hac virtg vt maxe pernpes Epos. Eccliæ ministros juvenes, et in versum oes q reipub. prest, eiusq administrandem suscipiunt pp ozones et offa publica, decet. Unde Apls 1a ad Timoth. 3o Oportet ingt Epum ee sobrium, et Diaconos non multu vino deditos. Item ad Titum 2a Hortare seres et juvenes ut sobrij sint. Carolus Magnus Imperator cibi potusq erat parcissimq: potq tn temperantior, adeo, ut cena ipsius quotidiana quatuis dundaxat cibis pter assum gstaret, et in ea n amplius ter, neq interdiu temere biberet teste Huentino lib 4 Annalium Boiez. Sic qrogs Maximilianus Imperator inter prandia raro bibebat in mensa, ut plurimum ter, atq ado valetudine usq ad produ vita firmissima fuit teste Cuspiano. Et hæc de Sobrietate.

Ebrietas 2pter sumitur. 1o pro rationis ligamine, q ex vini usu imoderato accidit: Et sic e magis vitij quam peccati effum et pœna, quam vitiu ipsum. 2do Sumitur pro inordinata concupiscentia vel pro imoderato vini usu vt altiq liquoris e quo ligamen raois segtur: et sic e species Gulæ in qre tn septa, quæ in Comessatione et Ebrietatem diuidit: Cognoe est vitiu sobrietati per excessum oppositu, quo qs qn aduertit, vel aduerte tenetz potum psentem ad inebriandum fore efficace: exposito inordinate bibit, vultq magis inebriari, raoisq usu destitui, quam à potu imoderato, eiusq delectaoe abstinere. Ebrietas invincibilis et absq culpa excusat peccatum, inde segns, à tanto et à toto; cum causet involtarium raoe ignorantiæ invincibilis, ex qua orta est:

Si a. sit vincibilis, tz mortaliter sit culpabilis, tn excusat pctm à tanto propter ignoriam inde segntem, et rationis ligamen: quia aliquo modo accusat involuntarium; Nor tn excusat à toto; qa tz peccatum ide segns n sit partariter, et directè volutarium, fuit tn voltarium indirecte ?. in caa ante, q ebrietas dns voltaria, quod n est caa caa: id et est caa causati: Ebrius est caa sua ebrietatis voltaria; proinde quog caa peccati p ebrietatem et ignoriam ipsi gnexam comissi. Unde Arles 6. Et asserit Ebrium mereri duplicem increpationem: Vna pp ebrietatem voltaria alteram pp vitia inde segntia. Ad extremum quog est Observandum, quod actus ex Ebrietate, q rationis vsu ebrium destituit, profectus n sit nouu vitiu seu noua culpa; cum exlibertate seu electione rationis, q cuiusuis actus humani origo et finis non promanarit Hinc incestus, quem Lot cu filiabus suis admisit n fuit nouu peccatu. Hinc quog Homicidia ex eiusmi ebrietate comissa peccati noui raoem non suscipiunt ex modo dicta caa Hinc quog eiusmi homicida ordinaria homicidij seu mortis poena n subeunt, sed extraordinaria judicis dependent sentia.

CAPVT LVIII

De Virginitate.

Absolutis duabus temperantia speby prioribus: supest ut posteriores, q circa delectaoem venereorum occupantur; vt st castitas et pudicitia dilucidemq. Castitas est tempantia, per quam voltas se abstrahit à pollutione et inundicitia corporis Digeritur In Virginalem, Matrimonialem, et Vidualem. Virginitas seu Virginitas est castitas proposito habituali integritatis

carnis

carnis perpetuo seruanda firmata. Dico (castitas) qa virgini
tas se habet ad castitatem, ut species ad suum genus: dis n. virgi
nitas e essialiter castitas; cum hoem ab immunditia carnis separat,
sed n gtra; vt castitas matrimonialis et vidualis. Dico (seruan-
da:) ut notes obiectum virginitatis, quod est integritas corporis in
membris generationi deputatis, realiter gseruata vt gseruanda, ut patebit
ex seqntibus. Dico (habituali proposito) multiplici noe: 1° vt ad dif
ferentiam reliquarum specierum castitatis. Quia solus virginitatis
virtute pditq nunqua in Venerea delectaoem, multo minus in copu-
lam carnalem, qua est integritas corporis corrupta gsentit. Unde
sequitur puellam, q maritum habiat, n ee virginem hac virginitate
dicendam, vt maxe corpore integra sit, qa ipsi essialis virginitatis
differa n gserit. 2do vt notetur ad essiam virginitatis n regri
ut voto sollenni firmetur vel simplici, sed sat ee, ut fulciatur
proposito raois delectaonibus a Venereis abstinendi, 3° pfectissi
ma virginitatis sit voti accessio, eiusdemq gseruao. Est n aliud
propositum, aliud votum. Differnt n. ut genus et species vel caa et effa.
3tio vt notet, virginitem virtutem n amitti corporali pudoris
signaculo p violentiam vel casu amisso, vel et delectaoe Veneria
corpus gtra gsensu demulcente voluntis; cu sit et consistat hisce
casibus virginitatis genus et essia salua. Virgitas diducit,
in perfectam et imperfectam, seu ut verius loquar, in gnectam
atq simplicem. Illa est virginitas mentalis cu corporis integri-
tate gnecta; cui gtraria est corruptio corporalis vel mentalis
ea irrecuperabiliter destruens. Hac e sola mentalis corporali sig-
naculo p violentiam aut p casu amisso contra voluntem; cui gtra
e sola mentalis corruptio, q est gsensu solu in re venerea sine
fractione signaculi, vel saltem sine delectaoe subsequente; quo

sensu totaliter virginitas recupabilis tn poenitentia peracta
Virginitatis servato signaculo exclum pulcerrimu ponit Chro
Margareta, q malebat ab Olybrio Asiae praefecto in aerem sus
peni; virgis cadi, pectinibus ferreis usq; ad assiu denudationem
saniari, et ita pro Christoe mortem appetere, quu virginitem
Deo dicatam gingali gsortio amitteret commutare. Exclum vir
ginitatis amittendo vel amisso signaculo virginali, quod a medicis
vocatur Hymen, offert tibi B. Lucia, quae respondet Syrano
Praeseasio p violentia ea corrumpenti: Si invitam me fecerisvio
lari, castitas mihi duplicabitur ad coronam: Non n ingnatur
corpus nisi deconsensu mentis: De gsensibus et voluntibus iudicat DEVS
ut legitur in decretis Causa 32. q. 5.

CAPUT LIX

De Castitate matrimoniali, viduali et deinde de pudicitia.

Castitas matrimonialis est illa virtus seu temperantia
quae coniuges non absolute inclinat ad abstinendum a venereis, sed ab
illicitis. Matrimonium numeratur int species castitatis 3plici noe. 1° qa
ipsius Institutor, q est DEVS et confirmator, q e Christus, castissimi st.
2do quia iudicio S. Pauli coniugium in omb est honorabile et ori ma
culatq ad Hebreos 13 Tertio qa matrimonium est sacramentum magnum
in Chro et in Ecclia ad Ephes. 5. Neq tn ex dictis locis existimes
matrimonium dignitate et nobilitate virginitem virtutem antecedere
St n virginis primitiae Agni DEI; quem in celis quocunq ierit sequ
untur, cantica seu carmina, quae nullo caticlarum imitari pt, modulates
Apoc. 14. Hinc quoq Paulus ad Corinth 7° Qui matrimonio iungit iun
git virginem suam, bene facit, q n iunxit, melius facit. Dixi non
absolute ob sequentes causas qa usus venereorum usq adeo n e inter

coniuges illicitq, ut alter coniugum culpa sese obstringat, si gratiam
nabilem eiam debitum coniugale petenti deneget. Hinc paulq 1 ad Cor.
7° vir vxori debitum reddat, et similiter vxor viro: mulier n corporis
sui potestatem n habet, sed vir: et vir dc. Secunda ratio quia matrimonij
finis est prolis generatio, et fornicationis euitatio, quae ex venereorum
vsu dependent in eoq gsistunt. Dixi (abilitis) ob seqntem rationem
quia castitas et illicita Verq propter grios actus et fines int se
sunt opposita. Venus int coniuges illicita fit ex circumstantiarum
debitarum et honestarum, puta, modi, temporis, loci vel maxe debiti finis
neglectu. Hinc Coniuges, q n amore prolis matrimonium ineunt, et in illis
soli libidini student, tam longe a castitate matrimoniali abst, ut coram
Deo abominabiles sint; et ob id ab impuro Daemone Asmotheo in infinitis ma-
lis implicentur; quod testimonio Archangeli Raphaelis pbr, q juni-
ori Tobiae sacram virginem (q septem viros qbus tradita fuit
Sathan Asmotheus in nuptialem thalamum vix ingressos occidisset)
in coniugem suam accipe. Tenuenti extimescentiq; respondit his verbis;
Audi me Tobia et ordam tibi, q st, qbus coniugibus Daemonium pre-
valere pt: Hi namq, q coniugium ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua
mente excludant et suae libidini ita vacent, sicut Equus et mulus, in
qbus n est intellectus, ht potestatem Daemon sup eos. Tu a Tobia acci-
pies virginem cum timore Dni, amore filiorum magis, quam libidine du-
ctus, ut in semine abrahae benedictionem in filijs consequaris Tob. 6.
Sic do Verq inter Coniuges licita ex illicitis circumstantijs fit illici-
ta. Vidualis castitas est constans et perpetua voluntas a tribus votis
vel 3tijs votis, venereisq delectationibus in gloriam honoremq Dei
abstinendi. Post habita viduali castitate ad 2da vota transiendum est
leoibq invisq, ut varijs poenis pro incontinentia subdatur, ut patet ex
authenticis de nuptijs. Hinc quoq Imperator Justinianus paragr. Sed vers:
Si a tutela: Ita 2da vota abominatur, ut mulierem vita matrimonialia
ducentem et iteranter 3° diuerit negligere nz Deum. viri defuncti me.

moriam et liberorum charitatem. Singularis et eximiæ castitatis singularis exemplum proponit nobis Honestissima matrona Judith, cuius historiam pete ex biblijs. Pudicitia est virtus, qua venerearum delectationum signa antia, comitantia et subsequentia (qualia sunt aspectus, tactus, oscula, et amplexus) moderatur. Pudicitia conservatur spualibus rerum divinarum contemplatione, jejunijs, precibus, cibijs, sacris, religionis professione. Similiter ebrietatem, conversationes impudicas fugiendo, mulierum aspectum, colloquia delinando, domi manendo, corpus laboribus fatigando, dure cubando, ornatum corporis superfluum redigendo. Pudicitiæ exemplum tibi præbet Carolus Imperator, qui durante ginocio tanta claruerat pudicitia ut formosioribus mulieribus conspectis vel adventantibus vel stantibus fenestras subito clauderet, recordatus procul dubio versiculi S. Jobi dicentis: pepigi fœdus cum oculis meis, ut de virgine quidem cogitarem. Et hæc de Castitate eiusque speciebus.

CAPUT LX.

De Vitijs Temperantiæ et Castitati oppositis.

Hactenus Temperantiæ partes exposuimus: superest ut vitia eiusdem opposita dilucidemus. Temperantiæ opponuntur Stupiditas et bestialitas seu luxuria. Illa temperantiæ per defectum opponitur, et est vitium, quo quis citra eam rationabilem delectationem tactus tanquam rem se seu ex natura sua malas refugit et damnat: Sic priscillianista Hæretici carnes et escas immundas vitabant. Origenes lib. 8. Sic quoque Ægyptij suillum pecus adeo detestantur, ut in flumine abluatur cum omnibus indumentis, quæ porcum tantum attigerit; præterea interdicitur bubulcis omnibus templis et fanis: Sic quoque peccant illi, qui castitatem vel virginitatem Deo dicant ex ea sola causa, qua nuptias abom-

abominabiles et Deo invisas dicent. capitulo: Si quis dixerit 30.
Bestialitas seu luxuria est vitium tempantia per excessum opposita
quo inordinate appetitur delectacem rerum sensibilium. Luxuria a
luxu seu fluxu dicta est; quia involuit solutione quandam in volup-
tates solutas et diffusus. Hic Notes, quod Luxuria 2plex. sunt;
gnratr. pro inordinato appetitu voluptum rerum tactilium.
Spealtr. pro inordinato appetitu venereorum abundarat. Unde in
lectione bestialitatis seu luxuria supriori, luxuria gnratr. supta est.
Luxuria vitio, quo dediti sunt, haud imerito bestiales notantur, ob rpli
cem causam; 1° qa. quo terminos delectacum vel maxe venereaum trans
iliunt, rationis lumine destituuntur, vsumq rationis amittunt in
ipso Veneris actu. Hinc Psalmog: Nolite fieri sicut Equus et Mulus,
quibus non est intellectus. 2do quia quo inordinate delectacionibus fruuntur,
nullam vel temporis, vel loci, vel aliarum circumstiarum rationem ducunt,
quae bestiarum proprium est presertim canum et suum. Bestilitas
Epularis amantissimus fuit Philoxenus quidam Erythrius, qui cum voluptate
epularum immodica diceretur, collum sibi dari quis longius optabat,
quo ex tactu et longiori deglutiendo maiorem capiebat voluptatem teste
Arist. 7 Ethic. cap. 11. Bestialitas circa venerea et sic in spe supta
comprehendit simplicem fornicacem, stupru, adultinum incestum, raptum
Sacrilegium, vitium gtra naam. Impudicitia. Fornicao est ut simpliciter
sumitur, illicitus coitus soluti cum soluta. Dixi notanter (simplex)
qa hic strictie sumitur et non latoe pro illicito egressu viri cum
femina. Nam fornicao gnratr. sumpta aequalitate pttatur luxuria
in genere supta, in se includit adulterium et quemcumq inordinatum
cum muliere geniti gpiscendens: proinde noe soluti illico psonas
qnullo vel gsanguinitatis vel affinitatis vel ordinis vel modi vel
aut voti, aut religionis seue matrimonij vinculo int se est gnexa.

Simplicem fornicationem, ec peccatu et qdem mortale, facile depra-
hendis ex D. Paulo ad Heb. 13 dnte: Fornicatores et Adulteros
iudicabit Deus. Stuprum specialiter acceptu est illicitus gressus
cum virgine, quo violens nolens defloratur. Adulterium vero est illi-
citus gcupitus cum alterius ginere, quod qtingit cum adulter coru
duxerat, aut vterq est ginatus: Stupri et adulterij explu
sumere tis a Salomone Rege Hierosol. Davidis Regis filio Sala
cissimo scortatore et adultero. Nam qtra legem Dei vxores
duxerat ex Moabitis Ammonitis Idumaeis, Sidonijs: vniuersas ei
habebat vxores vna cu Israelitis 700: Concubinas vero et pellices
300. 3° Reg. cap. 11° Incestus est vitiosus gcupitus int qsanguineos
et affines. Incestus turpitudine notatur Nero, q rem turpe
exercuit cu Matre, lectica vectus Suet. in ipsius vita. Item Ca
sar Caligula q cu tribus Sororibus, Crusella, Livia, Agrippina
stupri qsuetudine fecit. Raptus est cum violenter Mulier
qtra voluntem ipsius vel patris et muliere qsentiente rebus extra
bitur, quanvis id fiat ad ducenda eam in vxore post copulam
vel et cu violenter copula extorqueatur, sive sit virgo sive mulier,
nihil Interest. Sacrilegium hic est concupitus cum psona Deo
dicata, quod qtingit qn vtraq vel altera tm psona religiosa ca
stitatem professa est. Vitium contra naam est actus vene
reus non solum repugnans recta rationi; ut e coe orbus luxuria speb
sed et ipsi naali ordini actus venerei, q speciei humana qvenit
Convenit a: si sit inter marem et faeminam eiusdm spei situ debito
Vitium qtra naam qpehendit q. species. 1° Molliriem: vt cu qs se
sponte sine coitu voluntaria seminis emissione polluit. 2do Sodo
miam; q est coitus masculi cu masculo, faemina cu faemina.
3tio Bestialitem in spe sumpta, quae e hors coitus cu diali alterius
spei. 4to Coitum qtra naam; qn qdm mas cu faemina coit, sed non

seruato modo naali; q Spintria ratione notatur. Spintria dr
monstrosa libidinis nomiq, qcupitq repertores, cui turpitudini
quoq dditq erat Nero Vide Suet. in Tiberio cap. 43.
Precedentiu vitiorum audiamus expta ad detestaõem mollitici seu
solitaria pollutionis. Propono tibi vnu, que Deus repentina morte
pcussit ex ea sola caa, quod quonda semen in terram effudisset
Genes 38. Molles et suipsius pollutores st qsimiles Syris, quos
adeo libidini deditos fuisse scribit Cellig lib 30 cap. 34 vt
non tm noctu mulierculis corpus defadarent, sed et meridie mani
bus lasciuirent. Sodomia detestabile explm fuit Nero Casar,
q Sabinam vxorem adeo depibat iam mortua, ut Sopru puerum
liberto, quod illi pulcritudine psimilis et, excecare iuberet,
Sabina nde appellaret, eoq pro vxore pactis dotalibq, qventis,
celebratisq nuptijs sterettur testibq Suet. et Tac. libr. Dns
Deus Sodomiam adeo execratur, ut totam Sodomia et Gomorra
regionem et qnq pelagus vrbes in illa sitas igne et sulphure
celitq demissis interfecerit et absumpserit Genes 13 et 14.
In qbus ptibq illustre explm et pena vestigiu ad oem posteriten
in racemis et pomis illic nascentibq etiamnum hodie manet et oc
lis nostris proponitur, q ad speem maturitatis preniant, tm mar
ci non pnt. Nam ut Solinq refert fuliginem extrinsecus fa
uillat; iam ambitio tm eximia cutis cohibet, q vel leui tactu pressa
fumum exhalat et in vragu pulverem ac cinerem fatiscit, resolui
turq. Agysippus lib 5 In illa regione e lacus Asphaltites
quod et mare mortuu, qa nil viuum oignit, nilq ex qre vi
uentiu recipit, vocatur. Nam neq pisces nt, neq aquis assue
tas et latas nergenti vsu patitur aues, sed qcuq viuentia mer
genda tentauerit, quacuq arte vel etiam vi demersa statim desi-

liunt et excutiuntur; neq hic lacus naufragois patiens est. qa
quacunq vita carentia in profundum mergunturs: In ipso fe-
runt lucerna supnatare, extincto lumine demergi. In tractu
huiq regionis fuit olim vallis agrorum fertilissima et cultissima
qua ob summam amanitem paradyso Dei gferebatq Genes. cap. 10.
Cides igr ob peccata Intempantia circa venerea justo Dei
judicio pulcerrimas regiones igne et sulphure devastatas cc.
Exptm bestialitatis sumas a regina Assyriorum Semiramide.
q tam effrenata libidinis fuit, ut domesticum Equi libidinis
caa adamarit teste Sabell. lib 4. cap. 11. Bestialitatis vitio
quoq coinquinati st, q se cum Dæmonibq incubis, et succubis cons-
cent: Sic Acca Laurentia Meretrix Romana cum Hercules sce-
ptro gesbuit Macrob. lib. 1° Sat cap. 10. Sic Victorinus Epsq
dum eremum incoleret, d cum Dæmone sub spe formosissimæ
Mulieris gesbuit; ob quod factum ita doluit, ut manibq in fissu
ram ligni compactis herba cruda et aqua frigida triennio sese
sustentarit Marulq lib. 2 cap. 12 Et hæc de exptis vitiis q naam.
Impudicitia est inordinatq appetitq osculorum, amplexuum, aspe-
ctuum et reliquorum fœminæ usum gcomitantium. Impudicitia a pa-
ueribq maxe est vitanda, qa viam ad fornicationem et adulterium
aperit. Unde Salom. proverb 6to: Nonne qt homo abscondere ig-
nem in sinu suo, ut vestimenta illiq non ardeant aut ambulare sup
pruinas, ut plantæ ipsiq n gburantur: Si q ingredit ad mulierem
proxi sui, n erit mundq cum tetigerit ipsam: Et Eccl. 9° Ne respi
cias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos ipsiq: pp muli
eris speciem multi periunt: et ex hoc genisciencia Carnis velut ignis ex
arpescit: sicut et illiq colloqui: Item cum muliere aliena ne sedeas ado nec ac
cubas cum ipsa sup cubitum to Ex qbq liquet. Conversacem cum muliere ado
lescentibq maxe damnosage, et obid vitandam, ni velint se laqueis dæmonis irretire

CAPUT LXI

De Verecundia eiusq; partes.

Hactenus de partibus temperantiæ subiectis seu speciebus: nunc de eiusdem potentialibus sermonem inducemus. Partes Temperantiæ potiales sunt: Verecundia Continentia Mansuetudo: Modestia Affabilitas et Comitas. Verecundia est Temperantia quasi anteambulo et eiusdem pedissequa. Illius ratio est: quia suum possessorem ab Impudicitia retrahit et ad temperantiæ timoris impetu impellit. Huius ratio quia vitiorum temperantiæ oppositorum est censor et quasi flagellum tacito morsu conscientiam nostram lacerans. Nascitur ex turpitudine vera vel imaginaria. Hinc definitur timor laudabilis, quo ex facto turpi vel ex probrabili proprio vel nostrorum exoritur, et inter impudicitiam et pudorem constituitur. Consonat Artes quoque Ethicorum. Ubi verecundiam definit metum dedecoris et infamiæ. Item 2° Rhet. ad Theo. cap. 6. Ubi verecundiam dicit esse dolorem seu animi perturbationem ex malis presentibus, preteritis et futuris infamiam inferentibus promanantem. Impudentiam vero morum malorum contemptum et impassibilitatem. Dico (timore) ex sequentibus causis. 1° Vel notes verecundiam non esse virtutem proprie pro habitu animi bono sumptam, sed potius animi nri peccatis admissa vitia carnificem; in qua nulla pax, et sic neque timor, quo anima diuexat et conturbat, sit virtus: Sunt tamen probi viri ita dispositi, ut si quam turpitudinis perpetrassent, verecundia afficiri vellent. Unde Phus dicit Ethicorum cap. 6° Verecundia convenire studiosis seu virtuosis hominibus, non per se sed ex suppositione. Hinc cit. to neque non ingt bono viro digna est verecundia: siquidem ex malis rebus quæ facienda non sunt, proficiscitur. Ratione Causæ: vel notes Verecundiam hominis esse proprium,

ut propter turpium factorum commissionem. aliq ipsiq tristetur et dolore afficiatur. Sigdem impudentis et improbi hominis sit ita affectum esse aio, ut qd fedum turpeq sit facere, ut factum n velit fuisse. Dico (laudabili.) ex duplici caa: 1° si virtq pro habitu animi bono sed gnraliter pro quocunq actu humano laudabilis sumatur, tunc verecundia int virtutes seu verisq inter actus virtuosos adleci posse: Est n timor actus humani, qns intellectq et voluntas ipsi moderaoem adiungunt, tum ut inter impudicitiam et pavorem qstituatur, et rationis imperio coërceatur. Illa et 2da caa è quia ex turpibq factis pudore affici bonum est, et rationi gveniens Arles cit. lo. Unde ut continentia per se non est virtus, sed media et mixta naa: sic quoq verecundia Arles eodem. Hinc Diogenes Adolescentem videns inhonesto dicto erubescentem: Confide, inqt, fili mi, hicce color virtutis est teste Laertio. Dico (ex turpi.) ob duplicem caam: 1ª è quia ex eo facto, qd ut honestum apprehendimq non verecundamur. Hinc virtuosi cum dicta et facta sua ut virtuti qsentania apprehendant neminem verecundantur; ut maxe eorum mores à vulgo taxentur. Noitat n in aio suo rosium esse, male audire, cu bene feceris. 2da caa quia ad essiam verecundia adeo necessaria è admissa turpitudo, ut verecundantem oporteat admississe turpitudinem veram aut saltem imaginariam. Hinc Arles nil interest, inquit, utrum alia res per se turpes sint, alia opinione: Qnqdem neutra faciendo sit, ut n sit pudori locq. Etc. q. Consonat D. Paulq, ubi dt: Non tm abstinendum à malo, sed à specie mali. Verecundia, q ex vera turpitudine nascitur in bonum virum nunq cadit: qtra q ex imaginaria. Illa in pueris pp judicij infirmitatem qa nequeant illicere ppfaule, quod decorum vel turpe sit, laudatur. In adultis non item Arles cit. lo. Ideoq illa rusticq, hac ingenuq pudor

pudor vocatur. Dico itum (ex turpi) ad diffram, qua à reliquis timoribus seiungitur: Non n'ois timor verecundia e, sed is tm, quem criminis turpitudo parit. Dico (vel nrorum) ut notes verecundia n' tm gliscere ex probi facto turpi, sed et ex turpitudine eorum, q nobis affinitatis vel consanguinitatis vinculo st iuncti: Est n. filius stultq, ira patris et dolor matris, q genuit eum proverb. 17° Dico (exprobrabili) set notes ex eo turpi facto nos pudore affici, cuig exprobrationem et opprobrium extimescimus. Vnde diuites et potentes nec à pauper, nec à subditis, q factum turpe exprobrare illis n' audeant, non verecundantur. Opprobrium conotat testimonium exprobrantis, q exprobrando de turpi facto testimonium reddit. Vnde opprobrium ee caa dr, vnde verecundia timor erasciturr. Nam qnto maioris fuerit ponderis exprobrantis testimonium, tanto grandior verecundantis fauor: Exprobrantis a. testimonium maioris fit ponderis ex caus segntibq. 1a est virtutis et potestatis in exprobrante excellia. 2da iudicij, ex quo exprobrantis, certitudo fluit testimonium et firmitas. 3tia est Nocumentum et gra amittendae timor, quem exprobrans incutit. Vnde à magistratibq, sapientibq, et virtuosis hoibq; à pueris v' vel hoibq nullig loci vel ordinis nullq verecundatur. Exptm verecundia sumas à primis nris parentibq: Nam daemonis astutijs circumventi cum de Arbore scia boni et mali ctra Creatoris preceptum pomum comedissent, nudi circumambulantes ex ficq foliis pizomeda sibi fecerunt, ut pudor obtegerent et nudi à Creatore n' aspicerentur Genes. 3°. Sic prouida rerum naa Mater mirq verecundia mulierum prospexit: Nam virorum corpora in mare pricta feruntur supina: feminarum v' prona. Ludouicq Vuesm Dara fam. lib. 1°.

Verecundiæ oppont duo vitia: Impudentia seu inverecundia
et panor rusticus. Illa est vitium per defectum verecundiæ
oppositum, et quasi admantinum supcilium, quo qs omni cuiusq
dedecoris et infamiæ metu honestatis et verecundiæ iura violat
Dico notanter (cuiusuis) ut notes dedecq et infamiam n tm ex
ijs, quæ p se turpia st, sed et, quæ opinione saltem turpia,
exoriri q. Et t. g. Differt impudentia ab impudicitia ut species
a suo genre: Est n. omis impudicq impudens; sed n gtra. Impu-
dentia n. in genre sigcat affectum animi, ob q ogtet n erubescentem. Impudicitia v tm affectum circa voluptatem
veneream non verecundantem. Ob hanc caam impudicitia ex-
pta sæpe referri ad impudentiam: Non v quis expta impudentia
ad Impudicitiam: Sic Liberi, q verborum atrocitate et gvitijs
parentes gtristent, dnr impudentes et n impudici: Sic q coram
Magistratu exprobratis criminibq depudescere didicerint, im-
pudentia infamia flagrant, sed non impudicitia. Panor
rusticq est vitium verecundiæ p excessum oppositum; Est n. vere-
cundia timoris excessus, quo qs dedecq et infamiam obq et ex qbus
non deceat, extimescit. Sic dedecoris infamiam nimium extimuit
qdam juvenis spartanq bello captus, q cum lasanum exportare
iuberetur à Dno sordidum; ministerium ptesus ex tecto se
præcipitem egit Plutar: in qq. Rom: Et hæc de Verecundia

CAP. LXII.

De Continentia et Incontinentia.

Continentia sumi pt 2 plr: Primo pro habituali abstinentia
ab omni illicita delectatione tactus. Et sic nihil e aliud, quam ipsa

tem

perantia propter eiusdem vel essiæ vel obiecti, vel actus rationem.
2do Gnralissime pro resistentia actuali, qua quis resistit vehe-
mentibus cuiusuis gnris paobg et gcupiscentijs carnis: Et sic sumpta
est gnralior ipsa virtute. Temperantia, q dundaxat versetur circa
voluptates tactus, et n circa quascuq sensibiles paoes moderandas.
Hoc gnralissimo sgcatu sumpsit continentiam Arist 7 Eth. cap. 4°
Nam ibi dicit Abstinentiam versari quoq circa voluptatem earu rerum,
quæ necriæ n st ad speciei humanæ gversationem; quales st victoriæ
honoris et divitiarum voluptates. Idem Auctor cit. 10 dicit Con-
tinentes et Incontinentes versari circa voluptatem tactus Consq.
Si oo voluptatem ex quacunq re promanantem Continentiæ et In-
continentiæ obctum statuit Arist: necrio quoq gtinentiam gnralem
asserit: Rao est; Quia ois virtus, omneq vitium, gnralitatem et
Spealitatem sortitur ab obcto gnrali et speali: Hic tn obiter
observes Continentiam inter virtutes ab Arte n nuerari, sed tm
cum virtuosis actionibus similitudinem seu vicinitatem obtinere.
7 Eth. 9. Nam Arti continentes et incontinentes ex habitu n
agunt; gtia temperantes et Intemperantes 7 Eth. 9 Ubi Continentia
dicit n ee virtutem, sed media admixta raa: q Eth. 8 v° Incon-
nentiam n ee vitium sed intemperantiam: Si tamen virtus
sumatur large vel verig improprie: metonomicos pro principio
virtuosorum operum, vel pro actu laudabili et virtuoso; tuc
gtinentia pt dici virtus: Cum Continens ex electione corpo-
ris voluptates et dolores, circa quæ occupatur, moderari poit 7°
Eth cap. 8 et 6. Et hæc de Continentia.

Incontinentia pt sumi opposito modo ad continetia zptr quoq:
1° pro habitu, ex quo qs libere et consulto delectaoibg tactilibus

inmergit: Et sic est vitiũ ad gulã; ebrietatem et luxuriã pertinens: Et hæc sumptio n̄ e à ratione aliena, cũ ingtinens circa vo, luptates tactiles adæq ac intempans occupetur. Iz ex drsa caa 6. Et 5. q. 2do Gnratim pro impotia quidem n̄ pmanente sed transeunte, qua qs rectam raõem habens à vehementi concu, piscentia carnalium delectaõum, vel et honorũ, divitiarum, ira et vincitur. Et talis incontinentia adhæret persona non depravata; gtrà intempantia ob raões segntes. 1a est quia illa n̄ e assidua sed sempiterna improbitas; gtrà hæc: 7 Et. 8. 2da Quia Intempans qsultò seu voluptate et tentaõe ductus carnis voluptates eligit; gtinens inconsultò passionũ vehemẽ, tia raptq voluptes et cupiscentias carnis segtur, et dolores nimios delinet et effugiat. 3tia Ratio; Quia Incontinentia proprie loqndo n̄ est vitiũ; gtra intẽpantia Artes cit. to: Et hoc nulla alia raõe dicendũ e, quàm quod Arti incontinentia n̄ sit habitq; Quia illam cit. to morbo comitiali æquparat: Intem, pantia v. incuti et tabi; cum sit vitiũ assiduũ ac sempitnum ex pessimo habitu profectũ. 4ta et Vltima Ratio Quia In, continens curari pt: Intemperans contrà. Nam ingtinentiam vel segtis pœnitentia, vel incontinent potiq paois verecundia de, unte dolet et pœnitet facti: gtrà intempantem 7 Et. 7.

Ex his q de gtinentia et incontinentia in medium attulimus facile pspicis et collicis Temptia et Intẽpantia obcto à Con, tinentia et Incontinentia n̄ differre, sed tantum caa id est ha bitu: Et ob id exempla temperantiæ et Intemperantiæ consimilia fore exemplis Continentiæ et Incontinentiæ: quocirca exemplis recensendis hic supersedeo.

CAPUT LXIII.

De Mansuetudine eiusq; oppositis vitijs.

Mansuetudo est virtus, qua iram eiusq; impetum inter iracundia et lentitudinem coërcet et moderatur: Dixi (iram et impetum) vt notes differam, qua à Clentia (quam inter ptes Justiæ potiales supra annumeravimus) distinguitur. Nam Clementia stricte sumpta vt talis n̄ versatur circa iram, sed circa poenas exteriores moderandas; qua moderaõ cũ pluribus vindicibus tum vel maxe judicibus adiungi pt ira eorum aios n̄ occupante vlla. Notanter dico (stricte accepta) Quia mansuetudo et Clementia, qnq n̄ ut directe virtutes sed promiscuæ et indistincte pro vna et eadem virtute sumuntur: et ob id ab Arte 4 Ets. 5. eadem defione Ira vdlt mediocritate definiuntur et dilucidantur. Mansuetudo itaq; est virtus inter iracundiã et lentitudinẽ posita, iraru moderatiua. Iram moderari nihil aliud e, quã quempiam ita qtra proxn irasci, vt legem Dei, naa et Reipub n̄ impugnet. Consonat Arites 4 Ets. 5. hisce verbis; Qui pro qbus, et qbus oportet et ut oportet, et cũ optet, et qnto intempore irascitur, laudatur. Hinc quoq; Psalm. Irascimini et nolite peccare. Hinc obitum Mansuetudinis est Ira, qua e passio appetitq, qua qs petit vindictam ob malum acceptum. Caterum Quia vindicta poit debite et indebite appeti et infligi; Ideo Ira rdm se gideata est indifferens, id estmeq; bona neq; mala moraliter dr; sortitur tã bonitatem vel malitiam moralem, qns ab Affectu et vdlte proficiscitur, debite vt indebite regitur. Hinc Ira e bona, si eam rdm rationis norman.

moderamur; quod fit, si irascamur proxo nro propter ipsig delicta
vel ad conseruandum honorem Dei vel Reipub. vtilitatem pme-
rendam et tuendam: Explo Chrj, q iusta compulsus ira de tem-
plo ementes et vendentes fustibg et flagellis eiecit et expulit
Matth. 21°. Sic Ira ad rationis regulam n corrigat, sive p
excessum, sive p defectum; et sic quocunq mo gtigat, moraliter
est mala; quod fit, si quis ex nulla iusta caa ira gpulsus appe-
tat notabile damnum inferre huic, contra quem stomachatur;
vel sitiat vindicatur huic, q n promeruit, aut vltra, quam comeruit,
vel et n ratm iuris ordinem, vel ex iusta qdem caa sed nimis
ardenter et seuere. Ex pramissis deprehendis Iram in se consi-
deratam n ee animi vitium, se habitum vitiosum; cum sit pas
appetitg irascibilis et obitum mansuetudinis, a qua semper venit.
Colligis 2do Iram raoi vel legi positiua repugnantem iniu
stam fore, sapiusq consuetudine iteratam in vitium transire,
dicig iracundiam p excessu Mansuetudini oppositam.
Iracundia e ira excessus, quo inordinate vindictam contra
proxem appetimg. Iracundia tres motg vel gradus gstituunt.
In corde primus; ex quo duo glisciunt peccata: Vnum dr Indignao:
qua praxm iniustiorem, despectiorem, et indignioren indicamus,
quam vt malum ab eo nobis illatum multum ferangq; de qua Chrus
Matthaj 5° Dis q irascitur fratri suo (scilt in corde) et vel
erit reus indicio. Alterum dr Tumor mentis in irascente, in qtum
scilt excogitat diras vindictae vias, et talibus improbis cogita-
tionibus animum suum replet. Quod phibetur Iobj 20 his verbis.
Nunquid sapiens replebit stomachum suum. In ore vdus Ira
gradus vel motus constituitur, cum vidlt ex tumore mentis ad cla-
mores, murmurationes, inordinatas locutiones, gritia et iniurias ver-

bales

bales prolabiuur: Et sic n tm cogitatione interiq, sed et exterius
verbis proxm nrum despicimus, ipsiusq honorem lacescimus dicendo
Raca? tu stulte, et alia verba iniuriosa et maledicta pferendo
quos proxm nrum eiusq auctoritatem ludibrio exponimus, prostitui
mus; qua inordinata locutio cit. to prohibetur his verbis: qui a
dixerit fratri suo Raca reus erit consilio. In facto 3 ira
gradus constituunt; cum vidlt ira pulsi a verbis ad factu
et facto p. ad lasiones, mutilationes, homicidia procedimq. Primq
gradus parit rdm. rds. 3tium. Hinc Eccls. 22 Ante ignem
camini faber, et fumq ignis inaltatur; sic et ante sanguinem
maledicta, tumultus, et mina: Hinc 3tiq gradus prohibetur his verbis:
qui a fratri suo dixerit Fatue reus erit gehenna ignis. Et
sic st 3s vitiosa Ira seu Iracundia gradus rdm. Ira ptinu
trionem, in qua p aliquid contra proxm corde gcipitur; mox per
exteriora signa ira gcepta depromitur: Tandem maleuolentia
intra ad exteriore actum seu effm producitur vindictaq, verbo
et facto infligitur. Iracundorum onra a philo q Eth. s. tria
statuuntur. Quidm n st et dnr acuti, q nimis facile et cito
irascuntur ex qualibet leui caa, et cito iram deponunt et ulti
one n reddita; vocanturq ab Arto cit. to. hoes sumabilis. Et
tales a Salom. proverb. 12 depingunturq segnti figura pverbiali
fatuq mqt. statim indicat iram suam, q a dissimulat injuria
calidissimq est: Et 29 Vir iracundq provocat rixas, et qd
indignacem facilis est, erit ad peccandu proclivior. Quidam
amari, q irascuntur ex caa qdem iusta, q è memoria illata
iniuria: Et ob id ira diutiq aquo in illis pseuerat, q pseueratia
tristitiam diuturna parit: et ob id sibi ipsis st et dnr amari, vl,
tionem tn vbi reddiderint, iram ab animo auellunt.

quidam sunt graves, difficiles et quasi implacabiles cito ex leui causa vel etiam ex nulla stomachum et bilem suam in proxim effundentes et evomentes; et hi sunt pessimi, qua iram in corde fouent et sine vltione vel et ea reddita non placantur, unde ab Arte citato Infersi. Hos Eccl. 28 sequenti modo describit. Homo iracundus incedit litem, et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacis habentibus inimicitias immittit, sicut et ligna sylua, sic ignis ardescit, sicut virtutem, sic iracundia eius erit, sicut et substiam suam exaltabit iram suam. Colophonis loco

Observes quod vis Ira non diu sit retinenda, sed qua primo in animo nro exoritur, abijciendo, qua tristitia et amaritudine in corde gignit; et obiit immatura quoq morte ad properat. Unde Eccl. 30 Zelus et Iracundia imminuunt dies: Et hac et Mansuetudine.

CAPVT LXIV

De Moderatione

Virtus moralis pro officij sui ratione exigit, ut quaeuis q possunt per rationem ordinari, virtuosus ordinet et moderetur. Gestus, motus et habitus seu amictus corporis humani per rationem sunt ordinabiles et dirigibiles. Datur n. in illis quaedam numerus; et proinde medium seu mediocritas, ad quam rationis officio dirigi et collimari ont, ut colligi ex Eccl. 19 hisce verbis: Amictus corporis et risus dentium et gressus hominis indicant de illo. Et in eodem cap. Ex visu cognoscitur vir, et ab occursu faciei cognoscitur sensatus: Et n. exteriores mores animi male vel bene quositi signa et indices: Quocirca specialis quaedam virtus ponenda e Moderatio vidlt, qua corporis habitus seu amictus gestus, motusq, exteriores ad rationis regula dirigantur. Dico notanter (specialis) ut notes nos hic moderationem à Sumere oratione pro cuiuslibet humanae actionis ad rationis normam regulatione.

qua sit omnium virtutum generalis quaedam admonitio; sed specialiter pro
virtute corporis habitus, motus, gestus exteriorum, ad rationis
regulam moderatiua. Quam D. Aug. in sua regula hisce verbis
commendat: In incessu, habitu, gestu et in omnibus motibus vestris nil
geratur fiat, quod cuiusquam offendat aspectum. Ad moderamen
praecipue pertinet vestitus decorus, quae est exterior candor circa
vestes aliaque corporis indumenta. Unde ja ad Timoth. 2. inquit Apostolus
Volo mulieres ee in Ecclesia cum habitu ornato cum verecundia et sobrietate sese ornantes. Hinc mulieribus permittit, iisdemque sufficit crines nolire, et tenui aliqua fibula comam frugaliter allligare, et simplici cultura pudicas comas in vera et natiua pulcritudinem aere, Pilos vel tingere, canos colorare neque honestum neque decorum est, siquidem homem decet decus DEi naturale in aptum producere. In huius rei finem excogitata et inventa sit speculum ut, si qui sint indecentia corpori, ornantes amoueant. Ornatus pt ee inornatus zpter per excessum vel per defectum. Unde Sen. Epist. 8a. Toga tua inquit non splendeat, neque sordeat: Nam tua nam e neglegere et torquere corpus suum, et faciles odisse mundicies, squallorem quoque vestium appetere. Per defectum peccamus quando debitum, decentemque cultum, nec in statu nro gyenente nitorem neglegimus vel abiicimus. Unde D. Aug. in Regula sua mandauit fratrum suorum vestes lauari; et de se dicebat, Nec nimia sordes neque exquisita delicias mihi placent. Excessus in ornatu fit multipliciter. 1° Si vestitus corpori ut pote vel maior vel minor seu strictior non sit accomodatus. Maiores sunt praegrandes illae circa collum corrugatae, triplicatae et instar serpentum tortuosae, item crurulis fascia in talos usque pregendulae: Ite thoraces et caligae praegrandes humeris suis dissolutae, ita ut thorax

cum calicis configere videatur. Minore vestitu vtuntur, q pilyscidis parvis gaudent, pallio obtecti, caligis angustis quas ad virium membra et pudenda exprimunt; ita ut naa q tegi voluit vix occultari possint; aut ad defensionem frigoris, aestus et aliorum. Et intorum iniurias corpus tegere nequeant; qualis vestitus non venit grauiori viro et adolescenti, sed simijs, cinaedis, et cercopithecis. 2do Excessus etiam, quando qs singularitate et nouitatem extra receptam populi vel nationis consuetudinem excogitare studet. Turpis n. e omis pars toti suum gerens. 3tio ex pluralitate vestium excepto tm casu necessitatis, q qnq regit vestes mutatorias: Item dignitatis facultatis q bonorum, quae pluralitem vestium quandoq exigit p tuenda status sui auctoritate. 4to ex pretiositate, nisi eam dignitas personae vel facultas bonorum vel officij editio excuset: Huc pertinent illi, q digitos suos annulis, pilios, vestes gemmis et bullis exornant, collum torquibus aureis onerant, ac si onere familia, diuitijs, honore et qta potiores alijs essent; quo habitu produnt superbiam mentis gloriae cupiditatem et vanitatem suam hominum ludibrio exponentes. 5to Ex mollitie seu delitijs Hinc Paulus ad Timoth 2. Mulier se non ornet, inquit, in tortis crinibus et margaritis aut veste pretiosa. Huc quoq refero q vel quae tint faciem ceresatam aut rubore oblinitam, croco, cerussa, pigmento, fulligine, fuma; quo facilem faciem et colorem impudentes mentiuntur: Et talis corporis habitus dr. meretricis et impudicis vide Esa. cap. 57 Piraquell. insignem Iuris Cons. de legibus conub. leg. 3. num. 1. Ad eandem classem reducuntur, q capillicium, barbam, cesariem in annulos crispata ferro candenti cyrrhis et meris artibus intortas comas, faciem, collum margita pinnodum cerufactas et fricatas tint.

vt

sit ornatq quamcũq mulierem dedecerel, imò quamuis meretricie, qua pretio et huiusmi meretricio habitu pudore suu venale sit et ostituit. Huc quoq spectant Laceraoes, dissectiones; alligationes et varietates vestiu versicolaru, q est habitq moresu et simiaq; quia vestis varij coloris e index ai ingstantis gtra pura et simplex moderati, temperantis, et gravis. Iamq quid simia et morione ingstantig? Hinc eiusmi homes jure vocantur effaminati, circi, notuli calamistrati vel verig Antrogeni, qa dubites num marem an faminaq vestitu referant.

6to Ex indecentia, qn mulier se induit veste viriti, aut gtra vir muliebri 22 Deut. Vbi Moyses ad populu: Non induatur mulier veste viriti, nec vir vtatur veste muliebri: abominabilis n apud Deum est, q hac fait. Ad extremu ois corporis vestitq excedit, q debitis circustantys inconveniens fuerit; quod gtingit, si vita, gnre, offo, vacationi, gsuetudini tempori et loco grietur. En scholastig more militis instar Scurra, hystrionis incedit, vel Ecclestig civis alius ve honoratus vestitu ingvenienti, rustico, sordido; vel honesta mulier amictu meretricio. Hac de prnpali pte obcti; circa quod nederao versat. De reliqua pte, q e habitus seu gestus corporis pauca. Gestus corporis e triplex Consuetudinarig et Arbitrarius. Ille à gsuetudine populi dependet et introductq e in ys rebus, q nullo cu secrete, sed potius cu spe Vrbanitatis et civilitatis st giuncta, oportet nos gsuetudini obedire, eig nec litem nec disputaoem movere: Ideoq moralis Ethicq in hanc curam incumbat, ut prudenter naois et populi gsuetudini sese accomodet instar Polypi, ne alios ipse suo singulari et discrepanti habitu et gestu totam nationem gtemnere et vilipendere videatur,

vel improbare mores publicos, quo noe invisos sibi populares reddit, qa contemnit eoe et publicum judicium circa naois vestitus et gestus, dum ijsdem sese non gformat. Unde Sene. Non gturbabit Sapiens publicos mores receptos, nec indicia vel populum in se vitae novitate gvertet. Item Cato.

Judicium populi nunquam contempseris unus
Ne nullis placeas dum vis gtemnere multos.

In Italia blanqi et nimij gestus gratissimi sit sicut et in Gallia. In germania moderao et in gestibq accepta est gravitas: Cogita gestum sit Salutaoes, capitum inclinationes, in pedes provolutiones, pedum excussiaoes, corporum complexus. Arbitrarie gestus dependet à proprio cuiusq indicio, q si raoi et reliqs circumstantijs debitis gveniat non è improbandq: Et hae de Moderatione sufficiant.

CAPUT LXV

De Affabilitate Comitate et Urbanitate.

In utraq virtute considera: primo coia: 2do specialia. Omnis utriusq virtutis finis et scopus, ut animq noster nec otiosa nec aliorum gsuetudine dissipetur, iocorum et ludorum sese voluptate recolligat et reficiat. Requiem et locus in vita humana perqua necessa sit q Ecl. 8. Cum ex rebus creatis, quarum opante virtus finita sit, nulla qtinuo oari poit teste Sile cit. to. Hinc utcqus à laboribus ad diminutarum virium recreaoem abducing; sic dio nro à rebq serijs qdoq vacationem concedinq, eumq iocorum et ludorum voluptate pfundinq, quo virium, rerum opposarum tractatione, delibutarum, firmitatem recipiat. Vt igr animq à serijs paulisper qescat ut ludorum elegantia necnon facetiarum festivitate

tate sese recreat. Ita sua virtutes ab Ethicis nobis proponuntur, et comendantur. Utriusq; virtutis obiectum esse vel remotum vel propinquum est. Remotum est subetum et fundamentum propinqui. Estq; conversatio cum hoibus, q nil est aliud, quam sermonis et actionis nra cum proxo comunicatio, q cum bonis duxaxat suscipi debet, et n cum malis et nequa hoibus, nisi ratione officij vel gsua gtrarium suadeat: Est n. delicti species: qversari cum malis est eorum gsortio seu gsuetudine uti. Nam talis unusqsq psumitur, qualis e is, cum quo conversatur; et jure qdem; Quia explo totius naue onditis: Speru simile simili gaudet, et modicum fermentum totam massam corrumpit j° Ad Corinth. 5°. Unde Salom. Amicus stultorum similis efficietur. Propinquum obiectum utriusq; virtutis esse e ludicra et ridicula; in cuius exercitio cum detur nimium et parum, mediocritatem pravem recipere pt. Cautum n. utriusq; virtutis recreatione carenda. st tria quorum primum est principale, ut refocillatio et delectatio Animi in turpibus et nocuis factis vel verbis n gstituatur. Turpia st, quae ad lasciviam et luxuriam nos provocant. Unde Cic. j° Off. Vnum ingt vocandi genus illiberale, petulans, flagitiosum et obscenum. Nocua st, q personae eiusq fama, honori, et bono vel spirituali vel temporali damnum parium. Et n. quamplurimi, q cum aperte et directe proxo n audeant nocere, dolosis vocis fama ipsum obscurare nituntur. Hinc Salomon. prouerb. 26 Sicut noxius est, q mittit sagittas, et lanceas in mortem: Ita vir, q fraudulenter nocet amico suo, et cum fecerit deprehensq dicit, Ludens feci. Hinc quoq; Miles q Eth. 8. facetias quasdam et convitia assert. Tertium est, ne totaliter gravitas personae et animae integritas soluat, quod innuere videtur Eccles. 30 Fatuus ingt in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tacite ridebit. Tertium: ut comprobant personae,

rei

rei, loci et temporis reliquisq; circumstantijs obseruatis. Finem
gyrent in Theologum vel alium quemuis Clericum publicis choreis se,
se intmiscere, ijdemq; animum suum reficere, hystrionem, ioculatorem,
minus et ita in toga clericali lasciuientis et ineptientis personam
induere: Cum illorum status, dignitas, vitae gditio harum rerum re,
creationem, quasi ineptias improbet: Ex eadem quoq; ratione taxant
st oes, q sese ioco et ludo ita recreant, ut sacra profanis comis,
ceant, ridiculosis fabulis sacras gciones glaniant. Debent r. ridi,
culosa negotijs gsolare. Vnde D. Paulus 2ª ad Timoth. 4. Ineptias
et anilis fabulas inqit, cuita: Nec à culpa alieni st q in oratorio
vel Ecclia ludicra et ridicula exercent: In istis n. locis nil fieri
debet, nisi id, cuius gratia st exstructa. Ad extremum abhorrenta
recreatione longe remoti st et ij, q tempore Quadragesimae vel pro,
ximo ito dolente, cui ex humana misericordia et Christiana Chari
tate gdolere oporteat, ludicris rebus, iocisq; vacant. Vnde Eclstes
Musica in luctu importuna narratio. Huc quoq; spectant multa
proverbia psertim illud vulgare. Non quadrat ad luctum chytera
Et haec, quae vtriusq; virtutis communia sut: sequntur specialia, quae
ex vtriusq; definitione facillime percipiuntur. Affabilitas est vir,
tus inter assentationem et gsensionem posita, qua quis in goressio
nibus victu, seu gversatione hominum vel verbis vel verborum sali
bus et facetijs tum sibi tum gfabulantibus hilaritatem et animi
voluptem parit 4. Eth. 6. Affabilitatis studiosum plurimum inuerint
proverbia Salom. Erasmi Roderodami correcta m: fabula Asopica
Plutarchi quaestiones Symposiacae: item ipsius aliorumve philosom
apophtegmata: Item proverbia Germanica et id qns alia, modo pro
loco et tempore nec non pro subecta naa ratione eisdem vtamur,
alias quinne torquebitur in nos illud Ecclstici. Ex ore fatui reproba

bit

bitur parabola; non n. dicit illam in tempore suo. Affabilitas amorem sibi adrientium. gciliat iuxta Eccles. 20 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit qra aut fatuorum effundetur. Item eodem. Sapiens ingt in verbis producit seipsum, et homo prudens et affabilis placebit magnati. Caterum affabilitas humana adeo est gsentanea virtus, ut ea tum vulgaris gditionis hoibg, tum vel mare affabilitas Impatoribg Regibg et Ducibg fuerit familiaris. Rudolphg primus Imperator affabilitatis amore ptractus, duobus insignibg oratoribg et legatis (quorum alter barba cana capillo nigro; alter o barba nigra et capillo cano) p qua ardui cuiusdam negotij expiendi qra adeuntibg et ad propositum negotium responsum rogantibg respondit: Non prig responsum feretis, qua raoem diuersitatis barba et capillorum vestrorum proposueritis. Ego ingt primg, Inuictissime Cesar, ex eo sum cana barba, qa à prima adolescentia annis earum rerum, qua palato blandiebantur anxie satagabam, oibg ijs, quorum cura animum fatigat, diuexatq, ex animis abiectis et pratmissis hinc mentum meum cana barba coopta est capillitio nigro remaente vtpote capite curarum vacuo. Alter inquit Capillamentum meum vix dum egressus fuissem ex vtero materno cepit crescere, post triginti annos demum è mento expullulabat tanno barba, q cum tot annos sortietur, quod nunc capillitium obtinet, canitie quoq sua nanciscetur. Impator vtriusq vrbanitatem et affabilitatem comendans laroissimo pmio utrosq cohonestatos comisit teste Cuspiano. Affabilitas consimilis est amicitiæ, q inter eadem opposita, assentaoem rz et gtentione gsistat. Dissimilis o, quia amicitia sit tm int eos, q se mutuo amore psequuntur.

Artes q Et §. 6. Affabilitas ⁊ etiam int̃ ignotos sine affectu
et amore amicitiæ Artes cit. lo Adulatio seu assentatio e
vitiũ, quo vituperanda laudamus, et improbanda approbamus vnẽ
tm finem, ut pro placeamus, eq̃ delectemur, comodumq̃ nrum
promoueamus qtra justitiam et æqtatem Artes cit. lo. Adulationi
annexa e talis lenitas, ut in sermone promiscue sine delectu quis
approbemus, et ob id immodicam verecundiam nihil quanq̃ deme
gemus: Nam q cuiuis voci acclamat, levis dr adulator aurim
pitus aut ineptus. Vnde quoq plerumq eiusmodi adulantibus
vitiosa quoq adharet verecundia, qua ex vana suspicione et
metu cuiusdam probri, vel ob imaginaoem existimaois offensæ
vel psumptionem alicuius damni et mali futuri postulantibus et
petentibus postulata non audent recusare, et pollicentur, quæ
præstare non possunt. Contentio est vitium affabilitatis per
defectũ oppositũ, quo oem honestæ qversationis iocum et sales
nten festiue iocantes satirice auersamur; qui hoc vitio conta
minati st, vocant difficiles, morosi, qtentiosi. Vnfreundlich
Unbersuchlich. Vnbersamb Ha Dschimpfl, grüdl, grundschäffig
Wunderwündisch Wizdölpel, quibus cũ cuiusquam qsuetudi
nem ferre nesciant, qsultiq est, cum sylvestribus cliribus vel cũ
vulpibus in speleis vitam traducere, quam horum qsortio et
huiusmi qversibus uti. Huius generis hoibus plerumq affixa est ma
litiosa affectatio et obstinatia, q e rigor et immobilitas puersæ
mentis, qua nos austeros et refractarios erga alios præbemus
in sermonis assensu, vbi imprimis odiosa e vana ꝯdictio et ptinatia
Hinc qtentiosi vitandi st: Nam vir sapiens si cũ stulto qtende
rit sive irascatur, sive rideat non inveniet requiem proverb.
29 Et hæc de affabilitate.

Comitas est virtus moralis int̃ scurrilitatem et rusticitatem posita, qua qs n̄ facetijs seu iocis, q̃ in sermonis festiuitate gsistunt et ad affabilitatem pt̃inent, sed in ludis, q̃ pter sermonem et actionem externam regnunt, recreationem animi gversantibq adferunt. Consonat Artes r. Et ꝯ q̃ Cicra incundu inquit, quod in ioco gsistit medio qdem comis et vrbanq; dispositio ꝯ comitas et vrbanitas vocatur: Exupatio autem scurritas, et q ipsam ht, scurra, et q deficit, Rusticus quidam, et habitq Rusticitas nominatur. Ludi noe illicitq oes honestas actiones et facta delectabilia ad animi recreationem inventa, qualia st Musica tã instrmtali, quam vocali modulari, Comedias exhibere, latrunculis, pila triconali, folle pnoillatorio turbinibus colludere alijsq exercitijs honestis n̄ prohibitis à curarũ et laborũ tadio animum auocare et relaxare. Scurrilitas est vitiũ ex excessu comitati oppositum, quo scurra debitis circumstijs neglectis ludis licitis vel illicitis vtuntur. Rusticitas è vitium comitati per defectu oppositu, quo ad ea candices rustici et agrestes reddimur, ut oem honestum ludum et exercitium ignoremq, ludiq voluptatem auersemur et recusemq: Et hac de virtutibq moralibus.

CAPVT VLTIMVM

De Virtutibus Heroicis.

Hactenus de virtutibus tũ Intellectualibus tũ Moralibus quas virtuosi homines coiter et ordinarie mediantibq virtuosis suis actionibus adipiscuntur, diximq. Nunc de virtibq Diuinis et Heroicis, quas Deus vel naa n̄ in vsum oibq ac singulis, sed solum ijs impertit, quos supra condionem humanam

extollere et euehere, erectos nobis velut excellentissimam virtutum imaginem, ad quam nostras virtutes earumq; actiones gformemus, quantum humana fragilitas pmiserit, ob oculos nostros proponere vult. Est a virtus heroica nil aliud, quam rara et admirabilis excellentia, necn suma perfectio virtutis intellectualis vel moralis extraordinariè raro et ppaucis a DEO et à nra tributa. Sic admirabili fidei et obedientiæ pfectione claruit Patriarcha Abraham. Sic arte natu Christm admirabili Sapia et rerum naalium scia oes Reges et Sapientes totig mundi antecessit Salomon. Sic admiranda fortitudine naali pstitit Samson: Sic stupenda Animi constia et patientia oes pcelluit S. Jobus. Est igitur Heroica virtus nil aliud quam admiranda virtum perfectio excellentia et quasi summg oradg. Unde quoq Colligas Heroicam virtutem, neq essia neq obcto abordinarijs virtutibg humana industria parabilibus, sed tm accente, id e gradus præmineniæ differre et abiungi.

Vitium, heroicæ virtuti oppositum est Immanitas seu feritas belluina, quæ nil est aliud, quam inversitatis, extremg et summg cuiusq vitij excessus et effectus detestabilis, q immanitas ita hoem ratione destruit, ut n raonali creatura sed immanissimis feris et belluis gsimilimus videatur. Sic detestabili et Leonina feritate vesaniebat Nero Cæsar, q tu matrem, tu Amicam tu vxorem, tu Senecam preceptorem suum tu alios amicitiæ jure sibi giunctissimos nulla cuiusq leois raoe observata crudelissimg occiderit. Sic horrenda Intempantia infamia notabatur Periander Corinthius ex septem sapientibg Græciæ vnus, q turpem consuetudinem

cum mortua vxore Melyssa exercuit, Herodotq lib. 5to.
Doctrina Ethica extremam manu admouebimq tribus
in seqq., qua studiosus Coronidis to Obseruet, annotatis.
Quorum primu, quod Artes pollicebatur sub calcem Ethica
sua, se in polyticis de legum ferendarum scia, deq toto Reip.
gere praecepta traditurum, et quidem hoc ipsum suaden,
te, ratione; qa vbi desinit Ethicq, ibi incipit Polyt et Iuriscos.
Zdm Non sat ee Ethico Tyroni virtutum vel intellectualium
vel moralium cognicem sibi impressisse, sed pterea necessum
est ut eâ vtens bonus sit. Rerum n. agendarum finis n.
consistit in sola cognione; quid agendum sit, sed in ipsa
potiq virtutum actione to Eth. 8. Tertium est vetho,
quendi, docendi et disserendi finem pariter audiamus.
DEUM time et mandata ipsius obserua: hoc n. e omis
homo ẹsertim Ethicq: Et cuncta, q fiant, adducet DEUS in
judicium sive bonu sive malum. Eccles. 12 Quo verilogio
velut spoilo Ethicam à me vobis traditam gsigno et
confirmo. ꝓ

Τέλος.

Tempus Octobris fuerat natale Calendis
Cum metam Mozum mense libellus habet.